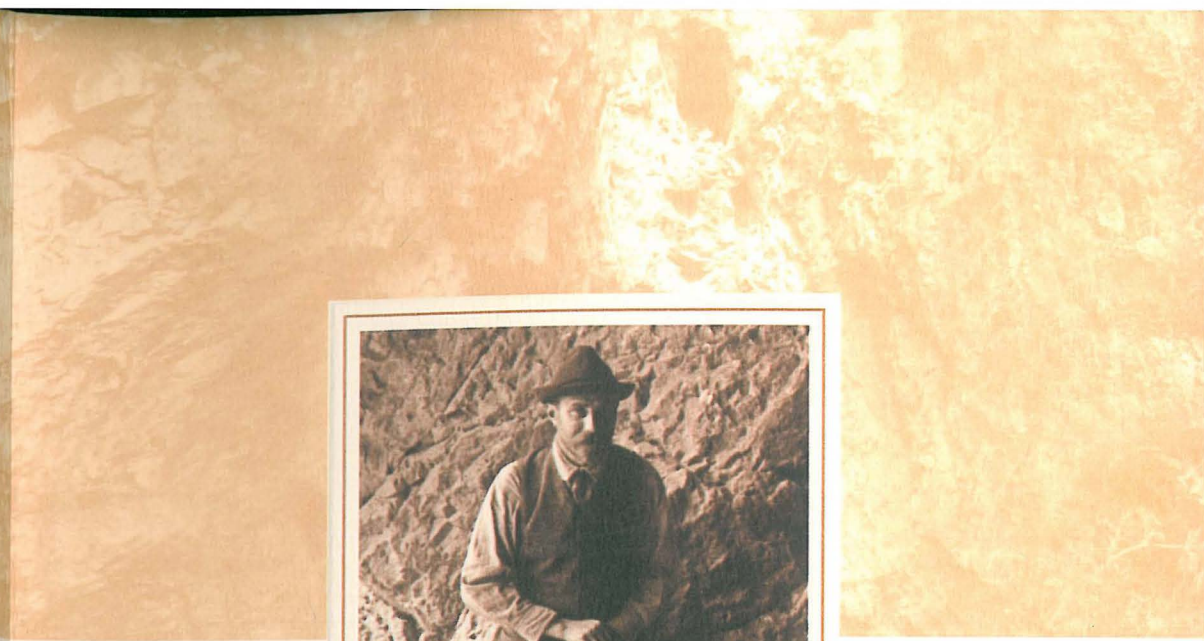

KADIĆ OTTOKÁR a magyar barlangkutatás atyja

KADIĆ OTTOKÁR

a magyar barlangkutatás atyja

ÖNÉLETRAJZ

Kadić Ottokár a 20. század első felének legjelentősebb barlangokkal foglalkozó kutatója, akit az utókor sokoldalú tevékenysége alapján a magyar barlangkutatás atyjának tekint. A barlangok világának szinte nincs olyan területe, ahol nem alkotott maradandót, a karsztföldtantól, a dokumentáción és az idegenforgalmon át egészen a tudományos szervezet létrehozásáig. Nevéhez fűződik, hogy a barlangok jelentősége széles körben elfogadottá vált, hogy a Bükk barlangjaiban közel 40 éven át rendszeresen ásatásos kutatást végeztek.

Ottokár Kadić was the most prominent Hungarian researcher studying caves in the first half of the 20th century. For his versatility, later generations consider him the father of modern cave research in Hungary. There is virtually no segment of cave research in which he was not active and his legacy is still abiding, be it karst geology, documentaion, tourism, or the establishment of the scientific organisation in this field. It was his activity that made the wider public realise the relevance of caves, and the caves of the Bükk mountain were regularly excavated for nearly 40 years.

Jelentősebb ásatásai

Aggteleki-karszt

Baradla

Budai-hegység

Remete-barlang

Solymári-ördöglyuk

Bükk

Balla-barlang

Büdös-pest

Herman Ottó-barlang

Kecske-lyuk

Kő-lyuk

Pes-kő-barlang

Suba-lyuk

Szeleta-barlang

Pilis

Csévi-barlang

Legény-barlang

Leány-barlang

Vértes

Csákvári-barlang

KADIĆ OTTOKÁR

a magyar barlangkutató atyja

KADIĆ OTTOKÁR

a magyar barlangkutató atyja

Önéletrajz

Magyar Állami Földtani Intézet

Budapest

2010

Kiadja:
Magyar Állami Földtani Intézet
Budapest 1143, Stefánia út 14.
Telefon: (36-1) 251-0999
www.mafi.hu

Felelős kiadó:
Dr. Kordos László igazgató

Szerkesztette:
Székely Kinga 2010 ©

Lektorálta:
Dr. Horváth Gergely

Előszó:
Dr. Kordos László

Zárszó, magyarázatok:
Székely Kinga

Fordítás:
Schmidt András, Tolnay Zsuzsa

Felhasznált illusztráció:
Aggteleki Nemzeti Park (ANP),
Magyar Állami Földtani Intézet (MÁFI),
Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat (MKBT),
Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára (MTA),
Magyar Természettudományi Múzeum (MTM),
Bekey Imre Gábor (B. I. G.), Erdely Gyula (E. GY.), Egri Csaba (E. Cs.),
Kovács József (K. J.), Kovács Richárd (K. R.), Papp Károly (P. K.),
Puskás Katalin (P. K.), Schönviszky László (S. L.),
Siegmethe Károly (S. K.), Székely Kinga (Sz. K.), Vágányi Zoltán (V. G.)

Könyvterv és tördelés: Juhász Tibor

Az illusztrációkat digitalizálta:
Bukva Miklós Árpád, Kovács Richárd, dr. Piros Olga

© Copyright Magyar Állami Földtani Intézet 2010

Készült a Nemzeti Kulturális Alap
és a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium anyagi támogatásával

nka
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Tartalom

Contents

7	Előszó <i>Foreword</i>	109	Nemzetközi kapcsolatok <i>International relations</i>
9	Gyermekkor <i>Childhood</i>	123	A II. világháború végnapjai <i>The last days of World War 2</i>
19	Egyetemi tanulmányok <i>University studies</i>	133	A II. világháború utáni események <i>The aftermaths of World War 2</i>
27	A magyarországi élet kezdetei <i>The beginning of my life in Hungary</i>	143	Oktató tevékenység <i>Teaching</i>
39	Munka a Földtani Intézetben <i>Working at the Geological Institute</i>	153	Zárszó <i>Closing words</i>
65	Jelentősebb ásatások <i>Major excavations</i>	169	Magyarázatok <i>Explanations</i>
79	A budai Vár-barlang <i>The Vár Cave in Buda</i>	181	Kadić Ottokár írásainak jegyzéke <i>List of Kadić's publications</i>
93	A barlangkutatás társadalmi szervezetei <i>Civil societies for speleology</i>	191	Kadić Ottokár életével foglalkozó jelentősebb írások <i>Most relevant literature on O. Kadić</i>

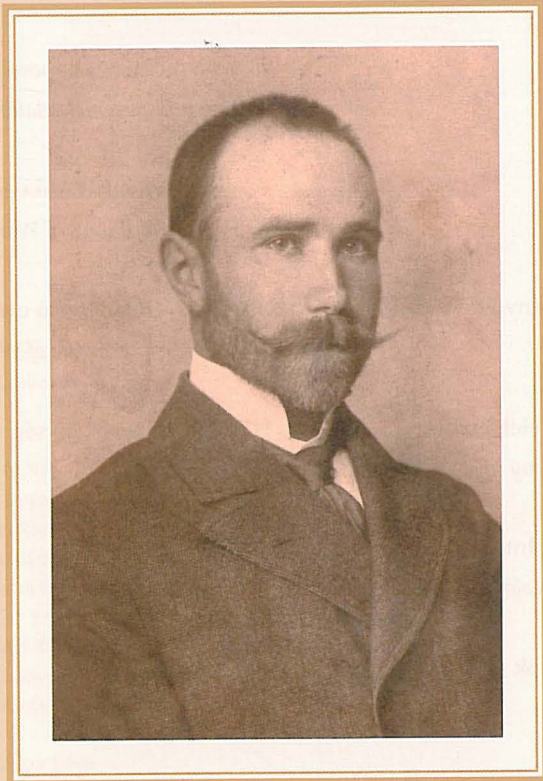
ELŐSZÓ

Kadić Ottokár nevét talán kevesen ismerik, de akik tudják, hogy Ő volt a hazai őskőkor kutatás, a barlangok régészeti ásatásának, és a szervezett magyar barlangkutatás megalapozója, azok tisztelettel emlékeznek máig ható és forrásértékű munkásságára.

Kadić Ottokár életét meghatározta, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia idején született horvát apától és magyar anyától. Mindkét nemzetiségét egész életén át büszkén vállalta. Zágrábban Gorjanović-Krambergernél, majd Münchenben Zittelnél tanult. Biológus doktorátussal Budapesten a Magyar Királyi Földtani Intézetben kapott állást, ahol szorgalmas, megbízható munkával végezte, készítette a földtani térképeket. A klasszikus isztriai karsztot és annak formakicseit, barlangjait hamar megismerte, és arról is örömmel értesült, hogy Zágráb melletti Krapinán egykori professzora ősemberi maradványokat ásott ki. 1906-ig talán eszébe sem jutott, hogy egy váratlanul Miskolcon megtalált és nagy vitát kiváltó kőeszköz meghatározza további életét. Herman Ottó heves vérmérsékletének hatására feladatul kapta, hogy döntse el a vitát, mi-szerint valóban élt-e jégkorszaki ember Magyarország területén. Ásson meg néhány barlangot a Bükkben, és ha ott a diluviális állatok társaságában emberre utaló egyértelmű bizonyítékot talál, akkor a kérdésre megszületik a válasz. Több sikertelen próbálkozás után Herman Ottó javaslatára, aki a Hámor fölötti sziklák között nyíló Szeletabarlang pókjait tanulmányozta, végül sikerrel járt. Kezdetben ugyan csak vitatható értékű – barlangi medve csontjai mellett emberi tevékenységként értelmezett faszéndarabokat – talált, de ez elegendő volt ahhoz, hogy folytassa a bükki barlangok kutatását, és kezdetben talán észre sem vette, hogy megalapozta a haza paleolit kutatást, majd többek támogatásával a szervezett magyarországi barlangkutatás meghatározó alakja, vezetője lett. Közismert, hogy Kadić tevékenysége nélkül nem jött volna létre a Barlangkutató Bizottság (1910), a Szakosztály (1913), majd a Barlang kutató Társulat (1926).

A hátramaradt fényképek és megemlékezések alapján ez a szelíd tekintetű ember keményen dolgozott, s ha kellett, senkitől sem megriadva védte szakmája és saját érdekeit. Perpatvar keveredett abból is, hogy egyik kollégája az általa büszkén használt, horvát írásmódnak megfelelő Kadić nevét nyilvánosan Kadicsra változtatta. Nehezen viselte a félreértések és hatalmi elfogultságok miatt kirobbant, a suba-lyuki ősember kutatása kapcsán Dancza Jánossal kialakult áldatlan sajtóvitát is. A Földtani Intézet zseniális igazgató-tudósa, Nopcsa Ferenc annyira nem tűrhette Kadić barlangközpontúságát, hogy fegyelmivel el is távolította környezetéből.

Annak ellenére, - vagy éppen ennek köszönhetően -, sok kedves tanítványa, munkatársa és kiterjedt ismeretségi köre támogatta a már idős, sokszor betegeskedő, de aktív Kadić Ottokárt. 1944 decemberében feleségével Németországba menekült, ahonnan 1945 őszén visszatérve megrongálódott és kifosztott lakását már nem tudta elfoglalni; a Magyar Barlangkutató Társulat várbéli irodáját bombatalálat érte, majd a megmaradt dokumentumokat széthordták.

Kadić Ottokár hazatérése után több kiadatlan kéziratában összegezte élete, és egyúttal a hazai barlang- és ősrégészeti kutatás eredményeit. Ezek között is kiemelkedő az 1952-ben összeállított, kétkötetes, A Kárpát-medence barlangjai c. monográfiája, és annak kivonatos változata. A Kadić Ottokárra emlékező jelen könyv alapját a Magyar Állami Földtani Intézet tudománytörténeti gyűjteményében fennmaradt kiadatlan önéletrajza szolgáltatja.

Ajánlom mindenkinek ezt a tudomány- és kortörténeti újdonságokat tartalmazó, rendkívül élvezetes könyvet.

Foreword

Ottokár Kadić was the founder of Palaeolithic studies, archaeological cave excavations and organised speleology in Hungary.

Kadić's life was determined by the fact that he was born at the time of the Austro-Hungarian Monarchy from a Croatian father and a Hungarian mother. He was proud of both of his nationalities throughout his life. His teachers were Gorjanović-Kramberger in Zagreb, and Zittel in Munich. With a doctor's degree in biology, he was employed by the Hungarian Royal Geological Institute in Budapest, where he worked on geological mapping of Croatia and the territories today belonging to Romania. It might have never occurred to him until 1906 that a stone tool unexpectedly found in Miskolc and leading to great scientific debate would determine the rest of his life. Influenced by Ottó Herman, he was given the task to find out whether Ice Age man lived in the territory of today's Hungary. After several failures, Herman suggested the Szeleta cave, where he was successful. Initially, he may not have realised his work had founded Palaeolithic research in Hungary, but, supported by many, he soon became the leading and most influential figure of organised speleology in Hungary. Without Kadić's activity, the Speleological Committee (1910), the Speleological Department (1913) or the Hungarian Speleological Society (1926) would not have been established.

The remaining documents show this gentle-looking person as a hard-working man, who was never frightened to defend his professional aims. Nevertheless, the elderly Kadić continued to receive support from many beloved followers, colleagues, and a wide circle of friends. In December 1944, he fled to Germany with his wife. Returning in autumn 1945, he could not occupy his damaged and pillaged flat; the Buda Castle office of the Hungarian Speleological Society had been bombed and the remaining documents plundered.

After his return, Kadić summarised the results of his work and at the same time those of Hungarian cave research and prehistoric archaeology in several unpublished manuscripts. Among these, the two-volume monograph titled Caves of the Carpathian Basin, compiled in 1952, stand out prominently. The basis for the present book devoted to the memory of Ottokár Kadić was his unpublished autobiography preserved in the science history collection of the Hungarian Geological Institute. This thoroughly enjoyable book featuring novel scientific and historical information is warmly recommended to everyone.

Dr. Kordos László
Igazgató / Director

GYERMEKKOR

Az 1949. év nyarán Gronovszky Antal dr. MÁV főtanácsos barátom meghívott, hogy a nyarat feleségemmel együtt a Velencei-tó mellett, gárdonyi kertés házában töltsük. Mivel a második világháború óta nem volt alkalmunk, hogy a háborús fáradságainkat vidéken kipihenjük, a szíves meghívást örömmel fogadtuk. Így történt, hogy április hó végén a legszükségesebb holmit becsomagolva Gárdonyba utaztunk, s az ottani nyaralótelepen, a már régebben ismert kis kertés villában megszálltunk. Igen kedves, virágoskert mögött, magas platánok és fenyőfák által környezett otthont találtunk itt; valóságos kis *tuszkulánomot*. A fővárosi zajos élet után jól esett az itteni teljes csend, amelyet csak néha szakított meg a kakukk és a sárgarigó hangja, valamint az egyik fenyőn fészkelő gerlepár turbékolása. Fokozta ittlétünk kényelmét az is, hogy kedves szomszédjaink, Hajós Imre gyárigazgató és családja készséggel

vállalta a főzést, s ezzel végre olyan élmezőnyre juttattak, amilyenben csak a háború előtt volt részünk. Egy további előnyünk az volt, hogy cseresznye- és barackérés idejében jöttünk ide, s így bőven élvezhettük a rengeteg sok kiváló gyümölcsöt.

De mivel teljes boldogság nincs itt a Földön, kétheti ittlétünk után flebitiszben [visszér-gyulladás] megbetegedtem és az orvos rendelkezése szerint hat hétig ágyban kellett feküdnöm. Hogy ezt az unalmas időt valahogy hasznosabban eltöltssem, megkíséreltem barlangvonatkozású írásaimmal és könyveimmel foglalkozni, ez azonban kényelmetlennek bizonyult. Ekkor eszembe jutott, hogy így ágyban egy régi tervemet megvalósíthatom: emlékezésből ceruzával megírom az életrajzomat. Életem, minden szerénységem mellett, igen változatos, kellemes és kellemetlen fordulatokban elég gazdag volt, így tehát

Ópazova a 20. század fordulóján (Sz. K.)
Stara Pasova at the turn of the 20th century

talán nem lesz minden érdekesség nélkül, ha a következőkben gondolatban életemen végigfutok. Csodálatos, hogy 74 év után még legszemből gyermekkori életem egyes mozzanataira is vissza tudok emlékezni. Kezdem tehát legelől.

Legszemből gyermekéveim emlékei

Születtem Ópazován [Szerém vármegye] 1876. évi július hó 29-én. Édesapám, Kadić Ferenc [Franyo Kadić, Újgradiska, 1845 – Zágráb, 1924. 08. 27.], határőrvidéki közigazgatási tiszt volt szülőhelyemen, édesanyám, Forkly Augusztina [Ópazova, 1859. 11. 04 – Zágráb?], az ottani postamester, az akkori *delezsanc* főnöke, Forkly János leánya. Apám törzsgyökeres horvát, édesanyám pedig lelkes magyar volt. Ez a kettős nemzeti keverék az én véremben is megnyilvánult, amennyiben 50%-ban horvát és 50%-ban magyar vagyok. A két nemzet-hez és országhoz való szeretetem, hazafias érzésem egész életemben így oszlott meg. Ez talán lehetetlennek látszik, és mégis így van, ennek legjobb bizonyítéka én vagyok. Ópazován éppen csak születtem, életem első évét itt töltöttem. Mikor később, mint serdülő ifjú, édesanyámmal meglátogattuk magyar nagyapámat, megmutatták azt a házat, amelybe születtem; akkor is gólya fészkelte a ház kéménye fölött.

Édesapámat csakhamar áthelyezték Oriovára, a Bród és Újgradiska közötti kerületi előjáróság székhelyére, ahol 9 évig mint kerületi adjunktus, vagyis szolgabíró szolgált. Életem első évtizedét, legszemből gyermekkoromat itt töltöttem. Még visszaemlékezem első lakásunkra, a Slivarić-féle ház azon szobájára,

amelyben járni kezdtem. Most is látom magamat, ahogy fehér flanel kendővel körültekerve ide-oda tipegek és a vaskályhán melegedő tejre mutatok lelkesedve. A szoba közepén asztal, az egyik sarokban zongora állott; a kályha mellett állandóan hűséges pajtásom, a Kormos kutya tanyázott. Ez volt legkedvesebb játszótársam, hol drótostótnak, hol pedig kisasszonynak öltöztettem, állandóan nyúztam, s ő mindent engedelmesen eltűrt. Arra is emlékszem, hogy Boszniából kis özikét kaptunk, mely teljesen megszelídült és a Bosna nevet kapta. Ez volt második játszótársam a tágas udvarban. Egyszer a szomszéd faluból, *Ujkapelláról* látogatót kaptunk, egy ismerősünk lóháton keresett fel bennünket. A fához kötött ló ficáncolni kezdett, s a mi Bosnánk ijedtében az udvarban szaladgált; ettől kimerülve az ott hagyott lúgos vízből ivott, s elpusztult. Nagy volt a szomorúságunk, amikor a Bosnát az udvar egyik sarkában eltemettük.

Ebben a házban éltem át első éveimet. Itt láttam először katonaságot átvonulni; akkor volt ugyanis Bosznia okkupációja [az *Osztrák-Magyar Monarchia általi 1878. évi megszállás*]. Nálunk volt szállásolva egy német katonáorvos, aki édesanyámnak fogat húzott. Mikor itt Budapesten az ősember kérdésével foglalkozni kezdtem, az irodalomból megtudtam, hogy ez a katonáorvos a németek egyik legnevezetesebb emberbúvára; levelet is váltottam vele.

Egy pajkos csínyemre is emlékszem. Eltűnt édesanyám aranyórája, s mivel aznap véletlenül egy zongorahangoló zongoránkkal foglalkozott, reá esett a gyanú. Édesapám már intézkedni akart, hogy az illetőt letartóztassák, amikor én szép csöndesen a zongora alá bújtam és előkerítettem az oda eldugott órát. Hogy miért dugtam el oda, azt ma sem tudom.

Vjenčani list
Testimonium matrimonii.

Uj gradiska, 25. july 1885.

Zarodnik: Franjo Kadić
Zarodnik: Julija Kadić

Uj gradiska, 25. july 1885.

Uj gradiska, 25. july 1885.

A szülők házassági okirata (MTM)
His parents' marriage certificate

Ebben a kis házban csak néhány évig laktunk, azután átköltözködtünk az akkor épült tágas Gundrum-féle házba. Itt is tág udvar és kert volt, minden szükséges melléképülettel, ahol egy gyermek kénye-kedve szerint eljátszhat. Leginkább egyedül foglalkoztam kedves pajtásaimmal, Kormossal és egy cicával. Csak ritkán volt megengedve, hogy paraszt iskolatársaim, Živanović és a két Kovácsević fiú hozzám játszani eljöhessenek.

Házunk előtt patak folyt, partjai dúsan benőve növényzettel; még most is orromban érzem a letaposott vízínövények kellemes mentaillatát. Kormossal gyakran jártuk be a patak partjait békákra vadászva. Kiskutyám a patakban járva ügyesen fogdosta a vízbe ugró békákat, halálra ráncigálta őket, én pedig zsebre vágva a bőséges vadászprédát, otthon

KRSNI LIST
Testimonium Baptismi.

Uj gradiska, 29. july 1876.

Uj gradiska, 29. july 1876.

Uj gradiska, 29. july 1876.

Uj gradiska, 29. july 1876.

Kadić Ottokár keresztlevele (MTM)
The document of Ottokár Kadić's baptism

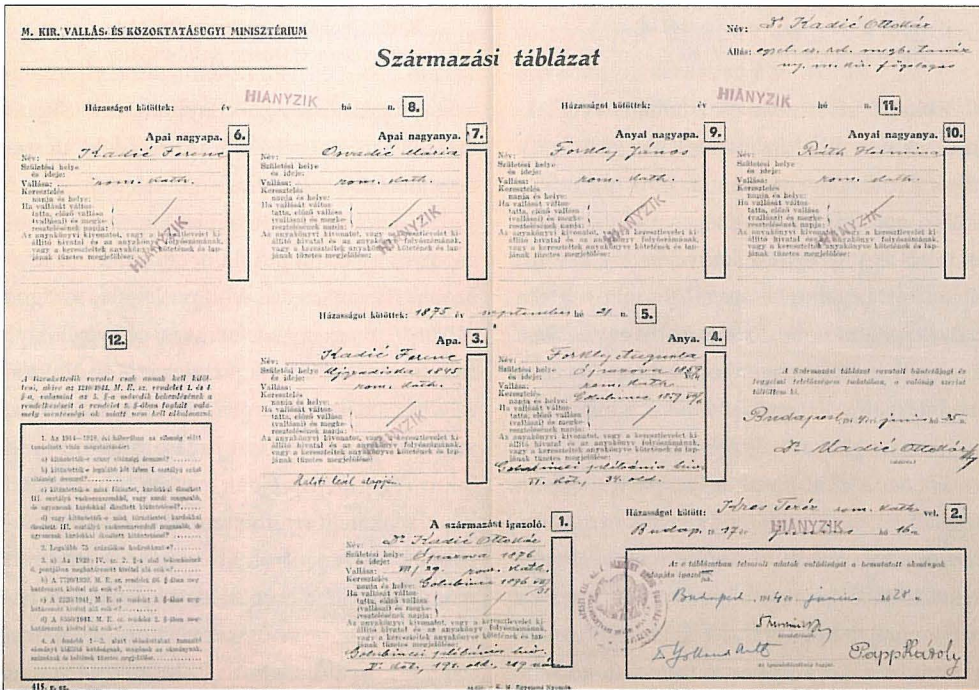
a fészkerben mészárszéket nyitottam. Bicskám felvágta a békák hasát, és érdeklődéssel nézegettem a sokféle belső részt.

Szüleim nyári időben ismerőseink társaságában gyakran jártak ki a falun kívül levő szabad Természetbe. Volt ott legelő, virágos rét, erdő, még egy sósforrás is, ahová előszeretettel vadgalambok jártak vizet inni. Itt is folyt patak, itt is lehetett Kormosnak békákra vadászni. Nevettek is a parasztfiúk, mikor a falun végigmenve látták a zsebeimből kilógó békalábakat. Itt nyerhettem az első benyomásokat a Természetről. Édesapám is gyakran magával vitt, ha hivatalosan kikocsizott valamely területre, az őserdővel borított Jelasra, vagy a Szávához, ahol a halászok parázzson sült jóízű hallal vendégeltek meg.

Szüleim leginkább a főszolgabíró és egy nyugalmazott főerdész családjával érintkeztek. Utóbbinak neje, Tereba néni magyar asszony volt, érthető tehát, hogy édesanyám legszívesebben idejárt. Amikor szüleim egy-két napra a közeli városba, *Bródba* bevásárolni mentek, akkor én a Tereba néninél voltam beszállásolva. Itt nagy gyümölcsöskert és tágas udvar volt, ahol egész nap kedvemre eljátszozhattam. Az ősdi berendezésű, de barátságos szobákat és a falakon függő régi képeket még most is szemeim előtt látom. Az a kevés úri ember, aki ebben a faluban lakott, nyáron, vacsora előtt házigazdánk vendéglőjének kertjében szokott összejönni, s ott kuglizott. Egyszer egy becsípett, széles gatyás magyar paraszt – valószínűleg kubikos – lépett a kuglizó tár-

saság elé és arra kérte, engedjék meg, hogy ő is dobhasson kuglit; ennek fejében egy ötforintos bankót tett le a kuglizók asztalára.

Jól emlékszem arra a pajkosságra is, amelytől öreg szakácsnémmel követtem el. Volt nekem egy kartonból kivágott és megfestett paprikajancsim, amely, ha madzagján rángatták, kezeit és lábait mozgatta. Nem tudom, hogyan juthattam arra a gondolatra, hogy ezt a paprikajancsit a mézsárszékbe induló öregasszony kendője végső csücskéhez óvatosan gombostűvel odatűzzem. Szegény nem vette észre ezt a turpisságot, és mit sem sejtve elindult a mézsárszékbe. Utóbbi elég messze volt, s amint a falut végigjárta, mindenki nevetett rajta. A mulatságos dolog ugyanis az volt, hogy amint a fejét előre és hátra bic-

Kadić származását igazoló táblázat (MTM)
The genealogy table of Kadić's family

A gyermekkor helyszínei, a szövegben szereplő írásmód szerint (K. R.)
Places of his childhood as written in his text

centette, a paprikajancsi a hátán mozgatta kezeit és lábait. Csak mikor a mézsárszékbe ért, figyelmeztették arra, hogy mi lóg a hátán. Szüleim sosem vertek meg, de ez egyszer, jól emlékszem, édesanyám alaposan kiporolta hátulsó részemet.

Elemi iskolai éveim

Oriovácon kezdtem iskolába járni, itt végeztem el az első három elemi. Magam előtt látom az iskolát, a tantermet a padokkal, a benne ült parasztyermekekkel, a nagy fekete táblát és a katedrát a fiatal Orlic tanító bácsival. Egyszer arra szólított, hogy énekeljek magyar dalt. Én erre az első padban felálltam és elénekeltem a „Piros, piros, piros”-t. A tanítás 11 óráig tartott, s amikor haza jöttem édesanyám magyar órát tartott velem. Járt nekünk a Forgó bácsi Kis Lapja [Ágai Adolf orvos, író, lapszerkesztő, 1871-től megjelenő gyermeklapja], amelyből naponta fel kellett egy-egy cikkekét olvasni, tartalmát saját szavaimmal elmondani és egy irkába szépen leírni. Időközben valamelyik szép versikét is be kellett tanulnom; legjobban emlékszem az Anyám tyúkjá című versre. Később, mikor már kissé megnőttem, az Ifjúsági Lapok című [1885-től hetente megjelenő szépirodalmi]

lapot járatta édesanyám. Arra a nagy könyvre emlékszem, mely Magyarországot és Erdélyt írásban és képekben bemutatta [Hunfalvy János 1860–1864]; sokat olvasgattam és nézegettem ezt a könyvet; közben édesanyám magyarázta, hogy milyen szép, nagy ország az a Magyarország és milyen derék, művelt nép lakik benne. Már gyermekkoromban felébredt bennem a vágy: bár én is lakhatnék ebben a meseországban! Így ment ez nap-nap után három éven át. Csak férfikoromban értettem meg édesanyám e hazafias cselekedetének nagyságát.

Mielőtt Oriovácot elhagynánk, meg kell még emlékezni az ott termő sok kiváló gyümölcsről, amit gyermekkoromban megettem, nevezetesen a jóízű, finom srčka almáról, a császárkörtéről és a rengeteg sok szilváról. Utóbbi megfelel a mi beszterci szilvánknak. Ezt külön szilváskertekben termelik, belőle nagyban lekvárt főznek, külön kemencékbe szárítják és nagy üstökben szilvóriumot párolnak belőle; mindegyik a lakosság nagy méreteiben be van rendezkedve.

Kilenc év után édesapámat főszolgabírói minőségben Oriovácról Grubišno Poljére helyezték át. Ez is nagyobb falu volt, a kerület székhelye, Belovár város közelében. Itt is

A zágrábi Zrínyi tér a 20. század eleji képslapon (Sz. K.)
Zrinyi square, Zagreb in the early 20th century

kényelmes kincstári lakásra találtunk nagy udvarral és kerttel. Édesapám az egész kertet megműveltette; külön dinnyéskertet létesített és száznál több rózsabokrot nevesített. Az udvart háziállatok, nevezetesen tehének, disznók, és sok baromfi népesítette be. Mindez teljesen lekötötte figyelmemet, itt jóformán kizárólag a háziállatok és a kerti növények foglalkoztattak. A házi állatok mellett mindig volt még valamilyen vad állatom is, mely mellett teljesen megszelídült; legkedvesebb egy mókus és egy varjú volt. A mókus, a Muci, szabadon élt az udvarban a fákon, de amikor engem meglátott, gyorsan leszaladt hozzám, a vállamra ugrott és megkereste a zsebemet, ahol néha fél napig is elaludt.

Alighogy ideköltöztünk, nagy szomorúság ért bennünket. Édesapám bizottság élén meglátogatott egy raktárpéületet, amelyet iskolává szándékoztak építeni. Ezen én is részt vettem hűségese kísérőmmel, a Kormos kutyámmal, mely még mindig megvolt. Mikor az épület legmagasabb emeletére hágcsókon felkapaszkodtunk, Kormos egyszerre csak elszedült, a lépcsőkön legurult, s amikor segítségére

lerohantam, halva volt; szélhűdés érte az öreg állatot. Ölemben hazavittem s másnap az egész család részvéte mellett szép helyen, a kertben eltemettük, és sírja fölé rózsabokrot ültettünk. Évek múlva kiástam a koponyáját, s azt, mint kedves emléket, holmim közt sokáig őriztem. Az egyedüli család, amellyel igen szűk baráti viszonyban álltunk, Sukalić járásbíróék voltak. Ezeknek kedves kis leányuk volt, a Danica, ő volt egyedüli játszótársam; nagyon megszerettem ezt a kislányt.

Középiszkolai éveim

Grubišno Poljén fejeztem be az elemi iskola utolsó évét, ezután szüleim *Belováron* beírtattak az ottani alsó reálgimnáziumba. Először egy tanfelügyelőnél laktam, s amikor nehezen ment a tanulás, osztályfőnökömhöz adtak teljes ellátásra. Itt már két tanuló lakott, tehát hárman voltunk egy szobában. Ez olyan tanári hely volt, ahol kosztos diákokat szoktak tartani. Házigazda tanárunk naponta különórát adott latinból és számtanból. A kényelmetlen helyzettől s az, hogy a szülői háztól első ízben kellett

távol lennem, sok szívfájdalmat okozott; mikor összegyűlt a sok keserűség, elbújtam egy híd alá, ahol senki sem látott, és keserűen sírtam. A tanulás nehezen ment, különösen a számtan és a latin nyelv. A sok *deklínáció* és *konjugáció*, no meg a *konsekució temporum* sok nehézséget okozott nekem; ellenben a természetrajzot és a földrajzot szerettem tanulni.

Ha itt *Belováron* jó napot akartam magamnak, akkor a zsebpénzemből vettem egy szafaladét és hozzá egy zsemlyét, s ha különös örömet akartam magamnak szerezni, akkor a cukrászdában egy *saumrólnit* vettem, vagy pedig fagyaltot ettem. Mindezeket a jóízű csemegéket a falun nem ismertük, s így ezek élvezete valóságos boldogság volt.

Grubišno Poljén nem maradtunk sokáig. Az akkori képviselőválasztás alkalmával édesapámnak nem sikerült a kormánypárti jelöltet győzelemhez juttatni; ennek következménye az volt, hogy áthelyeztek bennünket *Kosztányevácra*, az Uskoki-hegységben elrejtett faluba. Az ország egyik legfélreesőbb kerületi székhelye, jobban mondva *expozitúra* volt ez, s éppen ez volt a szép. Regényes, elkarsztosodott hegyvidék. Lakásunk nagy kincstári épületben volt, terjedelmes udvarral és nagy kerttel, de ezek itt már nem érdekeltek, mert egész lényemet lekötötte a környező szabad, vad Természet. Házunk alatt hegyi patak folyt, melynek kristálytiszt vízében sok pisztráng lubickolt, itt tehát halász lettem. E hegyvidék érdekessége közé tartozik, hogy a szétszórt házcsoportokban lakó parasztok mind bárók; ezek az uskoki bárók.

Én persze itt csak a két hónapi szünidőmet töltöttem, mert egyébként a városban iskolába jártam. *Belováron* elvégeztem a gimnázium I. osztályát, azután *Zágrábba* kerültem édesapám

két nővérehez, Sofie és Paula tantikhoz. Tanulmányaimat az itteni felsővárosi gimnáziumban folytattam. A tanulás itt sem ment könnyen, a latin és később a görög nyelv sok nehézséget okozott, de nem is szerettem; azért minden osztályon valahogy csak átmentem.

Helyzetem egyébként itt *Zágrábban* sokkal kedvezőbb volt: rokonaimnál, szép városban, Horvátország fővárosában és regényes környezetben éltem. Maga a város részben dombokon, részben pedig sík területen épült. Távolabbi környékét, a Zágrábi-hegységet és ennek előhegységét hamar megszerettem; vásár- és ünnepnapokon rendszerint ide rándultam ki rovarokat és növényeket gyűjteni. A főváros közvetlen közelében van a gyönyörű, hangulatos *Tuškanac*, feljebb a *Josipovac* nevű kertváros, utána a regényes *Cmrok*, még tovább, már a hegység alján van *Šestine* falu; a hegységben van a *Kraljičin* zdenac nevű kirándulólhely és a *Medvedgrad* romja. A hegység legmagasabb csúcsa, a *Sljeme* [1035 m] pompás kilátást nyújt a főváros előhegységére, a túlsó oldalon *Zagorje* és a *Samobori-hegység* felé.

Magát a várost is hamar megkedveltem. Télen a főutca, az *Ilica* volt a korzó, nyáron pedig a Zrínyi tér, ahol naponta katonazene játszott. Itt a horvátok fővárosában töltöttem egész diákságomat, ide fűződnek fiatal életem legszebb emlékei. Tekintettel arra, hogy több hajlamom volt a reál, mint a humán tantárgyak iránt, a négy gimnáziumi iskolaév elvégzése után beiratkoztam az ottani főreáliskolába, mely később reálgimnáziummá változott.

Szüleim *Kosztányevác*on sem maradtak sokáig, mert édesapámat *Dugoselora* helyezték át, ami igen kedvező volt, mert ez a szép falu közel esett *Zágrábh*oz, az én tanuló helyemhez. Ennek a falunak szép dombos, erdős

A Gyula-patak nyelője (Djulin skok) Ogulinban (Sz. K.)
The sinkhole of the Gyula stream (Djulin skok) in Ogulin

háttére elég alkalmat nyújtott a Természetben való barangoláshoz és természeti tárgyak gyűjtéséhez. Ez a hely számunkra annyira kedvező volt, hogy édesapám elhatározta, ezt a falut választja állandó lakóhelyül, annál is inkább, mivel végéhez közeledett az ő állami szolgálata. Közvetlenül az előljárósági épület mellett hosszú telket vásárolt és rövidesen megépült a szép, kényelmes úrilak; a ház közvetlen környezetét parkosítottuk, ezután következett a kis udvar, utána a veteményeskert és a gyümölcsös. Végre olyan otthonhoz jutottunk, amely teljesen megfelelő kényelmünknek és ízlésünknek. Számomra a félemeleten külön szoba épült, ahol kedvem szerint berendezkedhettem; ez volt az én dolgozószobám, műhelyem és preparálóm, persze csak szünidőben. Karácsonyra flóbertpuskát kaptam, s szorgalmasan vadásztam madarakra és kisebb emlősökre.

Zágrábi lakóházunkban volt egy szobafestő, Armano Alajos, aki ügyesen tudott madarakat kitömni. Persze hamarosan megbarátkoztam vele, szívesen segédkeztem neki, s így némileg én is elsajátítottam a tömést. Barátom rovarokat is gyűjtött, érthető tehát, hogy minden

szabad napomat a Zágrábi-hegység valamelyik részének bejárásával töltöttem; mindketten szenvedélyesen gyűjtöttünk és preparáltunk; ebben az időben egész lényemet a Természetnek szenteltem. Hogy ez a gyűjtés szakszerűen történjen, Bécsből megrendeltem Hinterwaldner „Wegweiser für Naturalien-Sammler” című művét [1889]; ez volt az első komoly természetrajzi könyvem, ezt böngésztem előszeretettel, ez még ma is megvan.

Mint már említettem, a négy gimnáziumi év után a négy magasabb évfolyamot az akkor létesült reálgimnáziumban folytattam, hogy megszabaduljak a latin és görög nyelv tanulásától. Ehelyett több természetrajz, fizika, kémia, matematika, továbbá ábrázoló geometria és szabadrajz volt. A horvát és német nyelv és irodalom mellett még a francia nyelvet is tanultam. Így már jobban ment a tanulás, bár a matematika és az ábrázoló mértan most is sok nehézséget okozott. Előszeretettel tanultam a hittant, nevezetesen a *dogmatikát*, *apologetikát* és *morálkát*; mindezekből jelesem volt s hatásukra szigorúan betartottam mindazt, amit a római katolikus egyház híveitől megkíván; imádkoztam, templomba jártam, gyóntam és áldoztam.

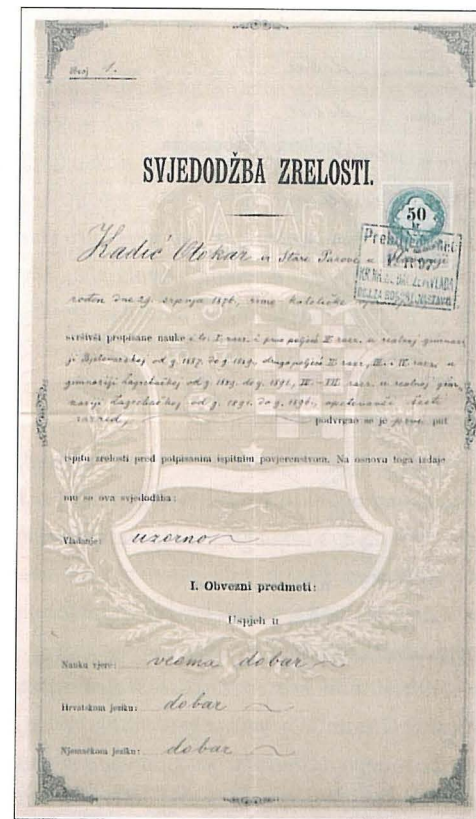
A VI. osztályt elvégezve szünidőre hazamentem *Dugoselóra*, ahová édesanyám anyja látogatásba jött *Zomborból*. Hogy örömet szerezzen nekem, elvitt *Fiuméba*. Szép utazás volt ez a horvátországi Karszton át; akkor láttam először az Adriai-tengert és az ottani parti életet. Mikor visszatértük, súlyos has- és fejtífuszban megbetegedtem, a fertőzés valószínűleg Fiumében történt. Egész hónapig eszméletlenül feküdtem; külön embert fogadtak, aki ide-oda fektetett és jéghideg lepedőkbe tekert. A helybeli orvoson kívül

időközben zágrábi ismert orvosok is kezeltek, s ilyen gondos ápolás mellett nagy nehezen felépültem. Tanulásban is sokat mulasztottam, így csak külön vizsgával vetek fel a VII. osztály második felébe. Ez volt életemben a legsúlyosabb betegségem, közel álltam a halálhoz; ennek átélése után azonban annyira megedződtem, hogy egész férfikoromban még csak fejfájásom sem volt.

A VII. osztály befejezése után, az iskolaév végén egy kis incidens történt. Mikor osztályfőnökünk a bizonyítványokat kiosztotta, az egész osztály fel volt háborodva a gyenge osztályozások miatt. Nagy zaj keletkezett, és egyszerre csak könyvek, irkák, sőt tintatartók is röpültek a katedra felé. Tanárunk keserves mosollyal figyelte ezt a felháborodást és úgy találta, hogy én és még egy iskolatársam nem vettünk részt ebben a tüntetésben. Ennek a következménye az volt, hogy kettőnkön kívül az egész osztályt kizárták az iskolából. A következő VIII. osztályba ezért csak ketten iratkozhattunk be és még egy harmadik diák az egyik vidéki középiskolából. Fegyelmezett magatartásunkat busásan honorálták, mert az egész tanári kar az egész éven át csak hármunkkal foglalkozott, s így alaposan átvehettük az érettségire kerülő anyagot. Ily módon mindhármunknak az érettségi vizsgája jól sikerült.

Édesapámat közben ismét áthelyezték *Dugoselóra* Ogulinba, az ottani megyeházához. Így tehát el kellett hagynunk alig megépült otthonunkat. Ogulinban szüleim csak rövid ideig tartózkodtak; édesapám megunt a sok ide-odahelyezést, nyugdíjba ment és visszatért *doguseloi tuszkulánumába*. Ogulinban csak az egyik szünidőmet töltöttem, de ez is élvezetes volt. Ez a városka elkarsztosodott vidéken te-

rül el, és sok természeti érdekességet rejteget. Leglátványosabb tüneménye a „Gjulin-ponor”; a Gyula-patak ugyanis a városkát elérve mély szakadékba folyik és a legmélyebb végén, közvetlenül a frankopáni [*Frangepán*] várromok alatt egy mély, tág nyílású barlangban eltűnik. A mi házuk éppen a szakadék peremén épült. Hosszan tartott esőzés után a barlang szádája eltömődött, ennek következtében a szakadék annyira megtelt, hogy a kiáradt víz házuk udvarát is elöntötte. Amikor az esőzés elállt, a szakadékban a víz apadni kezdett s végül a patak vize régi helyzetét elérte. Fenséges természeti látványosság volt az.

Kadić Ottokár érettségi bizonyítványa (MTM)
Kadić's GCSE leaving certificate

Childhood

My wife and I spent the summer of 1949 in Gárdonyi by the Lake Velencei. As I became ill and had to lie in bed, I had the idea to write my autobiography. I was born in Stara Pazova on 29 July 1876. My father, Ferenc Kadić, was a public officer at the border guard service of my birthplace, and my mother, Auguszta Forkly, was the daughter of the local post officer, János F. My father was a native Croat, while my mother was an enthusiastic Hungarian. The double ethnic origin is also expressed in my identity, i.e. I am half Croat and half Hungarian. My devotion and patriotism to the two nations and two countries were always divided equally.

My father was soon moved to Oriovac, where he served as a magistrate for 9 years. I can recall our first place, the room of the Slivarić house, where I started to walk. We only stayed here for a few years, and then moved to the newly built and spacious Gundrum house. Here, too, we had a large yard and garden, with all necessary side buildings where a child could happily play. My fondest pastime was playing with Kormos, the dog and our cat. My peasant schoolmates, Živanović and the two Kováčević boys were rarely allowed to visit me for a game.

In front of our house a little stream ran with lush vegetation on its banks. We often went out there with Kormos to hunt frogs. My puppy nimbly caught them and I set up a slaughterhouse at home. I slit their bellies open with my pocket knife and curiously studied their entrails.

I attended the first three classes of elementary school in Oriovac. My mother gave me Hungarian classes at home. After nine years, my father was re-located to Grobničko polje. Again we found a comfortable house with a large yard and garden. My attention was devoted to feral animals and garden

plants. I finished elementary school here, after which my parents inscribed me to the lower grammar school in Bjelovar. I stayed with a superintendent, but because I had problems with my studies I was moved to my class teacher.

After the first year, I got to Zagreb, to my father's sisters, and continued my studies in the upper city grammar school. Although my school results were not much better, here, either, life was easier with my relations. I lived in the beautiful capital of Croatia, in a romantic environment. I did the four upper years in the grammar school that specialised on sciences. I studied better here, although Maths and Geometry caused me a lot of difficulties. I particularly liked religious education, and strictly kept to the standards of the Roman Catholic Church.

An interior painter also lived in our house, who skilfully stuffed birds and collected insects. I was happy to assist him and hiked to the Zagreb Mountains on my free days, passionately collecting and preserving specimens.

From Grobničko polje my father was moved to Kostanjevac and later to Dugo Selo. In this village he decided to establish his permanent home. He bought a parcel and had a nice house built on it. I received a separate room; this was my workshop and preservation lab, too.

After the 6th year, my granny took me to Rijeka. It was a nice journey across the Karst. For the first time I had seen the Adriatic and the coastal life. Upon our return, I contracted abdominal typhus and meningitis and lay unconscious for a whole month. This was the most serious malady of my life. My father was then moved to Ogulin, but he had had enough of this itinerancy, thus he returned to Dugo Selo and retired.

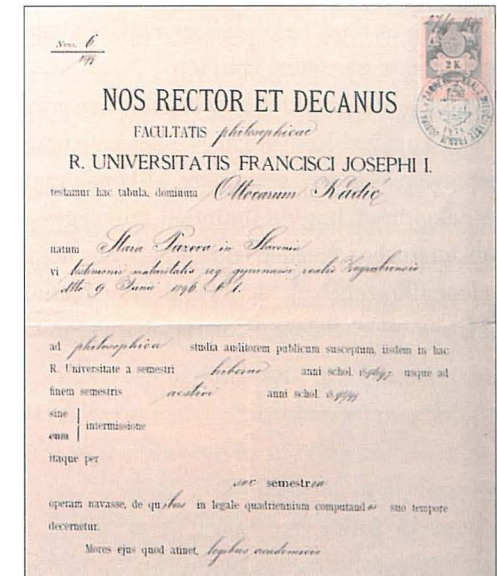
EGYETEMI TANULMÁNYOK

Egyetemi éveim Zágrábban

Az érettségit követő őszkor beiratkoztam a zágrábi egyetem bölcsészettani karára, ahol főleg állat- és növénytant, vagyis élettudományi szakokat hallgattam. Ezekon kívül még ásvány-, föld- és vegytant vettem fel. Az állattant két Jénában, Haeckel Ernő professzornál végzett tanárom, Car Lázár dr. és Langhoffer Ágoston dr. adta elő. Mint a Természetért rajongó fiatalember élvezettel hallgattam őket, és szenvedélyesen halmoztam magamba az élettudományoknak ezt a sok érdekes, előbb nem is sejtett igazságát. Persze minden kollégiumból jelesen kollokváltam s ezzel kiérdemeltem tanárainm dicséretét. Minden csütörtökön este találkoztunk zoológus tanárainkkal a Vadászkiirtben egy pohár sörre, ahol fesztelesen, barátságosan beszélgettünk az előadott tárgyakról. Így ment ez három éven át, egészen az utolsó egyetemi évig.

Szüleim közben arra a meggyőződésre jutottak, hogy mégis csak célszerűbb lenne, ha Zágrábba költöznenek és velem együtt élnének. Addig latolgatták ezt a kérdést, míg végre eladták a kedves dugoszelői tuzszkulánnumot és Zágrábba költöztek. Itt boldogan figyelték az én lelkes tudományos haladásomat.

A három egyetemi év befejezése után végre el kellett magam határozni, hogy mi akarok lenni. A legkönnyebben elérhető pálya a középiskolai tanárság lett volna; erre készült minden bölcsészhallgató. Más nem is lehetett akkoriban Horvátországban tudományos téren

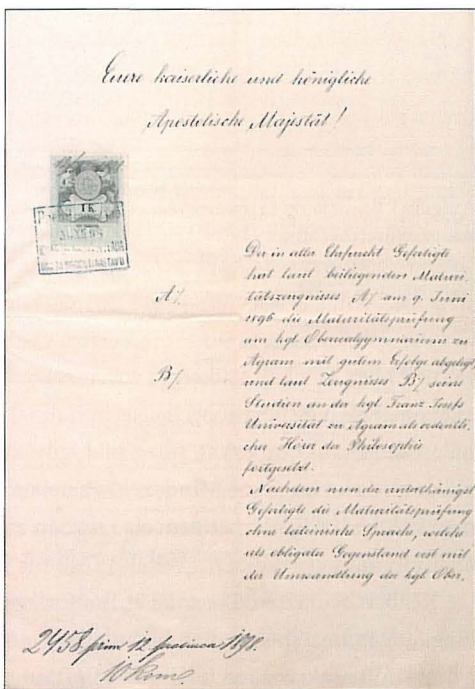
A zágrábi I. Ferenc József Egyetemen végzett tanulmányokat igazoló okirat (MTM)
Certificate of his completion of the Ferenc József (Franz Joseph) I. University in Zagreb

elérni. Ehhez azonban szükséges volt a szaktárnyakon kívül még horvát nyelvet és irodalmat, bölcsészeti szaktárgyakat, főleg pedagógiát hallgatni és levizsgázni. Mindezekhez nekem nem volt kedvem, mert engem első sorban az élettudományi szakok érdekelték.

Közben beutaztam Boszniát és Sarajévóban meglátogattam a múzeumot. Bámulatba ejtett az ott látott szakszerűen felállított prehistóriai és zoológiai osztály tudományos komolysága. Már első látogatásom alkalmával arról győződtem meg, hogy ez olyan hely, ahol komoly tudományos munka folyik. Bementem

a múzeum igazgatójához, *Hörmann Konstantin*-hoz, s aziránt érdeklődtem, mint zoológus, kaphatnék-e segédőri állást a múzeumban. A válasz kedvező volt; az igazgató egyenesen felbízott, csak tegyem le a szigorlatot, s majd valahogy szorít helyet a múzeumban. Mivel ő tekintélyes, nagy befolyású személyiség volt, egész biztosra vettem ígéretét.

Ezek után minden igyekeztem az volt, hogy a negyedik egyetemi év befejezése után letegyem a [doktori] szigorlatot. Mikor aziránt érdeklődtem, hogy mi minden szükséges a doktorátushoz, megdöbbenve értesültem, hogy a fennálló szabályok szerint csak gimnáziumi érettségivel lehet doktorálni. Ha tehát a zágrábi

A zágrábi doktorátus érdekében szépírással, német nyelven íródott, magyar bélyeggel és horvát nyelvű bélyegzővel ellátott Felségfolyamodvány (MTM)

A calligraphic royal petition to obtain his doctoral degree with a Hungarian postal stamp and Croatian office stamp

egyetemen akarok szigorlatozni, érettségi különbözetit kell tennem latin, görög, ószláv nyelvből és még egyebekből. Barátságot kellene kötnöm régi ellenszenves tantárgyaikkal, amire sajnáltam az időt és a fáradságot. Elpanaszoltam bajomat zoológus tanáromnak, aki azt a tanácsot adta, töltsen negyedik egyetemi évemet valamelyik német egyetemen, ahol a reálgimnáziumi érettségi érvényes. Azonnal több német egyetemhez kérdéssel fordultam, s megtudtam, hogy a müncheni egyetemen érettségim érvényes. Külföldi tanulmányaimhoz azonban pénz is kellett, amit szüleim nehezen tudtak volna előteremteni. És mit tesz a véletlen szerencse? Ugyanakkor halt meg édesanyám nagybácsija, Rátay József dr. zombori vagyonos megyei főorvos. Józsi bácsi tudta, hogy milyen buzgalommal foglalkozom természettudományi tanulmányokkal s ezért végrendeletében nekem is hagyott 1000 koronát, hogy tanulmányaimat könnyebben elvégezhessem.

Egyetemi évem Münchenben

Így tehát őszkor vígan mehettem Münchenbe. Mikor Bajorország fővárosába érkeztem, éppen javában ünnepelték az Októberfestet. Mindjárt beiratkoztam az ottani Luitpold-egyetemre [Ludwig-Maximilian Tudományegyetem], aminek semmi akadálya nem volt. A hirdetett kollégiumok közül felvettem zoológiából a nagy praktikumot Hertwig Richard dr. és a paleontológiai praktikumot Zittel Alfred dr. professzoroknál. Hertwig professzor intézetében főleg külföldi egyetemet végzett fiatal emberek sajátították el az ottani híres mikroszkópi technikát, nevezetesen a mikroszkópi metszetek festési eljárását. Én is ezen túlestem, azután témát

A példakép, Gorjanović-Kramberger Károly szobra a krapinai múzeum előtt (Sz. K.)
The statue of his role model, Dragutin Karl Gorjanović-Kramberger in front of the Krapina Museum

kértem doktori disszertációhoz. Mivel a zágrábi egyetemen főleg rovarokkal foglalkoztam, tanárom fontosnak tartotta, hogy a bogarak szájrészeit vizsgáljam meg, mivel ott még tisztázandó kérdések várnak megoldásra. Közel egy évi részletes összehasonlító bonctani vizsgálatra volt szükség, míg ezt a kérdést tisztázni tudtam. Rengeteg bogárfajnak a szájrészeit kellett kipreparálnom, kálium oldatban főzöm s így az átlátszóvá vált szájrészeket a mikroszkóp alatt megvizsgálom. Vizsgálataim a professzor állandó felügyelete alatt történtek. Dolgozatom a Jenaische Zeitschriftben jelent meg [1901]. Délutánonként Zittel professzor paleontológiai intézetében a híres tangyűjteményt vettem át.

A több mint egy évi müncheni tartózkodásomra mindég szeretettel gondolok vissza. Lakást a bonctani intézet közelében, a Schiller

Strassében, egy özvegyasszonynál találtam. Nagyon jó és olcsó kosztot ugyanabban az utcában, a Hotel drei Raben éttermében kaptam. Vacsorázni valamelyik sörcsarnokban szoktam. Hamar megszerettem a barátságos és kedélyes bajorokat. A barátkozás itt gyorsan megtörténik a korsó sör mellett, különösen tavaszkor a szalvátor sör idejében. Kollégáimmal főleg csak az intézetben érintkeztem; a németeken kívül volt itt orosz, lengyel, cseh, olasz, angol, francia, no meg egy magyar is; mind egyetemet végzett, meglelt fiatalember. Ha valamelyik kutató vizsgálatait befejezte, az eredményeket előadás alakjában a többivel közölnie kellett.

Egy szép napon egyik német kollégám azzal az öröndetes hírrel lepett meg, hogy szűkebb hazámban, Horvátországban, Krapina városka határában, volt geológus-professzorem, Gorjanović-Kramberger Károly dr. rendkívül fontos barlangi leletre akadt, *diluvialis* állati és emberi csontokat, valamint *paleolit* kőeszközöket talált. Ásatásai eredményéről a Mitteilungen der Wiener Anthropologischen Gesellschaft című folyóiratban számolt be [1899]. Mikor ezt a dolgozatot elolvastam, leírhatatlan lelkesedés tört ki belőlem, boldog voltam, hogy Hazámban egykori professzorem olyan barlangi leletre akadt, ahol őslénytani, ősembertani és ősrégészeti emlékek együtt találtattak. Már akkor tisztában voltam a lelet nagy jelentőségével, s egyszersmind felébredt bennem a vágy: bár én is tudnék valahol barlangban ásatni. Kétségtelen, hogy ez volt az első szikra, mely későbbi barlangkutatásaim fellángolásához vezetett. Akkor persze még nem sejtettem, hogy egyszer tényleg a barlang- és ősemberkutatás lesz majd tudományos törekvéseim célja.

A Krapinai-barlang, melynek leletei a barlangokra irányították Kadić figyelmét, ma híres bemutatóhely (Sz. K.)
The Krapina cave – today a famous show cave; the findings from this cave directed Kadić's attention to caves

De Münchenhez nemcsak komoly tudományos, hanem ennél kedvesebb szerelmi emlékeim is fűződnek. Az egyetemi életben itt az a szokás, hogy a professzorok időnként estélyeket adnak, s ezekre a náluk dolgozó hallgatókat is meghívják. Az ilyen első estélyt Hertwig professzor adta, s engem is meghívott. Felvettem tehát sötétkék zsakett ruhámat és megjelentem az estélyen; itt már nagy előkelő társaságot találtam. Kollégáim közül csak egy-néhány jelent meg, inkább tanárok és családjaik voltak jelen. Az asztalnál egy kedves, barna, fiatal hölgy mellé kerültem, akivel jóformán az egész este együtt maradtam. Kedvesen elbeszélgettünk mindenféléről, a németországi benyomásokról, a hazai viszonyokról és szokásokról, főleg pedig szép vidékekről és turista kirándulásokról, mert az én kedves partnerem szenvedélyes turista volt és imádta a Természetet. Meg is állapotunk abban, hogy legközelebb kirándulunk az Isar völgyébe. A kirándulás tényleg megtörtént; nagyon szép volt az idő, szép volt a völgy környezete és

maga a folyó is. Persze kissé elfáradtunk, s itt az a szokás, mint másutt is, hogy a kirándulók betérnek valamelyik, útba eső vendéglőbe, megesznek egy adag sajtot retekkel s isznak hozzá néhány korsó barna sört. Nagyon jól sikerült ez a kirándulás s elhatároztuk, hogy ezt legközelebb megújítjuk.

A következő kirándulásunkat az Eibseehez terveztük. Vasútra ültünk és kirobogtunk ehhez a tündéri szép helyhez, ahol csónakba ültünk és körülladikoztuk a gyönyörű sötétzöld tavat. Csolnakunk ide-oda ringott olyannyira, hogy kénytelen voltam gyengén átölelni útitársamat, nehogy véletlenül kiforduljon a csolnakból, ő pedig bizalmasan hozzám simult. Nagyon boldogok voltunk így egymás mellett s erre a kedves kirándulásra sokszor visszaemlékeztünk életünkben.

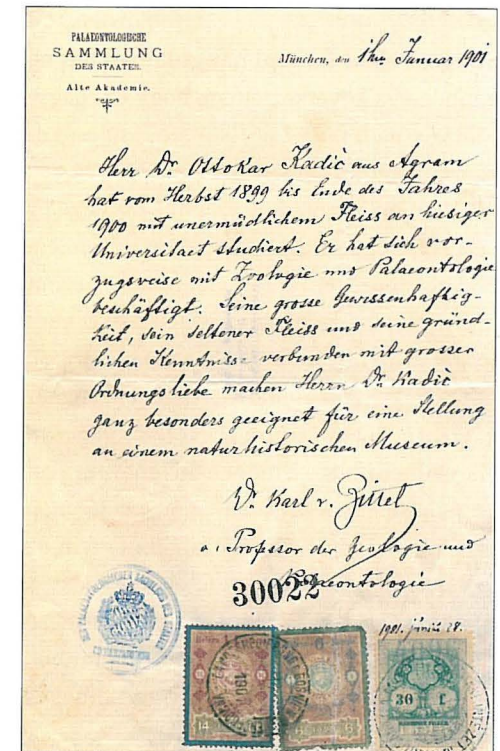
A harmadik kirándulást már messzibbre terveztük; elhatároztuk, hogy a közeli Alpokban megmásszuk a Zugspitzét [2963 m]. Egyik délután vasúton Garmischba utaztunk, ott megháltunk, ő az egyik épületben, én a másikban, s másnap, korán reggel nekivágtunk a vidék legmagasabb hegyére. Ősz lévén a hegy alját sűrű köd borította, jó ideig ködben mentünk, de mire magasabba értünk, tiszta lett a légkör, fölöttünk kékllett az égbolt, alattunk pedig fehér ködtenger takarta el a vidéket. Pompás kilátás nyílt a hegy tetejéről. Egymás mellett ülve, sokáig élveztük a bennünket környező gyönyörű hegyvidéket.

Így ment ez tovább is; kiszemeltünk magunknak valamely szép vidéket és azt kettesben, kedvesen bejártuk s jóformán észre sem vettük, hogy egymást szeretjük; a szerelem olyan alattomosan, észrevétlenül lopózkodott szívünkbe, hogy csak akkor eszméltünk fel, amikor elcsattant az első csók. S én még mindég

nem tudtam, hogy tulajdonképpen kicsoda Ő, hisz ez annyira mellékes volt; ki gondolt ilyesmire, amikor kedves kirándulásaink közben annyira el voltunk telve a fenséges Természet szépségeivel. Egyik alkalommal aztán Elsi szóba hozta, hogy édesapja megdicsért engem, hogy milyen szorgalmasan járok a paleontológiára. Ki az Ön édesapja? Kérdeztem ijedten. Hát a Zittel; ön ezt eddig nem tudta? Azt hittem, elnyel a Föld, annyira megijedtem, amikor megtudtam, hogy egyik professzorom leányának udvarolok titokban. Mi lesz, ha ő ezt megtudja, egész biztosan meg fog buktatni a szigorlaton. Elsi nyomban megnyugtatót, hogy sose aggódjak, édesapja megértő ember, s megérti majd a mi kedves viszonyunkat. Így is lett; a legközelebbi találkozásunknál Elsi azzal az örömdetes hírrel lepott meg, hogy beszélt szüleivel, s ők, valószínűleg nem valami könnyen, belenyugodtak abba, hogy mi szeretjük egymást, sőt azt is megengedték, hogy lakásán meglátogathassam. Roppant hízelgett nekem ez a bizalom, mely ilyen előkelő helyről ért engem. Ezentúl már sűrűn látogattam; olyan tisztelettel közeledtem lakásához, mintha valamely szentélybe lépnék. Azt is megtudtam, hogy ideálom özvegyasszonyka, s hogy három gyermeke van, két kisfiú és egy leányka. Ez sem bántott engem. Szerelmünk már olyan lendületet vett, hogy amikor tőle este hazaérkeztem, 4-6 oldalas levelet írtam neki és hasonló terjedelmű levelet kaptam tőle. Szülei látva ezt az örületet, nagy nehezen beletörődtek, hagytak bennünket. Minden vasárnap ebédre vendég voltam náluk, sőt többször együttes sétát is tettünk a közeli angolparkban. Egy szóval, már egészen a családhoz tartoztam. Egyik vasárnap ebédre Elsi ünnepi ruhában várt,

Alfred Zittel, akinek tanácsára Kadić Magyarországra jött
Alfred Zittel, who advised Kadić to travel to Hungary

Zittel Kadićról írt, igen találó jellemzése (MTM)
A quite pertinent description of Kadić by Zittel

Richard Hertwig, aki elmélyítette Kadić állattani ismereteit
Richard Hertwig, who deepened Kadić's zoological knowledge

az egész ebéd ünnepi hangulatban telt el, amiből arra következtettem, hogy ez eljegyzést jelentett, mert hát föltétlenül feleségül akartam venni.

Közben közeledett az 1900. év vége és vele együtt a szigorlat ideje. A nagy szerelem dacára én a szigorlattól nem féltem; három tárgyból kellett vizsgáznom: állattanból, mint főtárgyból, növénytanból és őslénytanból, mint melléktárgyakból. Mindezekből én már zágrábi egyetemi éveim alatt olyan alaposan elkészültem, hogy a müncheni tanévem alatt csupán ismételni kellett. Megjött a vizsganap is [1900. december 22.], bátran elmentem az egyetemre, ahol még két jelölt jelentkezett vizsgára. A vizsgázó bizottság a következő professzorokból állott: Hertwig állattanból, Zittel őslénytanból, Göbel növénytanból és Röntgen fizikából.

Először a két német jelölt felelt fizikából, de nagyon gyengén, így meg is buktak. No ez

rossz bevezetés, gondoltam. Most rám került a sor. Először Hertwig kérdezett, de nagyon idegesen kapkodva; alig kezdtem az egyik kérdésre válaszolni, már egy másik kérdést tett fel; bosszankodtam, mert nem engedte, hogy gondolataimat nyugodtan kifejtsem, de azért mindenre jól megfeleltem. Ezután következett Zittel, aki nyugodtan és megfontoltan tett fel kérdéseket, amelyekre én is nyugodtan és szakszerűen meg tudtam felelni. Hasonlóképpen ment a vizsga Göbel professzor alatt is növénytanból. Az volt az érzésem, hogy a vizsga kitűnően sikerült és azt vártam, hogy osztályozásul a legmagasabb summa cum laudét kapom. El voltam szontyolodva, amikor csak jelest, vagyis magna cum laudét kaptam. El is panasztam osztályozásomat Zittelnél, aki azzal nyugtatott meg, hogy tényleg egyesre vizsgáztam, ezt azonban csak olyanok kapják, akiknek már elismert tudományos munkásságuk van. Így tehát megnyugodtam.

Elvégezve tanulmányaimat eljött az idő, hogy haza utazzak. Igen ám, de mi lesz a szerelemmel? Zittelék komolyan lebeszéltek arról, hogy megházasodjunk, egyenesen képtelenségnek tartották, hogy fiatalember létemre háromgyermekes német nőt nyakamra vegyek. Maga Zittel papa kézzelfoghatóan megmagyarázta, hogy egy törekvő, tudománnyal foglalkozó fiatalembernek koloncot jelent a nő, különösen olyan, akinek gyermekei vannak.

Elsi is magyarázta nekem a helyzetet, valóságos hős volt ebben a súlyos szerelmi viszonyban. Roppant le voltam sújtva, látva, hogy nem lehet a feleségem. Egyenesen szerencsétlennek éreztem magam; Zitteléktől a közeli angolparkba mentem, leültem az egyik padra és irgalmatlanul búsultam. Csak jó

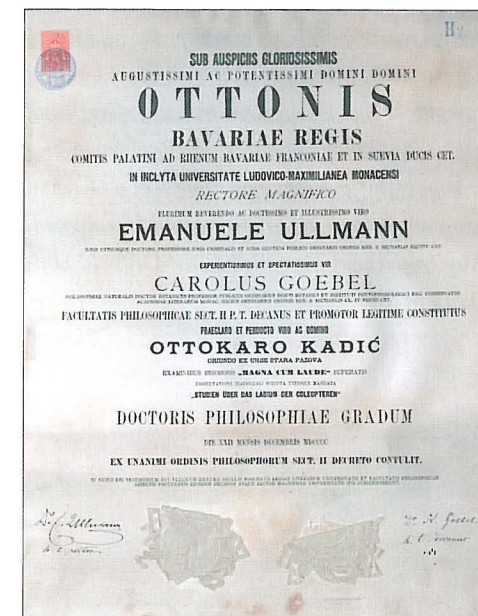
idő múlva otthon Zágrábban láttam be, hogy milyen okosan cselekedtek Zittelék!

Éppen karácsonykor értem haza szüleimhez, akik boldogan várták a jó eredménnyel ledoktorált fiukat; a doktori diploma a legszebb karácsonyi ajándék volt mindnyájunknak. A tél végén influenzában megbetegedtem, s mikor felépültem, orvosom azt a tanácsot adta, hogy okvetlenül menjek a tenger mellé üdülni. Ezt az üdülést nem akartam tétlenül eltölteni, s mivel tengeri állatokkal még nem volt alkalmam foglalkozni, kéréssel fordultam a berlini aquárium igazgatóságához, hogy a rovignói biológiai állomáson munkahelyet engedélyezzen.

Az engedély hamarosan meg is érkezett, s 1901. év tavaszán, februárius hóban Rovignóba utaztam, s az ottani intézetben nagyon jól elhelyezkedtem; kaptam külön szobát, jóízű kosztot vörösborral és a dolgozóteremben asztalt mikroszkóppal. Időnként kicsónakáztunk a tengerre, leeresztettük a kotróhálót, s mikor azt a partra kihúztuk, a legkülönbözőbb tengeri állattársaság terült el előttünk, ezeket azután a következő napokban tanulmányoztam. A közvetlen tenger melletti hideg, szeles levegő egészségemnek nagyon jót tett, pompás volt az étvágyam és nagyon ízlett az ottani vörösbör. Egy hónap után egészségesen hazamentem.

Még mielőtt Rovignóba utaztam, írtam a Sarajévói múzeum igazgatóságának, hogy befejeztem egyetemi tanulmányaimat, megvan a müncheni doktorátus, s készséggel elfoglalom a kilátásba helyezett segédőri állást. Hosszabb várakozás után azt a választ kaptam, hogy az állást, mivel soká kellett várniok, egy odavaló erővel már betöltötték. Így tehát elestem a megígért szép állástól.

Mikor ezt a kudarcot Zittelrel közöltem, csakhamar arról értesültem, hogy a berlini őslénytani múzeum egy Königsbergben gyűjtött, gyantában konzervált, nagyon értékes rovargyűjteményt készül megvenni, s ennek tudományos feldolgozására egy segédőri állást szerveznek. Mivel én, mint zoológus, főleg rovarokkal foglalkoztam, s emellett paleontológus is voltam, Zittel Branconak, a nevezett múzeum igazgatójának az állásra engemet ajánlott. Levelet is kaptam Brancotól, hogy mihelyt az értékes gyűjtemény meglesz, készséggel alkalmaz. Hosszabb várakozás után Berlinből az a hír érkezett, hogy a königsbergiek helybeli hazafiságból nem hajlandók a helyben gyűjtött értékes gyűjteményt a berlini múzeumnak eladni, s ezzel az állás is sajnos dugába dőlt.

A Münchenben kiállított doktori oklevél (MTM)
The large format doctoral charter issued in Munich

University studies

Following the final exams, I applied to the University of Zagreb, where I studied Zoology and Botany, but also attended Mineralogy, Geology and Chemistry classes. Zoology was taught by Lazar Car and August Langhoffer. As a youth with a passion for Nature, I thoroughly enjoyed their classes.

After the third year, I had to decide about my future career. It would have been realistic to try and become a secondary school teacher, but I should have studied Croatian language and philosophical subjects, which were not appealing to me.

Meanwhile, I travelled around Bosnia and in Sarajevo I marvelled at the scientific standard of the Prehistoric and Zoological Department of the museum. The director, Konstantin Hoermann informed me that as a zoologist I could get the job of assistant caretaker.

So I aimed to pass the comprehensive exam after the fourth year. I was astonished to hear it was only possible at the Zagreb University if I passed grammar school level exams in Latin, Greek and ancient Slavonian languages. My Zoology professor suggested to do the fourth year at a German university where my GCSE would be accepted. Thus, in autumn I enrolled to the Luitpold University in Munich.

Here I majored in Zoology at Professor Richard Hertwig and Paleontology at Professor Alfred Zittel. In Hertwig's institute, mostly foreigner graduate students acquired the renowned microscopic techniques and the staining of microscopic sections. Having passed this, I asked for a dissertation theme. As I dealt mainly with insects, my professor recommended the study of the mouthparts of beetles. Following nearly a year of comparative anatomical research, my thesis was published in *Jeaische Zeitschrift* [1901].

I was informed here that my former professor of Geology, Gorjanović-Kramberger found an important cave find by the little town of Krapina [1899]. I was happy for my former professor exploring a cave where paleontological, paleoanthropological and archaeological finds were all found together. Aware of the significance of this discovery, my desire arose that one day I should also engage in cave excavations. At this time, I did not surmise that one day my main scientific field will truly be cave research and paleoanthropology.

I am also tied to Munich with memories of a love affair. The local custom is that professors organise balls from time to time, to which they invite their students, too. At the first such ball I got in the company of a charming, young lady, and talked with her about nice landscapes and excursions the whole evening. I only learnt after several pleasant excursions that she, Elsi, is Zittel's daughter, a widow with three children. I was frightened to think what my professor would say to this, but the family accepted our affair, however they. Before travelling home, the Zittels dissuaded me from marriage, warning me against the burden of three children.

My comprehensive exam took place on 22 December 1900. I sat for Zoology at Hertwig, Paleontology at Zittel, Botany at Göbel and Physics at Röntgen. The exam went excellently, but my degree was only „magna cum laude”, because I had no accredited scientific works yet.

When the Museum of Paleontology in Berlin was about to buy an insect collection from Kaliningrad, Zittel recommended me for its scientific analysis. Eventually, this chance was lost, because the collection was not sold for patriotic reasons.

A MAGYARORSZÁGI ÉLET KEZDETEI

Elhelyezkedésem a Földtani Intézetben

Ezek után Zittel azt a tanácsot adta, hogy próbáljak szerencsét Magyarországon; amennyire ő ismeri a magyarországi tudományos viszonyokat, biztosra veszi, hogy én, aki a magyar nyelvet beszélem, itt érvényesülni fogok. Mivel édesanyám gyermekkorom óta annyira felmagasztalta a magyarok országát, készséggel vállalkoztam arra, hogy Budapestre utazom s ott állás után nézek. Csupán attól féltem, hogy magyar nyelvtudásommal nem fogok boldogulni.

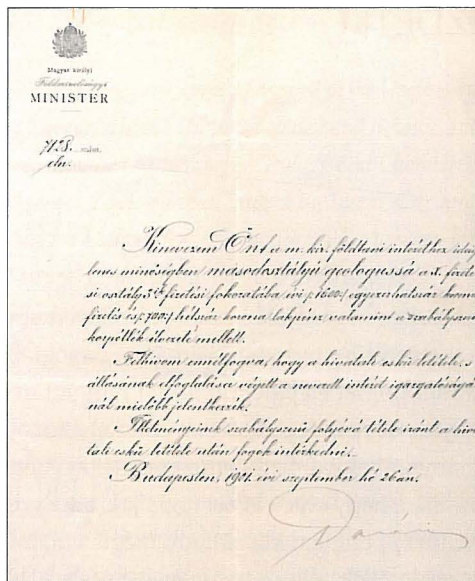
Budapesten [1901 nyarán] felkerestem az Egyetemi Állattani Intézetben Entz Géza dr. professzort arra kérve, hogy nála a *protistákkal* foglalkozhassak. Ami az állást illeti, tanársegédi állást előbb-utóbb el lehetne nyerni, de az ilyenek Magyarországon nincs biztos jövője; az országnak csak két egyeteme van s így katedrát csak protekció útján lehet elérni, ilyesmire pedig nekem, mint nem magyar születésű embernek, alig lesz kilátásom. Első lakásom a Kecskeméti utcában volt egy zsidóasszonynál.

Már második hónapja, hogy Entz professzor intézetében dolgoztam, amikor Krenner József dr. professzor arra figyelmeztetett, hogy a [Magyar Királyi] Földtani Intézetben üresedésben van egy geológus állás és éppen horvát embert keresnek; ott esetleg mint paleontológus el tudok helyezkedni. Ellenszenvvel fogadtam az ajánlatot, mert én tulajdonképpen zoológusnak

készültem, egész lelkemmel belemélyedtem a szerves világ természeti titkaiba, geológiát, mineralógiát és paleontológiát hallgattam ugyan, de nem foglalkoztam ezekkel a tudományszakokkal. Lelkiismeretem tiltakozott az ellen, hogy olyan állást foglaljak, amelyre kellőképpen nem készültem, mégis valami arra ösztökélt, hogy nézzem meg, miféle állás az, mely magától kínálkozik. Elmentem tehát a Földtani Intézetbe, ahol Böckh János igazgató szívesen fogadott, s mikor elmondtam, hogy horvát ember vagyok, aki Münchenben Zittelnél dolgoztam és az ottani egyetemen jeles doktori diplomát szereztem, úgy éreztem, mintha mind a két kezével megfogott volna. Sugárzó arccal felkért, írjam meg a folyamodványt, járjak be az Intézetbe, nézegessem a múzeumot és olvassak a könyvtárban, míg kérvényem hivatalosan elintéződik. Hiába kapálóztam,

Kadić munkába állása idején készült képeslap a Földtani Intézet épületéről (MTA)
A picture postcard showing the building of the Geology Institute at the time when Kadić became an employee there

Az ideiglenes kinevezésről szóló, Darányi Ignác által aláírt miniszteri levél (MTM)
The ministerial letter on Kadić's temporary appointment signed by Ignác Darányi

hogyan én csak hallgattam és kollokváltam geológiából, de gyakorlatilag ezzel a szaktárggyal sosem foglalkoztam, ennél fogva fogalmam sincs, milyen feladatok várnak rám, ha az Intézethez szegődöm. Lelkiismeretemmel nem fért össze, hogy olyan hivatalt vállaljak, amelynél nem vagyok biztos, hogy a reám bízott feladatokat tényleg el tudom végezni. De mindhiába, jövőre igazgatóm csak marasztalt és megnyugtatót, hogy ne féljek semmitől, majd csak beletanulok új szaktárgyamba, és az országos földtani felvételek elvégzése után minden időmet a gerincesek paleontológiájának szentelhetem. Ezzel a szaktárggyal ugyanis *Pethő Gyula* dr. főgeológus foglalkozott, s mivel ő már kiöregedett és beteges, jókor jöttem, hogy utódja legyek. Láttam, máris fogva vagyok, hogy hátat kell

fordítanom a zoológiának és életemet a Földtani Intézethez kell kötnöm. Bejártam tehát és barátkozni kezdtem a múzeumban kiállított kövületekkel. A könyvtárban elolvastam a geológusok jelentéseit, s ezekből tájékozódtam arról, tulajdonképpen mi is lesz az én teendőm. Így telt el egy egész hónap s végre megérkezett a minisztériumból kinevezésem II. osztályú geológussá ideiglenes minőségben. Így lettem én zoológusból geológus! Hivatalos eskümet *Gesell Sándor* bányafőgeológus és *Szontágh Tamás* dr. osztálygeológus előtt tettem le.

Később, amikor már javában szolgálatban voltam, megtudtam, miért kerültem én ilyen könnyen az Intézethez. Úgy volt, hogy a magyar parlamentben a horvát képviselők ismételtelen kifogásolták, miszerint Horvátországban nem történnek földtani főlvételek, holott a Földtani Intézet közös intézmény. Tormay, az akkori földművelésügyi államtitkár meghagyta az Intézetnek, hogy találjon olyan geológust, aki érti a horvát nyelvet. Hát ilyenek évek óta keresve sem találtak, míg végre személyembe reáakadtak az alkalmas emberre.

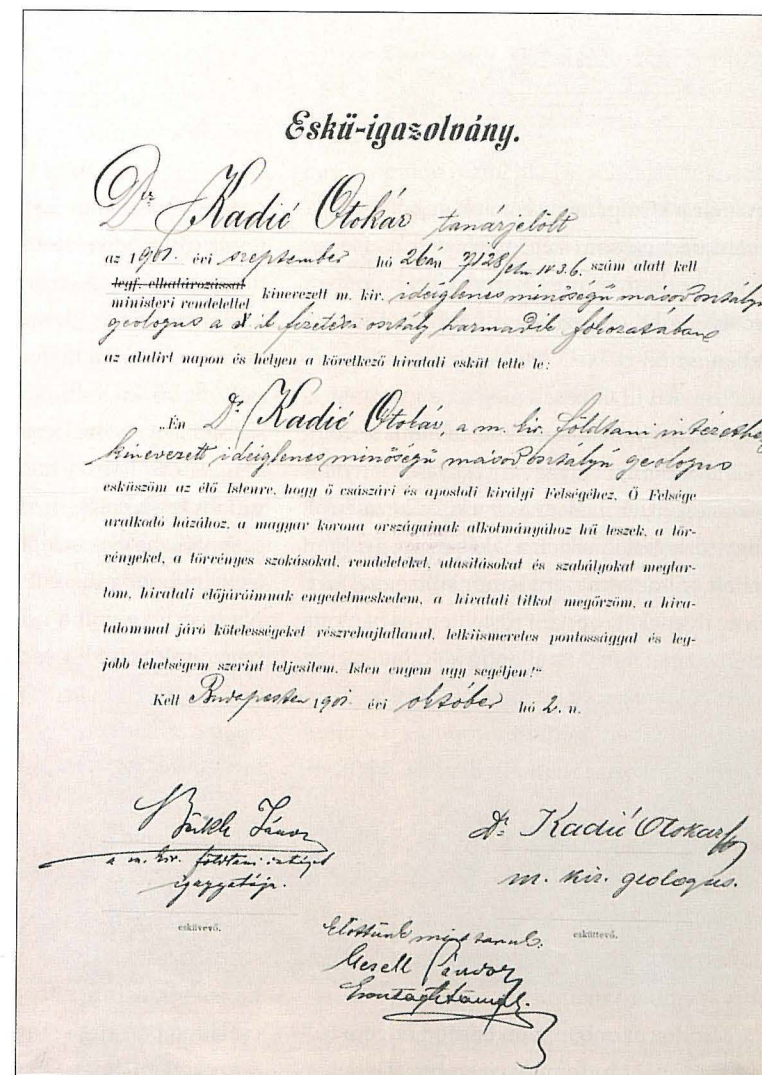
Első házasságom tragédiája

Szolgálatom egy évi letelte után mint II. osztályú geológust véglegesen kineveztek [1903. január 2.]. Most már volt biztos állásom, s arra gondoltam, megnősülök. Elhatározott szándékom volt, hogy ismerve szerelemre hajló természetemet, szerelmi hajlamaimat rendes mederbe terelem. Szemlét tartottam az addig megismert leányok között; arra figyeltem, ha már megteszem ezt a nagy lépést, jövőre feleségem kedves, csinos és fiatal legyen. Ilyennek találtam *Telek Gizit*, akinek udvarolni kezdtem, csakhamar eljegyeztem, s

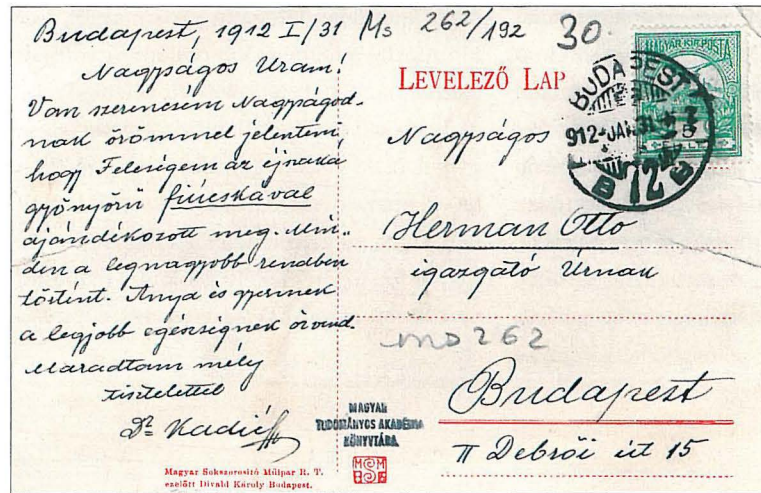
végül feleségül vettem. Házasságunk második évében megszületett *Oszkár*.

Tudományos sikereimmel szemben családi viszonyaim sajnos nem voltak olyan örvendésesek. Már házasságunk legelején azt a hibát követtem el, hogy fiatal feleségem édesanyját magunkhoz vettem. Mint száz és ezer esetben, úgy a mi esetünkben is, az anyós a háznál nem bizonyult jónak. A mamának az volt a szokása,

hogyan állandóan látogatta a rokonságot, s ott kitergette a legbensőbb családi ügyeinket, azután hazahozta a *pertraktált* véleményeket és ítéleteket; ezekkel állandóan izgatta feleségemet. Neki viszont az volt a gyengéje, hogy ha valamely kirakatban látott tetszetős holmit, nem tudta megállni, hogy azt meg ne vegye. Ily módon az én csekély geológus-fizetésem sosem volt elég; a hónap vége felé, sőt gyak-

Kadić Ottokár hivatali eskütételéről szóló igazolvány, az eskü szövegével és a tanúk aláírásával együtt (MTM)
The certificate of his office oath

Sanyi születéséről szóló értesítés (MTA)
The letter of advice on Sanyi's birth

ran már a közepén is, nem volt miből élnünk. Ilyenkor anyósom végigjárta a rokonságot és valahonnan mindig hozott kölcsön pénzt, amelyet a következő havi fizetésből vissza kellett adni.

Ezen kívül Gizinek még az a gyengéje is megvolt, hogy mindenütt, ahol laktunk, a szomszéd lakókkal, sőt magával a háziasszonnyal is összeveszett, aminek az volt a következménye, hogy tűrhetetlenné vált a lakás és azt gyakran kellett változtatni, ami ismét költséggel járt. Én az ilyeneket roppant röstelltem és bántotta önérzetemet, hogy az állandó kölcsönökért az egész rokonságnak lekötelve legyek. Ezért ilyen esetekben méltatlankodtam, s ezáltal az egész rokonságban ellenszenves lettem. Fokozta ezt az állapotot az is, hogy állandóan hangoztatták, miszerint ők, bár egyszerű emberek, de nemesek; feleségem családjának „dési”, nővére férjének pedig „eketyukodi” előneve volt, míg én, szerintük, egy jöttment horvát ember voltam.

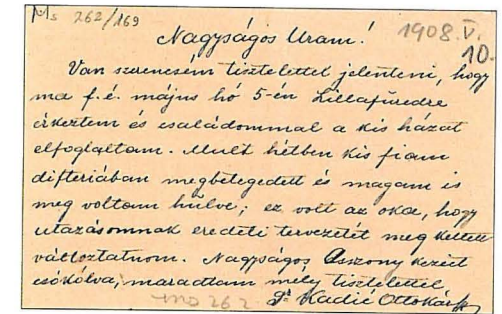
Mindez azonban nem bántott engem túlságosan; mint tudományos ember fölényben

éreztem magamat. De volt a családnak egy tagja, akire mindenki büszke volt. Sándor, a göndör hajú, délceg gavallér, mérnök volt a Székesfőváros Elektromos Műveknél; elegánsan öltözködött, minden nap tiszta inget váltott, bőbeszédű ember volt és jól tudott viccelni; egy szóval szellemes társalkodó volt. Ő ügyelt a fővárosi restaurációk és kávéházak villanyfelszerelésére, mindenütt ismerték és szerették; ha este belépett az ilyen helyiségbe, a cigánybanda tüstént rázendített a nótájára. Nagy értéke volt a női társadalomban; azt beszéltek róla, ha csak ránézett valamely nőre, rögtön rabul ejtette. Így tehát nem csoda, hogy a családban a nők nagyra becsülték, de különösen az anyósom.

Sándor, a kedves rokon, gyakran volt nálunk vacsorán, szellemes mondásaival elkápráztatta anyósomat, később jóformán mindennapi vendégünk volt, mint valami negyedik családtag. Én, a tudományos szürke ember, szinte eltörpültem mellette, saját családomban alig számítottam valamit. Azt is észrevettem, hogy Gizus napról napra hűvö-

sebb lett hozzám, de egyébre is gyanakodtam, csak nem tudtam elhinni, mert rendületlenül bíztam hűségében. Közben feleségem egy második fiúgyermeket szült [1912. jan. 31.]; a keresztapa természetesen Sándor és a kisfiú neve is az lett. A Sanyika szépen gyarapodott, s minél nagyobb lett, annál jobban hasonlított a nagy Sándorra.

Ismét megjött az idő, hogy a horvátországi Karsztba felvételeimre kellett utaznom [1914], hívtam Gizust is, hogy jöjjön velem a tenger mellé nyaralni, de ő inkább otthon maradt, s így csak Oszkár fiamat vittem magammal. Útközben Zágrábban szoktam szüleimnél néhány napot tölteni. Ekkor édesanyám, aki családi körülményeiről alaposan tájékozva volt, azt a megdöbbentő tényt közölte velem, hogy az a bizonyos Sándor, aki olyan gyakran jár hozzánk, feleségemmel él. Ennek következtében nekem Gizitól el kell válnom, ezt már társadalmi állásom is követeli tőlem. El lehet képzelni, hogy ez a borzasztó megállapítás hogyan hatott reám, s ami ezután következett, azok életem legszomorúbb napjai voltak. Én feleségemet szerettem, tizenkét évi házasságunk alatt jóban-rosszban összeforrunk és

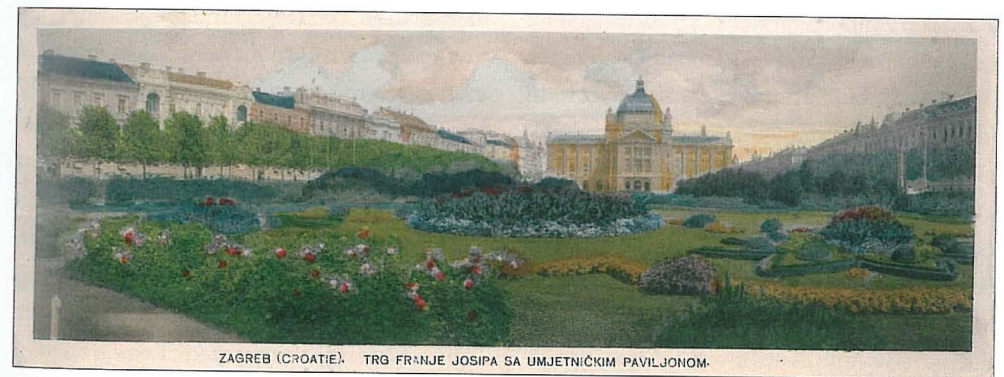

Herman Ottónak küldött levelezőlap (1908), ami arról tanúskodik, hogy első felesége akkor még kutató útjaira elkísérte (MTA)

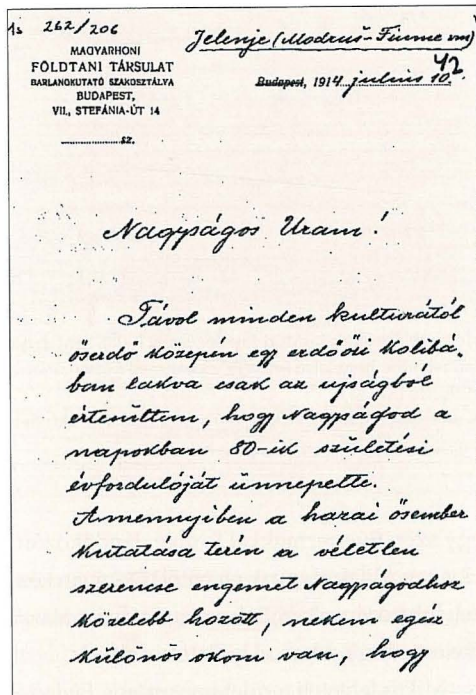
A postcard to Ottó Herman (1908) from a time when his first wife was his companion during his field researches

egy szép fiúgyermekkel is megajándékozott. Hogyan váljak el egy ilyen nőtől? De olyan kézzelfogható tények szóltak a megtörtént gyalázat mellett, hogy végre el kellett hinnem.

Mikor felvételi területemre értem, Fiumétől jó messze a hegyekben, Oszkár fiammal egy erdészlakban ütöttünk tanyát. Ebben az elhagyott magányban éltem át életem legborzasztóbb napjait. Éjjel-nappal családom szomorú ügye foglalkoztatott. A csalódás, az a gondolat, hogy a hozzám legközelebb álló embertársam, a feleségem megcsalt, borzasztó érzés volt.

Herman Ottónak címzett zágrábi üdvözlő (1910. 05. 13.) azon alkalmából, hogy Kadić szüleit meglátogatta (MTA)
A postcard to Ottó Herman (13 May 1910) from Zagreb during his trip to his survey site

Herman Ottó köszöntése Horvátországból (MTA)
Hailing Ottó Herman on his 80th birthday

Egyik éjszaka kisfiam felébredt és hozzám szólt: „Apuka, te sírsz!”. Tehát nem volt más megoldás, félre kellett tennem az érzelmeket, és férfiasan szembenézni a felmerült borzasztó ügynek. Levelet írtam Gizinek és Sándornak, amelyben értesítettem őket, hogy csálhatatlanul tudomásom van a közöttük fennálló viszonyról, olyan adatokkal álltam elő, amelyeket nem lehetett megcáfolni. Bejelentettem, Gizellától elválok; a lakás berendezésére és mindenre, ami ott van, nem reflektálok, tartásdíjat nem fizetek, Sanyika az övéké, Oszkár az enyém. Sosem fogom elfelejteni azt a gyalogos utat, amelyet a két levéllel a hegyi lakásomból Fiumére tettem. A fiumei vasúti pályaudvar épületére erősített levélszekrény mellett megálltam és újból töprengtem: bedobjam-e a

leveleket, vagy ne. Végül hallottam, hogy a két levél a szekrénybe esett. Megtörtént! Ezután már nem volt min töprengeni, ezentúl csak a válás és a fiam neveltetése foglalkoztatott. Rövid várakozás után levél érkezett Sándortól, amelyben hosszasan mentegetődzött, és mindennek az okát bennem látja, aki túlságosan belemerültem tudományos dolgaimba, s emellett elhanyagoltam feleségemet. Hosszas csúrés-csavarás után ő is belenyugszik elválási szándékomba s megígérte, hogy semmiféle nehézséget nem fog gördíteni, minden úgy lesz, ahogy akarom.

Mikor felvételeimről hazatértem, a Thököly út 9. sz. házban bútorozott szobát béreltem és elmentem Lázár Andor dr. ügyvédhez, akit geológus körökből még jogász idejében ismertem, s ő megindította a válópert, mely, mivel tényleg semmiféle akadály nem volt, hamarosan megtörtént. Sándor Gizellát feleségül vette, Sanyit adoptálta, s így minden úgy történt, ahogy kellett. Én megszabadultam hűtlen feleségemtől, megszabadultam anyósomtól, Sándortól és az egész nemes „dési” és „eketyukodi” családtól. Minden rendbe jött, s gondolkozni kezdtem azon, hogy ez a gyalázatos házasságtörés hogyan alakulhatott ki. Feleségem egykor vagyonos nemesi, úri családból származott, és egész rokonsága úriemberekből állott. Ilyen családi körülmények között hogy történhet ilyen? Azt még megértem, hogy feleségemet, a fiatal, tapasztalatlan asszonykát egy világi nőcsábász hatalmába tudta keríteni. Azt azonban nem értem, hogy ilyen rokont a puritán család hogyan tudta szívelni, sőt felmagasztalni. De legkevésbé tudom megérteni, hogy a házban élt anyósom, egy tapasztalt öregasszony a viszonyt hogyan tudta tűrni; látnia kellett

volna, hogy előbb-utóbb mindent megtudok s akkor a boldog családi élet felborul. Okvetlenül tudnia kellett mindenről, ő volt tulajdonképpen lánya kerítőnöje.

Sándor és Gizella házassága – mint előre látható volt – nem lett boldog, egész életükön átok lebegett. Egyszer véletlenül az utcán találkoztam volt feleségemmel, megszólítottam, s ő sírva fakadt, hogy most látja csak, mit tett, milyen szép volt, amikor mi ketten együtt éltünk, s milyen pokoli élete van Sándorral, aki állandóan goromba hozzá, sőt néha meg is veri. Szívesebben volna cseléd nálam, mint Sándor felesége. Sajnáltam szegényt, de nem tudtam rajta segíteni.

Sanyi a Ferenc József Intézetben nevelkedett, később jogot végzett és a Székesfővárosi Gázművekhez került, mint tisztviselő. Megházasodott, s Mátyásföldön tartott menyegzőjére meg is hívott. Elmentem Terikével, s mikor a templomhoz közeledtünk, a templom bejáratában Gizellát, az örömanytól tolokocsiban ülve találtuk, mind a két lábán bénán. Kedvesen elbeszélgettünk vele, s ő ujjával béna lábaira mutatva szomorúan mondta, hogy ez Isten büntetése. Megkérte feleségemet, hogy megcsókolhasson, ami meg is történt. Mikor az iránt érdeklődtem, hogy hol van az örömapa, a Sándor egy távolabb álló görbe lábú, erősen ide-oda bicegő, sovány öregemberre mutatott, akiben sehogy sem tudtam az egykori délceg gavallérra ismerni. Talán ő is Isten haragjának áldozata lett?

Később véletlenül megtudtam, hogy Gizella és Sándor már nem élnek együtt mátyásföldi villájukban; Gizi külön él Rákosszentmihályon egy kicsi házban. Megtudva pontos lakáscímét, Terikével – meghívására – egyik délután felkerestük. Ott találtuk egy ócska kis

egyszobás házban tolószékben ülve. Persze hosszasan elpanaszolta borzasztó sorsát. Elhagyta és megvetette nemcsak Sándor, a férje, aki közben meghalt, hanem az egész család is; tudni sem akartak róla. Haragba került Sanyi fiával is az örökül maradt mátyásföldi villa birtoklása miatt. Egyedüli támasza egy valamelyik kórházból kikerült ápolóféle volt, aki ide-oda emelgette és ellátta élelemmel. Elszorult szívünk, látva, hogy ez a nő, aki boldogan élhetett volna mellettem, milyen nyomorúságra jutott.

Jóval később, a második világháború után a Gázművek Baross téri fiókjában talákoztam Sanyival, akitől megtudtam, hogy Gizi a háború alatt vízibetegségben meghalt. Részleteket nem tudott mondani, csupán annyit, hogy ott valahol az egyik temetőben temették el. Fájdalmasan érintett, amikor megtudtam, hogy egykori feleségem halála is milyen nyomorúságosan végződött. Az övéi közül senki sem volt mellette, még a hozzá legközelebb álló fia sem. Idegen férfi, az ápoló forgott halálos ágya mellett, valószínűleg ő intézte a temetést is a visszamaradt bútor fejében.

Mikor Gizitől elváltam, nagy gondot okozott Oszkár fiam nevelése, annál is inkább, mert a fiú nem akart tanulni. Többek tanácsára Szegedre adtam az ottani nevelőintézetbe, ahol megkezdte a gimnáziumot. Az első esztendő bukással végződött, s így valóban nem tudtam, mit tegyek vele. Erre szüleim elhatározták, hogy a fiút magukhoz veszik és megkísérlik, hogy embert faragjanak belőle. A zágrábi tanulás még nehezebben ment, mert ott a horvát nyelvvél is meg kellett birkóznia. Tanárai, már reám való tekintettel is, nagyon elnézők voltak, de hiába, tanulás nélkül ők sem tehettek nagyobb kivételt. Látva, hogy

a gyermek sehogy sem halad, azt a tanácsot kaptam, hogy adjuk be a *krizeváci* gazdasági iskolába. Ez már tetszett neki; a kertészkedés, a szőlőművelés, a gazdaságban való tevékenykedés jól ment neki, sőt az ezekre vonatkozó elméleti tanulás is érdekelt. Így tehát kilátás volt arra, hogy ha már nem akart tanulni, legalább jó gazdát nevelnek belőle.

Mikor fiam egyik szünidő alatt Zágrábban tartózkodott szüleimnél, a *varazsdi* munkásbiztosító intézet igazgatója egyik látogatása alkalmával megtudta fiam sorsát, megsajnálta a fiút és magával vitte Varazsdra, ahol intézetében alkalmazta. Oszkár itt szépen haladt; a gyakorlati munka alapján minden évben letett egy-egy szakvizsgát, s mikor már meg volt neki a szükséges tudása és gyakorlata, kinevezték *Čakovecre*, az ottani fiókhöz vezetőnek. Itt is bevált olyannyira, hogy több évi ittléte után áthelyezték a zágrábi központba, az egyik osztály élére. Ott olyan jó fizetést kapott, hogy én, a tudós apja elbújhattam nyomorúságos kis főgeológusi fizetésemmel. Mondta is nem egyszerűen: „Látod édesapám, érdemes volt neked annyit tanulni?” Még *varazsdi* tartózkodása

A Herman Ottó-barlang (1926), ahol a második, boldog házasság első napjait töltötték (MTM)
The Herman Ottó cave (1926) where he spent the first few days of his happy second marriage

alatt megnősült, elvette az ottani pénzügyi igazgató leányát, Darinkát; házasságuk boldog volt, gyermekük azonban nem született. Esküvőjén mi is részt vettünk.

Fiam katona is volt, mint főhadnagy végigharcolta a második világháborút anélkül, hogy valami baja történt volna. A háború végén a Balkánon még mindég tartottak a partizán-harcok; őt Boszniába vezényelték, hogy a hegyekben tisztogassa meg a vidéket a felkelőktől. Mikor egyik alkalommal százada élén menetelt, partizáncsoporttal találkozott. Megkezdődött a lövöldözés, s egyik bajtársa elbeszélése szerint fiamat golyó találta el; nyomban összeesett és meghalt. Ott temették el szegény gyereket a közelben. Felesége kijárta a katonai parancsnokságnál, hogy holttestét Zágrábra szállítsák, ahol katonai pompával elhelyezték az ottani sírhelyben. Így vesztettem el egyetlen fiamat, Gizella feleségem utolsó emlékét!

Második házasságom Terikével

Elválva Gizitől éveken át magányos legényéletet éltem. Az első rosszul sikerült házasságom után, nem mertem újból megnősülni, a véletlen szerencse azonban mégis úgy hozta, hogy ezt a nagy lépést megtettem. A Thököly útnak az Aréna és Stefánia úti szakaszán, ahol naponta a Földtaniba jártam, gyakran találkoztam egy csinos, fiatal, göndör hajú leánnyal, aki már komolyságánál fogva is lekötötte figyelmemet. Azt is kilestem, hogy a Thököly úton levő acetilénégő gyár irodájába jár, tehát itt tisztviselő. A majdnem mindennapi találkozásom a kedves leánnyal már megszokott napi élménnyé vált, s így vágytam már vele személyesen megismerkedni, ami csakhamar

Kadić második feleségével, Terikével a Leány-barlang bejáratánál (MTM)
Kadić with his second wife, Terike at the entrance of the Leány cave (Pilis mountain)

meg is történt. Én ugyanis barlangkutatóaimhoz acetilénlámpákat szoktam használni, s elhatároztam, hogy az ezekhez szükséges kellékeket itt fogom beszerezni. Legközelebb be is mentem az Acetilénbe, s most szemben álltam azzal a bájos leánnyal, akivel eddig csak útközben, az utcán találkoztam, s akinek mindég csak úgy futólag, lopva a szemébe nézhettem. Ily módon megismerkedve ezentúl, ha az utcán találkoztunk, köszöntem neki, sőt néha röviden szóba is álltunk és üzleti dolgokról beszélgettünk. Később az is megtörtént, hogy hazakísértem, vagy pedig a Stefánia úton, a Városligetben kedvesen elsétálgattunk és ilyenkor mindég jól éreztük magunkat. Idővel annyira megszoktuk egymást, hogy elhatároztuk, vacsoránkat együtt fogyasztjuk el nála. Én Zeidelnél vásároltam jóízű füstölt oldalasokat, ő pedig a teát és a kenyeret adta.

Az első rosszul végződött házasság után ezzel a kedves leánnyal való gyakori találkozás valóságos balzsam volt megsebzett szívemre; most már nem éreztem magam elhagyottnak, immár volt valaki, akinek a találkozása nekem

kedves volt, akire szeretettel gondoltam. Terike [*Kres Terézia*] árva lány volt, én is árvának éreztem magam, de ha együtt voltunk, már-már boldognak éreztük magunkat.

Több év múlt el így együtt anélkül, hogy komolyabb lépésre el tudtam volna magam határozni. Az első sikertelen házasság, a nagy csalódás után egyenesen gyáva lettem, nem mertem újabb szerelmi béklyókba esni. Végül mégis beláttam, ez tovább nem mehet így; több évig tartott szerelmünk alatt már annyira kiismertük egymást és annyira egymásnak valónak találtuk magunkat, hogy végre elhatároztuk, egybekelünk. Hamarosan megrendeltük a jegygyűrűket és megtartottuk polgári esküvőnket [1917. jún. 16.]. Tanúk voltak *Papp Károly* dr. és *Kormos Tivadar* dr. Egyházi esküvőt nem tarthattunk, hiszen az egyház az első házasságot tartja érvényesnek.

Esküvő után egyik *Andrássy úti* étteremben geológus kollégáimmal egy kis lagzit rendeztünk. Azután vonatra ültünk és Miskolcra utaztunk, hogy a következő nap Hámorba ránduljunk, ahol a *Topiczer-féle Zöldfa* vendéglőben kedves otthont és jó ellátást kaptunk.

Mivel akkoriban a *Szeleta-barlangban* a kutatást már befejeztem, sorra került a puskaporosi *Szinva-szorosban* nyíló *Herman Ottó-barlang* felásatása. Ez lakásunktól 10 pernyi távolságban volt, ide gyakran fiatal feleségem is eljöhetett. Regényes helyecske volt ez; a szűk szorost kétoldalt magas mészkőszikrek szegélyezik; olyan szűk, hogy éppen csak a kocsitűnek és a mellette csobogó *Szinva patak*nak van helye. A patak mélyebben folyik, így a túlsó oldalon nyíló barlanghoz lépcsőkön kellett lemenni; a patak és a nyílás között kis lapos térség ékelődött be, ahol a barlangból kitalicskázott anyagot kikerestük és ahol az

Kadić és felesége a feketesári (Bükk) szállás előtt 1941-ben (MÁFI, E. Gy)
Kadić and his wife in front of their accommodation in Feketesár (Bükk mountain)

ebédet elfogyasztottuk. Ide járt Terike is, itt raktunk tüzet és főztünk, vagy sütöttük meg az ebédre hozott jó falatokat. Az egyik munkásfiú ugyanis tudott pisztrángot és rákot fogni; ezt fogyasztottuk gyakran a barlang szádaja előtt, a Szinva csobogása mellett. Aztán vígan folyt a munka, a barlangban az ásatás, előtte a kikeresés. Este a munkából hazatérve otthon már várt bennünket a kitűnő vacsora-ebéd, mely jóízűen elfogyott; volt néha úgy, hogy 20-30 darab fánkot vagy palacsintát is megettünk. Terikével hálás szívvel gondolunk vissza a Hámorban és a Herman Ottó-barlangnál töltött mézesheteinkre.

Hámori barlangkutató nászutunkról a fővárosba visszatérve, mivel megfelelő lakásunk még nem volt, Terike hónapos szobájába mentünk lakni. Innen kerestünk végleges lakást és sok utánjárással végre a Thököly út 145. sz. Tausz-féle fatelepen találtunk ismét csak ideiglenes lakást. Ez egy hosszúra nyúlt telep volt, tele építkezési faanyaggal, deszkákkal,

lécekkal. Az utcai fronton levő főépületben lakott a tulajdonos, a telep közepe táján pedig kétszobás épület állt a gondnok részére; ez üres volt s így kaptuk meg a lakáshivataltól. A két szobán kívül volt még egy előszoba és egy konyha, de semmi más, sem vízvezeték, sem villany; a vizet a telep elejéről kellett hozni. A ház ridegségét egynehány környező akácfa enyhítette; úgy éltünk itt, mintha falun lettünk volna. Kevés megtakarított pénzünkön egy háló- és egy ebédlőbútor-berendezést vettünk. Ezek után megindult a boldog házasság. Igen, ez boldog lett volna, ha ki nem tör a kommunizmus [Tanácsköztársaság, 1919], mely minden jobb életlehetőséget megfojtott; az akkor forgalomban volt sok fehérpénzen semmit sem tudtunk vásárolni, nem volt más, mint répa, tök és *gerstli*. Ez idő alatt mindketten teljesen lefogytunk, mert koplaltunk. Az épület melletti kis szabad térségen retket és salátát ültettünk, csirkéket és kacsákat neveltünk. Közben aztán nagy dolog történt, a Földművelésügyi Minisztériumtól fél disznót kaptunk; ezt az egyik intézeti altiszttel feldolgoztattuk, és most volt végre elég hússunk, zsírunk és kolbászunk. Volt nekünk itt egy kis háziállatunk is, egy kis angóracica, a későbbi Macza; szépen fölneveltük, ő volt a mi gyermekünk, leányunk, akiben éveken át sok örömet találtunk.

Több évi ittlakás után végre a Népjóléti Minisztériumtól a Kinizsi utcában épült Vasspalotában [IX. *Kinizsi utca 22.*] három szoba hallos, nagy erkélyes, időszerűen megépített úri lakást kaptunk. A meglevő háló- és ebédlőbútor-berendezéshez még a harmadik szobába úriszoba-berendezést is vettünk. Nagy pénzbeli megterhelést jelentett ez számunkra, de meglett, és most rangunkhoz megfelelően

több évig laktunk ebben a pompás úrilakban. Itt betegedtem meg *trombózisban* [1932], itt hozta rendbe fogaimat Margaréta fogorvosnő, aki szintén a palotában lakott. Közben meghalt Vass miniszter, a palotát pedig a Kereskedelemügyi Minisztérium vette át; az új gondnoknak a mi lakásunkra volt szüksége, s ezért felmondtak nekünk. Így tehát ebből a véglegesen, kényelmesen berendezkedett úri lakásból ki kellett költözködnünk.

Sok utánajárára végre a Thököly út 168. sz. házban találtunk ugyancsak háromszobás lakást. Így tehát ideköltözködtünk, és itt is kényelmesen berendezkedtünk. Házigazdánk: Techert Gyula MÁV-főfelügyelő barátságos, kedves úriember volt, s lassan belenyugodtunk az önkéntelen lakásváltozásba. Ennek a lakásnak az volt az előnye, hogy közel volt a Földtani Intézethez. Több év után azt tapasztaltuk, hogy az itteni poros levegő ártalmas Terikének, ezért orvosi tanácsra el kellett hagynunk ezt a szép kényelmes lakást, és a tisztább hegyi levegőjű Sasadon kerestünk új otthont. Ezt a Tömös utca 11. sz. villában, Balinszky külügyminisztériumi tisztviselőnél

találtuk meg. Ez is három kényelmes szobából és nagy üveges verandából állott; innen pompás kitekintés nyílt a repülőtérsík területére és a Kamaraerdő-hegységre. Tavaszkor, amikor a barackfák virágoztak, az egész hegyvidék gyönyörű lila színben tündöklött. A levegő tényleg jónak bizonyult, Terike hamarosan majdnem teljesen elvesztette nehéz légzését. Ezt a tiszta friss levegőt annyira megszerettük és megszoktuk, hogy még téli, fagyos időben is nyitott ablak mellett aludtunk. Azonban itt sem maradhattunk sokáig, néhány év után a házbeliek felmondtak nekünk, s mivel nem találtunk mindjárt megfelelő lakást, ideiglenesen az egyik szomszédos házba költözködtünk.

Újabb fáradtságos keresés után a Tóth Lőrinc utca 18. sz. villában akadtunk alkalmas kétszobás lakásra. Az élet akkor már nehezebb volt, állandó cselédet nem tarthattunk, s így a nagy lakás rendben tartása fáradtságos volt, ezért az ebédlőberendezést eladtuk és csak kétszobás, hallos lakást béreltünk. Ez ugyan távol esett a jó levegőjű Sasadtól, de itt is jó hegyi levegőt szívtunk. Ebben a lakásban ért bennünket a második világháború.

Minden jog fenntartva. **BARLANG INDULÓ.** Dr. KADIĆ OTTOKARNE szövege és zenéje

Tempo di Marcia

Ha felmegyünk, ha felmegyünk uhegytetőre, Le-e-resz-ke-
(Ha)rá - a-ka-dunk az ős ember kultu-rá-já-ra, Faldobban a

dünk egy - bar-lang mé-lyé-re, E - lő - vesszük, e - lő - vesszük a - éonkekapán-kat,
szí - vünk nagy má - mo - rá - ban, Lessük, vár-juk, les-sük, vár-juk, vaj-jon mi lé - ezen,

Ki-ku-tat-juk tit-ka-it az ős - vi-lág-nak.
A - se - lé - én, azo-lút-rén vagy muszté - ri - én.

Raj - ta hát e - lő-re és ne fél-jünk tő-le. Mert a barlang nekünk csak ő - rő - met nyújt,
A - kár lent a heggyen, vagy lent a völgyben, Raj-ta hát e - lő-re, min-ket lán-g-ra gyújt.

A képeslapként terjesztett, Terike által szerzett barlanginduló (Sz. K.)
The cave march composed by Terike and disseminated as a postcard

The beginning of my life in Hungary

To Hungary I came at Zittel's advice who thought I could make a career here. As my mother always spoke of the Hungarians' country in exaltation, I readily undertook the task of finding a job in Budapest. I was only afraid that my Hungarian will not be good enough.

In 1901, I visited Professor Géza Entz at the University Institute of Zoology, requesting to work for him on protozoa. It was already my second month there when Professor József Krenner told me the Geological Institute was looking for a geologist of Croatian nationality. I received the offer with antipathy, since I had studied to become a zoologist.

Director János Böckh welcomed me to the Geological Institute very kindly, and asked me to start visiting the institute, study the collections and read the books in the library while the official papers are arranged. This is how I became a geologist from a zoologist!

The reason to my employment was that the Croatian members of the Parliament complained that the Geological Institute belonged to both countries yet it did not make surveys in Croatia. Despite a call for applications by the State Secretary for Agriculture, no Croatian-speaking geologist had been found yet.

When my appointment was finalised on 2 January 1903, I thought it was time to get married. I wanted a charming, pretty and young wife. Gizi Telek met all these preconditions and I married her. In the second year of our marriage our son, Oszkár was born.

As opposed to my scientific results, my family relations were far less successful. A friendly relative became an everyday guest in our house

and dwarfed the little grey scientist, who was me. I noticed how my wife became colder every day, and I grew suspicious but could not believe it. In the meanwhile, my wife gave birth to a second son. He was named after this relative, and the more he grew the more he took after him.

Having learnt the truth we divorced in 1914. Sanyika went with them and Oszkár stayed with me. Raising him was very troublesome as he did not like school. So my parents took him to Zagreb. He struggled there even more as he also had to cope with Croatian language. Upon seeing this, we sent him to the Križevci School of Economy. He was employed for his practice at the Varaždin workers' insurance company. When he had acquired the necessary practice, he was appointed as head of the Čakovec branch, and later of a unit in the Zagreb central office. Still in Varaždin he married the daughter of the financial director, Darinka. They had a happy marriage, but no children.

My son fought through World War II as a lieutenant. Towards the end of the war he was directed to Bosnia to clear the countryside of partisan rebels. He received a lethal shot there. So I lost my only son, the last memory of my wife Gizella!

Having divorced, I lived in solitude for years. After this failed marriage, I did not dare to marry again. However, my fortune turned for the better and helped me to make this great step again. I often encountered a pretty, young, curly girl near the Geological Institute, who attracted my attention with her sober expression. When we got acquainted, the frequent encounters with this kind girl were a balm to my bleeding heart. We took time to learn each other well and after several years of romance married in 1917.

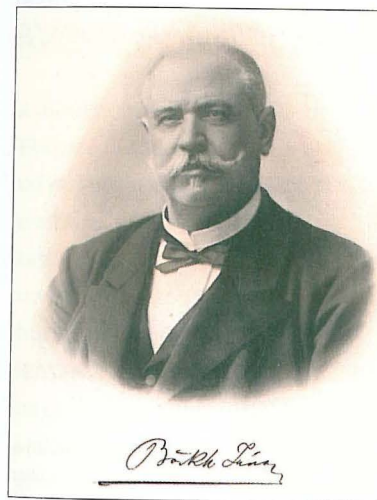
MUNKA A FÖLDTANI INTÉZETBEN

Működésem Böckh János alatt [1882–1908]

Az Intézethez 1901. évi szeptember hó 26-án kerültem. Első feladatomban az volt, hogy mint zoológus az elhanyagolt ősgérces gyűjteményt rendezzem. A gyűjtemény egy kis részre gondosan leltározva volt, a leglátványosabb darabok a múzeumban, nagy üvegszekrényekben voltak kiállítva, java részük azonban a szekrények alsó fiókjában és egyes geológusok szobáiban leltározatlanul hevert. Igazgatómmal abban állapodtunk meg, hogy az egész anyagot két szobámba hordatom és lelőhelyek szerint újból leltározom. Büszke voltam, hogy ezt a hatalmas szép munkát igazgatóm reám, a kezdő

geológusra bízta. Mindjárt munkához láttam, és az óriási csontanyagot lelőhelyek szerint *chronológiai* sorrendben leltárba jegyeztem. Ily módon a gyűjtés története is önmagától adódott. Erre a szép munkára nemcsak hivatalos délelőtti időmet, hanem a szabad délutánjaimat is örömmel felhasználtam. Néhány évi szívós munka után a gyűjtemény leltározva lett, a látványosabb, értékesebb darabok üvegszekrényekben a múzeumban kiállítva, a többi anyag a szekrények alsó fiókjában olyképpen lett elhelyezve, hogy a leltár alapján minden darab bármikor megtalálható volt. Egyszóval a hatalmas gyűjteményt muzeális szempontból tökéletesen rendeztem; nagy munka volt ez, de legnagyobb odaadással végeztem.

Mint geológusnak, nekem is az országos, rendszeres földtani felvételeken kellett részt vennem. Az első évben, vagyis 1902-ben először Pálffy Móric dr.-ral bejártam *Abrudbánya*, *Topánfalva* és *Vöröspatak* vidékét; ezután *Schafarzik Ferenc* dr. osztálygeológus mellé kerültem, aki felvételi területére, a *Lugos* melletti *Facsetre* vitt, ahol fokozatosan bevezetett a térképezés és megfigyelés módszerébe. Vele bejártam *Romángladna*, *Nadrág* és a *Págyes-hegy*, valamint *Bálint*, *Facset* és *Zold* vidékét *Krassó-Szőrény* vármegyében. *Radmanesten* kőületeket gyűjtöttem. Jó ideig csak kísérője voltam, s amikor már elsajátítottam a felvétel eljárását, külön területet önállóan jártam be, nevezetesen a

Böckh János, akinek igazgatósága alatt megindult a Bükk barlangjainak rendszeres kutatása (Sz. K.)

János Böckh. As a director he initiated the regular research of the caves of the Bükk mountain

A Földtani Intézet ásványtára a 20. sz. elején (Sz. K.)
The mineral collection of the Geology Institute at the beginning
of the 20th century

Valea Cimerest, Valea Bunya közötti domb-ságot, valamint *Ohabalunga* és *Románbunya* vidékét.

Később Schafarzik magasabb hegységbe, a *Pojána Ruszkába* vitt; ez már komolyabb munkát igényelt és bejárás szempontjából nehezebb volt. Ilyen helyeken mesterem *kroqui*-rajzolást alkalmazott, ezt hamarosan én is elsajátítottam. Belátva ennek fontosságát, későbbi felvételeimnél állandóan alkalmaztam. A hegyekben való járás az én esetem volt, gyermekkorom

Kadić (a jobb szélén áll) és Pálffy Móric (a jobb szélén ül) ismeretlenek társaságában (MÁFI)
Kadić (standing on the right) and Móric Pálffy (sitting on the right) among unidentified people

óta ezt szerettem, és most végre olyan hivatáshoz jutottam, amelyben a természetjárás hivatalos foglalkozásom lett. Boldog voltam, hogy geológus lettem, és a Természetnek ilyen közvetlenül a szemébe nézhettem.

Csatlakozva az előző évben felvett területemhez, az 1903. évben a Bega felső folyásában, *Facset*, *Kostěj* és *Kurtya* környékén elterülő dombvidéket jártam be, a következő 1904. évben pedig a Maros bal partján, *Czella*, *Bulza* és *Pozsoga* környékén fekvő hegyvidék földtani viszonyait tanulmányoztam.

Ezekben az években *Borbolya* község határában, az ottani Prost-féle téglavetőben, a mediterrán agyag lefejtése közben ősbálna csontvázára akadtak. Az apró darabokra tört csontvázat *Szontagh Tamás* dr. parafinnal leöntette, s így nagyobb darabokban kiemelve az Intézetbe szállította. E csontváz kikészítésére én kaptam megbízást. Egy egész évig tartott, míg Sedlyár István laboráns segédkezése mellett a csontokat a parafinból kiszabadítottuk, enyvoldatban kifőztük, összekerestük, összeragasztottuk, és

Az intézet geológusai japán szakemberek látogatásakor (1904)

The geologists of the institute on the occasion of the visit of Japanese experts in 1904.

Ülnek (balról jobbra) / Sitting (from left to right): Halaváts Gyula, Inkey Béla?, Kindszuke Inouye, Böckh János, Jaye Mishio, Schafarzik Ferenc (hátsul) Telegdi Róth Lajos. Állnak / Standing: Papp Károly, Timkó Imre Horusitzky Henrik, Posewitz Tivadar, Szontagh Tamás, Treitz Péter, Kadić Ottokár, Emszt Kálmán, Vendl Aladár, László Gábor, ?, ?, Lörenthey Imre, Pálffy Móric (MÁFI)

a hiányzó részeket enyves gipsszel pótoltuk. Ebben az ügyben Bécsbe is utaztam, az ottani udvari természetrajzi múzeumban *Abel Otenio* osztályán az ott levő bálnamaradványokat tanulmányoztam. Az elkészült és a múzeumban felállított bálnacsontvázat *Mesocetus hungaricus* néven kimerítő monográfiában leírtam [1904]. Ez volt egyszersmind az első nagyobb őslénytani dolgozatom.

Már tudományos működésem első éveiben arra törekedtem, hogy megkezdjem irodalmi tevékenységemet. Ebben a tekintetben bizonyos aggályaim voltak. Én ugyan gyermekkorom óta tudtam magyarul beszélni és írni, magyar iskolába azonban nem jártam, nem ismertem

a magyar helyesírást és az irodalmi gondolkodást. Sokat fáradtam, hogy ezt elsajátítsam; előfizettem napilapra, és szorgalmasan olvastam a magyar természettudományi folyóiratokban megjelent cikkeket. Ily módon hamarosan beleéltem magamat a magyar nyelv titkaiba. Első magyar nyelvű közleményeim felvételi jelentéseim és a *Krapinai-barlang* ősemlékleteinek ismertetése voltak, ezek fogalmazványait kollégáimnak adtam arra kérve, hogy a helytelen sorrendet és az egyéb magyartalanságokat javítsák ki. Az én anyanyelvem horvát volt, iskoláimat is horvát nyelven végeztem, az egyetemen német tankönyvekből tanultam, így tehát tudományos gondolkozásom és írás-

A 20. század elejének neves geológusai, akikkel Kadić együtt dolgozott (Sz. K.)
 Notable geologists in the early 20th century, also colleagues of Kadić

modorom német volt. Mindenkor gondosan áttanulmányoztam a kijavított szövegeket, jól megjegyeztem magamnak, hogy miben hibázok, s így hamarosan beletanultam a magyar helyesírásba.

Az első években tudományos tevékenységemhez tartozott egy barlang kutatása is. A Minisztériumból átírat érkezett, hogy *Herkulesfürdő* környékén új barlangot fedeztek fel, amelyet szakszerűen meg kellene vizsgálni. Mint a Krapinai-barlang ismertetője, nagy örömmre erre én kaptam megbízást. Így tehát 1904. évi október hóban leutaztam *Herkulesfürdőre*. Az előző évben ugyanis a Hét-forrás fölötti hegyoldalon, sétaút építése közben ráakadtak a szóban levő barlangra,

amelyet a felfedező Jenovay Zoltán [földbirtokos] keresztnévéről Zoltán-barlangnak kereszteltek. A szűk nyíláson átbújva meredeken lefelé vezető járaton kellett lemászni egy vízszintes helyre, ahol a barlang elágazik. Tudományos szempontból ez az üreg sokat nem ígért, de mivel világhírű fürdőhely közelében van, és sétaút vezet hozzá, megérdemelte, hogy, mint kisebbszerű látványosságot járhatóvá tegyünk. A következő napokban a benne felhalmozódott anyagot és köveket kihordattam, alját megásattam, és a felszínre került kevés csontot gondosan összegyűjtöttem. A levezető járat felső, kevésbé meredek szakaszába kőlépcsőket rakattam, az alsó meredekebb szakaszba pedig a fürdőigazgatóság falépcsőket építtetett. Mi-

kor mindez megvolt, a barlangot felmértem, megrajoltam alaprajzát és hosszmetaszeteit, azután tudományosan leírtam. Ez volt tehát első barlangkutató tevékenységem.

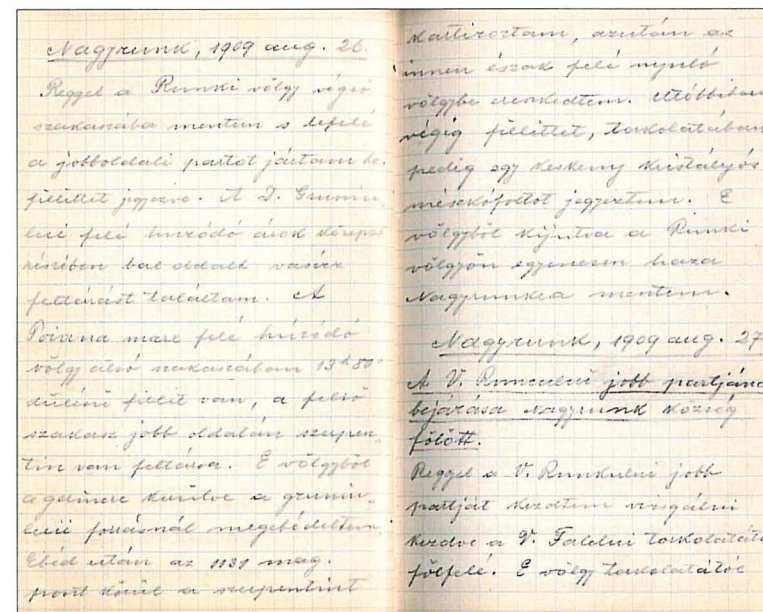
Az 1905. évben megszakítottam a maros-völgyi földtani felvételeimet és a *Biharban*, a Fekete-Körös völgyében a *Vaskóh* és *Belényes* közötti hegységet jártam be. Közben meglátogattam a *Szegyesteli*-völgy barlangjait. A következő, 1906. évben visszatértem régi területemre, s a Maros bal partján Tisza, Dobra és *Lapugy* környékén folytattam korábbi felvételeimet. 1907-ben *Radulesd*, *Bojabirz* és *Batrina* környékén dolgoztam. Az első időben *Gaál István* dr. dévai főreáliskolai tanár kísért kirándulásaimon. Az 1908. évben sorra került *Vádudabri*, *Cserisór* és *Cserbel* hegyvidéke Hunyad vármegyében, 1909-ben pedig a *Pojána Ruszka*-hegység keleti részében, főleg a *Runki-völgyben* dolgoztam. Ezt befejezve *Demsusra* utaztam, ahonnan *Valióra* környékén saurius-csontokat gyűjtöttem.

Ezzel a gyűjtéssel egyszersmind befejeztem magyarországi [ma Romániához tartozó terület] földtani felvételeimet, mivel a következő évben a horvátországi Karszt-hegységben folytattam működésemet.

Működésem id. Lóczy Lajos alatt [1908–1919]

Böckh János elhalálása után *id. Lóczy Lajos* dr. egyetemi tanár került az Intézet élére. Kedves, bájos öregurat kaptunk igazgatóul, aki alatt kellemes volt a szolgálat. Talán egyedüli hibája az volt, hogy túlságosan jó volt, mindenkinek kívánságát készséggel teljesítette. Ezt a készségét azután az őt körülrajongók alaposan ki is használták, néha olyan rendelkezéseket idéztek elő, amelyek mások rovására mentek, amiről neki azonban fogalma sem volt.

Többek közt egyik embere volt *Kormos Tivadar* dr. is, akit Lóczy hozott az Intézetbe.

Részlet Kadić Nagyrunkon felvett terepi naplójából (MKBT)
 A couple of pages from Kadić's field diary

Kormos dr. eleinte kővült csigákkal foglalkozott, de mikor meglátta az általam rendezett érdekes gerincesek gyűjteményét, ő is kedvet kapott, hogy ősemlősökkel foglalkozzon. Szívesen engedtem át neki anyagot, mert hisz elég volt belőle, sőt örültem, hogy ebben a munkámban benne társam akadt. Éveken át barátságban együtt dolgoztunk; én is, ő is időnként új anyagot gyűjtöttünk, sőt, amikor megkezdtem a bükk-vidéki barlangok ásatását és látta a szép eredményeket, ő is felcsapott barlangkutatónak.

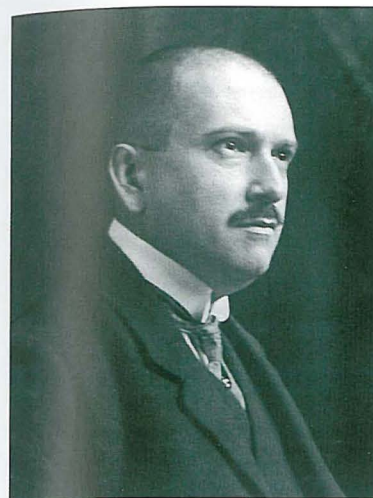
Mikor Kormos évek után belemelegedett az emlősök paleontológiájába, nem elégedett meg a barátságos együttműködéssel, hanem módot keresett, hogy az egész gyűjtemény fölött korlátlanul uralkodjon. Az történt ugyanis, hogy az egyik intézeti megbeszélésen az elnöklő Szontágh Tamás dr. aligazgató kijelentette, hogy az intézeti gerincesek gyűjteménye ezentúl Kormos dr. vezetése alá kerül. Más

id. Lóczy Lajos, a barlangokkal is foglalkozó „kedves” tudós (Sz. K.)
Lajos Lóczy senior, a kind personality and a scientist with an interest towards caves

szóval azt a gyűjteményt, amelyet én éveken át tartott buzgalommal rendbe hoztam, leltároztam és tudományosan feldolgozni kezdtem, tőlem minden különös indoklás nélkül elvették és Kormosnak adták. Roppant bántott ez a méltatlanság, nyomban felálltam és otthagytam az értekezletet. Kormos utánam jött és magyarázgatott, hogy tulajdonképpen semmi lényeges változás nem történt, hogy én továbbra is foglalkozhatom a gyűjtemény bármelyik csoportjával; a változás tulajdonképpen azért történt, mert látják, hogy én újabban előszeregettel a barlangokkal és az ősemlősökkel foglalkozom, ők csak jót akartak velem tenni azzal, hogy tehermentesítenek. Ez volt az első sérelem, amely engemet az Intézetben ért; ezek után elment a kedvem, hogy az ősemlősökkel foglalkozzak, búcsút vettem sokat forgatott csontjaimtól, és teljes erővel a barlangok és az ősemlősök kutatásához láttam. Kormos kartársammal mindamelllett nem tartottam haragot; látva, hogy eredményesen dolgozik, a barlangkutatásaim alkalmával birtokomba került csontokat neki adtam feldolgozásra; ő dolgozta fel az emlősök, barátja, Lambrecht Kálmán dr. pedig a madarak maradványait.

A kommunizmus alatt mind a két kolléga behódolt az új irányzatnak, különösen Lambrecht. A földművelésügyi népbiztoságnál kieszközölték, hogy Lóczy Lajos dr. igazgatót és Szontágh Tamás dr. aligazgatót nyugdíjazzák, az intézeti ügyeket ideiglenesen Pálffy Móric dr. vezette, a tulajdonképpeni irányítók azonban a nevezettek lettek. Ők úgy találták, hogy a múzeum, különösen az ősemlősök gyűjteménye, nem felel meg a nép igényeinek, tehát azt át kell rendezni és a nép szolgálatába állítani. Teljesen felfor-

Kormos Tivadar, Kadić második házasságának tanúja (MÁFI)
Tivadar Kormos, who was Kadić's witness on the occasion of his second wedding

gatták az egész gyűjteményt, és amikor az összevisszaság a tetőpontot elérte, eszükbe jutott, hogy a Nemzeti Múzeumban létesítenek egy országos ősemlősök osztályt és abba az intézeti gyűjtemény javarészét bekebelezik. Egy egész hónapig tartott, míg Kormossal kiválogattuk és megfontoltgattuk, hogy mi megy át a múzeumba hozzájuk, és mi marad az Intézetben. Mikor elvitték a legértékesebb csontokat, nekem újból fel kellett állítanom a megmaradt anyagot, amelyet most már ismét én kezeltem. A kommunizmus megszűnése után a múzeumba elvitt anyag teljes egészében visszakerült, az Intézet tisztikara pedig a felforgató kollégák nyugdíjaztatását kérte, ami meg is történt.

Lóczy Lajos dr. a barlangkutatók ügyét is támogatta. A román megszállás alatt [1919-ben], amikor nem lehetett távolabb vidéken kutatni, módot nyújtott, hogy a közeli Budai-hegység barlangjaiban dolgozhassak. Akkor kutattam

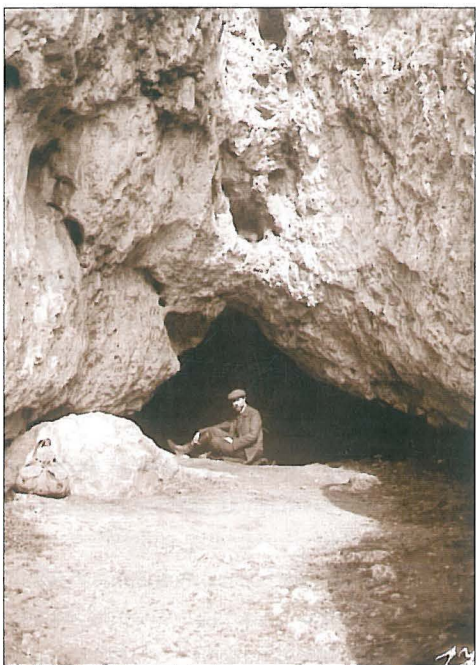
és mértem fel a Pál-völgyi-barlangot; ő maga is kijött és háromszögeléssel felmérte a Pál-völgyi-kőfejtő udvarát, azután átirattal fordult a Székesfővároshoz, hogy a barlangot karolja fel. A Pál-völgyi-barlang vizsgálatát befejezve átkutattam a bányaudvarra nyíló többi kisebb üreget is, majd áttértem a Budai-hegység többi barlangjainak rendszeres kutatására, mely munkában a Pál-völgyi barlangkutató turisták készsággal segítettek.

Lóczy Lajos dr. a Szeleta-barlangban elért szép eredményeimet szem előtt tartva [1910-ben] indítványt tett a Magyarhoni Földtani Társulat választmányának, hogy alakítson kebelében barlangkutató bizottságot, melynek feladata leendő hazai barlangokat országosan kutatni. Most már nemcsak a Földtani Intézet, mint állami szerv, hanem a Barlangkutató Bizottság, mint társadalmi szerv is kezébe vette a hazai barlangok ügyét.

A bükk-vidéki barlangkutatásaim Lóczy alatt sem szüneteltek. Befejezve a Szeletában az ásatásaimat, sorra került a közeli Szinvaszoros barlangjainak rendszeres kutatása. Még

Kadić Ottokár (jobbra) a Pál-völgyi-barlang kutatóival (B. I. G.)
Ottokár Kadić (to the right) together with the researchers of the Pál-völgy cave (Budapest)

Kadić 1912-ben a Remete-barlang bejárata előtt (B. I. G.)
Kadić in front of the Remete cave entrance
(Buda mountains)

a szeletai ásatások idején vásár- és ünnepnapokon egy-két munkással próbaszerű ásatást végeztem a Puskaporosi-kőfülkében. Már az első próbagödörben az eltávolított humusz után vékony meszes réteg következett, tele apró gerinces állatok csontjaival. Ilyen jégkori „rágcsálórétegeket” külföldön több helyen találtak, nálunk ezek ritkaságszámba mennek, s ezért ez a felfedezés tudományos körökben feltűnést keltett. E rágcsálóréteg alatt világossárga agyag következett, mely sok apró kalcedonszilánk mellett több kicsi levélhegyet rejtett magában. Kitűnt, hogy itt is megtaláltam a szolütréi [ma szeletainak nevezett] kőipart. Ez azonban korán sem volt olyan szép, mint a szeletai, ezért a késői szolütrénbe helyeztem.

A Puskaporosi-kőfülke kiásatása után sorra került a mellette és alatta levő Herman Ottó-barlang felásatása, ez főleg a Miskolci Múzeum anyagi támogatásával történt. Meglepett, mikor az első próbagödörben az ott lerakódott

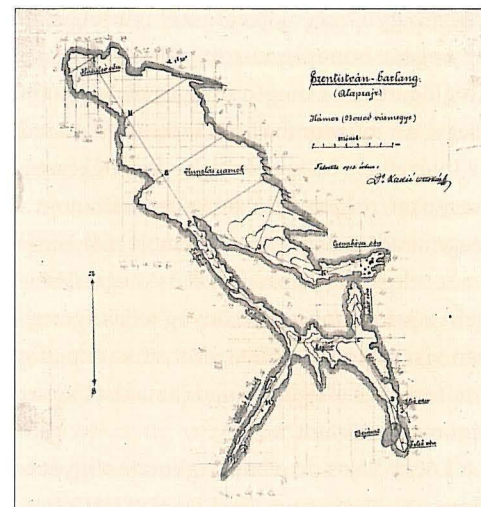
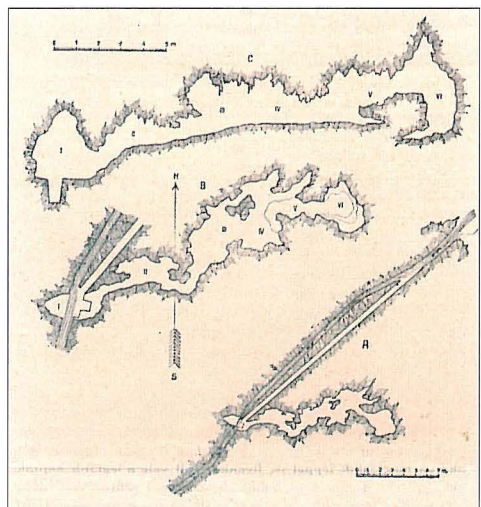
pleisztocén rétegből szintén paleolit szilánkok kerültek a felszínre. A barlang teljes kiásatása után kitűnt, hogy itt az *orinyáki* ősember kultúra maradványaira akadunk. Meglepett az is, hogy ezt a szolütréi kultúránál régebb kőipart ilyen mélyen fekvő barlangban találtuk.

A Herman Ottó-barlang és kőfülke kiásatása után sorra került a szoros túlsó oldalán nyíló Szinva-szoros-barlang kutatása. E barlang szádájában munkásház épült, s főleg azért érdekes, mert tanulságos példája annak, hogyan pusztulnak a barlangok. A benne történt kisebb-szerű ásatás egynéhány barlangi medve csonton kívül nem nyújtott jelentősebb eredményt. Ezzel egyszersem befejeztem a puszkaporosi Szinva-szoros barlangjainak kutatását. Az eredményeket több dolgozatban is közöltem.

A sok méltatlanságot elszenvedett Lóczy Lajos dr. nyugdíjaztatása után elkeseredésében Balaton melléki csopaki szőlőbirtokára vonult vissza, és bánatában csakhamar meg is halt.

Kadić Ottokár a terepen (MÁFI)
Ottokár Kadić during field work

Az Anna-barlang és a Szent István-barlang térképe, melyeket Kadić a bükki ásatásokhoz kapcsolódóan készített (MÁFI)

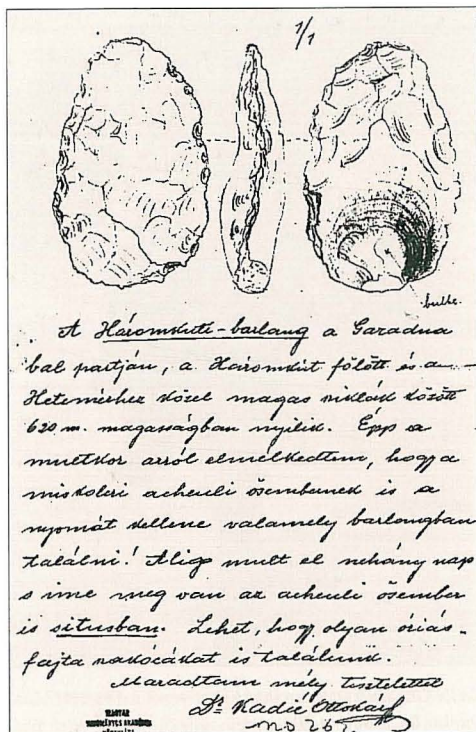
The maps of the Anna cave and the Szent István cave. Kadić elaborated these maps while conducting excavations in the Bükk mountain.

A horvátországi Karszt felvétele

Mint kezdő geológus több éven át a Maros völgyéhez tartozó hegyvidéken és a Biharban, a Fekete-Körös völgyében végeztem földtani felvételeket; ezután következett 1910-ben tulajdonképpen rendeltetésem, a horvátországi karsztvidék földtani felvétele. Ebben a munkában még két kartársam, *Vogl Viktor* dr. és *Kormos Tivadar* dr. is részt vett. Én *Fiume* környékén, *Kormos* dr. *Kraljevica* és *Vogl* dr. *Novi* környékén kezdték meg felvételeiket. Ezzel földtani munkásságom szűkebb hazámra, a tenger melléki karsztvidékre terelődött. Először *Fiume* város területét, azután pedig a közelebbi és távolabbi hegyvidéket jártam

be. Megismerkedtem az ottani életviszonyokkal, az ott lakó derék horvát lakossággal, a kopár napsütötte köves talajjal, a bórával és a viperákkal.

Befejezve *Fiume* és *Susák* vidékének földtani felvételét, a következő 1911. évben a távolabb fekvő *Jelenje* községet választottam lakóhelyemül, ahonnan a *Grobnik-polje* sík területét és az *Obruč*-hegységet jártam be. Ide ez egyszer *Oszkár* fiamat is elhoztam. Egyik nap magammal vittem, azzal a szándékkal, hogy megmásszuk e vidék legmagasabb hegyét, az *Obručot* [1377]. Mikor ennek aljára érkeztünk, *Abácia* felől fekete felhők közeledtek és erős szél kezdett fújni. Rosszat sejtve visszatértünk, hogy az egyik ismert közeli pásztor-kunyhóban megvárjuk a zivatar lezajlását. Alig hogy visszafordultunk, iszonyú szél és zápor

A Háromkúti-barlang kutatásáról, Herman Ottónak küldött (1913. 10. 07.) beszámoló részlete (MTA)
An excerpt from the report sent to Ottó Herman (7 October 1913) on the research of the Háromkúti cave (Bükk mountain)

kerekedett, de olyan erővel, hogy fiamat kézen fogva alig tudtunk szaladni, míg végre az említett kunyhóhoz értünk; ennek padlására másztunk és bőrig átázva az ott lévő szénába temetkeztünk. Félelmetes fél órát töltöttünk itt, mert az egész környezet recsegett-ropogott, egyik villámcsapás a másik után rázta meg a kis hajlékot. Végre elállt a szél meg az eső, sőt kisütött a nap is; erre kibujtunk odúnkból, megszáritottuk ruhánkat és hazafelé mentünk. Útközben meglepő dolgokat láttunk. Hatalmas fák kidőlve szerteszét hevertek, és amikor a Grobničko-polje patakjához értünk, újabb meglepetés ért bennünket. A patak medre rendes körülmények között száraz szokott

lenni, úgyhogy bárhol átléphető volt. Mikor a vihar után haza tértünk, hatalmas víztömeg hömpölygött benne; jó messzire kellett mennünk egy hídig, amelyen átkelhattunk. A napilapokból azután arról értesültünk, hogy ez a vihar ciklon volt.

Sok bajom volt ezen a vidéken a viperákkal is; gyakran megtörtént, hogy gyanútlanul bokrok és kőrakások mellett kősziklát kellett megvizsgálnom, s amikor egy kis neszre lenéztem, vipera siklott el közvetlenül a lábam mellett. Más alkalommal szürke sziklára kapaszkodtam, és testemet felhúztam, ekkor elborzadva azt láttam, hogy vipera mászik közvetlenül a kezem mellett.

Hogy a hőség és a víztelenség ezen a kopár karszton mennyire gyötri az embert, azt mindenki, aki ezen a vidéken valaha megfordult, jól ismeri. Túrhetetlen volt a járás különösen akkor, amikor a *sirokkó* áramlott. Olyan szél ez, amelyet nem lehet érezni, de az egész testet áthatja, és az ember – különösen a térdeiben – nagy fáradságot érez. Ilyenkor minduntalan le kellett ülnöm, hogy erőt gyűjtsék a további menethez. Víz sehol nem volt, ezért egy literes termoszban teát vittem magammal, hogy szomjúságomat némileg oltsam. Idővel megszoktam, hogy egész nap ne igyak. A magammal vitt koszt is igen szerény volt; ez rendszerint darab szalonnából, kenyérből és egy szelet csokoládéból állott.

A tengermelléki nép, a „primorcik” mindenütt barátságosan fogadott, az itteni lakosok igen értelmesek, rendkívül szorgalmasak és takarékosak. Ezen a kopár karsztvidéken házcsoportok és falvak csak ott keletkezhetek, ahol egy kis termőtalajt találtak; ilyen helyek a *poljék* és *dolinák*; ezek aljára sodorta az esővíz a termő kőmálladékot és a humuszt. Bámula-

tos, hogy milyen szorgalommal és kitartással művelik meg azt a maroknyi termőtalajt, amely egy-egy dolina alján összegyűlt. Az esővizet ciszternákban fogják fel, s ez szolgál ivóvíznek is. Az ilyen ciszternák megépítése majdnem ugyanolyan gonddal történik, mint magának a háznak.

Tíz falut is végigjárhattam, míg végre zsidóra akadtam; az itteni nép olyan ügyes és becsületes kereskedő, hogy zsidó nem tud mellette boldogulni, nem tudja vele a versenyt felvenni. Magyar volt, egész családja állandóan Budapesten lakott, de ő itt kereskedett. A neve a cégtáblán így volt kiírva: „Svarc”. Itt tehát horvát hazafi volt, sőt egyenesen sovén. Kitűnik ez a következő kedélyes esetből. Éppen akkor, amikor én ebben a faluban laktam, meglátogattam Treitz Péter agrogeológus kollégám, aki azért utazott ide, hogy tanulmányozza az itteni terra rossa, vagyis a vörös föld keletkezését. Mindenütt, amerre csak járt, kizárólag horvát vagy legfeljebb még német szót hallott, így tehát nagyon megörült, mikor hallotta, hogy ebben a faluban magyar zsidó a kereskedő. Első utunk tehát Svarchoz vezetett, s mikor kollégám az üzletbe lépve magyarul köszönt, a kereskedő tiltakozott, hogy üzletében bárki magyarul beszéljen, mert hát az Horvátországban van. Mikor ezt a helybeli úriembereknek elmeséltük, nagyot nevettek rajta.

A következő, 1913. évtől már nem a tengermelléken, hanem a krajnai határ mellett elhúzódó karsztos vidéken, Čabar, Gerovo, Prezid, Vrbovsko és Bosiljevo környékén dolgoztam. Ez a terület már kellemesebb volt, mert a hegységet fenyőerdők borították, így vízben sem szűkölködtem. Érdekessé tett a vidéket az is, hogy barlangok is előfordultak. Így bőven nyílt alkalmam, hogy egyéb karszttü-

ményekkel kapcsolatban ezek kutatásával is foglalkozhattam.

Mikor 1914-ben kitört az első világháború, az itteni falvak népe látva, hogy trópusi sisakban, térképpel a kezében a hegyekben járok, kémnek tartottak; akkoriban a lakosság abban buzgólkodott, hogy kémet fogjon. Ezért, hogy kellemetlenség ne érjen, népfelkelő csendőrkatonát rendeltek mellém, aki útjaimon feltűzött szuronnal kísért.

Mivel ezen a vidéken a megélhetés is némileg könnyebb volt, második feleségemet: Terikét is magammal hoztam abban a reményben, hogy a nyaralást és kosztolást így könnyebben meg tudjuk oldani. Az utóbbi tekintetben azonban csalódás ért bennünket, amennyiben az egyébként nagyon barátságos lakosság nem volt hajlandó ételmelet eladni, mert ők csak annyit termeltek parányi földjükön, amennyi nekik szükségesen kellett.

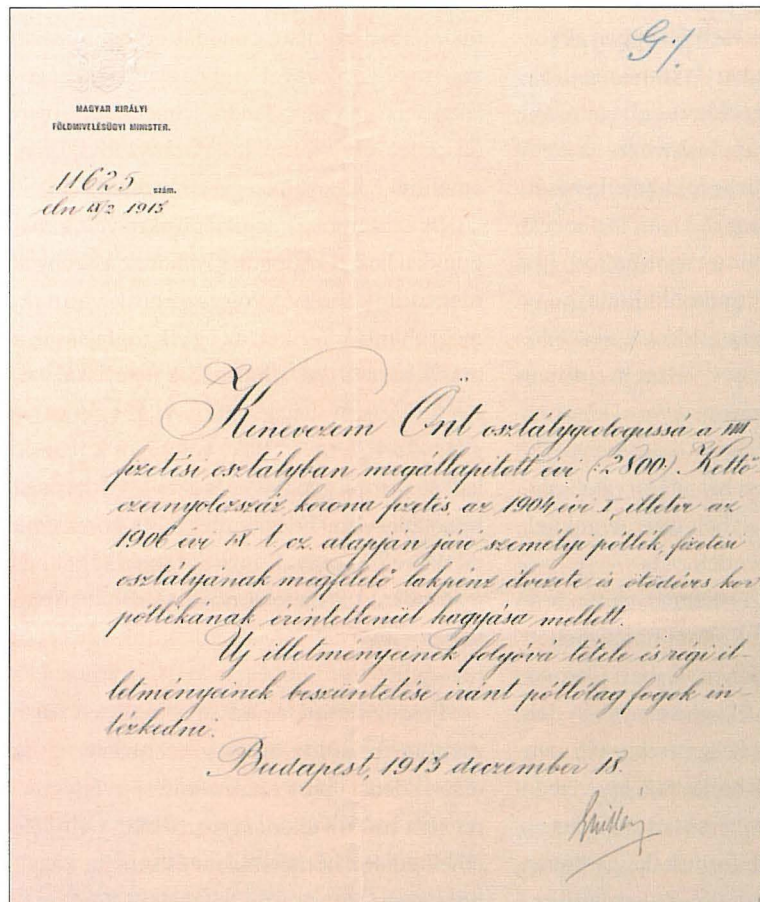
Itt azután nagy segítségünkre volt a magunkkal hozott kézipatika. Mikor az asszonyok megtudták, hogy gyógyszereink vannak, megrohanták Terikét; az egyik fogfájással, a másik hasfájással, a harmadik fejfájással jött, egy férfi kaszával megvágta az ujját, s minderre gyógyszert kértek. Terike valóságos kuruzsló lett, de sikerrel gyógyított és ez nekünk hasznot hozott: egyszerre csak megtelt a konyhánk csirkével, kacsával, tojással, zöldséggel és gyümölcscsel. Ez különösen Vrbovskóban volt így, ahol kellemesen töltöttünk egy egész hónapot.

Boldogságunk azonban nem tartott soká, mert Terike súlyosan megbetegedett; egyre emelkedett a láza s ezt semmiféle gyógyszerrel sem tudtuk ellensúlyozni; már a 40° felé emelkedett a hőmérséklete és sehol a közelben orvos! Egyenesen kétségbe estem, már

arra készültem, hogy itt az idegenben el kell veszítenem fiatal asszonykám. Egyszerre csak javulás állott be és betegem lassacskán felépült. Később megtudtuk, hogy a faluban mások is hasonlóképpen megbetegedtek, sőt többen meg is haltak. Ez nem lehetett más, mint az akkoriban fellépett, de még ismeretlen *spanyoljárvány* [1918].

Severin volt horvátországi karszttanulmányaim utolsó állomása. Az első világháború szomorú befejezése után bekövetkezett mélyreható politikai változások ugyanis lehetetlenné tették, hogy horvátországi földtani felvételei-

met folytathassam. Az 1910-től 1918-ig tartott horvátországi munkásságom sok fáradtsággal és nélkülözéssel járt. Évenként több hónapon át a tengermelléki kopár kőrengetegen reggeltől estig forró napsütésben kellett járnom, gyakran a bösz bórával és a hegyi viharokkal szembeállnom, primitív életmóddal, gyenge táplálkozással megküzdennem, valamint bokrokban és kőrakásokban ólálkodó viperáktól óvakodnom. Ha visszagondolok horvátországi geológiai működésemmre, sokszor elcsodálkozom, hogy a sok fenyegető veszedelem mellett életben maradtam.

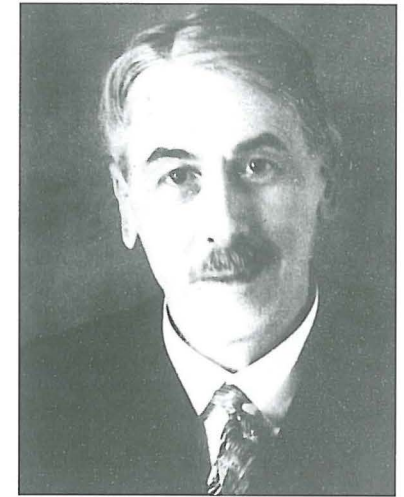
Kadić osztálygeológusi kinevezése (MTM)
Kadić's appointment as a senior geologist

Horvátországi karszttanulmányaimról évenként a Földtani Intézet évi jelentéseiben számoltam be; ezek nyomtatásban is megjelentek. Összefoglaló dolgozat, a közbejött nagy változások következtében, nem készült.

Működésem báró Nopcsa Ferenc alatt [1925–1929]

Lóczy Lajos dr. elhalálása után a Földtani Intézet ügyeit ideiglenesen Pálffy Móric dr. kolléga vezette néhány évig, míg végre báró Nopcsa Ferenc dr.-t nevezték ki igazgatóvá. Én Nopcsát akkor ismertem meg, amikor *Demsus* és *Valióra* környékén végeztem földtani felvételeket, s közben őskori gyíkok csontjaira akadva főleg ezek begyűjtésével voltam elfoglalva. Nopcsa ezt megtudva autón meglátogatott; nagyon megtetszett neki a begyűjtött anyagom és vizonzásul magával vitt *szacsali* kastélyába, hogy megmutassa nekem azokat a helyeket, ahol ő talált hasonló csontokat. Egyszermind megmutatta rengeteg jegyzetét, kivonatait és rajzait, amelyeket ősgyíkokról készített. Arról győződtem meg, hogy mint specialista, igen alaposan foglalkozik tudomány szakával. Ő hamarosan elutazott, így édesapjának, báró Nopcsa Eleknek maradtam néhány napig vendége.

Tudományos körökben jól ismerték Nopcsa Ferenc bárót, nemcsak tudományos, hanem furfangos oldaláról is, számos kalandjáról. Egész mesék keringtek róla, a *Fácza Nyágra* unokájáról, és az általa elkövetett kalandokról az erdélyi havasokban, Romániában és Albániában. Nagyúri kedvtelése a kémkedés volt; különbözőképpen felöltözve járt-kelt, hogy kikémlelje a nép hangulatát. Mikor hozzánk

Báró Nopcsa Ferenc, aki nem tűrte Kadić barlangok iránti elkötelezettségét (MÁFI)
Baron Ferenc Nopcsa who strongly opposed to Kadić's commitment to caves

került az Intézetbe, valami súlyos idegbaj gyötörte; előre lehetett látni, ez az idegbajos ember nem való arra, hogy tudományos intézetet igazgasson, mégis a Földtani Intézetnek az igazgatója lett. Furfangos cselekedeteit itt is folytatta; az intézeti palotában, ahol lakott, a szobákat elválasztó falakat lebontatta, míg más szobákban falakat építtetett anélkül, hogy látni lehetett volna, mindez miért szükséges. Ő maga az ilyen furfangos cselekedetét merényletnek nevezte. A rendezett és jól elhelyezett gyűjteményeket hirtelen elhatározással szolgálkkal ládába csomagoltatta és az intézeti padlásra vagy az alagsorba vitette. Mindezt gyorsan el kellett intézni úgy, hogy a nyitott skatulyákban elhelyezett értékes tárgyak és cédulájuk, a tudomány nagy kárára, összecserélődtek.

Mikor egyszer szobájában betegen fekvő meglátogattam, bizalmasan megmondta, hogy ő életét egyedül annak köszönheti, miszerint mindenütt, ahol tevékenykedett, jól megszer-

Lambrecht Kálmán, az örök ellenség (MÁFI)
Kálmán Lambrecht, the eternal enemy

vezett kémhálózata volt, amire nagyon büszke. Bevallotta, hogy ezt a rendszert ő az Intézetben is meghonosította. Kémjei nemcsak a magával hozott két albánja, hanem besúgói az Intézet altisztjei és geológusai is. És tényleg, ha az intézeti folyosón összejöttünk egynehányan és csepiültük az Intézetben uralkodó lehetetlen állapotokat, a következő órában Nopcsa azt már megtudta, vagyis a kollégák között, akikkel beszéltünk, besúgó volt. De voltak neki Intézetben kívüli kémjei is. Egyszer a Múzeum körúton találkoztam egyik magántanár barátommal, akivel persze az Intézetben uralkodó furcsaságokról beszéltünk. Barátom szóba hozta abbéli nézetét, hogy Nopcsától csak úgy tudunk szabadulni, ha üzelmeit sajtó útján a nyilvánosságra hozzuk. Mikor ugyanazon délelőtt visszatértem az Intézetbe, egyik kollégám a lépcsőn megfogott és azt tanácsolta, hogy máskor óvatosabb legyek, ha Nopcsáról valakivel beszélek, mert ő máris megtudta, hogy ellene sajtókampányt tervezünk. Egyszóval ez a barátom, akivel én beszéltem, szintén kém

volt, s amikor elváltunk, a telefonhoz sietett és úgy adta be beszélgetésünket, mintha a sajtóban való szellőztetés az én ötletem lett volna.

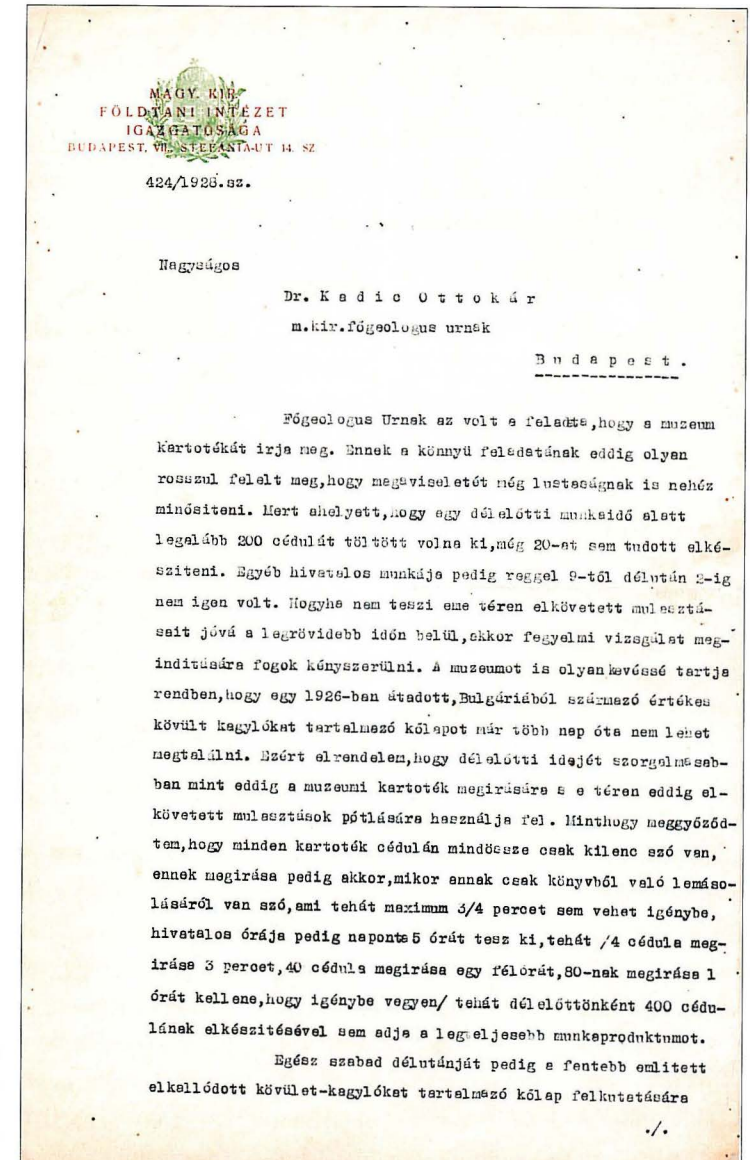
El lehet képzelni, hogy mindez hogyan hatott az Intézet geológusaira, az egész intézmény közszellemére; a bizalmatlanság és irigység annyira megmérgezte e tudományos intézmény szellemét, hogy még Nopcsa után, évtizedek múltán sem tért vissza az a kedves baráti összetartás, amiről az Intézet régen híres volt.

Mindezt azért írom le olyan részletesen, mert Nopcsával nekem is meggyűlt a bajom, sőt főleg nekem. Mikor az Intézetbe került, első teendői közé tartozott, hogy a kommunizmusban kompromittált és a tisztikar kérésére nyugdíjazott *Lambrecht Kálmán* dr.-t mindenképpen vissza akarta hozni az Intézetbe. Mikor ezt megtudtuk, *Pálffy Móric* dr. összehívott bennünket tanácskozásra, hogy mitevők legyünk. Abban állapotunk meg, hogy Lambrechtet nem fogadjuk többé kartársnak, s ha Nopcsa mégis behozná, nem vesszük fel vele a barátságot. Ezt az elhatározásunkat *Pálffy* Nopcsával is közölte. Néhány nap múlva szobámba jött *Emszt Kálmán* dr. vegyész kollégám azzal a hírrel, hogy Nopcsa a tisztikar határozata ellenére Lambrechtet erőszakkal visszahozza. Vigyázzak, mert bennünket az adott szó kötelez. És tényleg, a következő napon szobámba toppant Nopcsa és Lambrecht, akit nekem, mint az Intézet tagját bemutatva, azzal a kívánsággal, hogy jó szívvel fogadjam.

Borzasztó helyzetbe kerültem, mert pillanatok alatt határoznom kellett, hogy engedelmeskedjek-e főnökömnek, vagy pedig tartsam a kollégáimmal megkötött elhatározást. Bán-

totta önérzetemet főnököm erőszakoskodása s a következő pillanatban, lelkiismeretemre hallgatva kijelentettem, hogy Lambrechtet jól ismerem, jelenlétét az Intézetben tudomásul kell vennem, barátságát azonban nem kívánom. Erre Nopcsa mérgesen reám rivallt,

hogy kikéri magának ezt a hangot, mint alárendelt tisztviselőnek kötelességem főnököm parancsát teljesítenem; én azonban továbbra is elhatározásom mellett maradtam. Vendégeim azután sarkon fordultak, kimentek, és Nopcsa maga után becsapta az ajtót.

Kadić munkáját kritizáló
Nopcsa (1928. 07. 06.) levél
(MKBT)
Nopcsa's letter (6 July 1928)
criticising Kadić's work

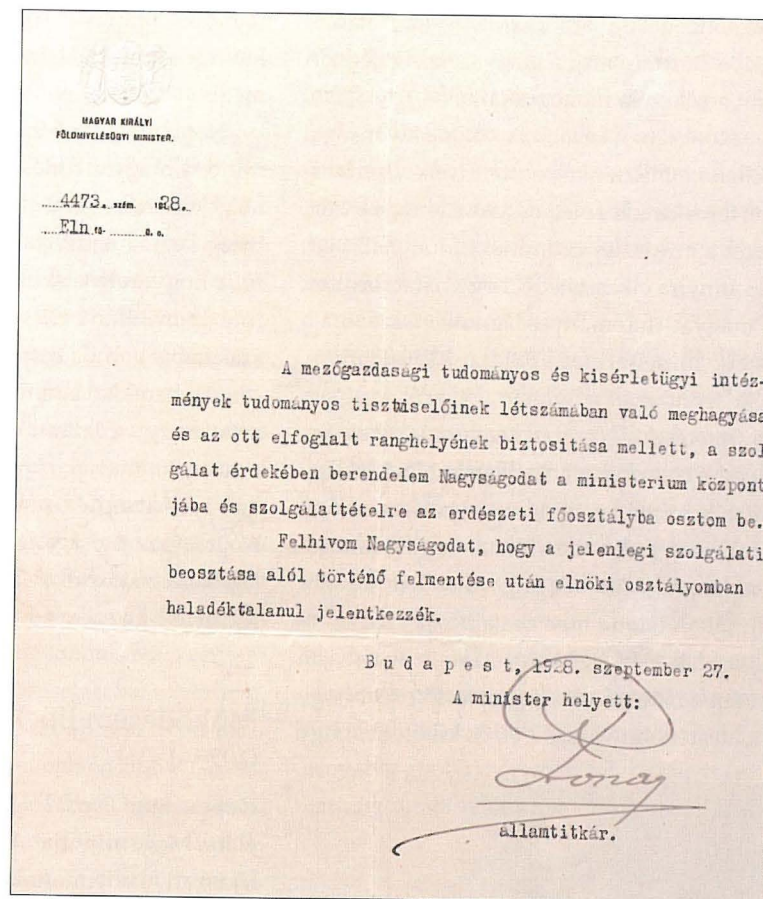
Másnap Nopcsa újból felkeresett, leült az íróasztalom melletti székre és barátságosan kezdte nekem magyarázni, hogy ő miért ragszkodik annyira Lambrechthez. Elmondta, hogy amikor Lambrecht és Kormos a Nemzeti Múzeumban felállították az ősgérincek osztályát, utóbbinak igazgatására őt kérték fel. Hízelgett neki, hogy a két kommunista tudós őt, a magyar mágnást kívánta az őslénytári osztály élére állítani. Utalt arra is, hogy Lambrecht kiváló specialista, s ezért az Intézetnek szüksége van rá. Én azonban eredeti elhatározásom mellett maradtam. Nopcsa azt is közölte, hogy kollégáim mind szívesen fogadták Lambrechtet; arról is értesültem, hogy az az idősebb kollégám, aki annak idején gyűjtötte az aláírásokat Lambrecht kizárására, mikor bementek hozzá, átölelte Lambrechtet, mint régi jó barátját, utóbbi azonban undorral eltaszította magától.

Ismét olyan esettel álltam szemben, amelyet nem tudtam megérteni; undor fogott el látva, hogy ennyi művelt magyar embernek nem volt annyi bátorsága, hogy a közös megállapodásnak helyt álljon; a főnök megjelenésére ilyen gyáván meghátráltak, s engem ezzel főnököm kíméletlen bosszúállásának kitétek.

Mindjárt másnap Nopcsa két kényelmes dolgozószobámból a múzeum egyik szűk előkészítő szobájába rendelt, ahol tudományos munka helyett múzeumi leltárokból kartoték-cédulákra adatokat kellett kiírogatni, és pedig mindennap legalább százat. Nekiláttam ennek a rabszolgamunkának, de a legnagyobb igyekezetem mellett sem tudtam a kívánt számot elvégezni. Már csak azért sem, mert a múzeumba jövő kollégák és látogatók csengetésére nekem kellett ajtót nyitni és kérdéseikre felvilágosítást adni.

Ezen kívül én voltam az egész múzeumért a felelős. Egy hónap múlva lehivatott Nopcsa, hogy mutassam meg, mennyi cédulát írtam. Természetesen nem volt annyi, amennyire ő számított. Erre durván leszidott, hogy én vagyok az Intézet leglustább tisztviselője, hanyagságom miatt nem tud használni, s ha nem javulok meg, nyugdíjaztatni fog. Járt is sokat a minisztériumban, ott azonban azt mondták neki, hogy álljon elő valamely nagyobb mulasztással, mert csekélységekért nem lehet állami tisztviselőt nyugdíjazni.

Egyszer feljött hozzám azzal, hogy ő nekem egy értékes kagylót adott át, ezt ő Albániából hozta, adjam neki azt. Mindjárt megjegyeztem: nem emlékszem, hogy valaha is ilyen tárgyat adott volna megőrzésre, nincs is értelme, hogy ilyen hozzám kerüljön, mivel én csontokkal és nem kagylókkal foglalkozom. De ő váltig erősítette, hogy az a kagyló nálam van, sürgősen adjam át, mert szüksége van rá. Bár biztos voltam, hogy a kívánt tárgy nem lehet nálam, mégis ismételve gondosan átnéztem asztalaimat, összes fiókjaimat és polcaimat, de a keresett kagylót természetesen nem találtam. Bementem Nopcsához és közöltem vele a keresés eredménytelenségét. Erre Nopcsa ágyában felegyenesedett és mérgesen reám rivallt, hogy keressem át a múzeum összes fiókjait reggeltől alkonyatig. Olyan kívánság volt ez, amelyből most már tisztán látni lehetett, hogy gonosz emberrel állok szemben. Nopcsának ez a hatalmával való visszaélés annyira bántotta önérzetemet, hogy nyomban kijelenttem: ezt az örült kívánságát nem vagyok hajlandó teljesíteni. Erre Nopcsa párnái közé hanyatlott és szinte önkívületi állapotban odaszólt a szobában tartózkodott *Timkó Imre* aligazgatónak, hogy vegyen papírost és írja a

A Földművelésügyi Minisztériumba történt áthelyezés dokumentuma (MTM)

The document of his relocation to the Ministry of Agriculture

diktálandó jegyzőkönyvet. Önkívületi állapotát az a boldog tudat idézte elő, hogy végre tettem olyasmit, amiért ellenem el lehet majd járni, megszegtem ugyanis főnököm rendelkezését! Mikor a jegyzőkönyv elkészült, Timkóval felolvastatta, tőlem pedig megkérdezte, hogy a jegyzőkönyvben jól van-e, ahogy meg van írva, én pedig mosolyogva helyesnek mondtam. Mindaz, ami történt, olyan színpadias volt, hogy az ágyban fekvő roncs embert immár nem vehettem komolyan. Úgy éreztem, hogy ennek a gonosz kalandornak a történetek után nem tartozom tisztelettel.

Ezután villamosra ültem, és a minisztériumban elmondtam, hogy mi történt velem. Itt már mindent tudtak, mert Nopcsa telefonon már bemondta a történeteket. A minisztériumban arra kértek fel, hogy költözzek ki az Intézetből addig, míg ezt a kényes ügyet valamiképpen elintézik. Én az Egyetemi Őslénytani Intézetben helyezkedtem el, ahol az ottani gyűjtemény rendezésébe fogtam. Később a Földművelésügyi Minisztérium Erdészeti Főosztályára helyeztek el, ahol előkelő úri körbe kerültem [1928. szept. 27.]. Itt a barlangkutató és természetvédelmi ügyek referense lettem s

közvetlenül az államtitkárnak voltam alárendelve. Itt írtam meg a magyarországi jégkori emberről szóló monográfiámat.

Nopcsának később is külön kívánságai voltak a minisztériumban, amelyeket nem lehetett teljesíteni. Erre lemondással fenyegetőzött, amit a miniszter örömmel tudomásul vett. Ez annyira elkésértette, hogy hátat fordított a magyar tudományosságnak; visszaadta a Szabó József-érmet a Földtani Társulatnak, leköszönt az akadémiai tagságról és egyéb kitüntetésekről, azután kedvenc lakóhelyére, Bécsbe költözött két albán emberével. Itt, úgy látszik, szintén nem tudott hóbortjainak úgy élni, ahogy szeretett volna, s végül önmagával meghasonlott és öngyilkos lett. Először álmában lelőtte hűség albánját, aztán az íróasztala előtt levő karosszékben ülve száján át fejbe lőtte magát. Úgy rendelkezett, hogy holttestét hamvasszák el, és kikötötte, hogy

Böckh Hugó, aki megreformálta a geológusok terepi munkáját (MÁFI)
Hugó Böckh, who reformed the field work practices in Geology

temetésén magyar tudós ne vegyen részt. Hűség famulusa, Lambrecht Kálmán dr. mégis ott volt.

Nopcsa Ferenc báró igazgatói szereplése minden magyar tudóst gondolkozásra kell, hogy késztesen. Érthetetlen, hogy ez az ideg-beteg, kalandokra hajlamos, hóbortos magyar főúr hogyan kerülhetett egy tudományos intézmény élére. Kétségtelen, hogy kiváló szakember volt, de sem hivatalosan működni, sem emberekkel bánni nem tudott. Azt képzelte, hogy a Földtani Intézet geológusaival, mint személyének alárendelt tisztviselőivel úgy bánhat, mint uradalma személyzetével. Nopcsa igazgatósága az Intézet történetében a legsötétebb időszakot jelenti, s ennek hátrányát leginkább én szenvedtem meg.

Működésem Böckh Hugó alatt [1929–1931]

Nopcsa után Böckh Hugó dr. került az Intézet élére. Még, mint fiatal ember, a selmeci bányászati akadémiának tanára lett, később a Pénzügyminisztérium bányászati osztálya élére került, ahol helyettes államtitkári rangot ért el.

Így tehát tudós és tekintélyes igazgatót kapott az Intézet, ahol sok tisztogatni valót talált. Igazgatói működésének legjellegzetesebb vonása a bürokratizmus bevezetése volt. Az intézeti tevékenységnek gerince nem annyira a tudományos munka, hanem az aktázás lett, s ebben mindnyájunknak részt kellett vennünk. A második újdonság, amit meghonosított, a bonyolult, mérésekkel egybekapcsolt felvételi eljárás volt. Eddig kész 25 000-es térképlapokba vezettük be a felvételi eredményeket, ezentúl háromszögelési mérésekkel kellett először a

részletes térképet megszerkeszteni és azután ezekbe a földtani adatokat bejegyezni, ami sok időbe, fáradságba és költségbe került.

Böckh Hugó dr. első intézkedései közé tartozott, hogy a minisztériumból visszakerültem a Földtani Intézethez [1930. máj. 5.]. Választhattam, hogy az újszerű felvételeken akarok-e részt venni, ami anyagi haszonnal járt, vagy pedig szerényebb körülmények közt, tovább is barlang- és ősemberkutató akarok-e maradni. Én az utóbbit választottam.

Új igazgatóm arra kért fel, hogy több évre terjedő részletes barlangkutató programot dolgozzak ki, amelyből minden évben egy-egy részt valósítunk meg. Ezt a nagyszabású kutatómunkát az 1931. évben a Forrás-völgy barlangjaival: a Kecse-lyuk, a Büdös-pest és a Forrás-völgyi-barlang kutatásával kezdtem meg, illetőleg a régebbi ásatásokat folytattam. E barlangok felásatásában részt vett több tanítványom is, nevezetesen *Bokor Elemér*, *Bogsch László*, *Kretzoi Miklós* és *Wagner János*. A két utóbbi mellettem dolgozott a Büdös-pestben, míg Bokor a Kecse-lyukat mérte fel, Bogsch pedig a barlang előcsarnokát ásatta fel. A Büdös-pestben ez alkalommal a több évig tartott kutatást befejeztük, és pedig igen szép eredménnyel. A pleisztocén mélyebb rétegeiben ebben a barlangban is megtaláltuk a késői szülütrén apró levélhegyeit és számos szilánkjait. A felső humusztakaróból gazdag neolitik agyagművesség emléke, sok emlőscsont és egy női csontváz került birtokunkba.

A büdös-pesti és kecske-lyuki ásatásokkal egy időben, felügyeletem alatt *Sebős Károly* és *Schönviszky László* a Bükk-hegység zombolyait mászták be és térképezték. Most, hogy nagyobb összeggel rendelkezünk, ebben az irányban is nagyobb szerű munkásságot fejthetünk ki.

Befejezve a Büdös-pest felásatását, átmenünk a Felső-forráshoz, a Forrás-völgyi-barlang rendszeres felásatását kezdtük meg. A mélyebb lerakódásokat rengeteg kőtörmelék borította, legelőször tehát ezt el kellett távolítanunk, amit legcélszerűbben úgy értünk el, hogy síneket fektettünk a barlang fenekére, és csillével hordtuk ki a kőtörmeléket.

Mindezeket a kutatásokat a közeli Csanyik erdészeti lakból végeztük, ahol lakást és ellátást kaptunk. Velünk volt Terike is a cicával és a gitárjával; munka után itt gyűltünk össze és kedélyesen töltöttük az estéket ezen az erdő szélén levő regényes helyen. A fiuk cserkészsátorban helyezkedtek el, itt dolgozták fel a zombolyokban nyert mérési adatokat, sőt írógépet és kerékpárokat is hoztak magukkal. Nagy segítségünkre volt Molnár György kéményseprőmester, aki gépkocsijával vitte a fiúkat egyik zombolytól a következőig. Egy szóval nagyobb méretben folyt ez egyszer a barlangkutató Bükkszenes.

Működésem ifj. Lóczy Lajos alatt [1932–1946]

Böckh Hugó igazgatása sajnos rövid ideig tartott, hamarosan meghalt, és utóda ifj. *Lóczy Lajos* dr. lett. Az Intézet geológusai vegyes érzéssel fogadták a fiatal, tapasztalatlan igazgatót; mindenki érezte, hogy édesapja nimbusza és magas pártfogás juttatta őt az igazgatói székbe. Én örültem neki, mert azt hittem, hogy édesapja nyomdokain fog haladni.

Lóczy elfoglalva a Földtani Intézet igazgatását továbbra is megtartotta egyetemi tanszékét és az angol gázkutató vállalatnál viselt állását. Előre lehetett látni, hogy ennyi elfoglaltság mellett alig lesz ideje, hogy az Intézettel behatóan

Országos, rendszeres barlangkutató
(1931)

Ét. m. sz. Földtani Intézet megbízásából
1931 május 12-től
végzett barlangkutatókon irodáim:

Ét. m. sz. földmív. ellátás 13. 708/1930. II. 4. n.
rendelete.

Ét. m. sz. Földtani Intézet 498/1931 n.
megbízása.

Jelentés az 1931. évi végzett barlangkutatásainkról.

Iroda: Kadi Ottókné sz.

Ét. m. sz. Földtani Intézet igazgatójához
megbízásból az 1931. évi országos barlangkutatásaink
kapcsolatában rendszeres elszámolást végeztem
a hatvani Büdös-petőhelyre, a Kádikúti mély-
dűltbe és a Forrás-völgyi barlangban. Ezzel
ben kezdve az elszámolás barlangkutatás
területén bevonásával több olyan barlangban
is történtek vizsgálatok, amelyekről azelőtt
nehéz megőselelték, végül mindaddig nem
tudtam volna tudni a létezéséről. A
Büdös-petőhely barlangkutatásainak kivétel, továbbá
a némaforrásos kőzetek meg az elcsúszó
Forrás-völgyi mélydűltben is egyrészt adóssá-
gaim.

A Büdös-petőhely mélydűltje.

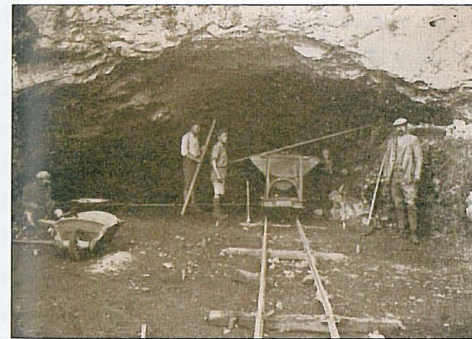
A fennsík melletti mélydűlt azelőtt még
csak a Büdös-petőhely mélydűltjéhez
június 12-től június 14-ig folytatott az
első ár eláraszt. Ez idő alatt a barlangban
összehurrogató fejtés, az elcsúszó kőzet
szelvényében meg fennmaradt a földhöz
közeli rész a III. rétegtől 38 méterig, a II.
rétegtől 53 méterig, az I. rétegtől 48 méterig,
a II. rétegtől 44 méterig terjedt. Ennek fejlett
és bejárt a barlangkutatás meddővel be-
munkált, (amely továbbá többet nem lehetett
a barlang kútjára részben meg az egy 8 mé-
terig terjedő próbafúrás megadásánál a
II., I. és III. rétegek megfelelő rétege, amely
munka azonban meddővel be-
munkált.

Ezzel a munkával párhuzamosan
haladt a barlang végő szelvényében a
munkáig felhalmozódott anyagok a
lejárata, amely, mint hamarosan látni
lett, egy a mélydűlttel összefüggő kútban
közvetlen kapcsolatban a barlanggal. Ezért kő-
birtokosok számára fogva a kútban kőzet
anyagok kivezetését a mélydűltbe meg
meddővel a barlangba lefelé haladt.

Az 1931. évi jelentés kéziratának borítója
és első oldala (MKBT)
The front cover and the first page of the
1931 report

foglalkozzon. Így az Intézet ügyeit háromtagú
klikkre bízta: Emszt Kálmán dr. fővegyszerre az
igazgatást és Jámbor Zoltán dr. jogász titkárra
az ügyek tulajdonképpeni vezetését. A legna-
gyobb befolyást azonban Lambrecht Kálmán
dr., a madarász gyakorolta. Hamarosan láttam,
hogy az új igazgató teljesen e klikk befolyása
alatt áll, s mivel ebben Lambrecht vezető sze-
repet játszott, látnom kellett, hogy üldözésem,
mely Nopcsa alatt megindult, Lóczy alatt is
folytatódik. Ismét a régi pokolban éreztem
magamat; Lambrechtnek, régi ellenfelemnek
sikerült nemcsak Nopcsát, hanem Lóczyt is
ellenem hangolnia. Minden jót, amit intézeti
ügyköröm érdekében meg akartam valósítani
és Lóczyval barátságosan megbeszéltünk,
az iroda elgáncsolt, egyszerűen nem járult
hozzá. Működésemet és minden lépésemet
lesték, hogy tevékenységemben valami hibát
találjanak. Mivel ez meddő iparkodásnak
bizonyult, kieszeltek dolgokat, amelyeket
nekem állítólag el kellett volna végeznem.
Mivel ez nem történt meg, megróttak, s ezzel
hivatalosan adatot gyűjtöttek ellenem.

Szinte hihetetlen, hogy a Földtani Intézet,
ez az egykor oly magas színvonalon állott
komoly, tudományos intézmény Nopcsa és ifj.

Ásatás 1931-ben a Forrás-völgyi-barlangban (S. L.)
Excavation in the Forrás-völgy cave (Bükk mountain) in 1931

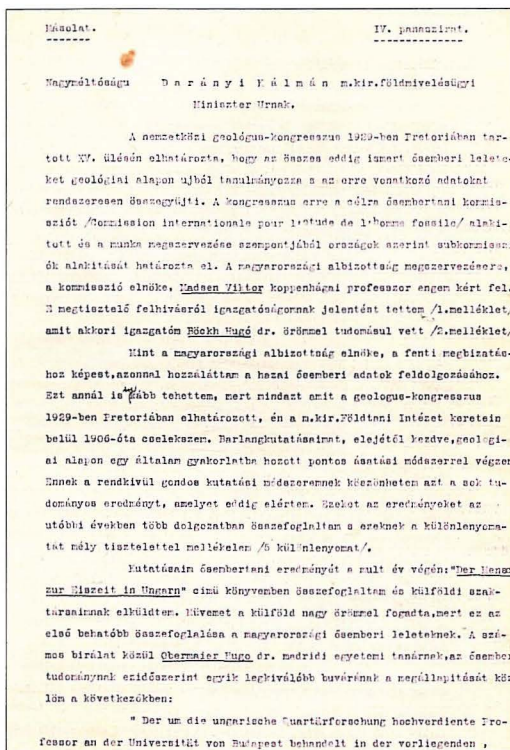

ifj. Lóczy Lajos, aki elismerés helyett Kadié
alkalmatlanságát próbálta bizonyítani
(MÁFI)

Lajos Lóczy junior, who instead of acknowledging
Kadié's work tried to prove his incapacity

Lóczy alatt mennyire mélyre süllyedt. Egy aljas
pletykafészek, intrikák boszorkánykonyhája
lett. Itt eszelték ki az ellenem emelendő vádak
is, amelyeket megfelelő időben felhasználtak,
hogy megsemmisítsenek. És mindez azért, mert
annak idején nem voltam hajlandó a kommunis-
ta Lambrechtel a kollégák közös megállapodása
szerint a barátságot megújítani.

Állami szolgálatom végén 1936-ban, ami-
kor nyugdíjaztatásom esedékes volt, végre
tisztázni akartam helyzetemet az Intézetben;
úgy véltem, ha van ellenem komoly kifogá-
suk, álljanak elő velem, hogy nyíltan védekezni
tudjak. Először a minisztériumban felkerestem
Majer Károly államtitkárt, aki jóindulattal volt
irántam, amikor a minisztériumban voltam,
és elpanaszoltam, hogy 8 év óta mennyire
üldöznek engem az Intézetben, holott én erre
semmi okot nem szolgáltatam. Megígérte, hogy
követően még hevesebben üldöztek; egészen
nevetséges, hogy miket eszeltek ki ellenem.

Az 1935-ben beadott (12. 15.) negyedik panaszirat (MKBT)
The fourth complaint submitted in 1935

Látva, hogy helyzetem az Intézetben nem javul, *memorandum*ba foglaltam mindazt, amit velem elkövettek az utolsó 8 évben s ezt a panaszíratomat egyik államtitkár barátom közvetítésével, aki ismerte az Intézetben uralkodó állapotokat, beadtam a minisztériumba. Rövid időre rá meghívást kaptam a minisztériumba az egyik miniszteri tanácsoshoz, aki közölte velem, hogy megkapták a panaszíratomat. Különös dolognak találják, hogy tisztviselő ilyenekkel forduljon felsőbbfokúhoz; ha akarom, iktatni fogják beadványomat és megindul a vizsgálat, de amennyire ő az ügyet át tudja tekinteni, ebben csak én lehetek a vesztes. Én viszont annyira biztosnak éreztem magamat, az igazságot az oldalamon éreztem, hogy meg voltam győződve, miszerint egy pártatlan

vizsgálat feltétlenül kideríti az intézeti állapotokat és megerősíti mindazt, amit panaszíratomban felsoroltam. A lehetetlen állapotokat egyébként az Intézethez közel álló tudományos körök jól ismerték és állandóan kifogásolták; ha tehát tanúként kihallgatják azokat az előkelő szakembereket, akiknek meghallgatását ajánlottam, be fog igazolódni mindaz, amit panaszíratomban felhoztam; ezért azt nem vontam vissza, hanem a vizsgálat lefolytatását kértem.

A vizsgálat tényleg megindult, de nem az én beadványom alapján, hanem mert utóbbit Lóczynek elküldték, és most ő kért ellenem fegyelmi eljárást. Én ezt sem bántam; fő törekvésem az volt, hogy magasabb helyen indítsanak vizsgálatot, mindegy, hogy milyen alapon, az igazságnak csak ki kell derülnie!

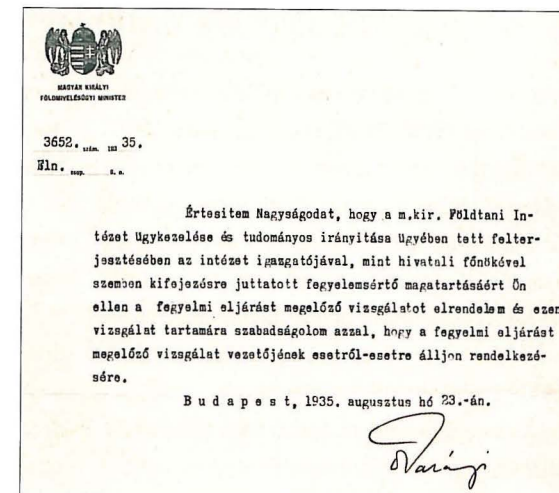
Az első vizsgáló biztos, egy igen kedves miniszteri tanácsos megjelent lakásomon, ahol betegen tartózkodtam, és sorba vette mindazokat a vádakot, ha jól emlékszem 16!-ot, és azokat részletesen megtárgyaltuk. Ezek a vádak részben még Nopcsa idejéből eredtek, legnagyobb részben azonban újabb keletűek voltak, amiket Lóczy alatt gyűjtöttek ellenem. Ezeket mind előre ismertem, s így könnyű dolgom volt mindegyiket egytől-egyig megcáfolni. A kihallgatás előkelő modorban történt.

Később a minisztériumba hívtak, ahol egy gazdasági akadémiai tanár újból kihallgatott s főleg az iránt érdeklődött, hogy miért írom én olyan csökönyösen nevemet horvátul. Nyomban tisztában voltam azazal, hogy ellenfeleim ezen a téren is próbálkoztak megsebezni, kétségbe vonták

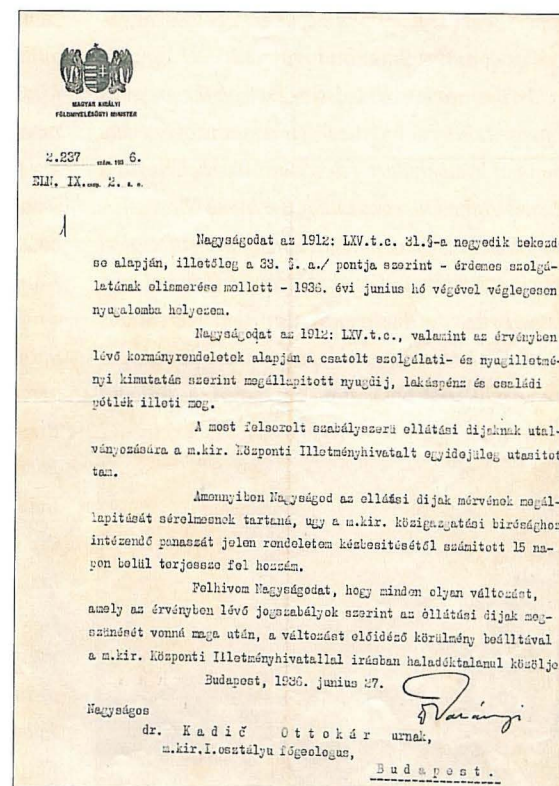
magyar nemzeti szempontból való megbízhatóságomat. Kijelentettem, hogy én Horvátországban, horvát apától születtem, ennél fogva nevem is horvát. Mikor magyar szolgálatba léptem, tetőtől-talpig magyar lettem, horvát származásomat azonban sosem tagadtam meg, ennek következtében, mint külső jelet, nevemet horvátul írom.

Későbbi bizalmas értesülés szerint ügyem sok gondot és izgatást okozott; *Marschal* államtitkár, Lóczy állandó unszolására, kötötte magát ahhoz, hogy a vizsgálatot úgy irányítsák, hogy számomra szigorú büntetést szabhassanak ki. Négy miniszteri főtisztviselő foglalkozott ügyemmel, de egyik sem tudta azt úgy elintézni, ahogy Marschal kívánta. Az összes vád összeomlott, semmivé lett, mert azok légből kapott hazugságok voltak. Az ítélet csupán azt hozta fel: azzal, hogy vádiratomat beadtam, főnökkömmel szemben fegyelmezetlenül és tiszteletlenül viselkedtem, s ezért 100 (egyszáz) pengő bírságra ítélték. Hogy milyen erőltetett és komolytalan volt ez az ítélet, kitűnik abból is, hogy ezt az összeget máig sem kellett befizetnem.

Hogy a panaszíratomban felsorolt intézeti viszonyokkal hogyan foglalkoztak, azt nem tudhatom; abból, hogy Lóczy továbbra is állásában maradt s ott semmi sem változott, csak arra következtethetek, hogy a minisztérium az intézeti szellemmel azonosította magát.

A Kadić elleni fegyelmi megindításáról szóló értesítés (MKBT)
The notification on the initiation of the disciplinary action against Kadić

Darányi Kálmán Kadić nyugdíjaztatásáról szóló értesítése (MTM)
The notification on superannuating Kadić issued by Kálmán Darányi

Working at the Geological Institute

I got to the Institute during the directorship of János Böckh [1882–1908], on 26 September 1901. My first task was to put in order the previously neglected collection of vertebrate fossils. After a few years of persistent work, every item had been inventoried. The more spectacular and valuable specimens got to the museum exhibition, while the rest were arranged in the cupboards, and each item could be located with the inventory.

As a geologist, I, too, had to participate in the national geological surveys. From 1902–1909 I studied the geology of Eastern Hungary (today in Romania): the vicinity of some settlements in County Krassó-Szörény, along the rivers Poiana, upper Bega, the left bank of the river Maros, as well as counties Bihar and Hunyad.

In the meantime, I also worked on the preparation for exhibition of the fossil remains of a whale found at Walbersdorf. I described the skeleton displayed in the museum under the name *Mesocetus hungaricus*. This was my first major paleontological article [1904]. In 1904, I explored the Zoltán Cave, named after the discoverer, near Băile Herculane. I had the accumulated deposits carried out, got stairs built and the bottom excavated, and then I

Kadić feleségével és a cicával (1934) a Peskő házban (K. J.)
Kadić with his wife and the cat in the Peskő house (1934)

surveyed and described the cave (1917). This was my first speleological work. Finally, in 1909, I collected saurian bones at Vălioara.

After Böckh's death, the university professor Lajos Lóczy sr. was appointed head of the institute [1908–1919]. It was pleasant to work under the kind old gentleman, whose only fault was his excessive kindness. He readily fulfilled anyone's wish, unaware of the downsides of some of these decisions. That was how the management of the vertebrate collection that I had put in order was taken from me without any consultation with me and Tivadar Kormos was commissioned with this task. This was the first insult against me at the Institute; it took away my enthusiasm to work with vertebrate fossils, I said farewell to the bones I had turned about so many times and set to the research of caves and prehistoric man with all my force. I did not resent at Kormos. Seeing his results, I gave him the bones found in the caves; he analysed mammalian remains and his friend, Kálmán Lambrecht worked on avian fossils.

During the communist revolution in 1919, both colleagues yielded to the new regime. They arranged that Lóczy was sent into retirement, and they started to reorganise the museum. After the fall of the communist regime, the original order of the museum was restored.

Lóczy supported speleological research. During his directorship I researched and surveyed the Pál-völgyi cave and some smaller cavities of the quarry yard, then I turned to the systematic examination of the Budai Hill caves. He himself surveyed the Pál-völgyi quarry yard, and requested the Capital City Council to give support to the cave.

My explorations in the Bükk did not cease, either. Having finished excavations in the Szeleta

cave, I began to study the caves of the Szinva gorge (Puskaporosi Cavity, Herman Ottó cave and Cavity, Szinvaszoros cave). I published my results in several articles.

The original purpose of my employment, the geological survey of the Croatian Karst, began in 1910. This shifted my field of activity to the coastal karst region in my native land. I first explored the vicinity of Rijeka and then the mountains, getting acquainted with local conditions, the manifold Croats, the barren, scorched, rocky soil, the bora wind and the vipers.

Having accomplished the geological survey around Rijeka and Susak, I chose the more distant Jelenje for my residence in 1911, to explore the Grobničko polje area and the Obruč Mountains. The coastal people, the "primorcis" received me kindly everywhere. They are very intelligent and extremely diligent and economical. In the barren karst, hamlets and villages could only be established where a bit of fertile soil was found. It filled me with admiration to see their diligence and perseverance in cultivating their handful patches of soil that had accumulated at the bottom of karst pits. Rainfall is reserved in cisterns and is also used for drinking. Cisterns are constructed with nearly as much care as a dwelling.

From 1913, I worked in the karstic region stretching along Krajinan border, around Čabar, Gerovo, Prezid, Vrbovsko and Bosiljevo. It was more pleasant here, as the mountains were covered with coniferous forests, there were plenty of water and some caves, too. This gave me an opportunity to study caves, in addition to the other karst phenomena.

When World War I broke out in 1914, the villagers took me for a spy, as I was walking around in the mountains in a tropical hat, with a map in my hands; those days the locals were keen to catch

a spy. In order to prevent any trouble, a gendarme had been ordered to accompany me on my walks with a bayonet fitted on his rifle.

Severin was the last station of my Croatian karst studies. The deplorable political changes that took place after World War 1 made it impossible for me to continue geological surveying there. My reports on the results were published in the annuals of the Geological Institute, but unfortunately I did not compile a summary essay.

After Lajos Lóczy, the Institute was headed temporarily by Móric Pálffy, until baron Ferenc Nopcsa was appointed as director [1925–1929]. He was well-known not only for his scientific work, but also for his cunningness and adventures. Legends were told of his adventures in Transylvania, Romania and Albania. His aristocratic pastime was spying! When he got to the Institute, he suffered from a serious psychiatric problem; it was predictable that he would not be capable of managing a scientific institution.

I had troubles with Nopcsa. One of his first acts was to bring back Kálmán Lambrecht who had compromised himself during the Hungarian Soviet Republic in 1919. As previously agreed with the colleagues, I did not shake hands with him on our first encounter, and this aroused Nopcsa's anger. The next day I was moved from my pleasant office to a small preparatory room of the museum, where, instead of scientific work, I had to fill in inventory labels, at least a hundred each day. When it turned out that I could not accomplish this task, he called me the laziest officer of the Institute, said I was useless and even took steps to send me into retirement, but this request was not fulfilled to him.

To put an end to our debate, I was moved to the Forestry Department of the Ministry of Agriculture, where I became desk officer for cave and nature protection under the State Secretary. It

was here that I wrote my monograph on the Ice Age man of Hungary.

Nopcsa continued to turn to the Ministry with odd wishes that could not be fulfilled. Then he threatened with resignation that the minister gladly accepted. This exasperated him so much that he turned his back on scientific life in Hungary and moved to Vienna with his two Albanian men. Even there, he probably could not live to his eccentricities as much as he would have liked to, so eventually he came into conflict with himself and committed suicide.

The episode of Ferenc Nopcsa should be a warning example to every Hungarian scientist. It is inexplicable how such a mentally troubled, venturesome and fanciful Hungarian lord could be appointed head of a scientific institute. No doubt he was an excellent expert but was unable to operate in an official environment or to manage people. He thought he could treat the subordinate geologists of the Geological Institute the same way as the servants in his castle.

Nopcsa was followed by Hugó Böckh as director of the Institute [1929–1931]. As a young man he had been professor of the Miners' Academy in Banská Štiavnica, and later head of the Mining Unit at the Ministry of Finance, where he eventually became deputy state secretary.

So we got a knowledgeable and influential director. The most typical feature of his era was the introduction of bureaucracy. The emphasis was no longer on scientific results but on paperwork. He also introduced a complicated surveying method combined with field mapping. Previously, we had marked our surveys on ready 1:25,000 map sheets, but from then on we had to make a detailed map

by triangulation and then mark the geological records on this map.

Böckh took steps to take me back from the Ministry to the Institute. I could choose if I wanted to participate in the better-paid, new-style surveys, or if I wanted to keep to the research of caves and prehistoric man. I chose the latter, and at the director's request worked out a research programme for several years. I started this large-scale scheme in 1931 with the study of the Forrás-völgy caves (Kecske-lyuk, Büdös-pest, Forrásvölgyi caves), and continued my former excavations, too.

Hugó Böckh's directorship was unfortunately very brief. His successor was Lajos Lóczy jr. [1932–1948], who maintained his university department as well as his office at an English gas company. Because of his occupations, he commissioned others with the Institute's management: Kálmán Emszt was in charge of administration and the lawyer secretary Zoltán Jámbor was responsible for daily management. The greatest power, however, was in Kálmán Lambrecht's hands. My old enemy, Lambrecht, succeeded to turn Lóczy against me. Whatever progress I wanted to make within my official sphere, the administration hampered it even though I had discussed it in a friendly manner with Lóczy. They watched my every step to find some fault in my activities.

In 1936, when my retirement was due, I wanted to clarify my situation and turned to the Ministry with a summary of the offences against me. However, instead of remedying these, an inquiry was started against me at Lóczy's request. The charges against me were finally lifted, and I was only admonished for submitting my indictment which was undisciplined and disrespectful towards my boss.

JELENTŐSEBB ÁSATÁSOK

A Szeleta-barlang felásatása

Böckh János igazgatása alatt indult meg a bükk-vidéki barlangok kutatása is. Ennek előzményei a következők. A múlt század végén, Miskolc város területén, házalapozás alkalmával három különös alakú lapos követ találtak; ezekben Herman Ottó őskőkori eszközöket ismert fel. Mivel ezek a régiségek a Szinva árteréből kerültek ki, a Földtani Intézet geológusai tagadták azok őskori voltát. Ebből évtizedes vita keletkezett anélkül, hogy a felmerült kérdést tisztázni tudták volna. Századunk elején Miskolcon, az avasi temetőben újabb őskori leleteket találtak, ami Herman Ottót arra ösztökélte, hogy a Földművelésügyi Minisztériumnál kieszközölje, a Földtani Intézet, mint erre legilleté-

kesebb intézmény, tisztázza ezt a kérdést [A munka megindítását Darányi Ignác miniszter 1906. augusztus 31-én kelt 72.228/IV. A 2. rendelete és a szükséges anyagi eszköz biztosítása tette lehetővé].

Erre a nevezett Intézet igazgatósága 1906-ban megbízta Papp Károly dr. osztálygeológus kollégámat, hogy a miskolci leletek földtani viszonyait vizsgálja meg, engem pedig azzal, hogy a közeli Bükk hegység barlangjait ősrégészeti szempontból kutassam át. Először a Kecske-lyukban, azután a Büdös-pestben végeztem próbaásatást anélkül, hogy eredményt értem volna el. Végül Hámmor község legnagyobb barlangját, a Szeletát ásattam meg, szintén különös eredmény

Szeleta-barlang bejárata a feltárás megkezdésekor (MÁFI, P. K. 1906)

The entrance of the Szeleta cave (Bükk mountain) at the beginning of the excavation – Kadić is on the right

nélkül. Csupán koptatott barlangi medve csontokat és egy medvecsigolyához tapadt faszéndarabkát leltem a kitöltés mélyebb, *diluviális* lerakódásában. Én, és igazgatóm is, ezekben az ősember tevékenységének nyomait láttuk. Hogy biztosak legyünk benne, igazgatóm Bécsbe küldött, hogy ezeket az ősembernek vélt nyomokat az Udvari Múzeum Ősrégészeti Osztálya szakembereinek bemutassam. *Hoernes Móric* és *Szombathy József*, a nevezett osztály őrei, a csontok kopását a víznek tulajdonították, a faszénet azonban feltétlenül ősemberi nyomnak ismerték el.

Ezen a parányi nyomon elindulva igazgatóm a következő, 1907. évben újból kiküldött Hámorba, hogy a Szeleta-barlangban az ásatásokat folytassam. Már első nap, amikor a bejáratban egy újabb próbagödör kiásatásához fogtam, a humusztakaró alatt, a sárgásszürke diluviális agyagból egy pompásan megmunkált mandula alakú paleolit kőeszköz került a felszínre. Leírhatatlan öröm fogta el lelkemet; ez volt életem egyik legboldogabb pillanata. Meglett végre az ősember első, szakszerűen begyűjtött, kétségtelen életjele. Herman Ottó akkoriban Lillafüreden nyaralt Peleházában. Mikor este a munkából hazatértem, első utam hozzá vezetett, hogy megmutassam neki a nagy eredményt. Mikor meglátta a kőeszközt, rám nézett, és boldogságtól sugárzó arccal magyarázta a lelet nagy tudományos jelentőségét. Együtt örültünk az első magyarországi paleolit lelet felfedezésének és az ő szívós küzdelme győzelmének. A következő napokban és hetekben a barlang több helyén ásva mindenütt hasonló kőeszközöket találtunk. Kétségtelennek bizonyult, hogy az ősember a Szeletában lakott és ott készítet-

te pompásan megmunkált babérlevél alakú kőlándzsáit.

Vagy 40 darab *paleolit* kőeszköz került birtokunkba a Szeletából; ezeket alaposan tanulmányozni és hasonló más európai leletekkel összehasonlítani kellett. Mivel összehasonlítható anyagunk nem volt, igazgatóm ismét Bécsbe küldött az ottani udvari múzeumba. Akkoriban *Szombathy József* dr.-t és *Obermaier Hugó* dr.-t találtam az ősrégészeti osztályon. Bemutattam nekik a szeletai anyagot. Forgatták, nézegették, s arra kértek, hogy jöjjenek el délután, mert egy kissé tanulmányozniuk kell az anyagot, csak így tudnak majd véleményt mondani. Mikor délután elmentem, ünnepélyes arccal fogadtak és kijelentették, hogy a bemutatott szeletai paleolitikok a szolütrei kőipar típusos példányai, nagyon jellemzők a babérlevél alakú hegyek, ezek azonban olyan szépek, olyan szabályosan vannak kidolgozva, megmunkálásuk olyan friss és a rajtuk megmaradt padkák is azt bizonyítják, hogy ezek nem régen készített hamisítványok. Első pillanatban nem tudtam, hogy mit szóljak, annyira meglepett ez a váratlan megállapítás. Kijelentettem, hogy ezek a kőeszközök az én állandó felügyeletem alatt kerültek felszínre, figyeltem az ásatást, több darabot saját kezűleg emeltem ki a leásott anyagból. Utaltam arra, hogy Magyarországon ez az első eset, hogy ilyen kőeszközöket találtunk; ki, miért és mikor rakta volna azokat a Szeleta kitöltésébe, főleg pedig ki készített volna ilyen típusos paleolit kőeszközöket! Ilyen és hasonló érvekkel iparkodtam meggyőzni a két osztrák ősrégészt, de mindhiába, ők továbbra is megmaradtak csodálatos merev állításuk mellett. Lesújtva hagytam

el a bécsi udvari múzeum díszes épületét, bár biztosan tudtam, hogy tévedtek az osztrák tudósok. Mikor visszatérve elmondtam *Böckh János* igazgatómnak, hogy mi történt velem Bécsben, mosolyogva legyintett, *Herman Ottó* pedig méregbe gurult és egyik legközelebbi cikkében közölte erre vonatkozó véleményét.

Most már annál is inkább folytatni kellett a Szeletában az ásatást, és nemhiába. Ez alkalommal is egymás után felszínre kerültek a hamisítványoknak vélt paleolitikok. Sőt, a barlang leghátulsóbb részében,

vastag tűzhelyrétegben találtuk a legszebb darabokat. Ez egyszer nemcsak a felső rétegeket ásattam fel, hanem az előcsarnokban mélyebbre is hatoltunk, hogy lássuk, mi van ott. Először vörösesbarna, majd egészen barna, porhanyós agyagba jutottunk; itt a szép babérlevélhegyek megszűntek s helyettük kisebb, vastkos, szakócákra emlékeztető kőeszközöket és más típusú paleolitikokat gyűjtöttünk. Kétségtelenné vált, hogy a mélyebb rétegek másféle kőipart rejtenek magukban.

A Szeleta-barlangban immár három év óta végzett ásatásaim eredményeiről több

262/188

Hotel "Restaurant „König Karl“ Tübingen
Otto Hofmann, Koch
Centrale Lage bei der Graf Eberhardbrücke, Mühlstrasse 8.
Neu eingerichtetes Hotel gut bürgerliches Haus
Elektrisches Licht — Bäder im Hause
Zimmer von Mk. 1.50 an. Mässige Preise.
Hausdiener vom Hotel am Bahnhof.
Telephon 241.

26-
Tübingen, 1911 VIII/16

Nagypájos Urann!

Örömmel értenem, hogy a Szeletában végzett kutatások módjára a lehető legnagyobb sikerrel részese voltam. Az előadás után érdekes diszkusszió fejlődött, amelyből van véleményem egyelőre a következőket közölni. *Doberet* (Strasbourg) szerint gondosabb és rendszeresebb ásatás még nem történt barlangban. A szeletai ásatásokat mintaszerűnek állítja fel és hangsúlyozza, milyen fontos, hogy azokat geológus vezesse. — *Schmidt*, a konferencia szervezője (Tübingen) a szeletai

Herman Ottónak címzett levél a szeletai leletek elismerését hozó tübingeni konferenciáról (MTA)
The letter addressed to Ottó Herman reporting the recognition of the Szeleta findings at the Tübingen conference

magyar és német jelentésben számoltam be, úgyhogy a Szeleta csakhamar híres barlang lett. Az 1911. évben nemzetközi őslénytani értekezletet rendeztek *Tübingában*, ahová engem is meghívtak, hogy tartsak előadást és mutassam be a szeletai paleolit anyagot. Igazgatóm készséggel engedélyezte az úti-költséget. Már csak azért is fontos volt a konferencián való részvételem, hogy a legilletékesebb hely, egy nemzetközi tudós fórum a szeletai ásatások eredményéről nyilatkozzon. Ezen az értekezleten tényleg Európa minden nemzetének ősrégészei jelentek meg, hogy megvitassák az összes függő kérdést. A második napon reám is sor került, hogy megtartsam előadásomat. Kiraktam gyönyörű paleolitjeimet, táblára szögeztem a barlang térképét és ásatásaim rétegtani szelvényeit, azután felolvastam előadásom szövegét.

Az első, aki előadásomhoz hozzászólt Forrer volt, a Prähistorischer Reallexikon szerzője; főleg az ásatás lelkiismeretességét, a végtelenig pontos módszeremet magasztalta, azután a pompás paleolit-sorozat ősrégészeti jellegét és kronológiai helyzetét latolgatta. Utána Bayer és Schmidt behatóan foglalkoztak a szeletai kőipar ősrégészeti jellegével, s egyhangúan megállapították, hogy a Szeletában a *szolütrei* ember lakott hosszú ideig. A felső rétegekben talált pompás bábérlevél alakú kőlándzsák kétségtelenül Európa legkiválóbb java-*szolütrénjébe*, míg a mélyebb rétegekből gyűjtött apró, zömök szakócaszerű levélhegyek a szolütrénnek egy régebbi időszakába tartoznak. Ezt a kultúraszintet később *proto-szolüstrénnek* neveztük el. Végül felállt Szombathy kormánytanácsos is, lojálisan beismerte, hogy

tevédek, amikor ezeket a kőeszközöket hamisítványoknak minősítették. Örömet fejezte ki, hogy mi, magyar kutatók nem riadtunk vissza az első kedvezőtlen megítélést követően, és felmagasztalta az illetékes köröket, mert annyi áldozatot hoztak, hogy ezt a klasszikus barlangot gondosan ki tudtuk aknázni. Mint látjuk, a szeletai ásatások ezen az értekezleten valóságos diadalban részesültek, számomra pedig ez munkásságom első nemzetközi elismerését jelentette.

A Szeletában ezután is évekig tartottak az ásatások. Mikor a Földtani Intézet anyagilag kimerült, a Nemzeti Múzeum hozott további áldozatokat, s amikor az is kidőlt, a Miskolci Múzeum jött segítségünkre. Ily módon a szeletai ásatások nyolc éven át évenként egy-két, sőt több hónapig tartottak, részt vett bennük *Hillebrand Jenő* dr. is. Az elért eredményekről időközönként a Magyarhoni Földtani Társulatban, az Országos Régészeti és Embertani Társulatban, a Magyar Orvosok és Természetvizsgálóknak Miskolcon tartott vándorgyűlésén, s végül az ásatások befejezése után részletes monográfiában, magyar és német nyelven számoltam be. A szeletai ásatásokhoz fűződnek életem legszebb és legboldogabb napjai.

Az Esterházy-barlang felásatása

1925. év nyarán a sajtóban az a hír terjedt el, hogy székesfejérvári turisták Csákvár község határában, egy barlangban nagy csontokat találtak. Azonnal írtam a Magyar Turista-Egyesület Fehérvári Osztályának, közöljék velem, vajon megfelelnek-e az újságbeli híradások a valóságnak, és miféle csontokat leltek? Erre azt a választ kaptam,

hogy a székesfejérvári turisták tényleg a csákvári „Báraczháza” nevű barlangban ástak, s közben nagy csontokra akadtak. Szívesen látnák, ha Székesfehérvárra jönnek, és a csontokat megvizsgálám. Mindjárt másnap vonatra ültem és odautaztam. A nevezett turisták vártak, és a főgimnázium természetrajzi szertárában elhelyezett leleteket megvizsgáltam. A csontok barlangi medvétől, hiénától és egyéb barlangban lakó emlősöktől származtak, s bár nem ritka leletek, mégis figyelemre méltók voltak, ezért a barlang további felásatását ajánlottam. Mikor szakvéleményemről a barlang tulajdonosa, *Esterházy Mór*ic gróf tudomást szerzett, egyenesen hozzám fordult azzal a kéréssel, hogy vállaljam a szóban levő barlang felásatását.

Még abban az évben Székesfehérvárra utaztam, és mint Esterházy gróf vendége, a munkához fogtam. Soha ilyen kényelmes barlangkutatásom nem volt, mint itt. Naponta reggel kocsit vitt ki a barlanghoz és este értem jött; mellém volt rendelve egy fiatal erdész, aki kiváló ellátásomról gondoskodott; a munkásokra, akiket a gróf adott, egy főerdőről ügyelt.

Kétnapi munka alatt a barlangkitöltés felső rétegeiből hasonló csontokat gyűjtöttünk, mint amilyeneket a turisták találtak. Mikor azután a harmadik napon mélyebbre ásattam, egy erősen kötött márgás rétegből Hipparion-fogak, gazella szarvcsap töredékek, hiéna, zsiráf, Mastodon és hasonló emlősök csontjai kerültek a kezembe. Alig tudtam hinni a szememnek, hogy ennek a harmadkori állattársaságnak maradványai ebből a barlangból kerültek ki! Ez az első eset, hogy ilyen régi állatok maradványait barlangban találtuk, ezért elhatároztam,

hogy ezt lehetőleg teljesen kiássam. Ami, hasonló kedvező körülmények között végzett több évi ásatás után, tényleg megtörtént.

Az utolsó évben az ásatásokon *Kretzoi Miklós* tanítványom is részt vett. Eltekintve a barlang végső részében lerakódott, magasra felhalmozódott kitöltéstől, mely érintetlenül maradt, tényleg majdnem teljesen sikerült kiásnom. Ezzel a barlang, amit tulajdonosáról Esterházy-barlangnak neveztünk el, legfontosabb üregeink sorába került. Az ásatások eredményeit Kretzoival együtt közös dolgozatban a Barlangkutatásban ismertettük [1927].

Ásatás a Suba-lyukban

Az 1932. évben, kora tavaszkor lehívtak az intézeti telefonhoz, ahol egri előmunkásom, *Dancza János* azt a feltűnést keltő hírt közölte velem, hogy munkásaim Eger várostól kapott ínségmunka segélyéből Cserépfalu község környékén néhány kisebb üreget megástak, és a Suba-lyukban megtalálták az ősember állkapcsát. A közölt szakszerű leírásból tisztán láttam, hogy az én emberemnek igaza van. Erre az Intézet igazgatósága kiküldött Cserépfalura, hogy az ásatások vezetését én vegyem át.

Először a piaristák rendházába mentem, ahol az állkapcsot őrizték; első ránézésre megállapíthattam, hogy a szóban levő lelet tényleg a *Homo primigenius* állkapcsa. Innen Cserépfalura utaztam a hegy oldalában nyíló kis barlanghoz, ahol örömmel láttam, hogy munkásaim teljesen az én eljárásom szerint kezdték meg az ásatást.

Ezek a munkások évek óta dolgoztak nálam, munkanélküli iparosok, tehát értel-

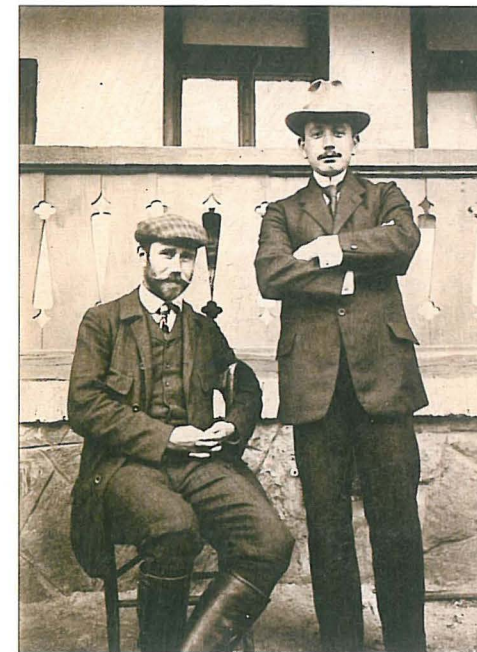

Kadić Ottokár a Lök-völgyi-barlang (fent) és a Kecskés-gályai-barlang bejáratánál (lent) (K. J.)
Ottokár Kadić at the entrance of the Lök-völgy (top) and the Kecskés-galya caves (bottom) (Bükk mountain)

mes, fiatalabb emberek voltak, akik sokat tanultak mellettem, különösen az előmunkás, Dancza János lakatossegéd. Munkásaimat mindég jól fizettem és kedvesen bántam velük. Bennük sosem robotosokat, hanem kiegészítő munkatársakat láttam; én tudással, ők pedig testi erejükkel dolgoztak. Ez egybevetve tökéletes munkát jelentett; a harmonikus együttműködésnek köszönhetően azt a sok szép eredményt, amelyet barlangkutatózásaimmal elértem.

Begyakorolt szakmunkásaimmal több mint fél évig ástam a Suba-lyukban; a humusz alatti felső pleisztocén rétegekből jégkori emlősök csontjaival együtt számos musztiéri kőszekőt gyűjtöttünk. Az emberi állkapcsón kívül még egy keresztcsontot, több csigolyát és egy gyermekcsontváz részzeit találtuk. Mélyebbre ásva különböző színű, többé-kevésbé meddő rétegeken áthaladva legalul, a barlang fenekére rakódva vörös, összeálló agyagrétegre akadtunk, melyben mérsékelt klímájú emlősök csontjai kíséretében sok pompásan megmunkált musztiéri kőszekőt gyűjtöttünk. Itt tehát olyan ritka barlangra akadtunk, amelynek hatalmas kitöltésében ez az őskultúra két szintben fekszik: egészen lent van a pompás javamusztérien, legfelül pedig a késői musztérien hanyatlásnak indult kőipara. Egyazon szelvényben a kőipar fejlődése kézzelfoghatóan megállapítható, miáltal ez a lelőhely európai hírre tett szert.

Az ásatás alatt feleségemmel Cserépfalun, az erdészházban laktunk és jól éltünk. A nevezetes barlang híre hamar elterjedt, s így egyre-másra jöttek érdeklődők, különösen újságírók, akiket, mivel a faluban megfelelő vendéglő nem volt, mi láttunk vendégül.

Kadić és Hillebrandt Jenő (jobbra) (MTM)
Kadić and Jenő Hillebrandt (on the right)

Látogatóink bizonyára kellemes emlékeikbe zárták azokat a jóízű burgonyapürével körített bövstököket és a szatmári püspökség óborát, amivel Terike megvendégelte őket.

Munkásaim kezdő ásatásaira Eger város adott kisebb összeget, ennek fejében az egriek igényt tartottak a talált állkapocsra és a kőszeközök egy részére. A több mint fél évig tartott ásatás nagyobb összegbe került a Földtani Intézetnek, illetve a Földművelésügyi Minisztériumnak, s így az Intézet szintén számot tartott a leletekre. De egyébként is fontos volt, hogy az értékes tárgyak a székesfőváros egyik múzeumában találjanak elhelyezést.

Ásatásaimat egyik nap a hercegi birtok kormányzója is meglátogatta. A lakáson levő régiségek megtekintése után kocsin kimentünk a barlanghoz, s a kormányzó ott is

A Suba-lyuk előtere az ásatás első szakaszában, a munkások közt középen Kadić Ottokár (K. J.)
The entrance area of the Suba-lyuk during the first phase of the excavations. Kadić is in the middle among the workers

érdeklődéssel végignézte a folyamatban levő munkát. Hazatérőben szóba hoztam az egriek kívánságát, mire a kormányzó kijelentette: mivel a barlang a hercegi birtokon van, az ott gyűjtött tárgyak is hercegi tulajdonok, és a Fenség azokat a Földtani Intézetnek fogja ajándékozni. Mikor hazaértünk, arra kért, hogy írjak levelet a Fenségnek, amelyben arra kérem, hogy a Suba-lyukban gyűjtött régiségeket ajándékozza az Intézetnek. Ismerve az ott uralkodó bürokratikus szellemet, szóvá tettem, nem volna-e helyesebb, ha az igazgatóság fordulna hivatalosan a Fenséghez. A kormányzó azonban több oknál fogva helyesebbnek találta, ha én intézkedek. Így tehát az általam megírt levelet magához vette és legközelebb személyesen

Bécsbe vitte. Egy hét múlva kezembem volt az adománylevel és én még aznap örömmel elküldtem a Földtani Intézetnek.

Azt hittem, hogy ezt az ügyet a lehető legjobban elintéztem, de amikor első alkalommal hazaérkeztem és a titkári irodában az Intézet nagyhatalmú vezetőit felkerestem, Emszt Kálmán dr. aligazgató és Jámbor Zoltán dr. titkár reám förmedtek, hogy nagy hibát követtem el azzal, hogy én írtam a hercegnek. Mint régi tisztviselőnek tudnom kellett volna, hogy az Intézet tisztviselői nem intézkedhetnek ilyen esetben önkényesen. A szabályszerű eljárás az lett volna, hogy az igazgatóság fordul hivatalosan a Fenséghez.

Hiába magyaráztam nekik, hogy én is így akartam tenni, de a kormányzó másképpen

tanácsolta. Szerintem a lényeges az, hogy az Intézet megkapta az értékes leleteket. Arra is kértem őket, hogy az Intézet köszönje meg a fejedelmi ajándékot, ez azonban nem történt meg. Azt mondták, elég, ha én köszönöm meg, mivel az adományozó levelet a herceg az én nevemre küldte. Részemről ez tényleg meg is történt, s hogy az Intézet udvariatlanságát némileg ellensúlyozom, a Magyar Barlangkutató Társulat választmánya javaslatomra Fülöp Józsiás Szász Coburg és Gothai Herceg Őfenségét egyhangúlag pártfogói közé választotta.

A Magyar Barlangkutató Társulatnak egyik választmányi ülésén beszámoltam a cserépfalui nagyjelentőségű ásatásaimról, s

akkor többen szóba hozták, hogy a barlangnak Suba Gyurka haramiáról kapott népies nevét valamely más komolyabb névvel kellene felcserélni. Én első jelentésemben Hór-völgyi-barlangnak neveztem ezt az üreget. Hillebrand Jenő dr. azt javasolta, hogy Mussolini Benitóról, Olaszország vezéréből nevezsük el a barlangot, amit a Választmány helyeselt; így lett a Suba-lyukból Mussolini-barlang. Később a Földtani Intézet vezetősége, amikor adatokat keresett ellenem, úgy állította be ezt az ügyet, mintha én neveztem volna el így a barlangot.

A Mussolini-barlang egyébként is sok bajt okozott nekem. Ahelyett, hogy elismerték volna több mint fél évig tartott ásatásaim

A suba-lyuki ásatás résztvevői, az asztalnál Kadić és Móttl Mária. A hátsó sorban jobbról a harmadik Dancza János (K. J.)
Participants of the Suba-lyuk excavations. Kadić and Mária Móttl sitting at the table, János Dancza is the third to the right in the back row

Major excavations

At Ottó Herman's recommendation, the Geological Institute started the archaeological exploration of the Bükk caves in 1906. I set to work in the Szeleta cave after two unsuccessful attempts. In the deeper layers of the speleothem we found abraded cave bear stones and a piece of charcoal stuck to a bear vertebra, which we considered evidence of prehistoric human activity. In the Museum of Vienna, Moritz Hoernes and József Szombathy attributed the bones' abrasion to water, but recognised the charcoal as an unquestionable evidence of prehistoric man.

I continued this work in 1907, and already the first day a perfectly elaborated, almond-shaped Palaeolithic stone tool came to surface. The finds continued and unquestionably proved the presence of Palaeolithic man. The experts of the Vienna Museum, Szombathy and Hugo Obermaiera considered the stone tools fakes because of their beauty and perfect shape. Despite this, the work continued successfully. The origin of the finds was only recognised at the Tübingen conference, where Szombathy admitted his mistake (1911). The complete excavation of the cave took eight years.

I began to work in the Esterházy cave in 1925, and later made excavations there at the owner's request and expense. In a very compact layer we found hipparion teeth, gazelle horn fragments, and bones of hyena, giraffe, mastodon and other mammals. This was the first time we found fossils of such ancient animals in a cave.

In early 1932, with support from the city of Eger and led by János Dancza, some hollows were excavated near Cserépfalu, and the jaw of a Palaeolithic man was found in the Suba-lyuk. Commissioned by the Institute, I took control of this work and continued the excavations.

Along with the bones of Ice Age mammals, we collected several stone tools from the Upper Pleistocene layers. In addition to the jaw, we found a sacrum, several vertebrae and parts of a child's skeleton. Lower down, a layer of reddish clay had accumulated, in which the bones of temperate climate mammals were accompanied by many beautifully elaborated Mousterian stone tools. This is one of the rare caves where the sediment contains two levels of Palaeolithic cultures: at the bottom, masterpieces of the Middle Mousterian, and at the top those of the late Mousterian. The development of stone industry can be studied in a single section, which made the site well-known all over Europe.

The cave caused a lot of trouble. A debate arose about the ownership of the finds. Although the Institute received them at my mediation, there were objections to that. Dancza attacked me that I wanted to appropriate his merit of priority. The jaw preserved in the Institute got damaged for unknown reasons and I was nearly held responsible for this. I was even accused because the Speleological Society renamed the Suba-lyuk after Mussolini, although it had not been my proposal. They wanted to exclude me even from the scientific analysis of the collected material, but this failed thanks to Jenő Hillebrand. The large, bilingual (Hungarian-German) monograph was published with a number of splendid illustrations and inserts. The eight authors are not listed in priority but in alphabetical order, thus my name is hidden amongst the others. The entire story reflects the narrow-minded style of the Institute's leadership. Because this enormous work is difficult to oversee I also wrote a shorter and more comprehensible essay [1940].

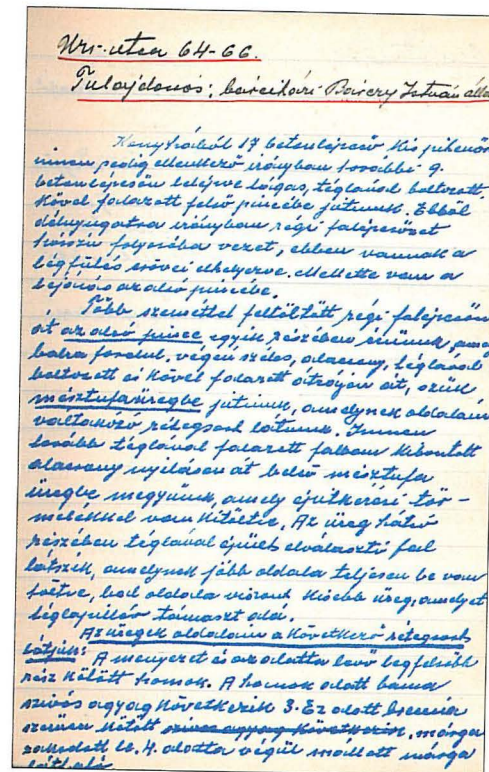
A BUDAI VÁR-BARLANG

A budavári barlangpincék kutatása

Aggházy Kamill ezredes, a Hadimúzeum [Had-történeti Múzeum] igazgatója több ízben felhívta figyelmemet a várbeli „törökpincékre”. Ezek a régóta ismert helyek reá azt a benyomást tették, mintha nemcsak pincék, hanem inkább természetes üregek volnának; melegen ajánlotta, hogy ezeket nézzem meg. Végül 1931. év szeptember havában elhatároztam, hogy néhány törökpincét felkeresek. Ezt a vállalkozásomat megkönnyítették Lantos Zoltán és Müller Dezső székesfevárosi mérnökök, akik mint a helyi viszonyok és a törökpincék ismerői készséggel vállalkoztak arra, hogy több ilyen pincét bemutassanak.

Már az első bejárásnál legnagyobb meglepetésemre azt tapasztaltam, hogy a szóban levő pincék eredetileg természetes úton mésztufában keletkezett üregek, amelyeket azután történelmi időben bővítették, mélyítették és helyenként aláfalazták. Kiderült, hogy ezek a pincék a természetnek és az emberi kéznek kölcsönös közreműködésével jöttek létre, s mint ilyenek többféle szempontból érdekesek és fontosak.

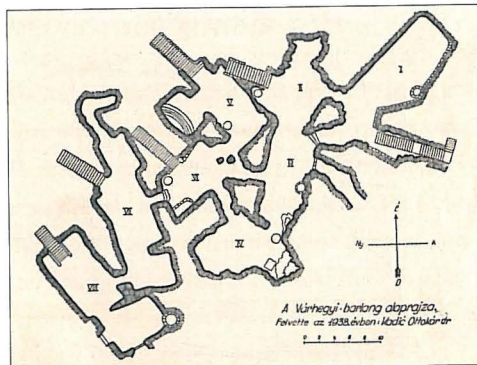
Látva, hogy a várbeli törökpincék eredetüknél fogva természetes üregek, vagyis barlangok, a Földtani Intézet kérésére azok rendszeres kutatását rendelte el, s ezzel a feladattal engemet bízott meg. Bejárásaimon segítőtársaim Barbie Lajos és Kiss Miklós voltak, akik az egyes nehezebben hozzáférhető

Kadić jegyzete az üregek állapotfelvételéről (MKBT)
Part of the notes taken by Kadić during the survey of the caverns
in the Buda castle

üregeket kutatták, s a pincék kivilágításában és fényképezésében segítségemre voltak.

Munkánkat bizonyos mértékben nehezítette az, hogy a pincék túlnyomó része magántulajdonban volt, s azok bejárása a tulajdonosok hozzájárulásával történhetett. Ez a körülmény magyarázza egyszersmind azt is,

A barlang látogatható szakaszainak alaprajza
The map of the cave sections open to the public

hogy ezek a pincék miért maradtak ennyire ismeretlenek a tudomány és a nyilvánosság előtt. Megjelenésünk sok helyen gyanút keltett, egyes házmesterek nem tudták megérteni, hogy miért kell ezeket az elhagyott helyeket kutatni. Gyakran csak beható magyarázgatás és végső esetben a hivatalos megbízólevél felmutatása után engedtek a pincébe. Ezek azonban csak egyes esetek voltak, általánosságban véve a tulajdonosok értesülve, hogy hivatalos, tudományos vizsgálatok folynak, teljes megértéssel, sőt helyenként élénk érdeklődéssel fogadták munkánkat.

Kutatásaink abból állottak, hogy házról házra menve részletesen bejártuk és átkutattuk az egyes pincéket, ezeket leírtuk, később pedig az érdekesebbeket le is fényképeztük. Munkánkat nagy mértékben elősegítette az a körülmény, hogy a nyolcvanas években a pincéket a székesfőváros megbízásából *Schubert Ignác* székesfővárosi mérnök pontosan felmérte. Mielőtt bejárásaimat megkezdtem, Csárman Ferenc tanácsnok engedélyével a városháza műszaki osztályán a pincék alaprajzát és szelvényeit lemásoltam, s így helyszíni bejárásaimat kész térképek alapján végeztem.

A három hónapon át teljesített kutatás kiderítette, hogy a várhegyi barlangpincéknek tudományos, honvédelmi és idegenforgalmi jelentőségük van, s ezért megérdemlik, hogy velük behatóbban foglalkozzunk. Földtani jelentőségük abban rejlik, hogy a Várhegy felső lerakódásait egészen a budai márgáig nagy kiterjedésben feltárvják, s így az üledékek rétegtani viszonyaiba részletes betekintést engednek.

A várbeli törökpincék leginkább barlangtani szempontból érdekesek. Ezek két vagy három emeletben egymás fölött fekszenek. A felső pincék a megszokott magasságban, az épületek alatt, a felszíntől 2-3 m-nyi mélységben, lágy talajban létesültek. Ezek mind téglával vagy kővel boltozva és falazva vannak, alsó szegélyük azonban már természetes mésztufából áll. A középső pincék szintén az épület alatt, nagyjából mésztufában, többnyire még boltozva és falazva vannak. Az alsó pincék átlag 8 m mélységben, a mésztufa alján, természetes úton, a víz kilúgozó és kivájó hatása következtében fejlődtek, és túlnyomó részben a háztelkeken kívül, az úttest alatt terjednek. Ezek a „törökpincék” tehát természetes eredetűek, vagyis mésztufában képződött barlangok.

Mennyezetük mindenütt mésztufa, oldalai gyakran szintén mésztufából, folyami lerakódásból vagy márgából állnak. Minden pincének van 1-2 légaknája, mely a felszínre vezet. Ott, ahol nagyobb a vízcsepegés, kutat mélyítették. Ily módon az emberi kéz az üregeket többé-kevésbé átalakította, kibővítette, de mindegyikük természetes eredete felismerhető, éppen ezért különös, hogy barlang voltukat eddig még senki sem állapította meg.

A tudományos szempont mellett a várhegyi mésztufabarlangok, mint érdekes természeti túnemények és látványosságok, a nagyközönség, különösen a hozzánk jövő külföldiek érdeklődésére is számot tarthatnak, ezért idegenforgalmi szempontból is igen fontosak.

Az 5-6, sőt helyenként 7-8 m vastag mésztufaréteg alatt fekvő nagy kiterjedésű üregek honvédelmi szempontból is jelentősek; mint rejtőhelyek, légi támadás esetén a székesfőváros várbeli lakosságának jó szolgálatokat tehetnek; ebből a szempontból is feltárvásuk és rendezésük fontos volt.

Bejárásaimat befejezve az észlelt jelenségeket memorandumba foglaltam, s a Földtani Intézet igazgatóságának adtam be, arra kérve, hogy a páratlanul álló természeti és történelmi helyek feltárvását és rendezését, mint erre legilletékesebb intézmény, rendelje el.

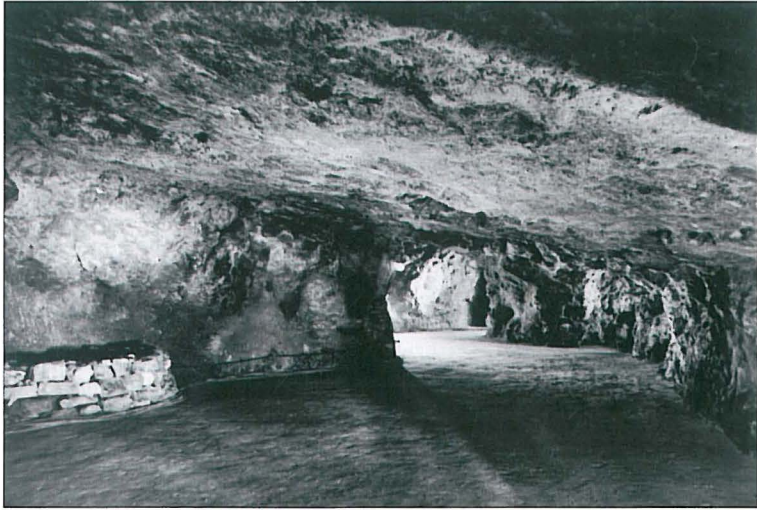
Az Intézet vezetősége azonban e feladatot elhárította magától.

Ezután a Székesfőváros központjához fordultam azzal érvelve, hogy ezek a barlangok a Székesfőváros központjában fejlődtek és idegenforgalmi szempontból rendkívül érdekesek. Kértem, hogy a főváros vegye kezébe ezt a fontos ügyet, és tárassa fel az elrejtett helyeket. Kéréssem itt is kudarcot vallott.

Ezek után az I. kerületi előljáróság mérnöki hivatalát arra kértem, hogy saját erejéből az előljárósági épület alatt fekvő Szentháromság utcai barlangpincéket tárja fel. Hosszabb várakozás után a nevezett műszaki osztály vezetője, Mottl János tényleg munkához látott, és a rendelkezésére állott összegből az előljárósági barlangpincéket kitakarította, az egyik felső pincéből fahágcsót építtetett, és a rendezett pincéket villanykörtékkel kivilágította.

Kadić Ottokár és a munkát segítő Liber Endre, a Vár-barlang egyik lejárata mellett (MTM)
Ottokár Kadić and Endre Liber helping him with his work

Falazás nélküli járatok
(Sz. K.)
Passages without supporting walls

Ezzel a jég megtört, az első barlangpincéket hozzáférhetővé tették, meg lehetett nézni. Az ily módon rendbe hozott barlangpincéket elsőnek *Albrecht* királyi herceg látogatta meg, és az itt végzett munkáról elismeréssel nyilatkozott.

Amikor a barlangpincéket az előjáróság rendbehozta, elmentem a Városházára és meghívtam *Liber Endre* alpolgármestert, hogy tekintse meg a Székesfővárosnak ezeket az új természeti és történeti nevezetességeit. Ez meg is történt; egy szép napon *Liber Endre* nagy kísérettel, tanácsnokok, osztályvezetők, műszaki szakértők, rendőri és tűzoltói parancsnokok élén megjelent az előjárósági épületben, ahonnan leveztem az előkelő fővárosi társaságot a szóban levő pincékbe. Rövid előadásban megmagyaráztam a mésztufafüreges keletkezését, tudományos és idegenforgalmi jelentőségét; előadásom végén átadtam az alpolgármesternek egy előre megfogalmazott beadványt, melyben arra kértem a fővárost, hogy a barlangpincék további rendezésével és kezelésével bízva meg

a Magyar Barlangkutató Társulatot. *Liber Endre* erre kezet nyújtott és megígérte, hogy kérésem teljesülni fog, annál is inkább, mert a Társulatot tartja erre a legilletékesebbnek.

Az 1935. év márciusában a székesfővárosi közművelődési ügyosztály *Liber Endre* elnöklésével ülést tartott, s ezen a várbeli barlangpincék feltárását és a feltárt részek kezelését a Társulatra bízta. Erre a célra 2700 pengő költséget engedélyezett. Ezzel a barlangpincék továbbfejlesztése biztosítva volt. Az előre látható nagy munkát meg kellett szerveznem, ami úgy történt, hogy a Társulat kebelében erre a célra létrehoztam a Várhegyi Bizottságot.

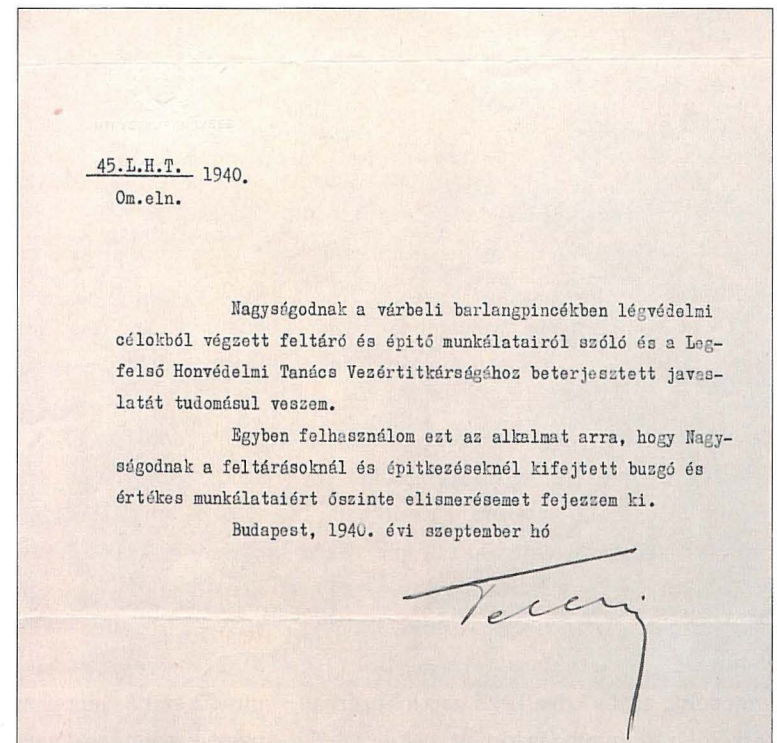
A barlangpincék első három hónapos vizsgálatával [1931] a Színház utcába érve lementünk a vezérkari épület alatti pincékbe is. Erre csakhamar egy vezérkari százados lejött, aziránt érdeklődve, hogy milyen munka folyik itt. Utóbbi a hallottakról jelentést tett felsőbbségének, ez pedig *Gömbös Gyula* akkori honvédelmi miniszternek tett jelentést

a barlangpince-vizsgálatokról. Rövid idővel ezután meghívást kaptam, hogy a Honvédelmi Minisztériumban tartsak előadást a törökpincékről, különös tekintettel azok légvédelmi jelentőségére. Az előadásomon megjelentek a Vezérkar és a Minisztérium egyes osztályainak képviselői, valamint a várbeli minisztériumok küldöttei.

Előadásom elhangzása után a jelenlevő tisztek megállapították, hogy a barlangpincéknek légvédelmi szempontból tényleg nagy jelentőségük van, ezért megérdeklődtem, hogy ebből a szempontból foglalkozzunk velük. Egyszermind meghívtam a jelenlevő tiszteket, hogy szívesen bemutatok néhány pincét azért, hogy a helyszínen meggyőződjek mindarról, amit előadásomban mondtam. Ez a barlanglátogatás néhány nap múlva meg is történt, s

így a katonai szakértők meggyőződhetnek a barlangpincék légvédelmi jelentőségéről.

Ezután hosszabb idő múlt el anélkül, hogy a pincék légvédelmi felkarolásában történt volna valami. Végre egy év után a Földtani Intézetben három vezérkari tiszt jelent meg nálam azzal, hogy *Somkuthy József* altábornagy, a Vezérkar főnöke arra kér fel, vállaljam a várbeli barlangpincék feltárását légvédelmi szempontból. Természetesen nagy örömmel fogadtam ezt a nagy megtiszteltetést, főleg azért, mert ezzel a nagy munkával újabb lehetőség nyílt a barlangpincék megismerésére. Erre a három tiszt autójukon a Várba vitt, ahol a vezérkari épületben *Somkuthy* altábornagy már várt és személyesen újból felkért a nagyszerű feladatra. A terv az volt, hogy minden várbeli minisztérium palotája

Kadić légvédelmi célú munkájának elismeréséről szóló értesítés (MTM)
The notification of the accolade acknowledging Kadić's anti-aircraft efforts

A barlangtani gyűjtemény I. termének részlete, a képen valószínűleg Barbie Lajos látható (Sz. K.)
The first room of the cave collection. It is probably Lajos Barbie in the picture

alatt levő barlangpincéit feltárjuk, rendezzük, és légvédelmi szempontból megerősítjük. A költségeket minden minisztérium a maga pincéjéért fedezi.

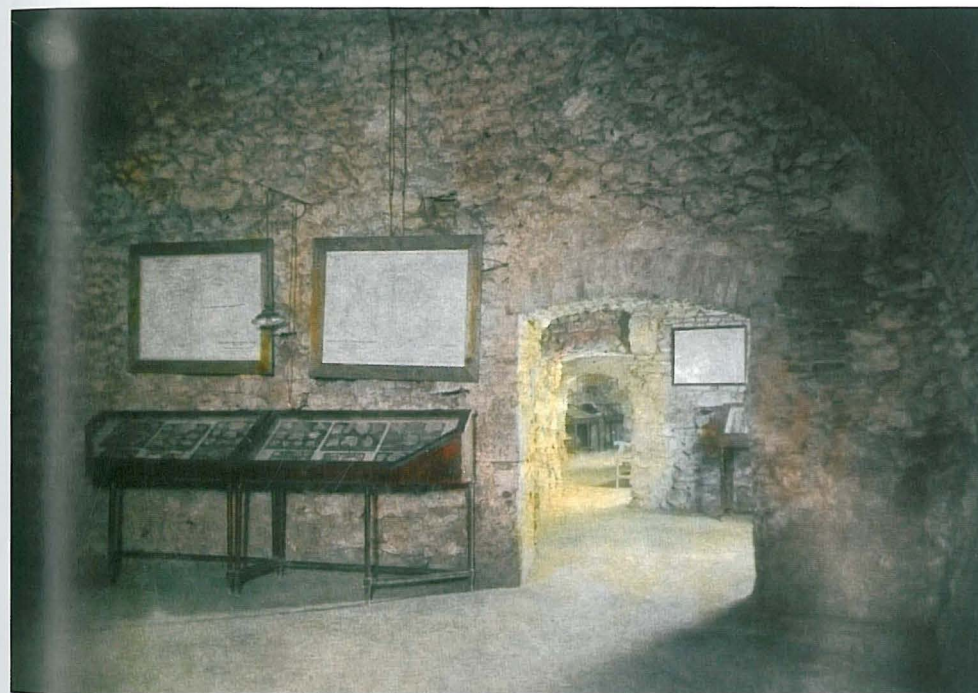
Másnap a történeteket bejelentettem igazgatómnak: Lóczy Lajos dr.-nak, és tőle engedélyt kértem, hogy délelőtti hivatalos időmből ennek az ügynek néhány órát szentelhessek. Ő örömmel tudomásul vette a történeteket, sőt megjegyezte, hogy a Vezérkar megbízatása nemcsak számomra, hanem az Intézetre nézve is kitüntetés. Maga részéről megadta az engedélyt, azonban arra kért bennünket, hogy a földművelésügyi minisztertől is kérjünk erre engedélyt, ami a következő nap a Vezérkar részéről írásban meg is történt.

Mikor minden szükséges előkészületet megtettünk, 1935. évi április hó 1-jén megindult a nagy munka, mely évekig tartott. Először a Belügy-, azután a Pénzügy-, a Földművelésügyi, végül a Külügyminisztérium barlangpincéiből szállítottuk ki a rengeteg építkezési törmelékét. Ahol szükséges volt, a talajt lemélyítettük, a laza oldalakat aláfalaztuk és megerősítés szempontjából támaszpilléreket építettünk, s végül villanyvilágítással láttuk el a szóban levő barlangpincéket. Közben a Magyar Nemzeti Bank is azzal a kéréssel fordult hozzám, hogy számára is jelöljek alkalmas barlangpincéket és azok feltárását vállaljam. Én erre a célra az Úri utca 72. sz. ház pincéit ajánlottam, ahol szintén nagy apparátussal megindult a munka.

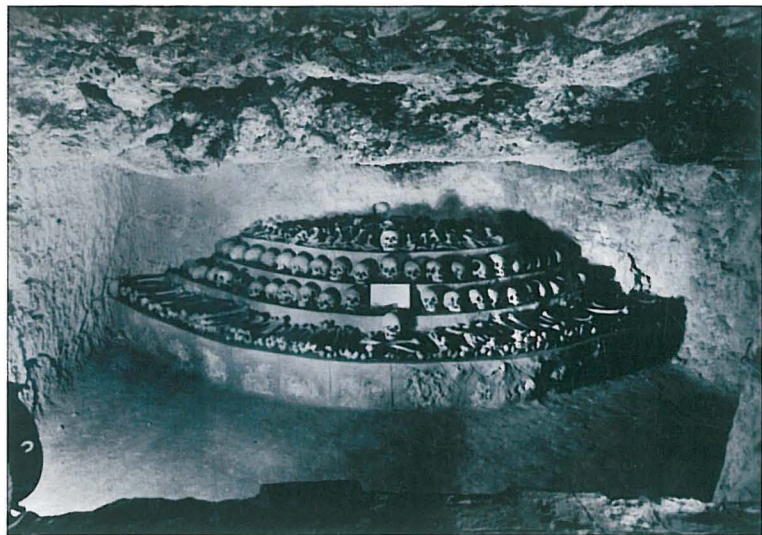
Valóságos üzemmé fejlődött a Vár területén a több helyen folyamatban levő barlangfeltáró munka. A vezérkari főnök személyemet kérte fel, hogy vállaljam ezt a munkát, én azonban ezt elhárítottam magamtól és arra kértem, hogy a megbízást a Magyar Barlangkutató Társulat, mint társadalmi szerv kapja. Így a munka irányítását mint a Társulat ügyvezető elnöke intéztem, és a felelősséget is én vállaltam. Mindent személyesen intéztem és állandó érintkezésben állottam a megbízó főhatóságokkal; én kértem a szükséges pénzüsségeket, amelyekről felhasználás után pontosan elszámoltam. Katonai szempontból az összes minisztérium összekötő tisztjei voltak segítségemre. Hú munkatársam Barbie Lajos barlangkutató volt, aki a pénzeket és a

munkások ügyét kezelte, a szükséges anyagokat és fuvarokat beszerezte, valamint a munkákra felügyelt. Az elszámolásokat feleségem, Terike ellenőrizte.

A nagy munka éveken át a legnagyobb rendben, simán folyt; ezeken az elég veszélyes helyeken sehol a legkisebb baj sem történt. Mikor a belügyi barlangpincéket már feltártuk és rendeztük, a Minisztérium elhatározta, hogy az egyik nagy üreget föld alatti telefonközponttá alakítja. Ezt az építómunkát a Posta végezte, s mivel ezt az építkezést sürgősen kellett elintézni, a munkavállaló fúrógépekkel kezdett dolgozni, ami a barlangpincéket erősen rázta. Én a fúrógépek használatát kifogásoltam, utalva arra, hogy a barlangpincék

A barlangtani gyűjtemény I. termének másik részlete (Sz. K.)
The first room of the cave collection from another angle

A természetes főtéjű Csontház, amit a feltáráskor talált leletekből alakítottak ki (Sz. K.)
The Csontház (Ossuary) with its natural roof, which was furnished with the findings from the excavation

falait és mennyezetét számos repedés szeli, s így könnyen megtörténhet, hogy valamelyik része beomlik. Erre a vállalkozó a Földtani Intézethez fordult ellen-szakvéleményért. Innen kiszállt Vigh Gyula dr. fiatalabb kollégám, aki kalapáccsal végigkopogtatta a barlang falait s úgy találta, hogy nem forog fenn veszedelem. Hiába magyaráztam neki szakszerűen, hogy miben rejlik a veszedelem, ő megengedte a fúrógépek használatát.

Intésem tehát nem talált meghallgatásra, a vállalkozó továbbra is egy időben, több helyen használta a fúrógépeket. Borzasztó volt hallani, hogy a gépek hogyan rázzák a barlang falait olyannyira, hogy a *rocskákban* levő víz hullámozott! Ez így ment nap-nap után, míg egyszer az előljárásági irodámban dolgozva a tűzoltók szirénája végighasította a várbeli utcák csendjét. Néhány perc múlva a belügyi építkezések munkavezetője lihegve toppant be hozzám, hogy „tanár úr, tessék a belügyi pincébe sietni, nagy szerencsétlenség történt, a pince mennyezete leomlott és egy munkást

is eltemetett.” Ismét egy érthetetlen tény előtt álltam. A Minisztérium és a vállalkozó nem az én intésemet vette figyelembe, noha mint a Minisztérium régi megbízottja itt működtem, mint tapasztalt barlangspecialista évek óta a barlangpincéket kutattam s így földtani szerkezetüket jól ismertem, hanem egy fiatal, tapasztalatlan geológus-kollégám véleményére hallgatott, aki akkor első ízben látott életében barlangpincét.

Mikor a várbeli nagy munka megindult és már egy hónapja tartott, igazgatómtól hivatalos dorgáló iratot kaptam, melyben szememre hányja, hogy én egy hónap óta bizonyos órákban hiányzom az Intézetből, vagyis mulasztok. Eszébe jutattam igazgatómnak, hogy erre ő engedélyt adott, utaltam a munka honvédelmi jellegére és sürgős szükségességére. Hivatkoztam arra is, hogy a vezérkari iroda ebben az ügyben a földművelésügyi miniszterhez is fordult engedélykéréssel. Igazgatóm azonban éppen azt nehezítelte, hogy ilyen miniszteri

engedélyről mit sem tud. Rohantam tehát a Vezérkarhoz, ahol megtudtam, hogy igenis az ügyben azonnal intézkedés történt, de hogy tévedés ne legyen, újból ajánlott levélben a földművelésügyi miniszterhez fordultam. Mivel az ügy gyanúsnak látszott, kutatni kezdtük, hogy a Vezérkarnak két levelével mi történt, és a miniszter miért nem adta meg ehhez a fontos munkához az engedélyt. A Minisztériumban váltig azt állították, hogy a két levél nem érkezett meg. Nehéz elhinni, hogy a m. királyi Posta a Vezérkarnak két levelét ne kézbesítette volna; itt inkább arra lehet gondolni, hogy a Minisztérium személyem dolgában összejátszott az Intézettel és úgy intézte, hogy ne kapjak engedélyt, hogy vádat emelhessek ellenem, miszerint engedély nélkül távol tartózkodom hivatalos helyemtől. Itt ismét szembeötlik az Intézet vezetőségének személyem ellen fondorkodott intrikája!

A Várhegyi-barlang feltárása

Mikor a Földtani Intézet másodszor is beszüntette barlangkutató tevékenységét, minden törekvésem a Barlangkutató Társulat kereteibe szorult. A Közoktatásügyi Minisztérium és a Tudományos Akadémia csekély, bizonytalan dotációi nem voltak elegendők arra, hogy nagyobb szabású kutatásokat, különösen ásatásokat végezhessenek, így gondoskodnom kellett a kutatásokhoz szükséges anyagi eszközökről. Régi elgondolásom az volt, hogy a Társulatnak valamelyik székesfővárosi látványos barlangot idegenforgalmi szempontból rendezni és kezelésbe venni kellene. A belépődíjak egy részét az illető barlang fejlesztésére és karbantartására, a fennmaradó részét pedig hazai barlangok kutatására lehetne felhasz-

nálni. Erre a célra a legalkalmasabb lett volna a már részben rendezett Pál-völgyi-barlang. Ezt azonban saját használatára már korábban lefoglalta a Pannónia Turista Egyesület Barlangkutató Szakosztálya. A másik ilyen célokra alkalmas barlang, a közben felfedezett Szemlő-hegyi-barlang. Ennek rendezésére a Székesfőváros hajlandó lett volna bennünket anyagilag támogatni. Itt azonban a tulajdonos különös viselkedése megghiúsított minden komoly törekvést. Az újabban felfedezett Ferenc-hegyi-barlang bonyolult, nehezen járható szerkezeténél fogva alkalmatlannak bizonyult erre a célra.

Ilyen körülmények között kapóra jöttek a várbeli barlangpincék. Mikor az 1932. [valójában 1931] év végén két segédemmel végigjártam

A barlang feltárásának emlékére elhelyezett, ma is látható emléktábla (E. Cs.)
The plaque commemorating the exploration of the cave can be seen even today

Várhegyi barlang
és
barlangtani gyűjtemény

Budapest székesfőváros
legújabb természeti és
történelmi látványossága.

A MAGYAR BARLANGKUTATÓ TÁRSULAT
KEZELÉSÉBEN.

Megtekinthető bármikor.

**BEJÁRAT AZ I. KERÜLETI
ELŐLJÁRÓSÁG UDVARÁBÓL**
(I. SZENTHÁROMSÁG-UTCA 2.)
TELEFON: KADIĆ O. 166-064.

Pálffy József Épvez., VII., Damjanich-u. 36.

F. K. Dr. Cskó Ottokár

A barlang látogathatóságát hirdető plakát (Sz. K.)
A poster advertising cave visits

a szóban levő törökpincéket és azok barlang voltát felismertem, magam előtt láttam ezek tudományos, légvédelmi és főleg idegenforgalmi jelentőségét. A sziklapincékben véltem megtalálni barlangügyünk megoldását és jövőbeli biztosítását. Ezek után minden törekvésem az volt, hogy a mésztufabarlangokat a Társulat részére megszerezsem, és idegenforgalmi szempontból rendezzem. Ez az 1935. évben végre sikerrel járt, amennyiben a Székesfőváros, *Liber Endre* alpolgármester rendelkezésére, a barlangpincék feltárását és idegenforgalmi rendezését a Társulatra bízta. A Székesfőváros ezeket a páratlanul álló természeti emlékeket nemcsak gondjainkra bízta, hanem erkölcsi és anyagi támogatásával lehetővé tette, hogy azokat feltárhassuk, rendezzük és rendszeres kezelésben tarthassuk.

Az első lépés akkor történt, amikor Mottl János az I. kerületi előljáróság költségén az előljárósági épület alatt fekvő barlangpincéket feltárta, kivilágította. A lejárát az előljárósági

épület első udvarából történt. Az udvar egyik sarkában nyíló régi lépcsőn leereszkedve az előljárósági felső pincékbe, s ezekből egy megépített fahágcsón a barlangpincékbe lehetett jutni. Az így rendezett barlangpincéket a közönség is megtekinthette.

Mikor a Társulat 1935-ben az előljárósági pincéket átvette, minden törekvésem az volt, hogy a meglévőket további pincék feltárásával bővítsük, és évről-évre tökéletesebben berendezzük. E feladat elvégzésére külön Várhegyi Bizottságot szerveztem, a rendezett pincéket pedig Várhegyi-barlang néven a Társulat kezelésébe vette.

Első dolgunk az volt, hogy az előljárósági barlangpincéket a Szentháromság utcai túloldali magánpincék feltárásával bővítsük. Mikor ez megtörtént, áttértünk az Úri utcának a Dísz tér felé haladó szakaszán a házak alatti barlangpincék rendezésére. A nagy munka főleg az üregekben felhalmozott építkezési törmelék kitakarításából, elfuvaro-

zásából, az alacsonyabb üregek mélyítéséből és a feltárt részek kiépítéséből állott. Mivel minden háznak elkülönített pincéi voltak, az egyes helyiségeket faláttörésekkel és altárók kiválásával kellett összekötni. A különböző szintekben fekvő üregeket lépcsők építésével tettük járhatóvá, s mikor minden építőmunka befejeződött, villannyal kivilágítottuk. Mikor a Szentháromság utcai szakasz elkészült, 1935. évi augusztus hó 17-én a Várhegyi-barlangot a nagy nyilvánosság számára megnyitottuk. Ezzel az elfelejtett és elhanyagolt budavári törökpincék történetében új korszak kezdődött. Bár a Bizottság a barlangot az idegenforgalmi idény végén vette át, azt még abban az évben közel 5000 látogató kereste fel.

A kiinduló hely a Szentháromság utca 2. sz. alatti kerületi előljáróság épülete lett, mint erre a célra legalkalmasabb közhely. Az épület előtt elhaladó idegennek a szemé megakadt a

főkapun kifüggesztett két plakáton, melyről magyar, német, francia és angol nyelven meg lehetett tudni a Várhegyi-barlang látogathatóságának körülményeit.

Az előljáróság épületében, az egykori magisztrátusban volt a Magyar Barlangkutató Társulat titkári hivatala és a Várhegyi-barlang gondnoksága. Az épületnek ezen legérdekesebb sarkában, ahol egykor kápolna állott, kapott a Társulat a Székesfővárostól hivatalos elhelyezést. Ebben a boltíves, ódon helyiségben készültek azok a tervek, melyek szerint a barlangpincék feltárása történt.

Az előljáróság kapuján belépve és a kapualján végighaladva üvegajtóhoz értünk, amelyen felirat jelezte, hogy merre kell mennünk a barlanghoz. Először magas falak közé zárt, macskakövekkel kirakott udvarba léptünk; ennek komorságát azzal igyekeztünk tompítani, hogy a falak alsó szegélyébe köröskörül

A Vár-barlang megnyitása 1935. augusztus 17-én, balról a negyedik Kadić Ottokár (MTM)
The public opening of the Vár cave on 17 August 1935

örökzöld növényeket ültetett a Székesfővárosi Kertészet. Innen láttuk a házfedéltől kimagasló egykori kápolnának még megmaradt tornyocskáját is. Balra a vízszintesen fekvő, kétszárnyú csapóajtó kötötte le figyelmünket; ez volt a barlang régebbi lejárata, később jobboldalt, nyitott előcsarnokon át jutottunk oda. Itt volt a pénztár és a vezető szobája is.

1936. évi május hó 5-én Horthy Miklós kormányzó *Somkuthy József* tüzérségi tábornok kíséretében látogatta meg a barlangot.

Az első években a régi lépcsőlejáraton először a felső pincébe kellett lemenni, azután öt üres, ódon pincehelyiségen végighaladni, míg végre a tulajdonképpeni barlanglejárathoz értünk. Hogy ez a lejárás érdekes és tanulságos legyen, 1936-ban elhatároztam, hogy a felső pincékben kiállítjuk a feltárás közben gyűjtött kőzeteket és régiségeket.

Eszembe jutott, hogy a Földtani Intézet egyik alagsorában régi kiselezett múzeumi szekrények régóta vesztegelnek; ezeknek felső része üveggel volt ellátva. A fölöslegessé vált szekrények a várbeli ódon pincékben nagyon megfeleltek volna, ezért a Társulat ezeket az Intézettől elkérte. *Lóczy Lajos* dr. igazgató kérésünknek készséggel engedett volna, sőt a Földművelésügyi Minisztérium is ehhez megadta a hozzájárulását, de az intézeti iroda (Emszt, Jámbor és Lambrecht) nem volt hajlandó azokat átengedni. Közben a Székesfőváros Közművelődési Ügyosztálya is kétszer elkérte számunkra a bútorokat, de mind hiába, azokat sehogy sem tudtuk megkapni. Később ezek a szekrények az intézeti alagsorban már annyira útban voltak, hogy kitétték az udvarra. Itt a szabad ég alatt nyáron a meleg, télen a hideg, tavaszkor és őszi az eső teljesen tönkretették.

Szerencsére Pacher Béla dr. tanácsjegyző közbenjárására a Székesfővárosi Képtár 20 kiselezett vitrint engedett át a Barlangtani Gyűjtemény felállítására. Ezeket asztalossal rendbe hozattuk, a törött üvegeket pótoltuk, így megindulhatott a gyűjtemény felállítása.

Kiállításra első sorban azok a régiségek, főleg csontok és cserepek kerültek, amelyeket a barlangpincék feltárása közben találtunk. Ezután azok az őslénytani és ősrégészeti emlékek, amelyeket a Székesfőváros területén levő barlangokban gyűjtöttünk, később a távolabbi barlangok anyagát is kiállítottuk. Mivel a Társulatnak arra nem volt módja, hogy költséges ásatásokon eredeti anyagot szerezzen, az értékes tárgyakat természetű másolatokban állította ki.

Arra törekedtünk, hogy a gyűjtemény minél népszerűbb és tanulságosabb legyen. Fő célunk az volt, hogy érdekes tárgyak bemutatásával szakszerű magyarázat mellett a tanuló ifjúság és a művelt közönség körében fölkeltsük az érdeklődést a barlang- és ősemberkutatás iránt.

Mikor a Várhegyi-barlangot kellőképpen kibővítettük, különböző érdekességekkel elláttuk és korszerűen kivilágítottuk, a gyűjteményt pedig teljesen berendeztük, propagandával a látványosságokat a nagy nyilvánossággal megismertettük. Ízlésesen kiállított plakátokat készítettünk és az ország legforgalmasabb helyein elhelyeztük; később villamos- és vasúti kocsikba hirdetőablakat tettünk, magyar és német nyelvű ismertető cikkeket irtunk; barlangunkat a moziban hirdettük. A Közoktatásügyi Minisztériumban kieszközöltem, hogy a székesfővárosi és környékbeli iskolák a barlangot rendszeresen látogassák. Ilyen széleskörű híradással azt értük el, hogy bar-

langunk és gyűjteményünk, mint érdekes és tanulságos látványosságok, a nagyközönség tudatába átmentek és rendszeres látogatásban részesültek. Idegenforgalmi intézményeink is felkarolták ügyünket, és munkakörükbe kapcsolták. A negyvenes évek elején a látogatók száma már túlhaladta a 10 000-et.

Barlangpincéink nemcsak tudományos és idegenforgalmi, hanem légvédelmi szempontból is fontosnak bizonyultak. Mindjárt a kezdetén a Vezérkarral abban állapodtunk meg, hogy ezeket a helyeket olyképpen rendezzük be, miszerint béke idejében a tudománynak és idegenforgalomnak, háború esetében pedig légvédelmi helyeknek fognak szolgálni. Az építkezésnél tehát az utóbbi szempontot is mindenkor figyelembe vettük.

A háború közeledésével barlangpincéinket nagy veszedelem fenyegette. 1939-ben a Honvédség a Székesfővárostól légvédelmi kórház létesítését sürgette, s mivel erre idejében alkalmas hely nem készült, a Szentháromság utca végén és az Úri utca északnyugati szakasza elején levő legszebb, majdnem teljesen üres pincéket erre a célra lefoglalták, a pompás mésztufaképződményeket levésték, és a szoban levő pincéket egész terjedelmükben betonnal kibélelték, miáltal ezeket a gyönyörű természeti emlékeket barbár módon megsemmisítették. Később mindez kevésnek bizonyult, ezért az általunk feltárt és idegenforgalmi szempontból rendezett, ugyancsak legszebb pincéket lefoglalták, és hasonlóképpen megsemmisítették. A legnagyobb vandalizmus azonban még csak ezután következett. Egy statikus mérnök végigjárta az összes általunk feltárt és rendezett barlangpincét és úgy találta, hogy azok egymagukban még nem nyújtanak elég védelmet, ezért betonnal való kibélelésüket

javasolta. És most megindult ezeknek a világon egyedülálló természeti emlékeknek teljes elpusztítása. Ezzel a vandál munkával egyidejűleg megsemmisült mindaz, amit én 8 éven át önzetlenül, annyi szorgalommal és úgyszeretettel teremttem. Ez a cselekedet életemnek egy újabb tragédiáját jelentette és sok álmatlan éjszakámba került. Ha idejében a Gellért-hegy dolomitjában megfelelő helyeken légoltalmi folyosókat és termeket vájnak, a várbeli barlangpincéket megkímélhették volna ettől a vad pusztítástól. Némi vigaszul szolgál az a tudat, hogy a Vár ostroma alatt legalább 1000 embernek az életét megmentettük.

A barlang megnyitásának 50. évfordulóján, az Úri utcában elhelyezett emléktábla Barátosi Józseffel, aki a háború után újra megszervezte a járatok látogatását (Sz. K.)
József Barátosi (who reorganised tourism to the passages after the world war) at the plaque in the Úri street commemorating the 50th anniversary of the opening of the cave

The Vár Cave in Buda

The director of the Museum of Military History drew my attention to the "Turkish cellars" of the Buda Castle. I visited some of them in autumn 1931. To my greatest surprise, I found that they are natural hollows in the travertine rock and were only widened out in historical times.

At my initiative, the Geological Institute commissioned me to research the caves. We surveyed the cellars from house to house, described them and photographed the more interesting ones. Our work was facilitated by the surveys of the capital city architect in the 1880s. In three months, it became clear that the cellars were interesting from scientific, military and tourism aspects, too. Their geological significance is that they provide an insight into the stratigraphy of the Vár Hill. As for their military importance, they can be used as air raid shelters.

Arranged in two or three storeys, the cellars are most interesting for the speleologist. The upper cellars were built below the buildings, 2-3 m from the surface, in soft soil, with walls and ceilings made of bricks or stones, but the floor is natural travertine. The middle cellars are similar, while the lower cellars are found at an average depth of 8 m, at the bottom of the travertine; they developed naturally, by leaching and erosion and are situated predominantly away from the buildings, under the road.

The ceiling of the latter is invariably travertine, while the walls are of travertine, alluvial deposit or marl. Every cellar has 1-2 air vents to the surface, and wells have been drilled where water was trickling more intensively. Although the hollows have been shaped by man, their natural origin is recognisable.

I had the idea long before that the Speleological Society could tidy up and manage one of the capital's caves and could use the money from the entrance fees to cave development and research. When I recognised the identity of the "Turkish cellars", I thought I had found the solution.

In March 1935, the city council gave the cellars to the Society for management. Once the passage at Szentháromság Street was widened out, it was opened to the public in August under the name Várhegy cave. In the first years, the actual cave entrance could be reached via the old staircase into the upper cellars and through five empty, ancient cellars. In order to make the entrance more appealing, we furnished the upper cellars into an exhibition, displaying locally collected rocks and archaeological finds, mainly bones and tiles. Later, finds from more distant caves were also added.

It was agreed with the Defence Staff that the hollows would serve science and tourism at peacetime, and the local population at wartime. In 1939, the Defence Staff appropriated the most beautiful cellars at the end of Szentháromság Street and the beginning of the north-western part of Űri Street in order to build an air raid hospital: the splendid travertine formations were chiselled off and filled with concrete, thus barbarically destroying these natural monuments. Later, the cellars developed for tourism were also taken away. So everything I had created with so much diligence and professional affection was completely annulled. What gives me some comfort is that the shelters saved the lives of several thousand people during the siege of the Buda Castle.

A BARLANGKUTATÁS TÁRSADALMI SZERVEZETEI

Társadalmi barlangkutató szervek létesítése

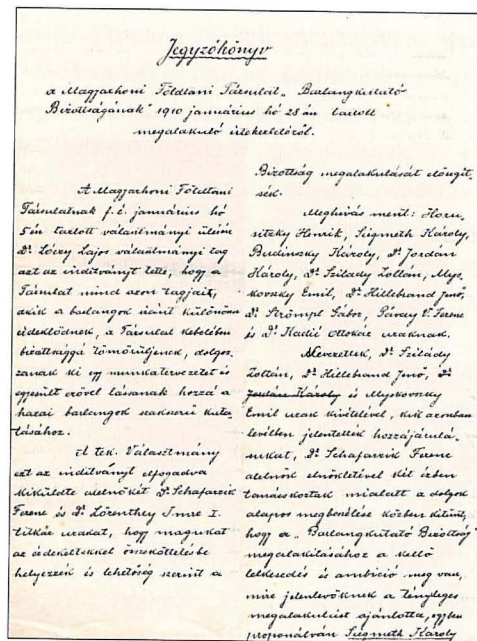
Az első rendszeres barlangkutatás a Földtani Intézetben Böckh János igazgatása alatt indult meg és tartott évekig, a többi igazgató alatt is. A Szeleta-barlangban elért fényes eredmények fölött fellelkesülve id. Lóczy Lajos dr. az 1910. év elején a Földtani Társulat Választmányának azt az indítványt tette, hogy mindazok, akik előszeretettel barlangok kutatásával foglalkoznak, a Társulat keretein belül tömörüljenek bizottsággá. A bizottság még ebben az évben tényleg megalakult [1910. január 28.], első elnöke Siegmeth Károly lovag, nyugalmazott MÁV igazgatóhelyettes lett, előadó pedig én lettem.

A megalakult Barlangkutató Bizottság első ülésén elhatározta, hogy ügyeit üléseken tárgyalja, bibliográfiai barlangkatalógust és térképet állít össze, ismertető cikkeket bocsájt közre, barlangokban kutatást végez és az elért eredményeket a Földtani Közöny külön rovatában közli magyar és német nyelven. E rovat magyar nyelvű címe Közlemények a Magyarhoni Földtani Társulat Barlangkutató Bizottságából, német nyelvű címe Mitteilungen aus der Höhlenforschungskommission der Ungarischen Geologischen Gesellschaft volt.

A Bizottság elsősorban legnagyobb barlangunk, az Aggteleki-barlang [Baradla] rendszeres felásatását tűzte ki feladatául, erre én kaptam megbízást. A Magyar Nemzeti Múzeum Ősrégészeti Osztálya a célra 500

koronát, a Magyarországi Kárpát Egyesület pedig 200 koronát adományozott, vagyis 700 korona költség állott rendelkezésemre. Mellém Márton Lajos dr. archeológus szegült munkatársul.

Felásatásra került a Pitvar, a Csontház és a [Temetkezési-] Folyosó, ahol már régebben Nyáry Jenő báró dolgozott. Ezeket a részeket felmértem, négyszögekre osztottam és rétegek szerint rendszeresen felásattam. A fekete

A Barlangkutató Bizottság megalakulásakor készült jegyzőkönyv (ANP)
The minutes taken at the founding meeting of the Cave Research Committee

Siegmeth Károly, a Barlangkutató Bizottság első elnöke (MKBT)
Károly Siegmeth, the first President of the Cave Research Committee

humuszból igen sok régiséget, nevezetesen *neolit* és bronzkori cserepet, emberi és állati csontot gyűjtöttünk.

A következő 1911. évben folytattam az aggteleki ásásokat Finger Béla tanár segítségével mellett, az előbbihez hasonló eredménnyel. Az ásásokat befejezve a *Kecső* község határában levő Domicát, a *Büddös-tói- és Siegmeth-barlangot* kutattam és mértem fel.

Az 1912. évben a Bizottság keretein belül a Miskolci Múzeum 200 korona adományából először a Puskaporosi-kőfülkében folytattam az előző években megkezdett ásást. A *pleisztocén* lerakódásból számos apró *paleolit* szilánk került a felszínre.

Ezután a Forrás-völgyi-barlangban végeztem próbaásatást, s végül a Hámori-, illetve a későbbi Anna-barlangot kutattam és mértem fel. Ezeken kívül ebben az évben még a Pilis-szántói-kőfülkében és a Násznép-barlangban eszközöltem próbaásatást.

A Barlangkutató Bizottság az 1912. évben már annyira megerősödött és tagokban megszorodott, hogy mint bizottság többé nem maradhatott meg. A Bizottság új elnöke, *Lenhossék Mihály* dr. elnöki székét elfoglalva azt ajánlotta, hogy alakuljon szakosztálya. Szerinte egy bizottság csak néhány tagból áll és csak bizonyos feladat elvégzésére kap megbízást, mihelyt feladatát befejezte, megszűnik. A Barlangkutató Bizottság azonban állandó munkára szervekedett, állandó tagokat gyűjtött, ezért szakosztálya kell alakulnia. Az elnök indítványát a Bizottság örömmel elfogadta.

A Barlangkutató Szakosztály megalakulása 1913. évi februárius hó 20-án történt. Elnök lett *Lenhossék Mihály* dr. udvari tanácsos, egyetemi tanár, titkár pedig én lettem. A Szakosztály az ügyrend értelmében hivatalos ügyeit választmányi üléseken, szakelőadásait pedig szaküléseken tárgyalja; egyszersmind elhatározta, hogy tudományos szakfolyóiratot alapít, melynek címe Barlangkutatás lesz.

A Szakosztály megbízásából ebben az évben próbaásatást végeztem a gellért-hegyi

Kadić Ottokár és Márton Lajos 1910-ben a Baradla sziklafalánál (MTM, S. K.)
Ottokár Kadić and Lajos Márton in front of the Baradla cliff (Aggtelek, Hungary) in 1910

Az Alsó-hegy zombolyainak bejárására szervezett expedíció résztvevői (B. I. G.)
The participants of the expedition that was organised to explore the potholes of the Alsó-hegy (Aggtelek Karst, Hungary)

Szent Iván-barlangban és az égerszögi Danca-barlangban. 1914-ben a nagykovácsi Remete-barlangot ásattam meg. A bekövetkezett első világháború miatt a következő években a külső kutatások szüneteltek.

A Barlangkutató Szakosztály 1918. évi záró ülését [1919. 01. 24.] arra kértem, hogy kilenc évig tartott titkári működésem alól mentsen fel, és ezzel a tisztséggel friss erőt bízson meg. Ezen évek alatt mindent megtettem, hogy szerény erőmhöz képest a magyar barlangkutatás ügyét előbbre vigyem. Teljes odaadással, legjobb igyekezettel, munkakedvvel és szorgalommal igyekeztem a Bizottság és a Szakosztály céljait szolgálni; ez a kilenc esztendő életem legszebb emlékei közé tartozik.

Mivel *Lenhossék Mihály* dr. elnöki tiszttségéről lemondott, az évszázó ülés új elnökül *Bella Lajos* ny. főreáliskolai igazgatót választotta, engem pedig alelnökül.

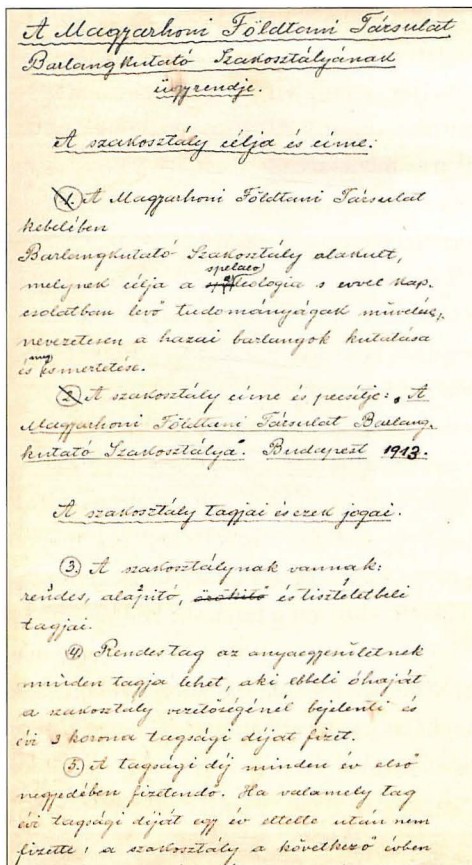
A Barlangkutató Szakosztály több évi működése során a hazai barlangok kutatása terén olyan eredményeket ért el, amelyek bármelyik kultúr-nemzet dicsőségére válhatnak. S amikor a Szakosztály munkásságának tetőpontján állott, kitört az első világháború,

az pedig minden tudományos törekvést, így a mi terveinket is a háttérbe szorította. A háborúval járó anyagi viszonyaink rosszabbodása munkásságunkat csökkentette ugyan, de nem szüntette meg teljesen. Tevékenységünk teljes megbénítása csak a háború után kitört forradalmakkal következett be, amikor pártfogóink rendes évi támogatásukat, tudományos intézményeink pedig barlangkutató tevékenységüket beszüntették. Ilyen körülmények között a Szakosztály éveken át majdnem teljes tétlenségben volt kénytelen tengődni.

A Szakosztály ezt a tespedést nem nézhette sokáig tétlenül, hanem új utak keresésére indult, hogy kitűzött céljait, ha kell, más módon is elérje. Első utam a Kultuszminisztériumba vezetett, ahol azt a tanácsot kaptam, hogy mint társadalmi szervezet, elsősorban a magyar művelt társadalom köreiben keressük ügyünknek pártfogókat; igyekezzünk népszerű előadásokkal és dolgozatokkal, kirándulá-

Próbaásatás a Csévi-barlangban (1912) (B. I. G.)
Test excavation in the Csévi cave (Pilis mountain) in 1912

A Barlangkutató Szakosztály ügyrendterve (ANP)
The draft agenda of the Cave Research Section

sokkal és hasonló népszerűsítő eszközökkel a nagyközönség körében tudományszakunk iránt érdeklődést kelteni, s ha ezt sikerült elérnünk, akkor számíthatunk a nagyközönség támogatására is.

Szorult helyzetünkben kénytelenek voltunk ezt a tanácsot elfogadni és a kijelölt új úton elindulni. Azután olyan barátokkal találkoztunk, akik törekvéseik elé részben hasonló célokat tűztek ki; ezek a mi jó barátaink a barlangkutató turisták voltak. Bár a turista barlangfeltárásnak más eszközei és módszerei vannak, mint a tudományos barlangkutatás-

nak, a cél ugyanaz: a barlangok kutatása és megismerése. Elhatároztam tehát, hogy régi tervünket megvalósítom, egyesülünk a turistákkal és velük együtt megalakítjuk az önálló Magyar Barlangkutató Társulatot.

Ilyen körülmények között a Szakosztály választmánya [1925-ben] elhatározta, hogy saját erejéből alakítja meg az önálló barlangkutató társulatot, feladatai közé felveszi a turistai barlangkutatást is, zászlója alá hívja a barlangkutató turistákat és a barlangügy iránt érdeklődő nagyközönséget. Egyúttal azt is elhatározta, hogy a tudományos „Barlangkutatás” mellett népszerű szaklapot is alapít, s ennek neve Barlangvilág lett. A tényleges megalakulás 1926. évi februárius hó 20-án történt. Az újonnan megalakult Társulatnak első teendői közé tartozott, hogy három legkiválóbb barlangunk kutatására külön bizottságot szervezett, ezek az Aggteleki, a Pál-völgyi és a Solymári Bizottság.

A Társulat külső munkásságát az Aggteleki-barlang rendszeres felásatásával kezdtük [1926]. Ez tulajdonképpen folytatása az 1910-ben és 1911-ben megkezdett ásatásnak. A munkát Kretzoi Miklós és Bogsch László tanítványaim segítségével július 27-től augusztus 22-ig végeztem. A munka főleg a Pitvarban történt, ahol a vastag humusztakaróból a neolitikus és bronzkori ember kultúra- és csontmaradványait gyűjtöttük. Ezen kívül a Róka- és Denevér-ágban több helyen próbaásatást végeztünk. Az ásatásokhoz 10 000 koronát a Közoktatásügyi Minisztérium, 5 000 000 koronát a Magyarországi Kárpát Egyesület adományozott.

Ugyanebben az évben kezdtem meg a csákvári Báraczháza felásatását Esterházy Móric gróf költségén. Innen a Bükkbe utaztam, ahol Kretzoi és Bogsch segítségével mellett foly-

tattam ásatásaimat a Büdös-pestben. Kiástuk fenéig a kitöltésnek fennmaradt északnyugati felét, egészen a barlang közepéig. Az ásatás 9 000 000 korona költségbe került, ebből 5 000 000 koronát a Közoktatásügyi Minisztérium, 2 000 000 koronát a Miskolci Múzeum, és ugyancsak annyit Diósgyőr nagyközség áldozott. Egyidőben a Büdös-pest ásatásával megkezdjük a szomszédos Kecse-barlang [-lyuk] rendszeres felásatását is. Kiástuk a barlang előtere és előcsarnoka nyugati feléből a humusztakarót. Az ásatás 1 500 000 korona költségbe került, ezt az összeget a Diósgyőri Hitelintézet fedezte.

Az 1927. év a magyar barlangkutatás történetében nevezetes esztendő volt, mert az évben folyt le a német és magyar barlangkutatók első kongresszusa Magyarországon. Erről külön fejezetben számoltam be. A kongresszus annyira leköötötte az időmet, hogy elmaradt minden külső kutatás.

A következő 1928. évben vettem részt a Hauptverbandnak [Főszövetség] Nordhausenben és Berlinben tartott vándorgyűlésén. Visszatérve külföldi utamról Csákvárra utaztam, és ott folytattam a Báraczházában megkezdett ásatásaimat. Munkámat október elején Kretzoi Miklós tanítványommal végeztem. Feladatunk az volt, hogy a sziklaüreg végső szakaszában kiássuk a még hátra maradt részt.

1929-ben a Földművelésügyi Minisztérium megbízásából a Bükk hegység nyugati részének barlangjait kutattam, s erre a célra 1500 pengő költséget kaptam. Ezen az összegben összesen 21 üreget kerestem fel. Mindezeknek a helyrajzi fekvését pontosan megállapítottam és térképbe bejegyeztem, az Istállós-kői-, a Peskői- és a Kőrös-barlangot, továbbá a Szilvási-sziklaüreget, a Peskői-fülkét, a Cserepes-kői-

sziklaüreg és a -kőfülkét még fel is mértem. Barlangtani bejárásaimat és felméréseimet befejezve, a Kőrös-barlangban próbaásatást, az Istállós-kői-barlangban pedig rendszeres ásatást végeztem.

Munkámban a Magyar Turista Egyesület barlangkutató tagjai, nevezetesen Barbie Lajos, Schönviszky László és Freissler Károly segítettek. A területet két ízben teljes felszereléssel felkeresték és a nehezebben megközelíthető Kő-háti- és Nagy-mező-zsombolyt, valamint a Nyárujhegyi- és Mélysár-barlangot bemászták, átkutatták és felmérték.

Munkámat lényegesen könnyítette az, hogy e hegyvidék birtokosa, Pallavicini Alfonz örgróf kutatásainkat érdeklődéssel kísérte és erdészeit utasította, hogy mindenben segít-

Szavazólap	
a Magyarhoni Földtani Társulat Barlangkutató Szakosztálya választmányának megválasztására az 1913–1915 évekre.	
Tisztségviselő.	
Elnök: (Választandó egy).	
Jordan Károly dr.	
Lenhossék Mihály dr.*	15
Altelnök: (Választandó egy).	
Bella Lajos	9
Bárány Albert dr.	6
Titkár: (Választandó egy).	
Kadler Ottokár dr.*	14
Sztrömpl Gábor dr.	1
Választmányi tagok.	
(Választandó hat)	
1 Bekey Imre Gábor	11
Bella Lajos	2
2 Hillebrand Jenő dr.	11
3 Horositzky Henrik	7
Jordan Károly dr.	6
4 Körösi Tivadar dr.	11
Marton Lajos dr.	6
Mihók Ottó	4
Müller Rózsa dr.	3
5 Sztrömpl Gábor dr.	11
Téglás Gábor	3
6 Vargha György dr.	7
7 Vargha György dr.	1
Megjegyzések:	
1. Szavazati jogok csak azoknak van, akik a Szakosztály tagjai be-	
létek.	
2. A szavazó azok nevére, akiket nem óhajtok megválasztani, kitérni.	
3. Minden szavazatnak jogában áll az ajánlottakon kívül másokra is szavazni.	
A BARLANGKUTATÓ BIZOTTSÁG vezetősége.	
* A szavazati jelöltek a Barlangkutató Bizottság tisztségviselői voltak.	

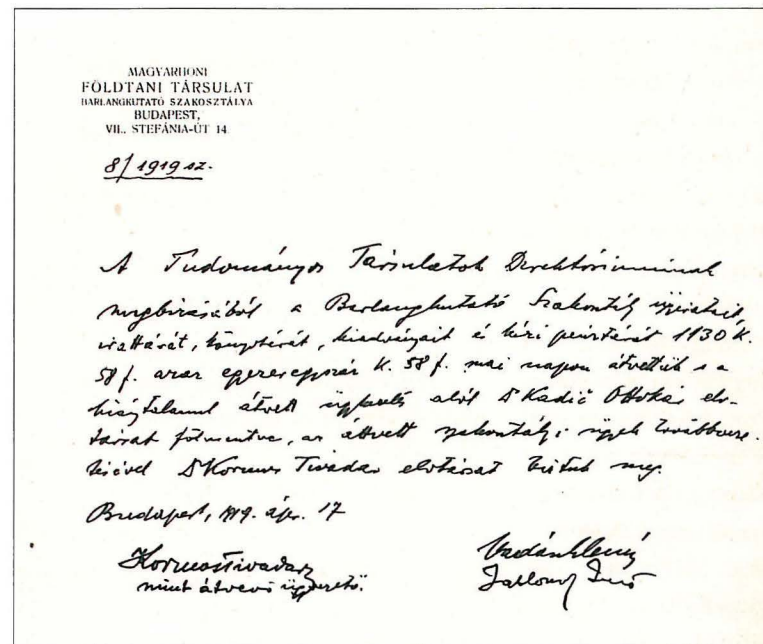
Szavazólap a számlálás eredményeivel (ANP)
A ballot indicating the results of the election

ségünkre legyenek. Sokat köszönünk Király Lajos uradalmi erdőmérnöknek, aki a helyszíni kellékekről gondoskodott és bennünket mindenben támogott.

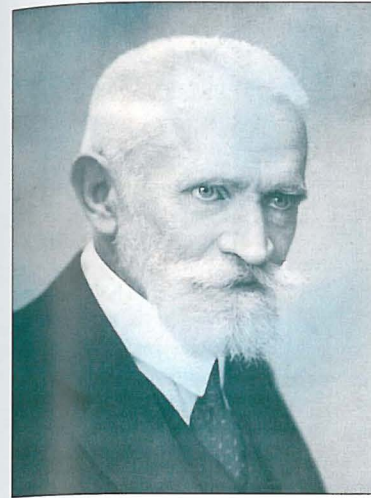
A magyar barlangügy fellendülésével kapcsolatban szükségessé vált, hogy ezt az ügyet Hazánkban rendszeresítsük, és intézményesen rendezzük. Ezt legcélszerűbben úgy gondoltam elérni, ha erre barlangtörvényt készítünk. Az a körülmény, hogy 1929-ben a Földművelésügyi Minisztérium Erdészeti Főosztályához voltam beosztva, alkalmasnak látszott, hogy ezzel az ügygel behatóan foglalkozzak. Ezt a gondolatot a Társulat választmányja is magáévá tette, és még abban az évben bizottságot küldött ki, hogy a barlangtörvény megalkotására tervezetet dolgozzon ki. Az osztrák barlangkutatók is hasonló tervvel foglalkoztak, és az osztrák szövetségi tanács már 1928-ban a barlangtörvény-tervezetet

törvényerőre emelte. Mikor az első barlangtörvény meglett, osztrák kartársaink az erre vonatkozó iratokat és irodalmat készséggel rendelkezésünkre bocsátották. Hozzáláttam, hogy a szerzett tapasztalatok alapján, a mi különleges viszonyainkat figyelembe véve a magyar barlangtörvény tervezetét és indoklását megszervezzem. A tervezet 5 fejezetben és 30 paragrafusban foglalkozik a barlangok tulajdonjogával, kutatójogával, azok védelmével, gondozásával és egy országos barlangtani intézet létesítésével. A törvénytervezetet 17 olyan tudományos és jogi szakértőnek küldtem el véleményezésre, akik a barlangügyhöz valamely vonatkozásban közel állnak.

Az elkészült és a Társulat választmányja által elfogadott barlangtörvény-tervezetet [1929. 03. 14.] a Földművelésügyi Minisztérium Erdészeti Főosztálya főnökének, Papp Béla miniszteri főtanácsosnak adtam át, aki kijelentette, hogy az

A Tanácsköztársaság képviselőinek igazolása a Szakosztály ügyeinek átvételéről (ANP)
Certificate by the representatives of the 1919 communist regime on taking over the matters of the Section

Cholnoky Jenő, a Barlangkutató Társulat elnöke, a karsztudomány kiemelkedő tudósa (Sz. K.)

Jenő Cholnoky, President of the Cave Research Association, and an outstanding figure of karst sciences

Mottl Mária, a Társulat titkára, a 20. sz. első felének egyetlen jelentős női szakembere, aki barlangokkal foglalkozott (MÁFI)
Mária Mottl, Secretary of the Association was the only prominent female speleologist in the first half of the 20th century

akkori időt nem tartja alkalmasnak arra, hogy javaslatunk a Képviselőház elé kerüljön.

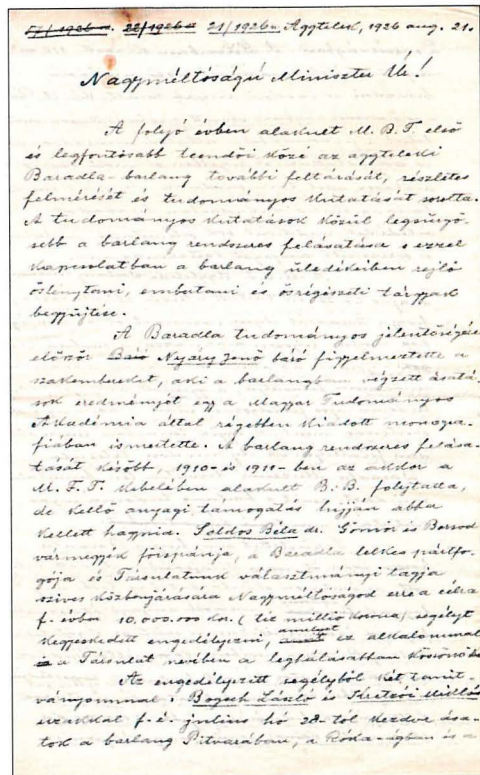
Ügyünkkel később a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium is foglalkozott. Itt az a gondolat merült fel, hogy a természetvédelmet a turista- és barlangüggyel egybevéve önálló törvényjavaslatot dolgozzanak ki. Hosszadalmas tanácskozás után az illetékesek végre abban állapodtak meg, hogy az említett ügyköröket az akkoriban revízió alatt állott erdőtörvény keretein belül törvényhozási úton rendezik. Ez 1934-ben tényleg így is lett. Az erdőtörvény-javaslatot közben a Felsőház is elfogadta, s amikor a javaslat törvényerőre emelkedett [1935], a hazai barlangok védelméről már gondoskodni lehetett. Ez nagy haladást jelentett, de korántsem a magyar barlangkutatás intézményes rendezését. Hátra van még a barlangok tulajdonjogának, kutatójogának és gondozásának szabályozása, valamint egy állami barlangkutató szervnek a létesítése.

Az 1930. évben a Földtani Intézet élére Böckh Hugó dr. államtitkár került igazgatónak, aki intézkedett, hogy a Minisztériumból visszakérüljek az Intézetbe. Így tehát barlangkutató munkásságom ebben az évben kizárólag az Intézet keretein belül mozgott.

1931-ben a Földtani Intézet rendeletére végzett bükk-vidéki barlangkutatásaimat befejezve a miskolci Erdőigazgatóság arra kért fel engem, hogy a lillafüredi Szent István-barlangot feltárjam és idegenforgalmi szempontból rendezzem. Segítségemre voltak ebben a munkában Révay Ferenc főerdőmérnök és Sebős Károly. A barlangot Pfeiffer Gyula miniszteri főtanácsos tette olyképpen hozzáférhetővé, hogy a lillafüredi autóútról hosszú altárót töretett. Ezt a nagy munkát ezen a nyáron folytattuk, s így a barlang há-

A Társulat fennállásának 10. évfordulója alkalmából (1936. nov. 12.) rendezett ünnepi közgyűlés elnöki asztala, balról Cholnoky Jenő elnök, Kadić Ottokár ügyvezető, Bogsch László főtitkár (MTM)
Meeting of the Association (from left to right): Jenő Cholnoky, President, Ottokár Kadić, Managing Director, and László Bogsch, Secretary

A Társulat kiemelt feladatát ismertető levél (ANP)
The letter explaining the primary duties of the Association

romnegyed részét a nagyközönség részére hozzáférhetővé tettük.

A munka zömét a barlangnak egyes nagy üregeiben, de különösen az ezeket összekötő szűk, alacsony járataiban felhalmozódott barlangi agyag és kötőanyag felásatása és kiszállítása képezte. Ezeket a szűk járatokat bővíteni, az alacsony folyosókat pedig mélyíteni kellett. A különböző szintekben fejlődött üregeket, termeket és csarnokokat lépcsőkkel kötöttük össze. A lépcsők mellé és a kényesebb cseppkőcsoportok elé fakorlátokat állítottunk, s végül az ily módon rendezett barlangszakaszokat villannyal kivilágítottuk. Mindezzel Lillafüred látványosságait újabb kiválóan szép és tanulságos természeti emlékekkel gyarapítottuk.

Ezekre a munkálatokra a Földművelésügyi Minisztérium szakvéleményem és költségvetésem alapján 8000 pengőt engedélyezett.

Mikor a munka már végéhez közeledett, a hozzám beosztott erdőtanácsos, aki ezeket a munkálatokat rossz szemmel nézte, való-

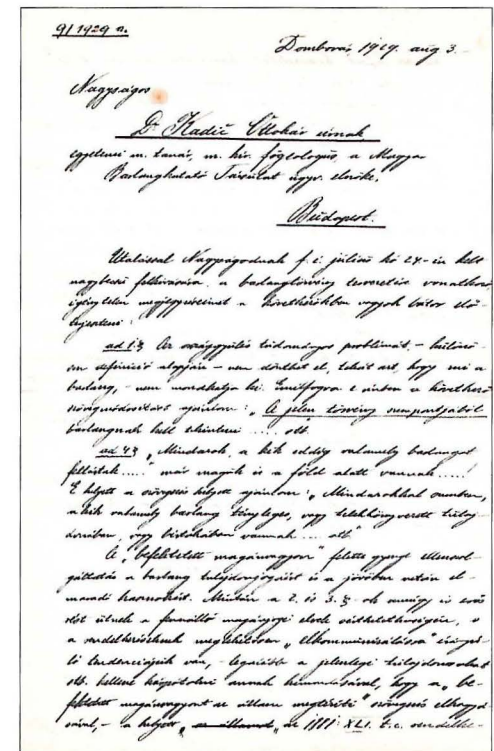
színűleg a Minisztérium erdészeti főosztálya jóváhagyásával magához ragadta a munka befejezését, nevezetesen a villanyvezetékek beépítését és a barlang megnyitását. Látva, hogy az illető erdőtanácsos mindenképpen részesedni akar ebben a munkában, átengedtem neki a barlangépítés folytatását és hazautaztam. Az illető erdőtanácsos ugyanis az Erdészet megbízásából az Anna-barlangot tárta fel és rendezte, s valószínűleg a Szent István-barlang rendezésére is számot tartott; rosszul eshetett neki, hogy erre nem ő, hanem én kaptam megbízást. Így tehát ez a nagyszerű barlangfeltáró munka féltékenységi jelenettel végződött.

Az 1935. évben a Földtani Intézet ifj. Lóczy Lajos dr. igazgatása alatt ismét beszűntette az intézeti barlangkutatást. Ilyen körülmények között nem tehettem mást, mint amit hasonló esetben néhai Nopcsa Ferenc báró idejében tettem: minden erőmet és időmet, minden barlangkutató tevékenységemet a Magyar Barlangkutató Társulatba helyeztem át. Itt azután semmi sem állott utamban, itt senki sem akasztott meg abban, hogy régi eszményeimet legalább részben megvalósítsam. Ellenkezőleg, a főváros és a kormány megértő támogatásával olyan eredményeket sikerült elérnünk, amilyenekre régebben nem is gondolhattunk.

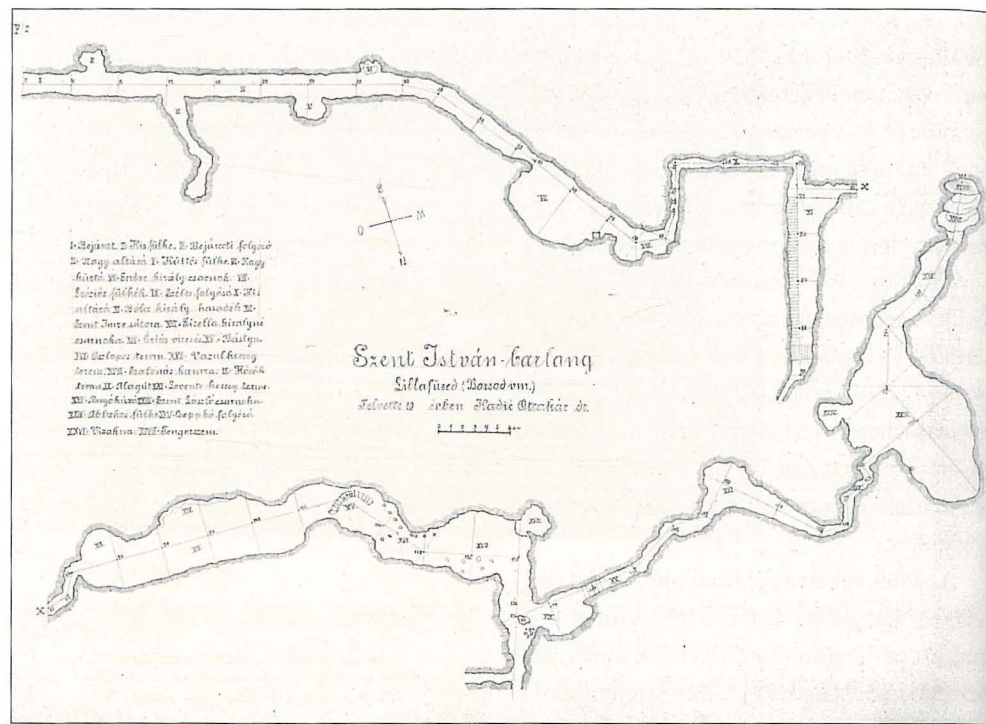
Az 1936. évben múlt el 30 éve annak, hogy Hazánkban megindult a rendszeres, tudományos barlang- és ősemberkutatás. És 10 év előtt alakítottuk az önálló Magyar Barlangkutató Társulatot. Ezt a két évfordulót az év végén külön erre a célra összehívott rendkívüli közgyűlésen ünnepeltük meg.

Cholnoky Jenő dr. elnök ez alkalommal magasan szárnyaló ünnepi előadásban fej-

tette ki a végtelen Természet nagyszerűségét kicsiben és nagyban, én pedig beszámoltam a 30 éves magyar barlangkutatás tudományos eredményeiről. Végül Mottl Mária dr. titkár beszélt a Magyar Barlangkutató Társulat 10 éves működéséről. Az elhangzott előadásokon kívül a jubiláris közgyűlés vitéz Somkuthy József tűzészeti tábornok, nyugalmazott honvédelmi minisztert védnökké, vitéz Aggházy Kamil ezredest, a Hadimúzeum igazgatóját, Némethy Károly dr. kormánytanácsost, székesfővárosi tanácsnokot és Mottl János székesfővárosi műszaki főfelügyelőt tiszteleti tagokká vá-

Dr. Gebhardt Antal járásbíró, az Abaliget-barlang élővilága kutatójának véleménye a barlangok védelméről szóló törvénytervezetről (MKBT)
The evaluation of the draft Act on the Protection of Caves by Dr. Antal Gebhardt, district court judge, and speleo-biologist of the Abaliget cave (Mecsek mountain)

Kadić Ottokár térképe a Szent István-barlangról (MÁFI)
The map of the Szent István cave (Bükk mountain) by Ottokár Kadić

lasztotta. Az elnök ezek után meleg szavakkal felém fordult és kiemelte 30 év óta lankadatlan kitartással folytatott barlang- és ősemberkutatásaimat. Elismerésképpen és a jubiláris közgyűlés emlékére egy általa festett képet nyújtott át, mely az Aggteleki-barlangnak egyik pompás részletét ábrázolja.

A Magyar Tudományos Akadémia anyagi támogatásával lehetővé tette, hogy a Pes-kő-barlangban az 1940. évben folytathassam korábban megkezdett ásatásaimat. Sorra került az Előcsarnok végső és a hátulsó szakasz elülső részében még fennmaradt kitöltés fenékgig való kiásása, azután pedig kiásattam a hátsó szakaszban lerakódott humusztakarót. E nevezetes barlang kiásatásával nemcsak átkutatott barlangjaink száma, hanem a hazai őslénytani,

ősrégészeti és negyedkori klímaviszonyok ismerete is bővült. Ez alkalommal feleségemmel és három munkásommal őserdőben, a barlang alatti Peskőházban laktunk. Ebben a nagy vadonban gondtalanul átélt rövid időt feleségem hangulatos cikkben és versben vázolta [1940].

A Magyar Tudományos Akadémia 400 pengős segélyével lehetővé tette, hogy 1941. évi július és augusztus hónapokban folytathattam bükk-vidéki barlangkutatásaimat. Ez alkalommal Nagyvisnyó község határában, Pallavicini Alfonz örgróf erdőbirtokán fekvő kisebb barlangokat és sziklaüregeket kutattam. Ezek befejezése után sorra került az Eszteafő-magaslat körül fekvő sziklaüregek felmérése. A harmadik terület, ahol kutatást végeztem, a

Feketesár vidéke volt. Itt a Szállás közelében levő Kőrös-barlangban rendszeres ásatást végeztem. Bejárásaimat az örgróf csurgói és feketesári vadászházából folytattam.

Ugyanebben az évben a Tapolcai-barlang vezetősége meghívására Tapolcára utaztam, hogy az utolsó években ott végzett feltáró munkákat megtekintsem. Örömmel láttam, hogy a barlang vitéz Péczeley Béla dr. közkórházi igazgató főorvos vezetése alatt és Berger Károly barlanggondnok közreműködése mellett nagyot haladt. A tavas szakaszban a száraz szigeteket kikotorták, miáltal az egész járat víz alá került. Ezután a végső részében tárt hajtattak a tavas szakasz kiinduló pontjához. Ezzel a művelettel igen érdekes körutazást létesítettek, ezt a látogatók csónakon teszik meg.

A Tapolcán töltött két napot arra használtam fel, hogy az újonnan feltárt tavas szakaszt felmérjem és eddigi felméréseim alapján a barlangról pontos térképet és leírást készítek. Tapolcai tartózkodásomat még arra is felhasználtam, hogy az évek óta itt működő lelkes és önzetlen barlangkutatók munkásságát közelebb fűzzem a Társulathoz, ami teljes mértékben sikerült. Így alakult meg Társulatunk új bizottsága, a Tapolcai Bizottság. Kérésre a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium, Gál László dr. minisztériumi osztálytanácsos pártfogása révén a barlang céljaira 500 pengő összeget engedélyezett.

A Magyar Tudományos Akadémia 400 és a Közoktatásügyi Minisztérium 500 pengős segélyei lehetővé tették, hogy 1942-ben rendszeres kutatásaimat az északi Bükkben folytathattam. Először Répáshutáról a távolabb fekvő Tar-kői-fülkében végeztem ötnapos próbaásatást, azután a falu fölött emelkedő Kővár-ad-hegy sziklaüregeit mértem fel. Be-

*Fegyik a nagy munka a Peskő-barlangban,
Örül a professor, hogy most újra itt van,
Beosztja a talajt egynéhány négyesszögbe,
Mozog a mérőlece bizony nagy sejtibe,
No fiúk, most szépen ki-ki a helyére,
Forgassuk a földet a tudomány kedvére!
Jön elő medvesonit, rénszarvas is szépen,
Csak épp a palotát bizony nagyon győren.*

*Amde még messze van júliusnak vége,
Szörnyű nagy kedve van egy orinyák pengőre.
Az orinyák pengécek nagy volt a keletje,
Szerszámját az ősember a mennyebe vitte.
Dolgozik a kapa, no meg az ásó is,
Fordul a talicska napjában százszor is.
Így dolgoznak ők mind nagy egyetértésben,
Amíg csak este lesz s haza mennek szépen.*

*Itt a Peskőházban, itt sem pihen senki,
Most lesz az estebéd, forog hát mindenki.
Előjön krumpli, gomba, meg szalonna,
Nem is marad éhen sem apraja, sem nagyja.
Ha aztán kúrról bogrács, lángér, csajka,
Szomjukat önkik a forrászize oltja.
Amott a kis patak, vize szint' oly tiszta,
Messziről az őz is idejön és issza.*

*Nini Maca eica most áll éppen lesbe,
Feni fehér fogát egy követ egérre.
Ha aztán nem akad egér a horgára,
Befelé somfordál s búslát bánatába.
Mosolyog mindenki megbékélt vig arccal,
Mégvan elégedve a napi munkával.
Kigyulladás a galy is, ropog a száraz fa,
Ez a barlangkutatók utolsó munkája.*

*Öten ülnek körül a lobogó tüzet,
Mésének egymásnak gyönyörű meséket.
Legtöbb érdekeseit köztük Miklós tudja,
Csöndes humorával sorra mind elmondja:
Volt egy tisztelendő városnak főpapja,
Füsvény volt, fukar volt az családja.
Ha vacsorát adott és hogy azt behozza,
Nem evett, nem ivott, két hétig koplatta.*

Kadić Ottokárné verse a bükki ásatásokról
A poem on the Bükk excavations by Mrs Kadić

fejezve Répáshutai kutatásaimat az ómassai szentléleki menedékházba tettem át székhelyemet, ahonnan mindenekelőtt átkutattam és felmértem Mályinka község több kisebb sziklaüregét. Ezek elintézése után sorra került a Solyom-kúti-sziklaüreg felásatása. Négy hét alatt sikerült e kis barlang felét fenékgig kiásatnom. Ebben az üregben jégkori emlősök maradványaival együtt két jellegzetes musztiéri kőszekőzt leltem.

Egyidőben a Solyom-kúti-sziklaüreg felásatásával vásár- és ünnepnapokon egy munkással

A Pál-völgyi-barlang Színház-termének lépcsője (Sz. K.)
The staircase leading to the Theatre room of the Pál-völgy cave
(Budapest)

a Heteméri-rókalyukat tártam fel; a benne lerakódott humuszt és kötőrmelékét felásattam és kihordattam. Szeptember 20-án, vasárnap egyik munkásommal felkerestem a Kovács-kőt és az alatta nyíló kis- és nagyfülkét felmértem, s mindegyikben próbaásatást végeztem, ezek azonban meddőnek bizonyultak.

A következő 1943. évben ugyancsak a Magyar Tudományos Akadémia 400 pengős segélyével augusztus hó 2-án Lillafüredre utaztam és az ottani Lilla-szállóban megszállva mindenekelőtt a Herman Ottó-barlangot és a Puszkaporosi-kőfülkét idegenforgalmi szempontból rendeztem. A barlang belsejében a Csarnok egyenetlen talaját vízszintesre ásattam, a Terem és a Hátulsó-folyósó talaját agyaggal és salakkal feltöltöttem, a Teremben levő Erkélyt aláfalaztattam, azután a Csarnok

és a Terem közötti feljratba lépcsőket építettem. A barlang belsejét rendbe hozva a Bejárat előtti térség rendezéséhez fogtam. Itt a talajt kiegyenlítettem, a Puszkaporosi-kőfülkéhez felnyúló mészkőfalnak kiálló dudorait levésztettem és megfelelő aláfalazással felvezető kőlépcsőket építettem.

A Herman Ottó-barlangban a rendezést befejezve egy héten át felmértem az Anna-barlangot és a kapott mérési adatok alapján megrajzoltam a barlang alaprajzát, metszeteit, s végül elkészítettem részletes helyrajzi leírását.

Szeptember 5-én Lillafüredről Szentlélekre utaztam s az ottani menedékházban megszállva a Sólyom-kúti-sziklaüregben az előző évben megkezdett rendszeres ásatást folytattam. Sorra került a megmaradt túlsó oldal négyszögeinek felásatása. A *pleisztocén* rétegekből barlangi medve és farkas kevés csontjain kívül egynehány jól megmunkált musztérien kőeszköz került a felszínre. A vasárnapokat ez alkalommal is a Szentlélek közelében levő Heteméri-rókalyuk felásatására és környezete rendezésére használtam fel.

Befejezve kutatásaimat, szeptember 22-én Szentlélekről Lillafüreden át Miskolcra utaztam, itt Molnár Bélánál megháltam és másnap Terikéhez Galya-tetőre utaztam. Itteni üdülésem alkalmával egyik nap kirándultam Ágasvárra, hogy az ottani barlangot megtekintsem, utóbbinak bejáratát azonban beomlasztották s ezzel a látogatást lehetetlenné tették.

A háború előtti években folyamatban volt pótkutatásaim során 1944-ben a varbói Kőlyuk végleges elintézésére is sor került. A Közoktatásügyi Minisztériumtól 500 pengő költséget kaptam, hogy ebben az üregben

újabb próbaásatást végezzek, s ezzel végleg megállapítsam, vajon kitöltése rejt-e számba vehető tudományos anyagot. A kutatást Lillafüredről intéztem a helybeli erdőhivatal és a palotaszálló vezetősége támogatásával.

Az újabb próbaásatás is meddőnek bizonyult, amennyiben kevés újkori csontokon és *prehisztorikus* cserépedény-töredékeken kívül értékesebb emlékeket nem találtunk a 3 m mélyre kiásott humuszrétegekben. Mikor azonban a próbaárokkaal a barlang végére értünk, vízszintes rése akadunk, mely kövekkel volt eltorlaszolva. Utóbbiaknak eltávolítása után szűk lyuk nyílt meg, amelyen át látni lehetett, hogy a barlang közel 10 m hosszú, rézsút lefelé nyúló üreggel bővül.

A következő nap bányaméccsessel felszerelve az üregbe hatoltunk, s mikor ennek alsó végén ereszszerűen lenyúló szikla alatt átbújtunk, nagyméretű föld alatti csarnokban álltunk, amelynek kiterjedését mécsesünk fénye be sem tudta világítani. Kétségtelenné vált, hogy az eddig ismert kisméretű Kő-lyuk befelé nagyobb üregben folytatódik. Az újonnan feltárt terjedelmes barlangszakasz alja csakhamar vízszintessé válik, a megvilágított falakat vékony, hófehér mészréteg vonja be, a magas mennyezetről kisebb cseppkőcsapok sűrűn egymás mellett csüngnek, velük szemben a barlang fenekén kisebb-nagyobb kőgyertyák merednek felénk, az oldalfalakat pedig helyenként fehér cseppkövek díszítik.

Meghatottan haladtunk tovább a csarnok belsejébe, lépten-nyomon új érdekességeket felfedezve. Végül nagyobb ív alakú kapuhoz értünk, melynek átlépése után hatalmas, az előbbinél is jóval nagyobb csarnokba jutottunk. Olyan hatalmas föld alatti üregben álltunk, hogy idő kellett, míg annak oldalait és egyes

részeit mécsesünk világítása mellett bejártuk. Utunkon annyi melléküreget, alacsony átbújót, szűk hasadékokat és rejtélyes lyukat, annyi különféle cseppkőves képződményt és falbekérgeszt láttunk, hogy alig tudtunk határozni, melyik részt vizsgáljuk meg először.

A közöltekből kitűnik, hogy 1944. év őszén a Bükk hegységben új, a nyilvánosság előtt és az irodalomban eddig ismeretlen nagyobb kiterjedésű, látványos barlangot sikerült feltárunk. Minthogy a rendelkezésemre állott csekély anyagi eszközök nem engedték meg, hogy a barlang belsejében próbaásatást végezzek, csupán arra szorítkoztam, hogy a barlangot felmérjem, és egyes részeit leírjam. A közben kitört második világháború megakasztott abban, hogy kutatásaimat folytathassam.

A barlangkutatás társadalmi megszervezése

Egyéni kutatásaimon kívül mindenkor arra törekedtem, hogy másokat is barlangkutatásra buzdítsak, vagy legalább a barlangok érdekes és tanulságos voltára figyelmüket felhívjam. Mindenütt, ahol láttam, hogy egyesületekben, különösen turistaegyesületekben barlangok iránt érdeklődnek és ott kutatni óhajtanak, készséggel szolgáltam felvilágosítással, tanáccsal, esetleg szereztem anyagi eszközöket, hogy az illetők barlangokban kutathassanak. Ha láttam, hogy valamely barlang vagy barlangvidék iránt számosak érdeklődnek, esetleg kutatni óhajtanak, bizottságok vagy szakosztályok alakjában megszerveztem a munkát. Így keletkeztek részben a Magyar Barlangkutató Társulat kebelében, részben pedig turistaegyesületek keretein belül barlangkutató bizottságok, ott pedig, ahol az ilyen

törekvések állandósultak és komoly alakot öltöttek, szakosztályokat szerveztem.

Az első ilyen barlangkutató csoport a Pál-völgyi-barlang feltárására alakult és több éven át arra törekedett, hogy azt feltárja és járhatóvá tegye. 1917-ben a Földtani Intézet azzal bízott meg, vizsgáljam meg és mérjem fel a Pál-völgyi-barlangnak addig feltárt részeit. Ezzel a munkával magam is bekapcsolódtam a barlang kutatásába; tanáccsal és útbaigazítással állandóan segítségére voltam a barlangkutatóknak. Utóbbiak 1919-ben beolvadtak a Pannónia Turista Egyesületbe, és annak keretein belül megalakították a Barlangkutató Szakosztályt. Mindenekelőtt arra törekedtek, hogy a rendezett barlangrészeket jó karban tartásuk, és az idegenvezetést ellássák.

Az 1926-ban megalakult Magyar Barlangkutató Társulat első feladatai közé a Pál-völgyi-barlang fellendítését tűzte ki, és erre a célra állandó bizottságot szervezett. Még ugyanabban az évben kieszközöltem a Székesfővárosnál, hogy a barlangba a villanyvilágítást vezessék be, úgyhogy az 1927. évben tartott barlangkutató kongresszus résztvevőinek a barlangot villanyfényben mutathattuk be. Ugyancsak a bizottságon belül kieszközöltem, hogy a Székesfőváros fejlesztésre évenként bizonyos összeget engedélyezzen. Ezekből az összegekből a kutatók mindenekelőtt rendezték a barlang bejáratát és a Lóczy-termet, a következő években újjáépítették a két Lépcsős-lejárat lépcsőit, azután a Színházba vezető rozoga falépcsőt vaslépcsőkkel cserélték ki, rendezték a Bástya környékét, és végül kiépítették a régen tervezett, a Scholtz-próba és a Peti-folyosó közötti szűk szakaszt. Ezzel azt érték el, hogy a látogatók a barlangot körjáratban, visszatérés nélkül járhatták be.

A másik egyesület, mely nagyobb érdeklődést tanúsított a barlangok iránt, a Budapesti Egyetemi Turista Egyesület volt. A [I. világ] háború után a harcterekről visszatért diákok arra kértek fel, hogy egyesületük keretein belül szervezzek barlangkutató szakosztályt. Mivel a diákok közt főleg technikusok voltak, azt a tanácsot adtam nekik, hogy rendezkedjenek be zombolyok kutatására, mivel ilyen irányú vizsgálatok nálunk alig történtek, holott ezek sok új felfedezésre nyújtanak reményt. A kutatások tényleg megindultak, és diákjaim ezen a téren igen szép eredményeket értek el.

Később az egyetemi barlangkutatók élére Kessler Hubert került, akinek vezetése alatt a Szakosztály további szép eredményeket ért el, főleg a Baradlában, a Vecsem-bükkben, a Szilicei-fennsíkon és más elkarstosodott területen.

A harmadik turistaegyesület, mely barlangkutató tevékenységét Társulatunk vezetése alá helyezte, a Budapesti Turista Egyesület Alpesi Osztálya volt. Ez főleg a Solymári-barlang kutatására és kezelésére törekedett. Itt a Siklóban csigaszzerűen levezető, vasgerendákra felépített lépcsőket azon az összegben készítették el, amelyet Pest vármegye törvényhatóságától sikerült szerezniem. E barlang rendkívül bonyolult szerkezete és nehéz bemászása miatt a további rendezés elmaradt, a sziklamászó turisták számára eredeti természetes alakjában meghagytuk.

A barlang alatt épült munkásházát a Társulat bérbé vette és a barlangot látogatóknak átöltözködés és pihenés céljaira rendelkezésre bocsájtotta. Itt töltöttem Terikével néhány hónapot, amikor a Székesfőváros bombázása megindult. Alig hogy innen távoztunk, néhány nap múlva ide is esett bomba, a menedékház közvetlen közelébe.

A Legény-barlang bejárata, a jobb szélén Kadić Ottokár ül (MTM)
The entrance of the Legény cave (Pilis mountain), Ottokár Kadić sitting on the right

A negyedik turistaegyesület, mely barlangkutató törekvéseit Társulatunk szakfelügyelete alá helyezte, a Természetbarátok Turista Egyesület Alpesi Osztálya volt. Ez a klastrompusztai Legény-barlangot választotta munkaterületéül. Az éveken át végzett feltáró munkálatok révén ez az eredetileg kicsi üreg tekintélyes barlanggá bővült.

Mikor a Szemlő-hegyi-barlangot felfedezték, a Földtani Intézet azzal bízott meg, hogy ezt az új barlangot kutassam át és mérjem fel. Ez Sebős Károly és Jancsika orvostanhallgató segítségével tényleg megtörtént. Az volt a tervem, hogy ezt a gyönyörű barlangot is rendezzük és a nagyközönség számára hozzáférhetővé tegyük. E feladat elvégzésére itt is megalakítottam a Szemlő-hegyi Bizottságot, és a Székesfőváros készséggel nyújtott volna erre a célra is anyagi támogatást. E szép feladat végrehajtása azonban a tulajdonos csökönyös, bogaras viselkedésén akadt meg.

Egy további barlangkutató csoport, mely Társulatunk irányítását elfogadta, a Tapolcai Barlang Társaság volt. Ez a Tapolcai-barlang

fejlesztését és idegenforgalmi kezelését vállalta. A Kereskedelmi Minisztérium Idegenforgalmi Osztályában sikerült több éven át a barlang fejlesztésére anyagi támogatást szerezni, ami lehetővé tette, hogy a barlangban a csónakozást körutazással meg lehetett tenni. A Tapolcai Barlang Társaság az utóbbi években beleolvadt Társulatunkba, és mint Tapolcai Bizottság folytatta barlangkezelő munkásságát.

A barlangkutató egyesületek, szakosztályok és bizottságok külön-külön feladatok köré csoportosulva egységes irányításom alatt önállóan végezték önként vállalt feladatukat. Hangoztatnom kell, hogy ezek a vállalkozások mindenkor *önzetenül, úgyszeretből történtek, és ez a körülmény magas erkölcsi színvonalra emeli ezeket a társadalmi úton végzett barlangkutatókat.* Ennek a harmonikus, önzetlen együttműködésnek köszönhető az a sok szép eredmény, amelyet az utolsó évtizedekben el tudtunk érni.

Sajnos, a második világháború ezt a szervezett együttműködést teljesen felborította, és kérdés, hogy azt valaha is újból meg tudjuk-e szervezni; én legalábbis aligha!

Civil societies for speleology

In January 1910, Lajos Lóczy sr. proposed to the elected board of the Geological Society that there should be an organisation for cave researchers. This was how the Speleological Committee, the first scientific body was established on 28th, chaired by Károly Siegmeth, while I was appointed as executive.

The Committee decided to discuss matters at meetings, set up a cave catalogue, write popular articles, carry out research and publish the results under a separate heading of the „Geological Bulletin” in Hungarian and German. The Committee sent me on missions to make excavations in the Aggtelek cave (1910–13), the Puskaporos cavity, the Forrásvölgy cave, the Pilisszántó cavity and the Násznép cave, and to carry out research and survey in the Anna cave (1912).

In 1913, the Committee elected me to become chair, and at the initiative by Mihály Lenhossék transformed into a Section on 20 February, establishing the scientific periodical “Cave Research”. Commissioned by the Section, I carried out excavations in the Szent Iván cave in Gellérthegy, in the Danca cave at Égerszög (1913), and in the Remete cave at Nagykovácsi (1914). Then, due to World War I, field research was suspended for several years.

The idea of forming an independent society was born in 1925, and the Hungarian Speleological Society was established on 20 February 1926, mobilising, in addition to scientists, tourists indulging in cave research as well as the general public. The Society founded local committees for the Aggteleki, Pál-völgyi, Solymári caves, and later for the Szemlő-hegyi and Tapolcai caves, and launched the popular magazine “World of Caves”. Field research started at Aggteleki, Csákvári, Büdös-

pest and Kecskelyuk caves. In 1929, I researched 21 caves in the western Bükk Hills.

Copying the Austrian model, the Society worked out a law on caves in 1929, but it was put on the shelf in the Ministry of Agriculture. In the frame of the Society and supported by the Hungarian Academy of Sciences, I carried out excavations in the Peskő cave (1940), in the caves at Nagyvisnyó, around the Feketesár (1941), in the northern Bükk Hills (1942), in the Herman Ottó cave, the Puskaporosi cavity and the Sólyomkúti rock hollow (1943). In 1944, we discovered a spectacular, large cave at the Kő-lyuk, but excavations could not take place at the time because of the war.

Apart from my solitary research expeditions, I always made an effort to encourage others to the study of caves, or I tried to draw attention to the more interesting and informative aspects of caves. If I saw interest towards caves at a tourist club, I readily supplied them with information, or occasionally even acquired funds for them.

This was how the Pannónia Tourist Society came to life for the exploration and interpretation of the Pál-völgy cave, or the Speleological Section of the Budapest Universities’ Tourist Society to carry out research in the Alsó-hegyi shafts and the Baradla cave, the Alpine Unit of the Budapest Tourist Society for the research and management of the Solymári cave and the Alpine Unit of the Naturalist Tourists for the exploration of the Legény cave.

These speleological societies carried out their mission under my guidance, but in separate groups, independently, out of pure love for this profession, as a civil affair. The war overturned this self-organised collaboration. The question is whether it will ever be possible to re-organise it, but I certainly cannot!

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK

Kapcsolataim külföldi barlangkutatókkal

Mikor a magyar barlangkutatás ügye újból föllendült és a kutatások az ország több helyén ismét megindultak, arra törekedtem, hogy a külföldi, nevezetesen az osztrák és német szaktársakkal a kapcsolatot felvegyem. Az első ilyen alkalom az 1925. évben kínálkozott, amikor a német és osztrák barlangkutatók Ebensee-ben tartották vándorgyűlésüket. Erre a Német Barlangkutatók Főszövetsége, a Hauptverband Deutscher Höhlenforscher berlini vezetősége Szakosztályunkat is meghívta. Báró Nopcsa Ferenc dr., a Földtani Intézet igazgatója, fontosnak tartva azt, hogy ezen a gyűlésen Magyarország is képviselve legyen, 4 000 000 korona úti átalány kiutalásával lehetővé tette, hogy Vigh Gyula dr. kollégámmal Ebensee-be utazhassunk.

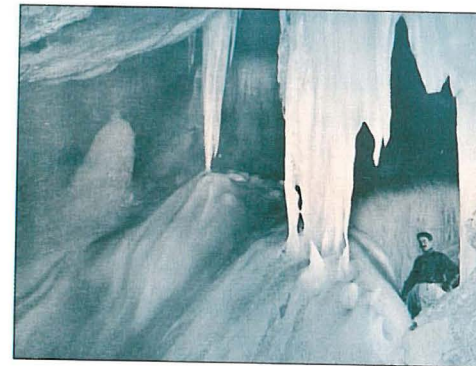
Rendkívül tanulságos utazásunk augusztus 30-tól szeptember 7-ig tartott, s nekünk, magyar barlangkutatóknak igen fontos eredményeket hozott. A vándorgyűlés közgyűlése elvből elhatározta, hogy a német barlangkutatók szövetsége a mi alakulandó barlangkutató társulatunkkal érdekközösségbe lép, és megbízta a Hauptverband [Főszövetség] vezetőségét, hogy az ügyben a magyar hivatásos barlangkutatókkal érintkezésbe lépjen.

Az érdekközösség célja a német és magyar barlangkutatókat egymáshoz közelebb hozni, közöttük baráti viszonyt fenntartani; Németország, Ausztria és Magyarország barlangtani

viszonyait kölcsönösen megismerni és egyesített erővel a barlangügyet tudományos és turistai szempontból propagálni.

Ennek a célnak az elérésére a német és magyar barlangkutatók a következő teendőket tervezték: kölcsönösen barlangkutató egyesületekbe tagul belépnek, folyóirataikba közleményeket írnak, barlangtani folyóirataival és dolgozataival csereviszonyba lépnek, felváltva német, osztrák és magyar városokban vándorgyűléseket, felolvasó előadásokat és kirándulásokat szerveznek, s ezzel a nevezett országok barlangjai érdekében idegenforgalmat teremtenek.

Ezek voltak nagy vonásokban azok a teendők, amelyekről az ebensee-i vándorgyűlésen szó esett. Említenem kell még azt is, hogy a létesítendő Magyar Barlangkutató Társulat

A Dachsteini-jégbarlang (Sz. K.)
Dachstein Ice Cave

a Hauptverbanddal mint egyenrangú tag szövetkeznek.

A közgyűlés és a szakülések megtartása után következtek a kirándulások. Szeptember 3-án *Hallstadton* át *Obertraunba*, a kirándulások kiinduló helyére utaztunk. Onnan másnap meglátogattuk a *Koppenbrüllli-barlangot*, s még ugyanaznap délutánján a *Dachstein-hegység* 1340 m magas *Schönbergalpe* nevű menedékházához kirándultunk, s onnan a *Rieseneishöhle* és a *Mammuthöhle* barlangóriásokat bejártuk.

Elbúcsúzva német és osztrák barlangkutató társainktól, 6-án Salzburgba utaztunk, ott meglátogattuk a hellbronni kastélyban elhelyezett barlangtani múzeumot. Salzburgból *Werfenbe* folytattuk utunkat, ahonnan még ugyanaznap felkapaszkodtunk a *Tennen-hegység* 1567 m magasságában épült barlang-menedékházhoz, innen másnap reggel bejártuk az *Eisriesenwelt* nevű óriási jégbarlangot, s leszállva *Werfenbe*, Bécsen át hazautaztunk.

Embensee-i kirándulásunk nemcsak azért volt fontos, mert sokat láttunk és tanultunk, hanem

főleg azért, mert bennünket, magyarokat tisztelő és munkánkat megbecsülő kultúrnemzet barlangkutató fiaival személyesen megismertünk, velük megbarátkoztunk s legfőbb barlangkutató szervükkel szűkebb viszonyba léptünk. Munkásságunk elismerése jeléül a vándorgyűlés mindkettőnket Barlangi medveplakettel tüntetett ki.

A következő 1926. évben *Laichingenbe* utaztam, hogy a német és osztrák barlangkutatók vándorgyűlésén részt vegyek, s a Társulat és a Hauptverband között már korábban létrejött együttműködést kiépítsük.

A vándorgyűlés szeptember 1-jétől 12-ig tartott; ez idő alatt *Laichingen* és *Schelklingen* vidékén több nevezetes barlangot látogattunk meg, esténként pedig a vándorgyűlés előadásokat rendezett. A 2-án tartott közgyűlés többek között két fontos magyar vonatkozású tárggyal is foglalkozott: 1. jóváhagyta a német és magyar barlangkutatók között az év folyamán létrejött érdekközösség ügyrendjét; 2. elhatározta, hogy az 1927. évi vándorgyűlést Magyarországon

Zur Erinnerung an die
Tagung des Hauptverbandes
Deutscher Höhlenforscher
vom 1.-6. Sept. 1926
in Laichingen.

Kadić Ottokár bejegyzése a laichingeni konferencia vendégkönyvében (Sz. K.)
Ottokár Kadić's entry in the guest book of the Laichingen conference

In freundlicher Erinnerung an
Prof. Dr. Ottokar Kadić
Chefgeologe an der kgl. ungar.
geolog. Reichsanstalt
Budapest

tartja. Az érdekközösség megkötésével egész Közép-Európában egységes és céltudatos barlangkutatót tettünk lehetővé.

Az 1927. év a magyar barlangkutatók történetében nevezetes esztendő volt, mert ekkor folyt le a német és magyar barlangkutatók első kongresszusa Magyarországon. Erről a nagyfontosságú eseményről külön fejezetben fogok beszámolni.

A kongresszust megelőzőleg a Hauptverband Bécsben vándorgyűlést tartott, amelyen megtárgyalta a német és osztrák barlangkutatók ügyeit. A vándorgyűlésen, mely szeptember 10-től 13-ig tartott, a Társulat részéről nálam kívül még *Cholnoky Jenő* dr. elnök és négy más tag is részt vett [Aczél Frigyes, *Hillebrand Jenő*, *Pürner Rudolf*, *Schönviszky László*].

Szeptember 11-én délelőtt három órás autótutatót tettünk Bécs város főbb útvonalain, majd *Schönbrunnban* meglátogattuk az egykori császári kastélyt. Délután az Alsó-ausztriai Barlangkutató Egyesület autókirándulást rendezett *Wienerwaldba*. A koblenzi kastélyban elfogyasztott oszonna után sétaautót tettünk *Grinzingre*, s itt egy vendéglőben kedélyesen eltöltöttük az estét.

12-én délelőtt *Thaler András* földművelésügyi miniszter kihallgatáson fogadta a német és magyar barlangkutatókat. Utána ugyanott az Állami Barlangkutató Bizottság közgyűlést tartott. Délután az Állami Barlangtani Intézetben gyűltünk össze, hogy meghallgassuk *Saar Rudolf* dr. minisztériumi osztályfőtanácsos, földművelésügyi barlangreferens előadását az osztrák barlangkutató feladatairól, és *Kyrle György* dr. egyetemi tanár, az intézet vezetőjének előadását az Állami Barlangtani Intézet eddigi működéséről. Este a földművelésügyi

miniszter vendégül látta a német és magyar barlangkutatókat.

13-án délelőtt *Götzinger Gusztáv* dr. főgeológus, főbányatanácsos vezetése mellett meglátogattuk az Állami Földtani Intézetet, utána pedig *Trauth Frigyes* dr. és *Bayer József* dr. múzeumi igazgatók vezetése mellett a Természettudományi Múzeumot. Ugyanakkor küldöttség tiszteleggett az osztrák kereskedelmi és közlekedésügyi miniszternél és Bécs város polgármesterénél. Délután a Hauptverband vezetősége értekezletre gyűlt össze, utána pedig közgyűlést tartott.

A Hauptverband bécsi vándorgyűlése alkalmat nyújtott nekünk, magyar barlangkutatóknak, hogy megismerjük a német és osztrák barlangkutatók törekvéseit, különösen pedig az osztrák állami barlangkutató intézményeket. Mindenütt, ahol megfordultunk, szívélyes fogadtatásban és vendéglátásban részesültünk.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter az 1928. évben 800 pengő segélyt engedélyezett arra, hogy a *Nordhausenban* és *Berlinben* tartandó német és osztrák barlangkutatók vándorgyűlésén a Társulat magát képviseltesse. Ezt az összeget hárman vettük igénybe olyképpen, hogy a hiányzó költségeket sajátunkból pótoltuk. A vándorgyűlés lefolyásáról a Társulat egyik szakülésén számoltam be, szövege sajnos az akkori nehéz viszonyok mellett nem jelent meg nyomtatásban.

Tanulmányutunk az előbbiekhöz hasonlóan pompásan sikerült. Barlangtani ismereteink ismét bővültek, megismertük Németország legnevezetesebb barlangjait és mindazokat, akik újabban felkarolták és kutatták. Éppen azért az alábbiakban erről bővebben fogok beszámolni.

George Kyrle, a karsztudomány nemzetközi egyénisége
George Kyrle, an internationally recognised karst scientist

Az a bensőséges barátság, amely évek óta a német és magyar barlangkutatókat közös munkában egyesíti, ebben az évben a két nemzet barlangkutatóit ismét összehozta; ez egyszer német földön, a Harz-hegység bérceiben és a németek fővárosában, Berlinben. Itt tartotta a német barlangkutatók szövetsége, a Hauptverband Deutscher Höhlenforscher az évi vándorgyűlését, amelyre különös szeretettel hívott meg bennünket, magyarokat is. Bár arra törekedtünk, hogy magyar részről ezen a vándorgyűlésen minél többen részt vegyenek, az eleinte nagyobb számban jelentkezett résztvevők csoportja elutazáskor tízre csökkent. Részt vettek: Terike feleségem, Kaffka Péter titkár, Kretzoi Miklós tanítványom, Pürner Rudolf, Kommer József és fia, László, özv. Péntek Gyuláné és leánya, Mici.

Ez a kis társaság szeptember 7-én indult el a fővárosból a reggeli gyorsvonattal Bécsbe, ahonnan, az osztrák barlangkutatókkal együtt ugyanaz nap délután az éjjeli gyorsvonattal a Passau–Leipzig–Halle vonalon haladva

másnap délben a németek ezeréves városába, Nordhausenbe érkezett. A pályaudvaron a berlini barlangkutató társulat főtítkára, Wolf Benno dr. igazságügyi tanácsos és az előkészítő bizottság néhány tagja fogadott és elszállásolt bennünket. Este egy kávéházban találkoztunk a többi résztvevővel. Ez alkalommal Horvátország és Csehszlovákia is képviselte magát, miáltal ez a vándorgyűlés éppen úgy, mint a magyarországi kongresszus, bizonyos mértékben nemzetközi jelleget nyert. A vándorgyűlésen közel 70 barlangkutató és érdeklődő vett részt.

9-én délelőtt Stolberg A. múzeumigazgató kalauzolása mellett megtekintettük a város nevezetességeit, főképpen az egykor falakkal és bástyákkal megerősített városrészt, ennek még ma is látható történelmi értékű műemlékeit, nevezetes épületeit, templomait és múzeumait. Este a Finkenburg nevű történelmi épületben gyűltünk össze ismerkedő vacsorára. Itt volt Stolberg Henrik herceg is, a vándorgyűlés védnöke. Vacsora közben megindultak a szokásos üdvözlő beszédek. Elsőnek Baller dr., Nordhausen város polgármestere üdvözölte az egybegyűlteket, utána Saar Rudolf báró a Hauptverband, Kyrle György dr. a bécsi egyetem, Schönichen Walter dr. a berlini természetvédelmi intézet, Hilzheimer Miksa dr. a berlini barlangkutató társulat, Wolf Benno dr. a német barlangkutató egyesületek, végül én a Magyar Barlangkutató Társulat nevében üdvözöltem a jelenlevőket. A következő nap szakülés volt, amelyen több előadás hangzott el; én a magyar barlangkutató és ősebertudomány vonatkozásait fejtegettem.

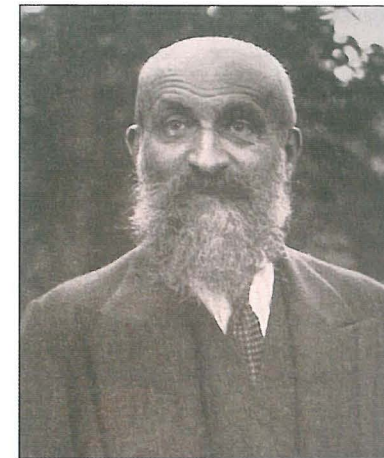
11-én reggel vasúton Ellrichre utaztunk, hogy az ottani alagútban levő Himmelreich nevű barlangot megtekintsük. A legtöbb utas,

aki az ellrichi alagúton átrobog, nem is sejtje, hogy itt tulajdonképpen nem alagútban, hanem barlangban utazik.

A barlangból kikerülve, a társaság egyik része a Trogstein-barlang tanulmányozására Tettenbornra kirándult, a többiek pedig egy bükkfaerdőn át Walkenriedre mentek. Az ottani sachsensteini törpe gipszbarlangot megtekintve a társaság vonaton Ellrichre visszautazott. Itt a vasútállomás egyik várótermében pompásan terített asztalon különböző színű fajrózsákból összeállított csokrok, valóságos rózsakert várta a kirándulókat. A vendégeket ebéd közben Pantel vasúti tanácsos, az ellrichi kirándulás vezetője üdvözölte. A magyar csoport ez alkalommal meleg ünneplésben részesült, távozáskor pedig Teriket óriási rózsacsokorral halmozták el.

12-én autóbusszon Ulfrungenba rándultunk, hogy a híres Heimkehle nevű gipszbarlangot, Németország legnagyobb barlangját megtekintsük. Ezt Wienrich Tivadar konzul nagy anyagi áldozatokkal tárta fel és rendezte [1920]. A Heimkehleből kikerülve a kirándulókat a barlang tulajdonosa nejével és leányával együtt ünnepi ebéddel várta és meleg szavakkal üdvözölte. Délután Stolbergbe utaztunk, ahol a hercegi kastélyban a vándorgyűlés védnöke, Stolberg Henrik herceg üdvözölte a megjelenteket. Ozsonna után kirándultunk a közeli Auerberg kilátótoronyhoz és innen ismét vissza a Heimkehlehez, amely ezernyi gyertya fényében várt bennünket. Az ünnepély nagyszabású tűzijátékkal végződött s már késő éjjel volt, amikor autóbuszaink Nordhausenbe érkeztek.

13-án reggel ismét autóbuszokon a Barbarossa-barlang látogatására Rottlebenbe utaztunk. Itt a barlang tulajdonosa, Ruxleben

Beno Wolf, a barlangbiológia tudósa (Sz. K.)
Beno Wolf, an acknowledged biospeologist

báró fogadott bennünket. Rövid pihenés után a házigazda kalauzolása mellett bejártuk Európa egyik legnevezetesebb barlangját. Az 1.5 km hosszú barlang kőzete gipsz, ennek fodros szerkezete és gyapjúhoz hasonló képződményei a barlangnak egészen különös habitust kölcsönöznek. A látogatás után a tulajdonos a vendégek tiszteletére ebédet adott, majd autóbusszon szép erdős úton fokozatosan emelkedve a Kyffhäuser-hegy csúcsa alatt épült szállóhoz és a Kyffhäuser-emlékműhöz mentünk.

14-én korán reggel vasúton Scharzfeldre utaztunk, ahol Friezen Jakob dr., a hannoveri múzeum igazgatója kalauzolása mellett a dolomitban fejlődött Steinkirche nevű barlangot néztük meg. Ezután szép bükkfaerdőben haladva az Einhorn-barlanghoz mentünk. Ezt a 380 m hosszú barlangot 1663-ban fedezték fel és a benne található, az „egyszarvútól” származó csontokat gyógyszer gyanánt hozták forgalomba.

15-én vasárnap reggel elbúcsúzva nordhauseni barátainktól a Brocken-vasút szalon-

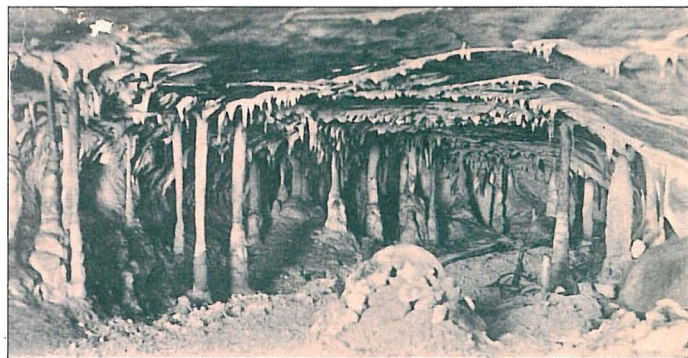
kocsijában Rübelandra utaztunk a *Hermann- és Baumann-barlang* látogatására. Mind a két barlang mészkőben fejlődött és közel fekszik egymáshoz. Este a barlangi szálloda dísztermében a vendégek tiszteletére Blankenburg kerületi elöljárósága a helybeliek közreműködésével felejthetetlenül szép estélyt rendezett. Músortra kerültek: prolog [bevezető], kari énekek, nemzeti táncok, és a barlangőrök által bemutatott Törzsünk utolsója című költemény alakjában irt alkalmi színdarab. Vacsora alatt a vendégeket a kerület elöljárója, Schultz dr. üdvözölte. Kitűnő hangulat közepette több lelkes beszéd hangzott el. Én a német és magyar barlangkutatók testvéri együttműködésére emeltem poharamat.

Kapcsolatban a nordhauseni vándorgyűléssel a német és magyar résztvevők szeptember 19-én, elhagyva a Harz-hegységet, a berlini barlangkutató társulat meghívására Wernigerodén át Berlinbe utaztak, ahol még aznap este a Pschor sörház különtermében ismerkedő vacsora volt. A megjelenteket *Hilzheimer Miksa* dr. múzeumi igazgató, a berlini barlangkutató társulat elnöke üdvözölte. A magyar követség képviselője és mások felszólalása után én meg-

köszöntem a szívélyes fogadtatást és utaltam *Wolf Benno* főtitkár abbéli érdemeire, hogy a német és magyar érdekközösség létrejött és évről évre erősödik. Másnap délután Becker porosz kultuszminiszter oszonnára hívta meg a résztvevők egy részét, s ez alkalommal különös figyelmével tüntette ki a magyar vendégeket.

Több napi berlini tartózkodásunk alatt alkalmunk volt szaktársaink kalauzolása mellett megismerni mindazokat az intézményeket és tudományos köröket, amelyek a barlangkutatásra különös gondot fordítanak. Mellékesen arra is nyílt bőven alkalom, hogy a német nemzet fővárosában felhalmozott kultúrkincseket megtekintsük. Rövid egynehány napi tartózkodásunk alatt meglátogattuk az összes nevezetesebb múzeumot, a földtani intézetet, az állatkertet az akváriummal, s végül autótutatót tettünk Potsdamba, ahol meglátogattuk a néhai császári kastély pazar berendezését. 23-án búcsút vettünk a németek fővárosától, s azoktól, akik berlini tartózkodásunk alatt elhalmoztak bennünket barátságukkal és vendégszeretetükkel.

Ismételve hangsúlyozom, hogy a nordhauseni és berlini vándorgyűlés nekünk, magyaroknak rendkívül tanulságos volt. Ez

Hermanns Höhle (barlang)
(Sz. K.)
Hermanns Cave

alkalommal megismertük Németország legrégibb és legfontosabb barlangjait. Alkalmunk volt látni, hogy a németek miképpen kezelik látványos barlangjaikat és hogyan állítják az idegenforgalom szolgálatába. Megismerkedtünk mindazokkal a körökkel és egyénekekkel, akik a német barlangügyet irányítják és vezetik. Ünnepeles fogadtatásoknál kölcsönös üdvözléseinkkel tanúságot tettünk a két nemzet baráti együttműködése mellett. Külföldi tanulmányutunkkal nemcsak a mi szerény barlangügyünknek, hanem a magyar ügynek általánosságban is némi szolgálatot tettünk.

A nemzetközi barlangkutató kongresszus

A Hauptverbandnak Bécsben lezajlott vándorgyűlése után [1927] a német és osztrák barlangkutatók szeptember 14-én a délutáni gyorsvonattal fővárosunkba érkeztek. A vendégeket a Keleti pályaudvaron az Előkészítő Bizottság tagjai és a sajtó képviselői várták.

Az érkezettek közül különösen a következőket említem: A Német Barlangkutató Szövetsége képviselőjében *Mühlhofer Ferenc* ezredes és *Wolf Benno* dr. országos igazságügyi tanácsos; az osztrák földművelésügyi minisztérium képviselőjében báró *Saar Rudolf* dr. miniszt. osztálytanácsos, földművelésügyi barlangreferens; az osztrák közoktatásügyi minisztérium képviselőjében *Kyrle György* dr. egyetemi tanár, az Osztrák Barlangkutató Intézet vezetője; az Alsó-ausztriai Barlangkutató Egyesület képviselőjében *Bandl Erich* dr. miniszt. tanácsos és *Friesen Robert* kapitány; a Salzburgi Barlangkutató Egyesület részéről *Angermayer Ervin* dr. főtörzsorvos és *Oedl Róbert* mérnök; a Frankfurti Barlangkutató

Egyesület részéről *Becker Károly* dr. geológus és kémikus; a Nürnbergi Természetvizsgáló Társulat barlangkutató csoportja élén *Cramer Helmuth* és *Zimmermann Richard*; a Szász Barlangkutató Egyesület képviselőjében *Ruscher János*; a Mürzzuschlagi Barlangkutató Egyesület részéről *Potischek Lipót* [elnök]; a Karpfenbergi Turista Egyesület Barlangkutató Szakosztálya képviselőjében *Markovits Béla*; és a Weizi Barlangkutató Egyesület részéről *Sommer Ernő* érkezett.

Nevezettekén kívül még megjelentek: *Wieggers Frigyes* dr. berlini egyetemi tanár, *Riese Walter* dr. berlini geológus, *Hilzheimer Miksa* dr. a *Charlottenburgi* Múzeum igazgatója; *Körner Henrik* dr. charlottenburgi kamarai igazságügyi tanácsos, *Götzinger Gusztáv* dr. bécsi főgeológus, főbányatanácsos, *Hobelsperger Alajos* dr. linzi banktisztviselő, *Wienrich Tivadar* ulftrungi konzul leányával és mások, összesen 50 résztvevő érkezett. A megjelenteket az Előkészítő Bizottság nevében *Cholmoky Jenő* dr. üdvözölte.

A kongresszusra érkezett vendégek a Keleti pályaudvarról a közeli Imperial szállóba mentek, ahonnan *Csurka István* mérnök vezetése mellett elindultak a háromórás fővárosi autótúra. A legtöbb résztvevő most látta először a Duna két partján épült fővárost, amelynek szép, rendezett körútjai, szobrokkal díszített terei, fényes palotái és templomai valamint a budai királyi vár mind mély hatást gyakoroltak a külföldiekre; az utazás végpontja a Gellért-hegyi Szent Iván-barlang volt, ahol *Kamenszky Gyula*, a Szent Gellért Egyesület ügyvezető elnöke fogadta és kalauzolta a vendégeket. Kevés európai város dicsekedhet azzal, hogy kellős közepén barlangja is van, ezért vendégeink meg voltak lepve, amikor

A német-magyar barlangkutató kongresszus külföldi vendégei a Keleti pályaudvar előtt (MTM)
The participants of the German – Hungarian cave research congress in front of the Keleti Railway Station (Budapest)

első útjukon a főváros szívében barlangot láttak. Már szürkülni kezdett, amikor a kongresszus résztvevői a misztikusan kivilágított kegyhelyet elhagyták és a szomszédos Szent Gellért szállóba vonultak.

Közvetlenül a barlang látogatása után a Német és Magyar Barlangkutató Érdekközösség a szálló különtermében értekezletet tartott, ezen megbeszélte a kongresszus programját és megválasztotta a kongresszus elnökségét. Az értekezlet befejezése után következett az ünnepi vacsora a Szent Gellért szállóban, amelyet vendégeink tiszteletére a Székesfőváros adott. Az elhangzott számos beszéd közül először a vendéglátó főváros nevében *Liber Endre* tanácsnok üdvözölte a kongresszust.

15-én délelőtt volt a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében a kongresszus megnyi-

tó gyűlése, amelyen *Cholnoky Jenő dr.* elnökölt. Megnyitva az ülést, rövid előadásban kifejtette a barlangkutató tudományos és idegenforgalmi jelentőségét, valamint a német és magyar barlangkutatók együttműködésének fontosságát. Ezután én felolvastam a Magyar Barlangkutató Társulat közgyűlésének jegyzőkönyvét, mely szerint több külföldi barlangkutató tiszteleti taggá választott. Majd *Wolf Benno dr.*, a Német Barlangkutató Szövetség főtítkára üdvözölte a Szövetség által a bécsi közgyűlésen tiszteleti tagokká megválasztott magyar barlangkutatókat, nevezetesen *Cholnoky Jenő dr.-t*, *Kadić Ottokár dr.-t* és *Hillebrand Jenő dr.-t*. *Wolf* főtítkár továbbá felolvasta azoknak a magyar barlangkutatóknak a névsorát, akiknek a Szövetség elismerésképpen a Barlangi medveplakett ezüst- és bronzérméjét adományozta.

A kölcsönös kitüntetések után a díszelőadások kerültek napirendre. Délután a résztvevők meglátogatták a Magyar Nemzeti Múzeum összes osztályát. Este a kongresszus népszerű előadásokat tartott a Magyar Iparművészeti Múzeum dísztermében.

16-án délelőtt a kongresszus *Kyrle György dr.* elnöklése alatt szakülést tartott az Egyetemi Ásványtani Intézet tantermében. Délután a résztvevők a Földtani Intézet múzeumában gyűltek össze, ahol a vendégeket én fogadtam és bemutattam az Intézet által barlangokban gyűjtött őslénytani és ősrégészeti anyagot. Este ismét népszerű estélyt rendezett a kongresszus a Magyar Iparművészeti Múzeum dísztermében.

17-én délelőtt a kongresszus *Kyrle dr.* elnöklése alatt folytatta szakülését az Egyetemi Ásványtani Intézet tantermében. Délután a résztvevők kirándultak a Pál-völgyi-barlanghoz, ahol a Pannónia Turista Egyesület Barlangkutató Szakosztály élén *Atzél Frigyes* elnök fogadta a vendégeket. A társaság vezetésem alatt bejárta a barlangnak elülső, villannyal kivilágított részét, azután pedig kedélyes estély következett a barlang menedékházában.

18-án a kongresszus résztvevői a reggeli gyorsvonattal Budapestről Miskolcra utaztak. A vendégeket a pályaudvaron számos közönség élén *Hodobay Sándor*, Miskolc város polgármestere fogadta és üdvözölte. Délben ünnepi ebéd volt a Korona szálló nagytermében, amelyet a vendégek tiszteletére Miskolc város adott. Ebéd közben több üdvözlőbeszéd hangzott el. Ebéd után a társaság a Miskolci Múzeumba vonult, ott meglátogatta az őslénytani és ősrégészeti gyűjteményt. Utána sétát tettünk az Avasra. Este népszerű előadások hangzottak el a katolikus főgimnázium tantermében.

19-én reggel a kongresszus résztvevői autóbuszokon a diósgyőri Csanyik-völgyig utaztak és onnan gyalog a diósgyőri és hármori barlangokat járták be vezetésem alatt. Először a Kecse-barlangot néztük meg, innen a szomszédos Büdös-pesthez, azután pedig a hegyháton át a Szeleta-barlanghoz kirándultunk. A társaság a Szeleta-tetőről leereszkedve a Dolhán át a puskaporosi Szinva-szorosba ment, s itt meglátogatta a Puskaporosi-kőfülkét és a Herman Ottó-barlangot. Ezután Lillafüredre mentek, ahol a miskolci erdőkincstár a vendégek tiszteletére ünnepi ebédet adott.

Ebéd után *Pfeiffer Gyula* miniszteri tanácsos vezetésem mellett meglátogatták a hármori Anna-barlangot, azután a kincstári iparvasúton Diósgyőrré utaztak. Már esteledett, amikor a vasút a diósgyőri Majlátra érkezett, ahol a község lakossága, a helybeli leventecsoporthoz, a cserkészek és más korporációk élén a község elöljárósága, nevezetesen *Éles Géza* gyógyszerész, községi bíró a vendégeket a község nevében üdvözölte. Majlátról a község a leventék zenekara kíséretében Tapolcára vonult. Itt magyarruhás lányok és leventék magyar táncokat mutattak be. Ezután következett az ünnepi vacsora, amelyet Diósgyőr nagyközség adott. Vacsora közben *Markovits Béla* bécsi barlangkutató a barlangok újszerű feltárásáról tartott előadást vetített képek bemutatásával. Vacsora után tánc következett.

20-án a kongresszus résztvevői reggel vonaton Miskolcra Putnokra, s onnan autóbusszal Aggtelekre utaztak. A putnoki pályaudvaron a község közönsége a helybeli levente- és cserkészcsoport, a tűzoltóság és az összes iskolák zászlódíszben várták a vendégeket, akiket *Putnok Mór* országgyűlési képviselő üdvözölte.

A fényes fogadtatás után a társaság a putnoki háztartási leányiskolába vonult, ahol a növendékek pompás villásreggelit szolgáltak fel. Innen ismét autóbuszokra szállva a kirándulók Aggtelekre utaztak. Útközben az áthaladt falvakban a helybeli leventecsapatok az út mentén vigyázzállásban tisztelegtek.

Aggteleken a barlangnál a lakosság, a helybeli cserkészek és magyarruhás lányok várták a kutatókat. Itt báró Ragályi-Balassa Ferenc üdvözölte az érkezőket. Utána a társaság a barlangba vonult, s azt *Cholnoky Jenő* dr. és *Bokor Elemér* dr. vezetése mellett bejárta. A vendégek ezután ebédhez ültek, amelyet a Magyarországi Kárpát Egyesület Gömöri Osztálya adott. Ebédközben a vendégeket Juhász László putnoki esperes üdvözölte.

21-én következett az egri kirándulás, vagyis a Miskolcra Egeren át Budapestre való utazás; ennek célja főleg az volt, hogy vendégeinket tájképileg szép útvonalon vezessük és Eger város történelmi nevezetességeit bemutassuk. Az indulás Miskolcra a reggeli személyvonaton történt Vadnáig, innen tovább autóbuszok álltak rendelkezésünkre Egerig. Útközben a Szalajka-karsztforrást megtekintve utunkat folytattuk Egerig, ahol a város küldöttsége fogadott bennünket.

Az ünnepi ebéden, amelyet Eger város adott, a vendégeket Kálnoky János dr. városi tanácsnok és Unger Barabás tanár üdvözölte. Ebéd után megtekintették a város nevezetességeit, különösen a bazilikát, a városi könyvtárt, a képtárt, az egri vár romjait és az uszodát. Egerből vasúton Füzesabonyon át Budapestre utaztunk.

A vidéki kirándulásról a fővárosba visszatérve vendégeink egy része 22-ét pihenésre és a főváros részletesebb megtekintésére

szánta, másik része pedig program szerint a solymári kiránduláson vett részt. Utóbbiak a reggeli vonattal Solymárra utaztak s rövid reggelizés után a Solymári-barlangba vonultak. A barlang bejárása után a kirándulók a nagy-szénási turista-otthonba mentek, ahol a Magyar Turista Egyesület Sasok Asztala vendégül látta. Délután a társaság a Remetehegyen át a máriaremetei Hét-lyuk érintésével a Hűvösvölgybe ment, onnan pedig villamoson a fővárosba utazott.

23-án reggel a kongresszus résztvevői személyvonaton Nyergesújfalura és Bajóton át az Öreg-kő barlangjaihoz kirándultak. Nyergesújfalun Palkovics László dr. alispán, Bajót község határában pedig diadalkapu előtt Baits György főjegyző üdvözölte a kongresszust. Az ünnepélyes fogadtatás után a társaság a bajóti Öreg-kőhöz, illetőleg a Jankovich-barlanghoz és a közeli zombolyokhoz vonult. Az előbbi barlangnál *Hillebrand Jenő* dr. tartott előadást, ismertetve a barlangban végzett ásatások eredményét.

A bajóti barlangok megtekintése után a kirándulók visszautaztak Nyergesújfalura, ahol Esztergom vármegye díszebédet adott a vendégek tiszteletére. Délután hajóra szállva a kongresszus résztvevői Budapestre utaztak.

24-én a kongresszus kettészakadt: a résztvevők egy része a fővárosban maradt és délután Budafokra kirándult, hogy megtekintse az ottani állami pincegazdaságot, kisebb része pedig reggel vonatra ült és Miskolcra át Tornanádaskára utazott, hogy mint *Hadik János* gróf vendégei megtekintsék a Szilasi-fennsík zombolyait.

Késő este volt, amikor a bódva-völgyi helyi vonat beért Tornanádaskára, ahol az érkezőket Pongrác Ernő százados, komjáti

földbirtokos és Lücke Károly uradalmi gondnok fogadta. A pályaudvarról autón és fogatokon a kastélyba vonult a társaság. Az út vonalán végig a parasztházak apró ablakai gyertyákkal voltak kivilágítva, a templomnál pedig a helybeli leventék és a falu leányai virágésóval fogadták a vendégeket. Bent a kastélyban a távollevő házigazda nevében a tornai kerület képviselője, *Puky Endre* dr., az országgyűlés alelnöke fogadta a kongresszus tagjait, bőven terített asztallal.

25-én reggel a vendégek a Szilasi-fennsíkra kirándultak, ahol a helybeli leventecsapat teljes számban várta a kirándulókat. Megtekintésre került elsősorban a Vecsem-bükki-, azután pedig az Almási-zsomboly [*bejárata*]. Az utóbinál a Budapesti Egyetemi Turista Egyesület Barlangkutató Szakosztály tagjai, akik az utolsó két évben nagy buzgalommal kutatták ezeket a zombolyokat, előkészületeket tettek arra, hogy a zombolyba egynéhány gyakorlott barlangkutató lemeheessen. Időközben dél lett, s a zombolyon kívül maradt kirándulók tábori ebédre vonultak. Alighogy az ebédet elfogyasztottuk, az a vészír érkezett, hogy a zombolyban egy nagy kő helyéből kimozdult s az egyik kutatót megsértette. Több óra telt el, míg a szerencsétlenül járt Kiss Béla műegyetemi hallgatót sikerült a mély zomboly szűk járatain át a felszínre segíteni.

Este lett, amikor a fennsíkről Szilasra lejutottunk, s innen fogatokon a kastélyba hajtottunk. A baleset miatt a társaság elmulasztotta az esti vonatot, így újból meg kellett halni a nádaskai kastélyban, ahonnan csak másnap reggel utaztunk Budapestre.

A tornanádaskai kirándulással a német és magyar barlangkutatók kongresszusa véget ért. Ha most visszapillantunk a történetekre,

A kongresszus résztvevői a Szalajka-forrásnál (Sz. K.)
The participants of the congress at the Szalajka spring (Bükk mountain)

s a kongresszus eredményeit összegezzük, örömmel fogjuk megállapítani, hogy fáradozásunk nem volt hiábavaló, a kongresszus minden részében sikerült.

A kongresszus a német és magyar érdeklődés programjából fakadt, célja pedig az volt, hogy a német és magyar barlangkutatókat egymáshoz közelebb hozza, hogy egymást kölcsönösen megismerjük, közös ügyeinket személyesen megbeszéljük, és szaktársainknak viszonzzuk azt a szívélyes vendéglátást, amellyel bennünket, magyarokat az utolsó években kitüntettek.

Ha most bírálata alá vesszük azt, hogy mennyire sikerült ezt a célt elérnünk, örömmel fogjuk tapasztalni, hogy a kongresszus

eredményei minden várakozást felülmúlták. A részt vett közel 60 német és osztrák barlangkutató 10 napi itt-tartózkodása alatt alaposan megismerkedett mindazokkal a tényezőkkel, amelyek a magyar barlangügyet előbbre viszik. Megismerték barlangjaink java részét, a bennük gyűjtött anyagot, és azokat a kutatókat is, akik hosszú évek során a barlangüggyel foglalkoztak és azt a mai színvonalra juttatták. Vendégeink továbbá megismerték fővárosunkat, múzeumaival, műemlékeivel és rendezett viszonyaival; hatóságainkat, városokban és vidéken; leventéinket, cserkészeinket és magát az egyszerű magyar népet is. Mindenütt, ahol megfordultak, példás rendet és fegyelmet, utolérhetetlen vendégszeretetet és hazafiságot tapasztaltak. A fényes fogadtatások, az elhangzott sok szép beszéd, a leventék és cserkészek felvonulása és a magyarruhás lányok virágosoje mély hatást gyakoroltak vendégeink lelkére, olyannyira, hogy köszönőleveleikben és beszámoló irataikban megállapították, a magyarországi kongresszus életük legszebb emlékei közé fog tartozni. Kénytelenek voltak beismerni, hogy a nálunk élvezett szívélyes vendéglátás páratlan, a kelethez és a délhez oly közel álló Magyarországon egészen más viszonyokat találtak, mint amilyeneket a távolban sejtettek. Annyi bizonyos, hogy német és osztrák vendégeink Hazánkból a legszebb benyomásokot vitték magukkal.

Kongresszusunk azonban nemcsak vendégeinknek volt tanulságos, hanem nekünk magyaroknak is több irányban hasznot hozott. Mindenekelőtt saját otthonunkban megismerkedtünk Közép-Európa legjelesebb barlangkutatóival, azokkal, akiket eddig csak irodalmi tevékenységük révén ismertünk. A személyi ismeretség egyesek között baráti

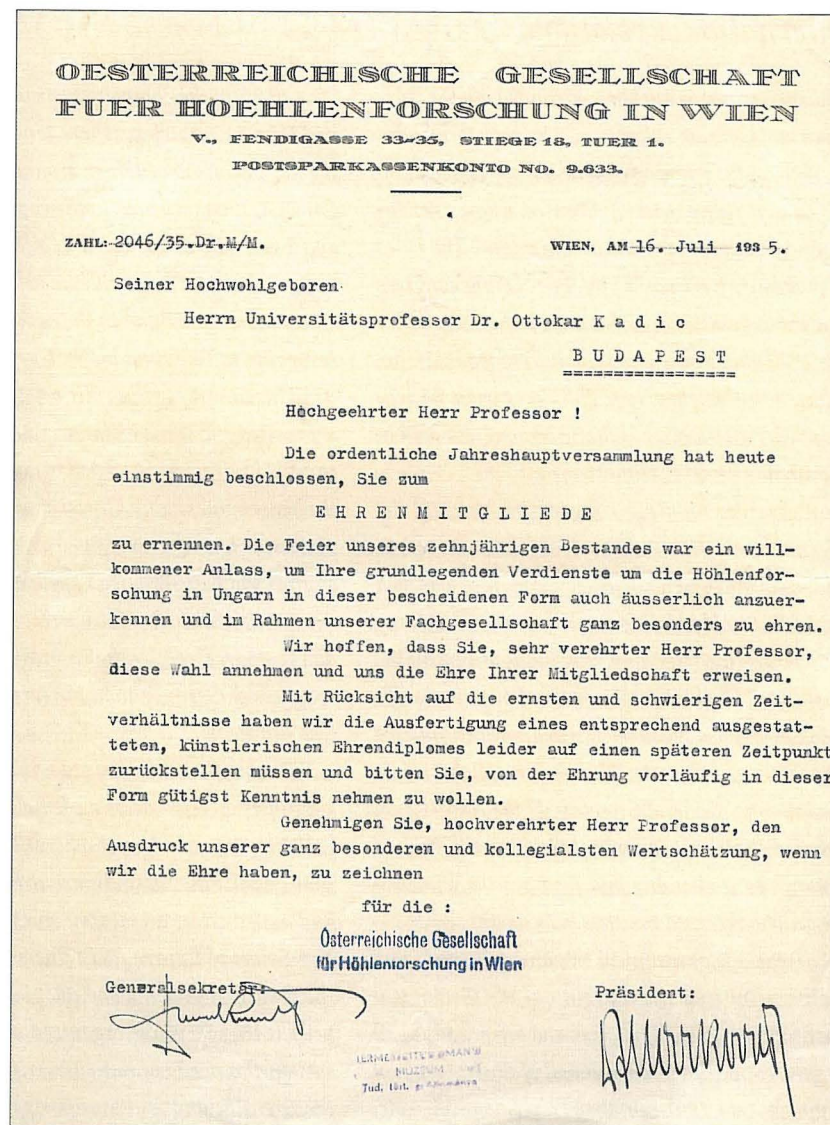
viszonyra fejlődött. Azt hiszem, hogy ez a bensőséges viszony, amely a kongresszus alatt a két nemzet barlangkutatói között létrejött, más helyen és más alkalommal ismétlődni és erősödni fog.

Az az örvendetes körülmény, hogy az első nemzetközi barlangtani kongresszus nálunk ülésezett, törekvéseink legfényesebb eredményei közé tartozik. Arra törekedtünk, hogy a kongresszus megszervezésénél a vendégek igényeit kielégítsük, hogy a barlangkutatók mindkét irányát, a tudományos és a turisztai törekvéseket egyforma mértékben kidomborítsuk.

A megnyitó ülésen elmondott négy ünnepi előadás akadémiai színvonalú volt, a két szakülésen elhangzott 13 szakelőadás és a hozzátartozó diszkusszió, továbbá a múzeumok és barlangok látogatása alkalmával elmondott szakelőadások és magyarázatok a magyarországi kongresszusnak olyan magas tudományos színvonalat kölcsönöztek, amilyent eddig más hasonló barlangtani értekezlet sem ért el.

A sok kirándulás alkalmával bemutatott legkülönbözőbb alakú és fekvésű barlang teljesen lekötötte vendégeink érdeklődését. A Pál-völgyi- és Solymári-barlang bonyolult járatai, az Aggteleki-barlang óriási méretei és gyönyörű cseppkövei valóban bámulatba ejtették külföldi szaktársainkat, olyannyira, hogy a legtöbben újból óhajtják azokat felkeresni és behatóbban áttanulmányozni. Ezzel nagy szolgálatot tettünk barlangvidékeink idegenforgalmának.

A tíznapos kongresszus az egész ország figyelmét ügyünk felé fordította és azokon a vidékeken, ahol a résztvevők megfordultak, a művelt lakosságot és a hatóságokat hetekig foglalkoztatta. Mindenki láthatta, hogy a

Az Osztrák Barlangkutató Társulat, Kadić tiszteleti taggá választásáról szóló értesítése (MTM)
The notification of the Austrian Cave Research Association that Kadić was accepted as a member

barlangkutató milyen fontos tudomány és idegenforgalmi ügy, és ezentúl talán több érdeklődést és nagyobb gondot fognak tanúsítani iránta.

Ha mindezeket az eredményeket összefoglaljuk, látni fogjuk, hogy kongresszusunkkal

többet értünk el, mint amennyit elvártunk. A kongresszussal nemcsak a magyar ügyünknek, hanem a magyarságnak általánosságban is szolgálatot tettünk, hogy külföldi szaktársaink előtt kultúrfölényünket ezen a téren is tényekkel bizonyítottuk.

International relations

I always strived to establish relations with the Austrian and German colleagues. This was formalised in 1925, at the roaming congress of the Association of German Speleologists in Ebensee, where a resolution was accepted on our co-operation. The rules of procedure were passed by the roaming congress in Laichingen, 1926, and it was decided that after the 1927 event in Vienna a congress would be organised in Hungary, too. The Hungarian Society was represented even at the 1928 congress held in Nordhausen and Berlin.

After the roaming congress in Vienna, the German and Austrian speleologists arrived in Budapest on 14 September. The congress was held in the Assembly Hall of the Hungarian Academy of Sciences the following day, inaugurated by the chair, Jenő Cholnoky, who spoke about the significance of speleology for science and tourism, and the importance of German-Hungarian collaboration. Wolf Benno, General Secretary of the Association greeted the Hungarian researchers who earned honorary membership and read out the names of those who received the cave bear award.

Two days of technical sessions followed: participants visited the museum of the Geological Institute, the Pál-völgyi cave, and attended the ball organised in the Assembly Hall of the Museum of Applied Arts. On 18th, they travelled to Miskolc, visited the local museum, strolled on the Avas Hill, itinerated to the caves of Diósgyőr and Hámor and the Anna cave. During dinner, Béla Markovits presented a slide show on the new techniques of cave exploration.

On 20th, the company travelled on to Putnok and then to Aggtelek, where Jenő Cholnoky and Elemér Bokor showed them around in the Baradla. On 21st, they returned to the capital via Miskolc and Eger. The 22nd was a day for rest or a visit to the Solymár cave, while the next day there was an excursion via Bajót to the caves of the Öregkő, returning to Budapest by boat.

The congress was split on 24th: the majority visited the wine cellar at Budafok, but some travelled to Tornanádaska to view the entrances of the Vecsembükki and Almási shafts on the Szilasi plateau. The latter was fitted with climbing gear so that some experienced speleologists could go down into the shaft. However, this was cancelled due to an accident. With this programme, the joint congress of German and Hungarian speleologists was finished.

During their ten-day stay, nearly 60 German and Austrian researchers made a close acquaintance with our caves and researchers. They recognised that conditions were different from what they had expected in a country so close to the East and South of Europe. It is a heartening fact that the first international speleological congress was held in Hungary. We organised it with an aim to satisfy the needs of our guests and to highlight the scientific and tourism efforts of cave research. The presentations delivered gave a high scientific standard to the congress, and the sites visited were marvelled at by our foreign colleagues, so much that many of them wish to come back again for a more thorough study.

A II. VILÁGHÁBORÚ VÉGNAPJAI

Németországba történt menekülésünk története

Az 1944. év december hó elején már javában dörögtek az ágyúk, jelezve, hogy az arcvonalt Budapest közelébe jutott. Így tehát biztosnak látszott, hogy az oroszok, elérve Székesfővárosunk határát, magát Budapestet is meg fogják támadni, de éppen olyan biztosnak látszott az is, hogy honvédségünk a német haderővel karöltve azt körömszakadtáig védeni fogja. Egyszóval biztosak voltunk abban, hogy Székesfővárosunk területe harctérre fog változni, az ágyúzás és a bombázás folytán sokat fog szenvedni.

Erre az esetre jó szolgálatot tehettek az idejében megépített óvóhelyek. A mi lakónegyedünkben, ahol főleg villák és nyaralók épültek, sajnos nem készültek megfelelő óvóhelyek, ezért bombázások alkalmával a házak közönséges pincéiben kerestünk gyenge védelmet. Érezve az ellenség közelségét, nem tehattünk mást, minthogy meneküljünk olyan vidékre, ahol biztonságban érezzük magunkat. Az első gondolat az volt, hogy a Dunántúlra költözünk, itt azonban nem volt senkink, aki oltalmat tudott volna nyújtani, de előrelátható volt az is, ha az oroszok bevették fővárosunkat, az ország szívéét, akkor bizonyára a még megmaradt országrészt is előbb-utóbb elfoglalják, hogy a német birodalom határához eljuthassanak. Így született meg az a gondolat, ha már menekülnünk kell, menjünk Németországba, ahová az ellenség bizonyára nem tud eljutni.

A gondolatot tett követte, elmentem a budapesti német követségre megtudni, vajon van-e a lehetőség arra, hogy a fennálló háborús időben a német birodalom valamelyik vidékére utazni és ott elhelyezkedni lehessen. Itt azt a felvilágosítást kaptam, hogy a Közoktatásügyi Minisztérium éppen foglalkozik azzal a tervvel, hogy magyar tudósokat és művészeket az előrelátható megszállás idejére a baráti Németországba, *Bad Gasteinbe* kimentse. Ott azután mindenki nyugodtan tovább élhet kedvelt tudományának és művészetének. Ez az akció tehát nekem rendkívül kedvezett, ezért elmentem a Kultuszminisztérium egyetemi főosztályára, *Baráth Tibor* dr. professzorhoz, azzal a kéréssel, hogy engemet és feleségemet is vegyék fel az elutazók sorába. Mivel ennek nem volt semmiféle akadálya, elhatározott tényné vált, hogy hamarosan *Bad Gasteinbe* utazunk.

Ezek után feleségemmel hozzáláttunk a csomagoláshoz, s mivel csak 2 m-mázsa súlyú poggyászt vihettünk, nagyon meg kellett gondolnunk, hogy a sok szükséges és kedves holmiból mit viszünk magunkkal és mit hagyunk otthon. Összesen 2 bőrönd, 2 láda és 1 kosár csomag készült el ruhával, fehérneművel és ágyneművel, az egyik ládába élelmiszert, a másikba a legfontosabb tudományos irataimat és könyveimet csomagoltam.

Bogsch László, a tanítvány, akinek visszaemlékezései életre keltették Kadićot, az embert László Bogsch, the disciple, whose memoirs revived Kadić's personality

Az odautazás

Hosszabb várakozás után végre elérkezett az indulás napja, december hó 9-én, szombaton. Az volt a megállapodás, hogy csomagjainkért a Kultuszminisztérium teherautót küld, mely azokat összegyűjti és a pályaudvarra szállítja. Az első csatlós akkor ért bennünket, amikor a kilátásba helyezett teherautó nem jött el. Így tehát az elutazás napján nyakra-főre intézkedni kellett, hogy a várbeli fuvarozásoknál alkalmazott embereim kézikocsin kivigyék csomagjainkat a Déli pályaudvarra. Mikor ez megtörtént, a pályaudvaron kitűnt, hogy ahhoz a különvonathoz, amely bennünket elszállít, még nem csatolták a poggyászkocsit. Egész délelőtt lótni-futni kellett, míg végre intézkedés történt, hogy poggyászkocsit kapjunk. Az egész nap izgalommal telt el, s már este lett, amikor mindenki elhelyezkedett, túlnyomórészt harmadosztályú kocsik fülkéiben. A helyzet nem volt valami kényelmes, de azzal

biztattuk magunkat, hogy azt a 2-3 napot és éjszakát, amíg az utazás tart, valahogy csak kibírjuk.

Az elhelyezkedés után hamarosan megtudtuk, hogy kik utaznak Németországba. A mi fülkénkben foglaltak helyet nevelt leányunk, Csilla Emike és férje, Török Tibor dr. orvos, valamint egykori tanítványom Bogsch László dr. egyetemi adjunktus, magántanár. Az egyetemiek közül még velünk jöttek: Pröhle Vilmos dr. egyetemi tanár, Hendel dr. egyetemi tanár és titkárnője, Mészáros Gyula dr. egyetemi tanár és nővére, Baranyai dr. egyetemi tanár feleségével és két gyermekével, Szilády Zoltán dr. múzeumi igazgató, kollégiumi tanár feleségével, Hoffer András dr. egyetemi tanár feleségével és fiával, Fekete Nagy dr. egyetemi m. tanár, özv. Kenyeres Balázsné egyetemi tanár neje és leánya, s végül Schüssel Anna hivatalnoknő.

A művészek közül velünk jöttek: Vastagh György szobrászművész nejevel és fiával, Kampis János festőművész mennyasszonyával és ennek anyjával, továbbá Győrffy István fővárosi tanár festőművész nejevel, végül a Filharmonikus Egyesület tagjai Ernőházy és Fischer Miksa vezetésével.

Velünk jött végül egy főhadnagy vezetésével néhány légifegyverekkel felszerelt katona, akik biztonságunkról és élelmezésünkről gondoskodtak. Élelmezésünket részben a magunkkal hozott élelmiszerekből láttuk el.

Hosszas várakozás után vonatunk végre késő este elindult és egészen lassan haladva, éjfélkor Budaörsre érkezett, ahol az éjszakát eltöltöttük. Másnap reggel vonatunk tovább ment, de kisiklott. Sok idő telt el, míg a kizökkent kerekeket ismét a sínekre helyezték s tovább mehettünk. Már este lett, amikor

Szilády Zoltán, az erdélyi barlangok kutatója, a frontra vonulása előtt 1914-ben (Sz. K.)

Zoltán Szilády, who explored the caves of Transylvania, before joining the army in 1914

Torbágyra érkeztünk, ahol az egész éjszakát vesztegelve töltöttük. Török Tibor dr. és Emike itt elhagytak bennünket, és külön utaztak.

December 11-én, verőfényes napsütésben Bicskére érkeztünk, ahol ismét egy teljes éjszakát töltöttünk. Másnap folytattuk utunkat Gallán és Tatán át Komáromba, itt újból éjjeleztünk, sőt a 13-i egész napot is itt töltöttük s csak este indultunk Győr felé, ahol éjszakáztunk. 14-én továbbutaztunk Pápa felé, ahol az egész napot eltöltöttük, s csak este indultunk tovább. 15-én Mezőlakot értük el, itt ismét egy teljes napot elvesztegeltünk és csak éjjel utaztunk tovább. 16-án, tehát egy heti utazás

után Czeldömölkre [Cellömölk] érkeztünk. 17-én Szombathelyig jutottunk el, a következő nap, vagyis december 18-án, Szentgóthárdot [Szentgóthárd] értük el, ahol az egész következő napot, vagyis 19-ét töltöttük.

20-án, szerdán léptük át az ország határát Fehringnél és a következő nap Grácsa érkeztünk. 22-én Selzthalt értük el, ahol éjjeleztünk. Másnap arról értesültünk, hogy bennünket nem Bad Gasteinba, hanem Drezdába visznek. Ezen a váratlan változáson mindnyájan méltatlankodtunk, sürgönyöztünk ide-oda, s végül Bad Gasteinból azt a választ kaptuk, hogy ott minden helyet üdülő sebesült katonatisztek foglalták el.

23-án Linzen át Budweissra s innen Prágába utaztunk, ahová reggel érkeztünk. Innen tovább vittek a cseh-német határ felé Lobositzra. 24-én délelőtt továbbutaztunk Bodenbach felé, ahol a szentestét a vonaton töltöttük. Drezdába érkezve megtudtuk, hogy itt sem maradunk, hanem Leipzigbe visznek. 25-én, karácsonykor tényleg Leipzigbe, hosszú utazásunk végállomására érkeztünk, ahol vöröskeresztes hölgyek vártak bennünket. Az engelsdorfi vasúti állomásról villamoskocsin a Paunsdorf nevű városrészbe vittek bennünket, ahol a dollingerstrassei iskolában megszálltunk. Itt tantermekben csoportosan helyezkedtünk el, földön vadonatúj szalmazsákokon feküdtünk s elég jó ellátásban részesültünk.

A leipzig tartózkodás

December 28-án teadélután volt az *Auslandamt der Dozentenschaftban*, ahol íveket töltöttünk ki, hogy ki hol kíván véglegesen elhelyezkedni. Én *Salzburgba* kértem elhelyezésemet, az ottani barlangtani intézetbe.

29-én átköltözködtünk az iskolából magánlakásokba, nekünk a Gohlis nevű városrészben, a Menckestrasse 10/II sz. házban, Dr. Helene Kemnitz tanárnőnél kétszobás, erkélyes lakást utaltak ki; egyszersmind mi is megkaptuk ugyanazon élelmiszerjegyeket, mint minden más leipzig-i lakos, sőt még ennél is többet, ún. *urlauber-jegyeket* is kaptunk.

A januárius hónap eleje elég jól telt el, csupán a vendéglői ételmezés volt kevés és gyenge. A hónap végén kezdődtek az ellenséges berepülések Leipzig fölött, aminek az volt a kellemetlen következménye, hogy napon-ta néha kétszer, sőt gyakran éjjel is házunk pincéjében levő óvóhelyre kellett a második emeletről le- és felmenni. Ezzel egyszersmind megszűnt az életbiztonság Leipzigben.

Februáriusban az egyes városrészeket az ellenséges repülők időközben meg is támadták, s így 27-én, keddi napon a mi városrészünket is heves légítámadás érte. Alig hogy a Böhme-féle vendéglőben elfogyasztottuk ebédünket, megszólaltak a szirénák, így haza siettünk házunk légoltalmi pincéjébe. Egymásután hatalmas dörrenéseket hallottunk; minden ilyen robajra pincénk megingott, mintha föld-rengés érte volna. Az volt az érzésünk, hogy házunk fölöttünk összeomlik, s mi a törmelék alatt eltemetve maradunk.

Mikor a támadás elállt, kimentünk az utcára, s itt borzalmas látvány tárult szemünk elé. A közeli házaknak jó része erősen megsérült, egyik-másik teljesen összeomlott, valamivel távolabb több ház lángban állott. Az úttesteken, az udvarban és a kertekben egymásután sorakozó tölcseerek jelezték a bombarobbanások helyét.

A mi házunk épységben maradt, csupán az ablakok törtek össze és az ablak és ajtókeretek

mozdultak ki helyükből, valamint a falak vakolata is több helyen megsérült.

A villamosvasút sínei és felsővezetéke számos helyen annyira megrongálódott, hogy a közlekedés hónapokon át szünetelt. A közművek, nevezetesen a villanyvezeték, a vízvezeték, a gázvezeték szintén annyira megsérült, hogy csak hónapok múlva tudták helyrehozni. A város lakossága ezt a támadást, a bekövetkezett súlyos csapásokat és kényelmetlenségeket csodálatos nyugalommal és fegyelemmel viselte.

Az óvóhelyen átélt rettegéstől szívbjárt kaptam úgy, hogy három hétig ágyban kellett feküdnöm; ezután is orvosi kezelés mellett több hónap múlt el, míg teljesen felépültem és új erőhöz jutottam. Szerzett szívbjárom lehetett az oka annak, hogy amikor az egyik nap a főpályaudvar előtt ért a szirénabúgás, s az ottani nagykiterjedésű óvóhelyen kerestem menedéket, a szorongásban és a rossz levegőben elájultam. Mikor magamhoz tértem, a vöröskereszt helyiségében, ágyon találtam magam, ahová hordágyon hoztak el. A fölem hajló nyájas vöröskeresztes nővér Hoffmann-cseppekkel juttatott új erőhöz, mire saját lábaimon hazamehettem.

Egészségünk különben is leipzig-i tartózkodásunk alatt nem volt kielégítő; feleségemnek, aki chronikus hörghurutban szenved, a többhetes téli utazás megártott, s újabban szerzett asztmatikus baját a leipzig-i kedvezőtlen éghajlat mellett nem tudta kiheverni. Az átszenvedett betegségeink, főleg pedig a zsirtalan gyenge és csekély táplálkozás folytán mindegyikünk szervezete elgyöngült, testsúlyunkból több mint 10 kg-ot veszítettünk.

Látva azt, hogy a leipzig-i éghajlat egészségünknek árt, minden igyekezetünk az volt,

hogy innen távozzunk, s valamely egészségesebb németországi helyre, lehetőleg hegyvidékre költözzünk. Az *Auslandamt der Dozentenschaft*-nak az az ígérete, hogy bennünket egyetemeken vagy más tudományos intézményeken el fog helyezni, nem vált be. Így tehát magam kerestem ilyen elhelyezést, lehetőleg barlangvidékeken, barlangtani intézményekben. Ebben a tekintetben a *salzburgi* barlangtani intézethez és a *riübelandi* barlanggondnoksághoz fordultam. Mivel a posta itt akkoriban csak hetek, sőt hónapok múlva fordult meg, választ csak jó későn kaptam, mind a két helyről azt ugyanis, hogy minden lakás a menekültek és kibombázottak által zsúfolásig el van foglalva, az ott-tartózkodás és ételmezés ennél fogva kilátástalan. Ilyen körülmények között továbbra is az egészségtelen Leipzigben kellett maradnunk.

Mivel az említett bombázás alkalmával az összes közeli vendéglők is tönkrementek, otthon kellett főznünk abból a kevés élelmiszerből, főleg főzelékféléből, amelyeket jegyre kaptunk, s amit hazulról magunkkal hoztunk. Ezzel táplálkozásunk javult ugyan, az élelmiszerek körülményes beszerzése és maga a főzés feleségem egészségére nézve nagyon kedvezőtlen volt.

Leipzig-i kisebb élményeink közé tartoznak a következő események. A magyar konzulátus havonként 200 márka előleget fizetett ki addig, míg az illetményhivatal a rendes nyugdíját folyósítani tudja. Januárius elején megleptek bennünket Csilla Emmi és Török Tibor dr., aki Vogtlandban, a *Plauen* melletti *Sosán*, mint orvos kapott elhelyezést. Mivel helyzetével nem volt megelégedve, *Ötztalba*, Tirolba költözött, ahová magával vitte a velünk jött csomagokat is.

Leipzigben készséggel kezemre járt Jorns dr., a Grassi-Muzeum für Völkerkunde [*Grassi Néprajzi Múzeum*] kustosza. Elvezetett a híres marckleebergi paleolitos lelőhelyhez és Schulze dr. igazságügyi tanácsoshoz, ahol paleolitikát tekintettünk meg. Elvezetett továbbá az egyetemi Geologisch-Paläontologisches Institutba [*Geológiai-Őslénytani Intézet*], ahol megismerkedtem Heinz dr. professzorral. Ugyancsak ő vezetett el egyik nap Halléba, meglátogattuk az ottani múzeumot.

Leipzig-i tartózkodásom alatt eset ki utolsó, felső zápfogamból a *plomba*, később egyik felső metszőfogam koronája letörtött. Az *Auslandamt der Dozentenschaft* közbenjárására az egyetemi fogklinikán Reichenbach dr. professzor készséggel rendbe hozta fogazatomat. Megtudva, hogy Leipzigban, a paunsdorfi iskolában tartózkodik *Cholnoky* professzor fia, *Béla* a feleségével, ott meglátogattuk.

Leipzig-i tartózkodásom idejét főleg tudományos munkával töltöttem, egész nap fogalmaztam és gépeltem. A magammal hozott adatgyűjtemény, a Barlangkutató és a Barlangvilág alapján kiegészítettem a Solymáron megírt magyar barlangkutató történetét, vagyis összeállítottam a hazai barlangkutató események időrendi egymásutóját. Ezután megfogalmaztam és tisztára gépeltem a bükk-vidéki barlangok monográfiai leírását, nevezetesen Répáshuta és Mályinka, Lillafüred, Diósgyőr és Görömböly, s végül Budapest székesfőváros vidéke barlangjainak monográfiai ismertetését.

Április 18-án bevonultak az amerikaiak Leipzigbe, mely megadta magát; így tehát utcai harcok nem voltak. Az első napokban a külföldiek városszerte fosztogattak, egyéb bántalmazások az amerikaiak részéről nem történtek.

Június végén megtudtuk, hogy közeledik az idő, amikor bennünket, külföldieket hazavisznek. Ennek azonban az volt a módja, hogy a Leipzig melletti schönfeldi Flack-Kaserne épületeiben a külföldiek részére berendezett Lagerbe kell költöznünk, ahonnan csoportokban az egyes nemzetiségek (magyarok, románok, jugoszlávok, olaszok, oroszok) menekültjeit az erre a célra összeállított különvonatokon fogják hazaszállítani.

Sok utánjárás után végre július 2-án leipzig-i kényelmes úri lakásunkból poggyászzunkkal átköltözködtünk a nevezett kaszárnya 6. számú épületében kapott szobába. Velünk lakott Schiessel Anna és Biegelbauer Árpád dr. ny. bíró és ügyvéd feleségével. Ide költözködték még korábban a Filharmóniai Társaság tagjai Ernőházy vezetésével, *Hoffer András dr.* családjával és az unitárius papok családjukkal. Az itt-tartózkodás primitív, de kielégítő volt.

Július 3-án Leipzigból kivonultak az amerikaiak, s helyüket elfoglalták az orosz csapatok. Újabb fosztogatások történtek, különösen a külső városrészekben, egyéb bántalmazások vagy kegyetlenkedések nem.

A schönfeldi Lagerben csak rövid ideig tartózkodtunk, mert az oroszoknak szükségük volt a kaszárnyára s ezért 7-én kitétek bennünket a Lagerből. A magyarok csomagjukkal Leipzigbe vonultak a főpályaudvarra, ahonnan másnap vonaton elutaztak, mi és Biegelbauerék viszont régi leipzig-i lakásunkba költöztünk. A Leipzigben történt másodszori tartózkodásunk idejében újból arra törekedtünk, hogy ebből az egészségtelen városból elkerüljünk Németország valamelyik egészségesebb hegyvidékére, a sok utánjárás azonban most is hiábavalónak bizonyult, már csak azért is, mert nem kaptunk utazásra engedélyt.

A hazautazás

Augusztus elején arról értesültünk, hogy a Leipzig melletti Engelsdorfban a magyarok számára új Lágert létesítettek. Itt főleg magyarországi svábokat gyűjtöttek össze, akiknek hazaszállítását Herzog József kereskedelmi iskolai tanár készítette elő. Sok utánjárásra sikerült közvetlenül a Läger mellett, magánházban özv. Naumann Klara Hermann Lönstrasse 6. sz. alatti házában kétszobás lakást kapni. Ide költöztek Biegelbauerék és Hoffmann filharmonikus nejevel is. Az ellátást a Lagerből kaptuk. A csomagokkal augusztus 6-án költözködtünk ide.

Engelsdorfba történt költözködésünk előtt tudományos írásaimat becsomagolva Jorns dr. az egyetemre vitte, ahol az egyetem rektora, Bernhard Schweizer dr. egyetemi tanár megóvás végett az ottani egyetemi ősrégészeti intézetben helyezte el addig, míg a postaforgalom megindul, s a csomagot Budapestre szállíthatja. Ez az intézkedés azért történt, mert híre járt, hogy a csehszlovák területen a menekültvonatokat fosztogatják.

Az engelsdorfi tartózkodásunk alatt semmi különös esemény nem történt. Várakozásban töltöttük időnket. Herzog József állandóan utánajárt, hogy a hazautazáshoz vonatot kapjunk. Végre augusztus 20-án Halléből 50 csomagkocsiból álló szerelvény érkezett, úgy hogy még aznap délután poggyászzunkat a vasúti kocsiba szállíthattuk. Az éjszakát már a vonatban töltöttük. Mi az orvosi kocsiban kényelmesebb helyet kaptunk, itt szalmazsákokon aludhattunk. Velünk voltak *Soós Aladár* dr. egyetemi tanár nejevel és két gyermekével, *Sasics Szvetozár* dr., a vonat orvosa nejevel, *Ritter Mária* és *Lukácsy Gabriella* ta-

nárnők. Más kocsiban helyezkedtek el *Győrffy István* festőművész nejevel, *Fischer Miksa* filharmonikus nejevel és leányaival, *Biegelbauer Árpád* dr. bíró nejevel, *Herzog József* tanár nejevel, *Schiessel Anna* és több már magyar. Az utasok zömét budaörsi svábok alkották.

Az így benépesített különvonat csomagjainkkal 21-én 12 órakor indult el és a *Bennewitz-Rassa-Elster-Welda*-vonalon haladva, este 8 órakor *Kirchheimbe* érkeztünk, ahol megháltunk. Ez eltért a hazautazási vonaltól; állítólag azért hoztak ide, hogy a *dobrlugi* lágérban, ahol a magyar menekülteket összpontosították, listába foglaljanak. A következő, 22-i napot itt töltöttük anélkül, hogy az említett lajstromozás megtörtént volna. Este a vonat ismeretlen oknál fogva visszaindult, s egész éjjel utazva *Riessán* át másnap *Niederauba* érkeztünk.

Több napot *Niederauban* tétlenül eltöltve, végre augusztus 25-én késő este vonatunk elindult, s egész éjjel utazva, másnap hajnalban újra *Kirchheimbe* érkeztünk, ahol az egész napot eltöltöttük. Este az oroszok kiszállítottak bennünket a vonatból csomagjainkkal együtt s az egész éjszakát szabad ég alatt töltöttük. Szép holdvilágos, hideg éjszaka volt.

A következő napokat *Kirchheimben*, a vasúti sínek mellett töltöttük, az utasok az itt felhalmozott gerendákból és deszkákból kunyhókat építettek, szabad tűz mellett főztek és melegedtek, mi pedig az itt lakó *Rambuschek Fülöp* vasúti váltóór barakkszerű lakásának mosókonyhájában kaptunk éjelezési férőhelyet. 29-én a szomszédos *Dobrlugban* állomásozó oroszok listába foglaltak bennünket. *Kirchheimi* tartózkodásunk alatt *Herzog József* sokat fáradozott, hogy új vonatot kapjunk, ezért hol *Berlinbe*, hol pedig *Halléba* utazott. Szeptember 4-én hajnalban végre *Halléből*

berobogott a vonat, fel is pakoltunk, délután azonban ismét ki kellett ürítenünk a vonatot, amelyen a *dobrlugi* lágérben hónapok óta váró magyar menekülteket, főleg zsidókat szállítottak haza.

Szeptember 7-én mi magyarok és a listán szereplő svábok teherkocsikra raktuk holminkat és *Kirchheimből* a szomszédos *Doberlugba* költöztünk, ahol kiürített magánházakban kaptunk elég jó lakást, a lajstromon kívül álló svábokat pedig a *kirchheimi* vasúti állomás mellett levő barakkokban helyezték el. *Mi Sósékkal* és *Győrffyyékkal* a *főutca* 29. sz. házában *Elisabethe Schuchtnál*, az oroszok által bekerített részben kaptunk lakást, mind-egyikünk külön szobát. Ugyanebben a bekerített lakórészben volt az orosz helyőrség, *Maximov Mihály* alezredes parancsnoksága alatt. Utóbbi és a többi tiszt is barátságosan viselkedtek velünk, magyarokkal. A jó lakás és ellátás mellett egészen kellemesen töltöttük a *dobrlugi* tartózkodásunkat.

Hosszadalmas várakozás után végre szeptember 20-án délben megérkezett a bennünket hazaszállító vonat. Délben gyorsan bepakoltunk, délután teherkocsik kivitték holminkat a pályaudvarra, ahol beraktuk a rendelkezésünkre álló 28 csomagkocsiba. Átlag 50 személy került egy kocsiba poggyászával együtt, úgy, hogy igen szűken fértünk meg egymás mellett. Éjjel-nappal csomagjainkon ülve utazhattunk, ami rendkívül kényelmetlen volt. Az éjjelt már vonatunkon töltöttük s másnap reggel 8 órakor elindultunk.

Utazási vonalunk *Elsterwerda – Grossenheim – Böhla – Neuschwitz – Dresden* volt, ahol megálltunk. 22-én 11 órakor elhagytuk *Drezdát*; vonatunk a várost megkerülte, s ahová tekintünk eljutott, mindenütt elképzeltetetlen,

borzalmas pusztulás képét láttuk. Utunk innen Königstein – Bad Schandau – Prima – Podmokle irányában haladt. Egész éjjel utaztunk s hajnali 1 órakor Prágába érkeztünk, ahol ennek egyik elővárosában álltunk meg. Itt teljes napot és éjszakát várakozásban töltöttünk el. 24-én reggel Prágából elindulva Češki Brod – Kolin – Pardubice útvonalon utazva az utoljára említett városban megháltunk. 25-én reggel 7 órakor elindulva, az Olmuc – Granice-vonalon haladva, este Mährisch Osrauba érkeztünk, ahol éjjeleztünk.

Szeptember 26-án reggel 10 órakor folytattuk utunkat az Oderberg – Orlava – Tessin – Frinic – Jablunka – Csucsá – Zsolna vonalon; az utóbbi helyen megháltunk. 27-én továbbutaztunk, az egykori magyar területen, Besztercebánya – Ilava – Trenčén-Teplicz – Pestegen – Leopoldov irányában; utóbbi helyen éjjeleztünk.

28-án reggel 6 órakor folytattuk utunkat Galántára, ahol egész napot töltöttünk; innen este 8 órakor elindultunk és egész éjszaka utaztunk. Szeptember 29-én hajnalban Párkányba érkeztünk, ahonnan 9 órakor továbbutaztunk Váczig, ahol az egész délutánt eltöltöttük. Innen 5 órakor tovább mentünk, s este Budapest Rákosrendezőre értünk, ahol megháltunk. 30-án a délelőttöt Rákoson töltöttük, délben vonatunkat a Nyugati pályaudvar rendezőjére tölték, ahol megháltunk.

Október 1-jén délelőtt a politikai rendőrség igazoltatott, azután a Tóth Lőrinc utca 12. sz. lakásunkra mentem. Remegve lestem, hogy lakóházunkat és berendezésünket milyen állapotban találom. A Ráth György utcán fölfelé haladva, csakhamar a Tóth Lőrinc utca végére érve, messziről is látni lehetett, hogy a ház áll ugyan, de erősen megrongált!

Lakásunkat a háztulajdonos foglalta el, mivel második házából, ahol lakott, kibombázták. Bútorunkat a szemben levő Tóth Lőrinc utca 13. sz. ház megbízottja, Haász Sándor lakására mentette, és itt megővta. A lakásunkon volt kisebb tárgyakat és a szekrényekben volt ruhaneműt az ostrom alatt széthurcolták. A nevezett házmegbízott meghívott, hogy addig, míg lakásügyünket rendezzük, nála lakhatunk, sőt számunkra főz is. Estefelé a vonatból kirakott poggyászunkat is ideszállítottuk.

A rendkívül kényelmetlen tíznapos utazástól kimerülve a hazában töltött első napokat pihenéssel töltöttük; az állandóan lelógott lábszáraim erősen megdagadtak és kivörösödtek, ezért pihentetésükre több napig ágyban maradtam, s csak akkor keltem fel, amikor az elhívott orvos megállapította, hogy thrombosis esete nem forog fenn. Végre elérkezett annak is az ideje, hogy feleségem súlyos bronchytisét kiheverje. Ez október 11-én történt, amikor az O.T.B.-n bejelentettük magunkat a Tóth Lőrinc utca 13. sz. házban Haász Sándornál, mint vendégek, s ezt az egész hónapot sok gonddal itt töltöttük. Sok utánjárásba került, míg a hátramaradt nyugdíj összegét, 38 000 pengőt végre a hó végén megkaptam. Nem kevesebb gondot okozott bútorunk elraktározása, mivel úgy terveztük, hogy a telet Sárospatakon, Székely Ödönéknél töltjük. Utóbbi közben Budapesten meglátogatott s így ezt az ügyet személyesen is megbeszélhettük. Bútorunk elhelyezése végül úgy dőlt el, hogy özv. Endrédi Lászlóné megengedte, hogy azokat a Tóth Lőrinc utcai 12. sz. házban levő lakásának harmadik szobájában elraktározhatjuk.

A BÜKK-HEGYSÉG BARLANGJAI

A Bükk-hegység barlangjaival alig törődtek régebben, tudták ugyanis, hogy itt is vannak barlangok, de azokat nem méltatták nagyobb figyelemre. A irodalom is csak elvétve hozza szóba a bükki üregeket. A legrégebb adat Petőfi Sándor-tól ered, aki 1847-ben meglátogatta a Szinva völgyét, Diósgyőr és Hámor között. A látottakról Kerényi-nek írt levelében felmagasztalja e vidék tájszépségeit s többek között a hámori mésztufa-üreget, a későbbi Anna-barlangot is szóba hozza.

Az 1851. évben napvilágot látott Fényes Elek geográfiai szótára, amelyben Apátfalva, Cserépfalu, Dédes, Diósgyőr, Felsőtárkány és Uppony természeti viszonyait vázolja, a nevezett községek határában levő barlangokat is röviden említi. Az 1882. évben Márki S. a "Magyarországi Kárpát Egyesület Évkönyve" IX. évfolyamában a borsodi Bükk-hegységről színes leírást közölt s ebben a Kecskelyukat, a zsénci határban levő két üreget és a Dédes határában ismert Dezsőlyukat teszi szóvá. Egy évvel később jelent meg Szendrei J.-nek az "Arhaeológiai Értesítő"-ben a diósgyőri barlangokban végzett ásatások eredményeiről írt beszámolója. Ugyanezen folyóirat 1891. évfolyamában közölte Bartalos Gy. Eger vidékén barlangokban végzett régészeti ásatásainak eredményeit. Ugyanebben az évben István Gy. a "Turisták Lapja" III. évfolyamában cikket írt a diósgyőr-hámori völgy természeti szépségeiről s ebben leírja az Anna-barlang akkori bejárásának lehetőségeit. Truskovszky Gy. az 1898. évben kiadott "Bükk-vidéki kalauza" 38. oldalán az Odorvári zombolyt, a 48. oldalon pedig a Kecskelyukat teszi szóvá.

Egyéni az egész, amit a régebbi irodalom a Bükk-hegység egynehány barlangjáról tudásunkra hoz. Századunk legelején azután nagy fordulat-hoz jutott a bükki barlangok kutatása. Ennek előzménye a miskolci kőszakócák kérdésének a tisztázása volt, amiért fontos volt a közeli Bükk barlangjainak a kutatása. Így indult meg az 1906. évben a hámori barlangoknak, nevezetesen a Kecskelyuknak, a Búdöspesztnek és a Szeleta-barlangnak a próbaásatása. Minden jel arra utalt ugyanis, hogy, ha az ősemlék tényleg Miskolcon élt, akkor a bükki barlangokban is okvetlenül nyomokat kellett hagynia. A Kecskelyuk és a Búdöspeszt eredménytelen felásatása után, a vidék legnagyobb barlangjához, a Szeletához fordultam s nagy volt az örömem, amikor ebben tényleg megtaláltuk az ősemlék pompásan kidolgozott babérlevélalakú lándzsahegyeit. A feltűnést keltő felfedezés indokolta, hogy a Szeletában, de a többi bükki barlangban is folytassuk a kutatást. A szeletai ásatások nyolc évig tartottak s ez idő alatt páratlanul álló paleolitikus kőipart és gazdag őslénytani anyagot gyűjtöttünk.

Részlet a Kárpát-medence barlangjait ismertető kéziratból, melynek egyes fejezetét Kadić feltehetően Németországban írt meg (MÁFI)

An excerpt from Kadić's study on the caves of the Carpathian basin. Some of the chapters were presumably written in Germany.

The last days of World War 2

The roar of the firing cannons at the beginning of December 1944 indicated that the front was reaching Budapest. It was obvious that the Russians were about to invade the city. Since there was no air-raid shelter in our block, the idea emerged to flee to Germany, where the enemy was unlikely to proceed. The Ministry of Education had already made arrangements to transport scientists and artists to Bad Gastein. I myself and my wife were among them.

We set out on 9 December. The circumstances were not very comfortable, but we thought we could endure some days, anyhow. Finally, it took 17 days. We crossed the border at Fehring on 20, and travelling through Graz we arrived at Selztal. There we learnt that we would be taken to Dresden instead of Bad Gastein. After passing by Linz, Dudweiss, Prague, and Lobositz, we spent Christmas Eve on the train on the way to Bodenbach. Then, after arriving at Dresden we were informed that we were to go on, so finally, after a long journey we arrived at Leipzig on 25.

We were accommodated in the district called Gohlis at 10/II Menckestrasse with Dr Helene Kemnitz, and we were also provided food coupons. The beginning of January was all right, however, the restaurant food was insufficient and poor. Towards the end of the month the air-raids started, so we were no longer in safety. There was a severe air raid against our district on 27 February. The cellar we were hiding in was shaking by the explosions, and we expected that it would cave in, and the house would collapse. Afterwards, the sight on the streets was horrific. Most of the buildings were damaged or collapsed or still on fire. The public supply lines and public transportation were so badly damaged

that it took months before they could be used again. The local population endured the attacks and the inconveniences with admirable discipline.

Dr. Jorns, a fellow of the Grassi-Museum für Völkerkunde took me to the Palaeolithic site of Marckkleeberg, and to Dr. Schulze, legal councillor, where we were studying Palaeolithic findings. I made acquaintance with Professor Heinz at the Geology-Palaeontology Institute of the university, and we also visited the museum in Halle. I was mostly busy with my scientific work, and I was composing and typing all day long, day after day.

Then the American troops marched in on 18 April. At the end of June we learnt that we would have to move to the 'Lager' in the Flack-Kaserne in Schönefeld, before our transportation back home. The Russians took over from the Americans on 3 July. The Russians wanted the 'Lager' building, so we were evacuated on 7.

Then on 6 August we were moved to the newly established Engelsdorf lager. Bernhard Schweizer, the president of the university took my manuscripts to the Palaeontology Institute as a precaution, as there were rumours about pillages on the refugee trains in Czech-Slovakian territories.

Following several detours, finally we arrived at Kirchheim. The Russians stationing in Doberlug enlisted us and we were moved on 7 September. At last, we arrived on 20 September. Some 50 people were crowded in a railway car on average. We were sitting on our luggage, crammed in very uncomfortable conditions.

We finally arrived at Budapest on 30. After identification with the political police I went straight to our flat, which was occupied by the owner, as his own flat was hit by a bomb.

A II. VILÁGHÁBORÚ UTÁNI ESEMÉNYEK

Utazás Budapestről Sárospatakra

Mint hogy fővárosi lakásunkat elvesztettük, újabb lakást nem találtunk, s mivel a fűtőanyag beszerzése is kilátástalannak bizonyult, a tél viszont küszöbön állott, kénytelenek voltunk Székely Ödönnek szívességét igénybe venni, aki sárospataki otthonát teletésre felajánlotta.

Legszükségesebb téli holminkat és némi ágyneműt két kézibőröndbe csomagolva, 1945. november 22-én korán reggel Haászné segédkezése mellett villamoson a Keleti pályaudvarra vonultunk. Itt megtudtuk, hogy a személyszállító vonat csak Hatvanig megy; innen tovább csupán alkalmi tehervonaton lehet utazni Miskolcig, s innen újabb tehervonaton Sárospatakig.

Vonatunkra korán reggel beszállva, poggyásunkat jól el tudtuk helyezni, és ülőhelyet is kaptunk. Ily módon elég kényelmesen, 9.30 órakor abban a reményben indultunk el, hogy legalább Hatvanig emberséges módon utazhatunk. Sajnos nem így történt. Alighogy elindultunk, karambol következtében más vonatra kellett átszállnunk, s amikor nehéz poggyásunkat fél kilométernyi távolságra az új vonatig elcipeltek, utóbbi utasokkal annyira zsúfolva volt, hogy alig találtunk helyet. Utunkat összeszorulva, állva tehetjük meg Hatvantól Miskolcig, majd egész éjjel tehervonaton, nyitott kocsin, vasúti sínek között, poggyásunkon ülve utaztunk Szerencsig. Hideg, szeles, holdvilágos éjszaka volt. A következő napot és az éjszakát Szerencsen töltöttük, mert nem akadt vonat, mely tovább vitt volna. Az éjszakát poggyásunkon ülve a

peronon töltöttük; hajnal felé az állomásfőnök, látva siralmas helyzetünket, fűtött irodájába tessékelt. November 25-én este végre vonatot kaptunk, mely Sárospatakra szállított, ahová éjfél után érkeztünk. Sötét éjszaka lévén innen sehová sem mehettünk, s így ezt az éjszakát is a pályaudvar előcsarnokában, poggyásunkon bóbiskolva töltöttük. Mikor kivilágosodott, Terike felfedező útra indult, vajon Székelyék merre laknak. Mikor ez kitudódott, egy talicskás kislánnyal poggyásunkat új otthonunkra szállítottuk.

Székelyék lakása a református tanítóképző palotája melletti nagy udvaron épült, hosszúra nyúlt földszintes épületben van. Elülső végén az első ajtó kis előszobába nyílik, ahonnan több szobába és a konyhába megyünk. Székelyék érkezésünk idejében nem voltak otthon; bennünket a képezde volt szolgájának hadiözvegye, Keresztesné fogadott. Egyelőre a konyhában helyezkedtünk el, már csak azért is, mert ott meleg volt és főzni is lehetett.

A következő nap érkezett Ödön, aki bennünket szívesen fogadott, rendelkezésünkre bocsájtotta a konyhát, a tüzeléshez szükséges faanyagot; rendelkezésünkre állott továbbá burgonya, káposzta és bab. Egy viselt ruhámért 80 kg lisztet is szereztünk, az olajat és a többi szükséges élelmiszert alkalmilag a nyugdíjamból vásároltuk. A kenyeret hetenként Keresztesné sütötte.

Mivel a konyha állandó lakásnak szűknek bizonyult, Ödön az egyik szobát is a ren-

delkezésünkre bocsájtotta; ez hálósobának volt bebútorozva. Ide helyeztük a tűzhelyet és egy kis kerek asztalt székekkel. Ebben az egy szobában éltük le sárospataki életünket; itt főztünk, ettünk, aludtunk, dolgoztunk; egyszerűen ebben az egy jól fűtött szobában végeztük minden munka- és életszükségletünket. Mikor a rendelkezésünkre állott faanyag elfogyott, Sima Antal erdőtanácsos útján két kocsi fát vásároltam.

Minden háztartásbeli munkát természetesen magunknak kellett végeznünk. Én reggel felkelve tüzet raktam, megfőztem a reggelit, megágyaztam, kisöpörtem a szobát, vizet hoztam, este pedig fát vágtam. Terike takarított, bevásárolt, főzött és a baromfit látta el.

Megtudva, hogy a főiskolának nagy könyvtára van, elhatároztam, hogy egyik régi terivet megvalósítom, elkészítem a magyar barlangtani irodalom ismertetését, s ezzel kapcsolatban megírom a magyar barlangkutatás történetét. A főiskola igazgatója, *Ujszászi Kálmán* készséggel megengedte, hogy a könyvtárból könyveket hazavihessek, *Gulyás József* könyvtáros és Lemesy József alkönyvtáros pedig a könyvek kiadása körül fáradoztak. A munka serényen ment, úgyhogy mind a két önként vállalt feladatom nagyobb részét el is végeztem.

Mínt hogy a fennálló súlyos gazdasági viszonyok mellett nyugdíjam a mindennapi élet szükségleteinek fedezésére csekélynek bizonyult, Terike kötéssel pótolta a hiányzó anyagiakat. Eleinte parasztasszonyoknak kötött olaj, tojás és egyéb élelmiszer ellenében, később Erdélyi Lászlóné kötőüzemébe kapcsolódott be.

A fennálló nehéz gazdasági és politikai viszonyok mellett nagyobb társadalmi életre

nem törekedtünk, baráti viszonyt csupán azokkal a családokkal tartottunk fenn, akiknek érintkezése éppen szükséges volt. Ezek a családok: Egey Antal képezdei igazgató, Sima Antal erdőtanácsos, Erdélyi László tanár, Meszner Béla tanár és Murin Miklósné. A háziakkal sem tudtunk sokat érintkezni, mert Irmi állandóan Györgyterlőn volt, Ödönt pedig internálták.

Mínt hogy Endrédynétől arról értesültünk, hogy Tóth Lőrinc utcai lakásunkból a bútort el kell szállítanunk, 1946. április 14-én hajnalban Sárospatakról Budapestre utaztunk. Megérkezve a Keleti pályaudvarra délután lakásunkra mentünk s ott megszálltunk. Szakmáryék szívélyesen fogadtak s mindenben segítségünkre voltak.

Másnap *Péczy Béla* dr.-t kerestem fel a Központi Városházán, ahol megtudtam, hogy jelenleg nem jár be a hivatalba, hanem otthon tartózkodik; délután lakásán látogattam meg s arra kértem, hogy tekintettel arra, miszerint én a főváros barlangpincéit éveken át feltártam és idegenforgalmi, valamint légvédelmi szempontból rendeztem, járjon közbe a Székesfőváros XII. kerületbeli lakáshivatalánál, hogy számomra utaljanak ki lakást. Kitűnt, hogy Péczy a mostani viszonyok közepette nem tud személyesen közbenjárni, ezért azt a tanácsot adta, hogy a Városházán keressem fel Mattioni tanácsjegyzőt, aki szívesen fog kezemre járni. A következő nap ez megtörtént, s a telefonbeszélgetés eredménye az lett, hogy a Székesfőváros csak fővárosi tisztviselőknek fővárosi bérházakban tud lakást szerezni.

Egyik nap meglátogattuk Törökéket: Török Tivadar tanárt, feleségét, Evelint és két leányát, Macót és Angit. Kitűnt, hogy Macó, jelenleg Dr. Barabás Endréné tanárnő, hallgatóm volt.

Azzal biztattak, hogyha semmiképpen nem találunk megfelelő lakást, akkor átengedik egyik szobájukat, amelyet amúgy is csak raktárnak használnak.

A Sopronból megérkezett Endrédynétől megtudtuk, hogy ő hamarosan kiköltözködik a Tóth Lőrinc utcai lakásból, s ezért kell nekünk is bútorunkat elszállítani. Így tehát sürgősen lakás, vagy legalább raktár után kell néznünk. Közel két hétig kerestünk új helyiséget, először a közvetlen környéken, nevezetesen a Tóth Lőrinc, Daruvári, Ráth György, Hyeronimy utcákban, de mindhiába; üres beköltözhető lakást sehol sem találtunk. A helyzet az, hogy a főváros ostroma után a nagyszámú lakás nélkül maradt lakosság elfoglalt minden félig-meddig lakható helyet. Azok a háztulajdonosok, akik megrongált házukat helyrehozták, csak nagy összeg lefizetése után hajlandók lakást kiadni, vagy pedig megrongált lakást adnak ki, azt azonban a bérlőnek kell helyrehozni, ami ismét nagy költségbe kerül.

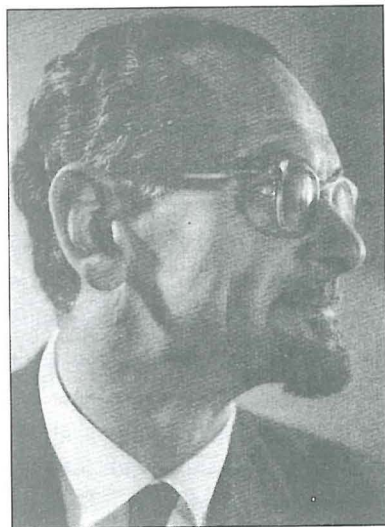
Még az első napokban felkerestem *Barbie Lajost* a lakásán, s megtudtam tőle, hogy a Magyar Barlangkutató Társulatot feloszlatták [253.699/1945. IV/14. B.M. számú, a *Magyar Közlöny* 1946. évi 28. számában (február 2.) megjelent rendelet], a hazai barlangügy vezetését pedig *Tasnádi Kubacska András* dr. vezetése mellett *Venkovits István*, *Vértes Győző* és Révai József természetbarátok vették át, akiknek a helyisége a Damjanich utca 5 sz. alatt van. Ide szállították az előjárósági helyiségből a társulati megmaradt holmit. Másnap felkerestem Kubacskát a Nemzeti Múzeumban, aki megerősítette *Barbie* megállapításait, s arról biztosított, hogy a Társulatnak megmaradt vagyona fölött örködni fog, s a magyar barlangügy sorsáról időnként tájékoztatni fog.

Mivel sok keresés után sem sikerült lakást találnunk, kénytelenek voltunk bútorunkat a Törökék által felajánlott Ugocsa utca 11. sz. alatti I. emeleten levő üres szobába szállíttatni. Ez a szoba azonban eléggé meg volt rongálva, amennyiben az erkélyre nyíló üvegajtó bombázás következtében kimozdult helyéből, az ablakok mind eltörték, és a falak vakolata is több helyen megsérült. Ezek helyrehozását egyik ismerős kőműves 20 kg zsírért volt hajlandó elvállalni.

Ilyen körülmények között magam vállalkoztam a szoba rendbehozására; a falak hézagait malterrel kijavítottam, a falakat kimeszeltem, a padlót felmostuk, az ablakok kitört üveglapjait pedig képekből kivett üvegekkel, papírossal és furnérlemezekkel pótoltam. Az ily módon helyrehozott szoba a bútor elraktározására alkalmassá vált, téli időben lakásra azonban nem. Ottlakás esetében a szomszéd szobában lakó Lukács Bálint szövősegéd nejével a konyhát közösen kellene használni, ami rendkívül kényelmetlen volna.

A rendbe hozott szobába 1946. május 10-én beköltözködtünk. A bútor elszállításához szükséges teherautót és embereket Scossa szívessége révén a Magyar Nemzeti Bank adta. Bútorunkat a szobában célszerűen elhelyezve és berendezkedve május hó 15-én Budapestről visszautaztunk Sárospatakra.

Sárospatakon Székelyék otthonában folytattuk egyszerű életünket. A pénzértéknek rohamos hanyatlása következtében az élelmiszerek drágulása hétről hétre emelkedett, a kiutalt nyugdíj viszont ezzel nem tudott lépést tartani. Ez különben nem is használt volna, mert pénzért alig lehetett árut vásárolni. Hogy valamiképpen megélhessünk, Terike kétszeres erővel látott hozzá a kötésnek. Főleg

Vértes László, aki személyes indítatásból megnehezítette Kadić háború utáni tevékenységét
László Vértes, who intentionally hindered Kadić's activity after the war

Erdélyinének kötött olajért meg szalonnaért és Simánének kerti veteményekért.

Én folytattam bibliográfiai munkámat a főiskola könyvtárából kivett könyvek és folyóiratok felhasználásával. A munka serényen folyt, úgyhogy sárospataki otlétem alatt háromnegyed részét be is fejeztem. Hátra maradt még azoknak a könyveknek és folyóiratoknak az áttanulmányozása, amelyek a könyvtárban nincsenek meg, és az átvett folyóiratoknak azok a kötetei, amelyek itt hiányoznak.

Sok fáradságba került és tetemes időt rabolt el tőlünk a baromfik ellátása. Irmim egymás után ültetett tyúkokat, s mivel ő Györgyartlón tartózkodott, Ödön pedig internálva volt, kénytelenek voltunk a nyújtott szívesség viszonozásául a baromfik gondozását magunkra vállalni. Közben magunk is ültettünk és később

1946. február 28.

Az Elhagyott Javak Kormánybiztoságának,

B u d a p e s t .

A Magyar Barlangkutató Társulat azzal a kéréssel fordul a t. Kormánybiztosághoz, hogy dr. Kadić Ottokár a jobboldali érzelmei következtében nyugatra távozott és mind a mai napig vizsgálja nem tért egyetemi tanár lakásán található barlang vonatkozású könyveket, tudományos értékű gyűjtési objektumokat és kutató műszereket /felszerelést/ a társulatnak, mint a barlang kutatás hivatalos szervének kiutalni szíveskedjenek.

Kérésünk ismétlésével maradunk,

tisztelettől

főtitkár.

orsz. barlangfelügyelő.

Vértes László levele, melyben Kadić Ottokár barlangi tárgyú gyűjteményének eltulajdonítását kezdeményezte (MÁFI)
The letter by László Vértes (palaeo-archaeologist) proposing the confiscation of Ottokár Kadić's speleology collection

kacsákat is kaptunk. Ezt a nagy munkát némi- leg kárpótolta a közben megérett sok ringló. Lakásunk mellett ugyanis nagy szilvaskert terült el, az idén jól megtermett ringlóval. Több héten át ez volt egyedüli gyümölcsünk.

Augusztus elején forgalomba jött a forint- érték, s ez nyomban olcsóbbá tette és állandósította az élelmiszerek árát. A piac megélénkült, eladó és vásárló egyaránt csak úgy nyüzsgött, mindent lehetett vásárolni aránylag olcsó áron. Végre mi is ihattunk tejet, ehettünk vaját, túrót, tojást, különböző főzelékeket és gyümölcsöt, sőt később még húst és zsírt is vásárolhattunk.

A megváltozott gazdasági viszonyok végre lehetővé tették, hogy sárospataki primitív, vidéki életünket abbahagyjuk és legközelebb a fővárosba visszatérjünk. Igen ám, de hová menjünk lakni, mert lakható lakásunk nem volt. A véletlen ebben a nehéz ügyben is segítségünkre volt. Egy szép napon meglátogatott bennünket Gizi, aki több barátjánál Sárospatakra jött élelmiszert vásárolni. Elpanaszoltuk neki lakásbajunkat, mire ő felajánlotta budapesti otthonát. Így tehát abban állapodtunk meg, hogy addig, míg nem sikerül lakható lakást találjunk, Gizihez megyünk.

Elintézve összes függő ügyeinket, magunkkal hozott összes holminkat becsomagoltuk, kacsáinkat és csirkéinket mind leöltük és kisütve zsírban konzerváltuk. Ismerőseinktől elbúcsúzva szeptember 30-án korán reggel poggyászunkat kiskocsira rakva, Keresztesné segítségével a pályaudvarra szállítottuk, jegyet váltottunk és hazafelé indultunk. Az utazás elég túrhető volt, mert elejétől kezdve ülőhelyünk volt, a csomagok felrakásánál pedig a jelenlevő utasok előzékenyen segédkeztek. Budapestre, a Keleti pályaudvarra délután

Venkovits István, aki megbízásokkal segítette az idős tudóst
István Venkovits, who supported the aging scientist by commissioning him various projects

érkeztünk, ahol Gizi várt reánk, így tehát a sok csomag hazaszállítása könnyebben ment. A pályaudvarról egyenesen Gizi lakására utaztunk.

Munkásságom a kommunizmus alatt

A fővárosba visszatérve munkámat az egyetemi könyvtárakban folytattam. Először az Egyetemi Könyvtár megfelelő folyóiratait és önálló könyveit néztem át, ahol Kenyeres Júlia és Manning Olga legnagyobb készséggel segítségemre voltak. Mikor itt befejeztem munkámat, az Egyetemi Földrajzi Intézet könyvtárát vettem igénybe, ahol Bulla Béla dr. egyetemi tanár engedelmével dr. Cholnoky Jenőné könyvtáros pártfogását élveztem. A Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi Könyvtárába és az Országos Magyar Természet-tudományi Múzeum könyvtárába Tasnádi Kubacska András dr. főigazgató volt szíves bevezetni. Az utóbbi könyvtárban Krepuska

Kretzoi Miklós, aki támogatta egykori tanárát (MÁFI)
Miklós Kretzoi, who also supported his former master

Gyula dr. és Mólnos Lipót dr. könyvtárosok, valamint Sáska Lajka könyvtári tisztviselő előzékenységet élveztem.

Az utoljára említett könyvtárban dolgozva Szalay Tibor dr.-ral, a Földtani Intézet igazgatójával találkoztam, s mikor elmondtam neki, hogy milyen munkát végzek, meghívott, hogy látogassam az Intézet könyvtárát is. Nyugdíjaztatásom alkalmával, 1936-ban az Intézetet azzal az elhatározással hagytam el, hogy ezen elátkozott palota küszöbét, ahol annyi méltatlan bánásmód ért, életemben soha többé nem lépem át. Most, hogy szükségem volt az intézeti könyvtárra, Szalay szíves meghívására mégis elhatároztam, hogy bemegyek az Intézetbe.

Az első, akivel a lépcsőházban találkoztam, Venkovits István volt, aki örömmel üdvözölt és megjegyezte, hogy tudomása van arról, hogy én a magyar barlangtani irodalom ismertetését írom, ha ezt a művet befejeztem, készséggel vállalkozik arra, hogy annak kinyomtatását az Intézet részéről kieszközli.

Venkovits nyomdász volt, de nagyon érdekeltek az ásványok és a barlangok; a Természetbarátok Turista Egyesületben is főleg barlangok kutatásával foglalkozott. Én akkoriban készséggel támogattam ennek az egyszerű embernek nemesebb törekvéseit; kérésére Társulatunk keretein belül megszerveztük a Pilisi Barlangkutató Bizottságot és megbíztuk a Legény-barlang feltárásával.

Venkovits mindig kommunista volt, és most megjött számára az idő, amikor érvényesülni tudott. Dicséretére válik, hogy ez idő alatt letette az érettségét, beiratkozott az egyetemre, és befejezve tanulmányait mint geológus állást kapott az Intézetben. Mint vérbeli kommunista tekintélyes befolyáshoz jutott, amennyiben munkás-igazgató lett.

Mikor elkészültem bibliográfiai művemmel, azt Venkovitsnak átadtam, aki kilátásba helyezte a mű kinyomtatását, s ezen kívül kijárta az Intézetnél, hogy ezért 2000 forint tiszteletdíjat kapjak. Később arra kért fel, hogy írjam meg a csonkaország barlangjainak ismertető katalógusát; ezt hamarosan meg is írtam, s ezért újabb 2000 forint tiszteletdíjat kaptam. Nagy segítség volt ez számomra akkor, amikor csak 400 forint nyugdíjat kaptam havonta.

Most már rendszeresen bejártam az Intézetbe és a könyvtárban szorgalmasan gyűjtöttem a hazai barlangokra vonatkozó irodalmi adatokat egy további mű megírásához. Mikor az évek óta összegyűjtött adatok már megvoltak, hozzáálltam és megírtam a magyar barlangkutatás történetét. Az intézeti könyvtárban főleg Schey Ilona dr. és Lovászik Sándor könyvtárosok voltak szívesek kezemre járni.

A könyvtárban dolgozva mindjárt az elején egykori buzgó tanítványommal, Kretzoi Miklós dr.-ral találkoztam, aki szintén állást és befo-

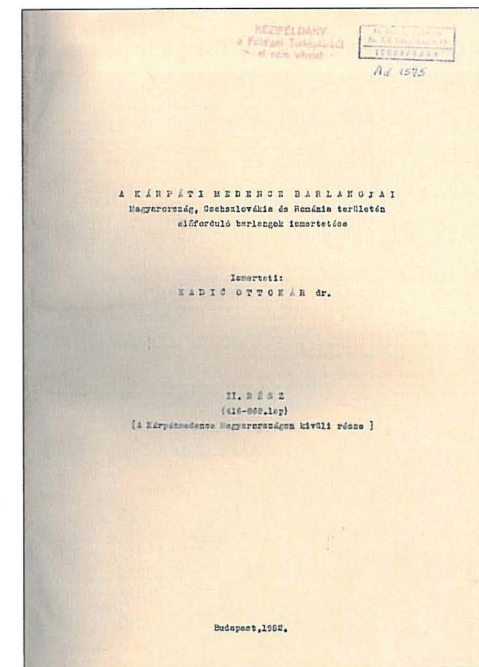
lyást szerzett az Intézetben. Kretzoi szívélyesen fogadott és azt az ajánlatot tette, hogy irodalmi munkámat ne itt a könyvtárban végezzem, ahol legtöbbször zavarva vagyok, hanem az ő szobájába költözzek. Ajánlatát készséggel fogadtam, és meglepetésemre ugyanabba a két dolgozószobába jutottam, ahol, mint az Intézet tagja, éveken át működtem.

Ezentúl Kretzoi Miklós dr. csoportvezető geológus és Vadász Elemér dr. egyetemi tanár pártfogása alá kerültem. Mindketten arra törekedtek, hogy az Intézetben valamilyen pénzbeli segítséget kapjak csekély nyugdíjam kiegészítése gyanánt. Sajnos két évi várakozás után sem sikerült ezt megkapnom, s így továbbra is szűkös anyagi körülmények között kellett élnünk.

Az 1950. évben Kretzoinak sikerült ki eszközölnie, hogy a Földtani Intézet anyagi támogatásával valamely barlangban ásatást végezhessek. Én erre a célra a varbói Kő-lyukat választottam. Ez volt az utolsó barlang, amelyben a Barlangkutató Társulat keretein belül a Közoktatásiügyi Minisztérium anyagi támogatásával próbaásatást végeztem, és a barlangnak nagyméretű részét felfedeztem. A rendszeres kutatás úgy kívánta, hogy az abbamaradt ásatást itt folytassam.

Így tehát a nevezett év július 7-től augusztus 20-ig Klein József intézeti preparátor segédkezése mellett négy munkaerővel a Kő-lyukban ásattam. Mivel Lillafüreden nem kaptunk szállást, Szentlélekre kellett utaznunk, ahol az egyik hordóban elhelyezkedtünk. A Kő-lyuk innen 7 km-nyi távolságban van, így naponta 14 km-nyi utat kellett megtennünk. A munkában diósgyőri barlangkutató munkások vettek részt, Szabadkay Béla nyomozó vezetése alatt.

Elhatároztam, hogy két helyen ásatunk: az Előcsarnokban folytatjuk a próbaásatást a fenékgig, a Nagycsarnokban pedig próbaképpen új kutatógödört mélyítettünk. Egy hónap után az Előcsarnokban 6.30 m mélységben feneket értünk. Az ásatás több méter vastag humuszlerakódást tárt fel, mely majdnem teljesen meddő volt; alatta kevés barlangi agyag következett kevés barlangi medve csonttal. A Nagycsarnokban 4.5 m hosszú és 3 m széles területen kiásott próbágödörből először 30 cm vastag fekete humuszréteget ástunk ki; ebből számos díszített neolitik cserépedénytörredék került a felszínre. A humusztakaró alatt barlangi agyag következett, benne egy

Az 1952-ben összeállított, a Kárpát-medence barlangjairól szóló, két kötetes kézirati munka első oldala, melyről az önéletrajzban Kadić nem tett említést (MÁFI)
The first page of the two-volume study on the caves of the Carpathian basin compiled in 1952, but not mentioned in his autobiography

Vadász Elemér, aki a legnehezebb években is kiállt Kadić mellett (MÁFI)
Elemér Vadász, who stood by Kadić even in the most difficult times

40 cm vastag világosbarna sáv, tele pompásan megmaradt barlangi medve csontokkal. Ez alkalommal hét koponyát, több állkapocságat és nagy végtagsontokat gyűjtöttünk.

Augusztus 13-án vasárnap Szentlélekről Lillafüreden át az iparvasúton a papirosgyárig utaztunk, s onnan gyalog a Forrás-völgyben

A Kő-lyuk bejárata, Kadić utolsó barlangi ásatásának helyszíne (V. Z.)
The entrance of the Kő-lyuk (Bükk mountain), the site of Kadić's last cave excavation

haladva a király-kúti erdészlakhoz mentünk; itt Dienes Zoltán erdőfőtanácsos a konyhában helyet szorított. Az ásatást most már innen végeztem és rövidesen be is fejeztem. Itt látogatott meg bennünket Majzon intézeti igazgató.

A következő évben az Intézet ismét ki akart küldeni Óhuta vidékére, hogy egy ottani barlangban ásatást végezzek. Ezt a kutatást nagy körültekintéssel előkészítettem; már megvolt a lakás, a kosztolás és a munkások is, de amikor fel akartam venni a pénzt, kiderült, hogy kiküldetésemet valahol törölték. Így tehát ebben az évben külső munkám elmaradt. Ezt az elmaradást a következő körülmények magyarázzák meg.

A kommunizmus alatt, mindjárt az elején Vértes Győző magához ragadta a magyar barlangügyet; kinevezte magát országos barlangfelügyelővé és hozzáfogott a barlangok kutatásához, illetve felásatásához. A kerületi előljárárságban volt társulati helyiségünk, elvitte az irattárat, könyveket, barlangi térképeket, fényképeket, diapozitívumokat és egyéb társulati tárgyakat, s ezzel számomra minden

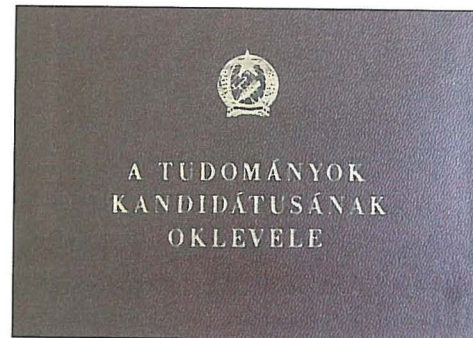
barlangkutató munkát lehetetlenné tett. Vértes egyszersmind megüzente, hogyha valamely barlang kutatását elvállalnám, gondoskodni fog, hogy velem elbánjanak.

Mikor kitudódott, hogy számomra a barlangkutatás tiltva van, Kretzoi kieszközölte, hogy az 1952. évben barlangkutatás helyett Kislágon *preglaciális* csontokat gyűjtsék. Így tehát Terikével intézeti autón Kislángra utaztunk; ott nagy nehezen parasztházban lakást és kosztot kaptunk. Megkezdtem Földesi István telkén az ásatást, mely kedvező időjárás alatt három hónapig tartott. Az utolsó előtti napon bal lábomban trombózt kaptam és a következő napon intézeti teherautón a begyűjtött anyaggal hazautaztunk. Mivel jó esőmentes nyarunk volt, az itteni nyaralást, eltekintve az ellátási nehézségektől, kellemesen töltöttük. Hazaérkezve lefeküdtem és hat hetet ágyban töltöttem.

A következő 1953. évben kislángi ásatásaimat újabb három hónapon át folytattam; ez idő alatt Szabó József borbélymester házában laktunk; felesége szakácsné lévén, jó kosztolásban részesültünk. Velem volt az Intézet részéről Varga Gáborné fiatal asszonyka, aki a mikrofauna begyűjtésével volt elfoglalva. A napidíjakon kívül az Intézet ezen a nyáron még külön havi 560 forint tiszteletdíjban részesített.

Múlt év elején [1952] az Egyetem felszólított, hogy adjam be életrajzomat és tudományos munkáimnak lajstromát. A Magyar Tudományos Akadémia a Közoktatásügyi Minisztérium rendeletére elhatározta, hogy jeles tudósok munkásságát kandidátusi és doktori címmel tünteti ki, és a kitüntetetteket megfelelő évi tiszteletdíjban részesíti. Erre a célra az Akadémia külön Tudományos Minősítő Bizottságot

szervezett azzal a feladattal, hogy a jelentkezett tudósok munkásságát elbírálja. Közel két évig dolgozott ez a Bizottság, míg végre az 1953. év végén megtudtuk, hogy ki kapja a doktori és ki a kandidátusi címet. Én az utóbbit kaptam és ezzel egyszersmind 472 forint havi tiszteletdíjat. Ez nagy esemény volt számunkra, mert ezzel a kitüntetéssel egycsapásra megszűnt a 8 évig tartott nyomorúságunk. Ezt az anyagi díjazással járó kitüntetést Vadász Elemér dr.-nak köszönhetem, aki a geológusok jelölését végezte. Az ünnepélyes avatás és az oklevelek kiadása a Műszaki Egyetemen november 2-án történt.

A kandidátusi oklevél (MTM)
The scroll of the PhD (C. Sc.) degree

The aftermaths of World War 2

As we could not find a flat, and it was hopeless to buy fuel, approaching winter we accepted Ödön Székely's offer, and we travelled to Sárospatak on 22 November 1945. We refurnished one of the rooms so we could cook, eat, sleep and work there. I set the fire in the morning, prepared breakfast, made the beds, swept the floor, fetched water, and cut up some fire wood. My wife did the cleaning, shopping, cooking, tended the poultry and knit, so we could make some extra money for our own supply. I was busy with compiling the bibliography and history of Hungarian speleology and cave research at the College library.

We travelled back to Budapest in April, where we spent few days. Meanwhile, I learnt that the Hungarian Cave Research Association had been dispersed, and all cave issues were handled by István Venkovits, Győző Vértes, and József Révai, headed by András Tasnádi Kubacska.

We could not find a flat on this occasion either, but we were offered a derelict room I could repair, so we could store our furniture here, but we carried on with our simple life in Sárospatak. When the forint was introduced at the beginning of August, the market became livelier, and we could drink milk, eat butter, cottage cheese, eggs, vegetables, and later we could even purchase meat and lard. We gave up our primitive country lifestyle and finally moved back to the capital city.

While working in the library of the Natural History Museum, I met the director of the Geology Institute, who invited me. When I was superannuated I decided that I would never ever cross the threshold of that god-forsaken palace, but then I

accepted the invitation. In fact, István Venkovics undertook to find a way to publish my work. When I finished, I was paid 2,000 forints as a royalty, and he asked me to compile the register of the mutilated country for a similar payment. It was an immense help in those days, when my pension was merely 400 forints in a month.

Miklós Kretzoi shared his study room with me, he and Elemér Vadász, the university professor became my mentors. Kretzoi succeeded to obtain a permit for my excavations in the Kő-lyuk. I was to be sent out on a mission the following year, as well, but Győző Vértes, who, at the beginning of the communist regime took over the cave issues, as well as the documentation and library of the Association prevented this. He also sent a message of threatening me, that he would make sure that I would regret it if I had taken any cave research job.

The University commanded me to submit my CV and the list of my publications in 1952. Because the Academy of Sciences had decided that the outstanding scientists would be awarded a PhD (C Sc) degree, and they would be paid an annual royalty. The Scientific Evaluation Committee was working on this for two years before we learnt the results at the end of 1953. Besides awarding me the PhD degree, an annual sum of 472 forints was also granted to me. That was the end of eight years of wretchedness. I owe this to Elemér Vadász, who proposed the candidates in Geology. The awarding ceremony and the presentation of the scrolls took place on 2 November in the University of Polytechnics.

OKTATÓ TEVÉKENYSÉG

Egyetemi tevékenységem

Tudományos munkásságom mellett mindenkor arra törekedtem, hogy szerzett tudásomat továbbadjam és azt a sok érdekes tudományos igazságot, amelyet a Természet kutatása közben szereztem, könnyen érthető alakban másoknak is elmondjam. Kedvenc szaktárgyaim, a barlang- és ősembertan annyira vonzóak, hogy minden művelt embert kell, hogy érdekeljék. Bántott az a tudat, hogy a magyar értelmiség a nevezett két szaktárgyról jóformán semmit sem tud. Ha tehát társaságban természettudományi problémákról szó esett, készséggel vállalkoztam arra, hogy tájékozatlan embertársaimat felvilágosítsam. Szemeim előtt tartottam Haeckel Ernő ismert mondását, hogy „a tudomány nem maradhat egy kiváltságos tudóskasztról vagyona, hanem az egész emberiség tulajdonává kell, hogy váljon”. Ezt pedig csak népszerűsítéssel lehet elérni.

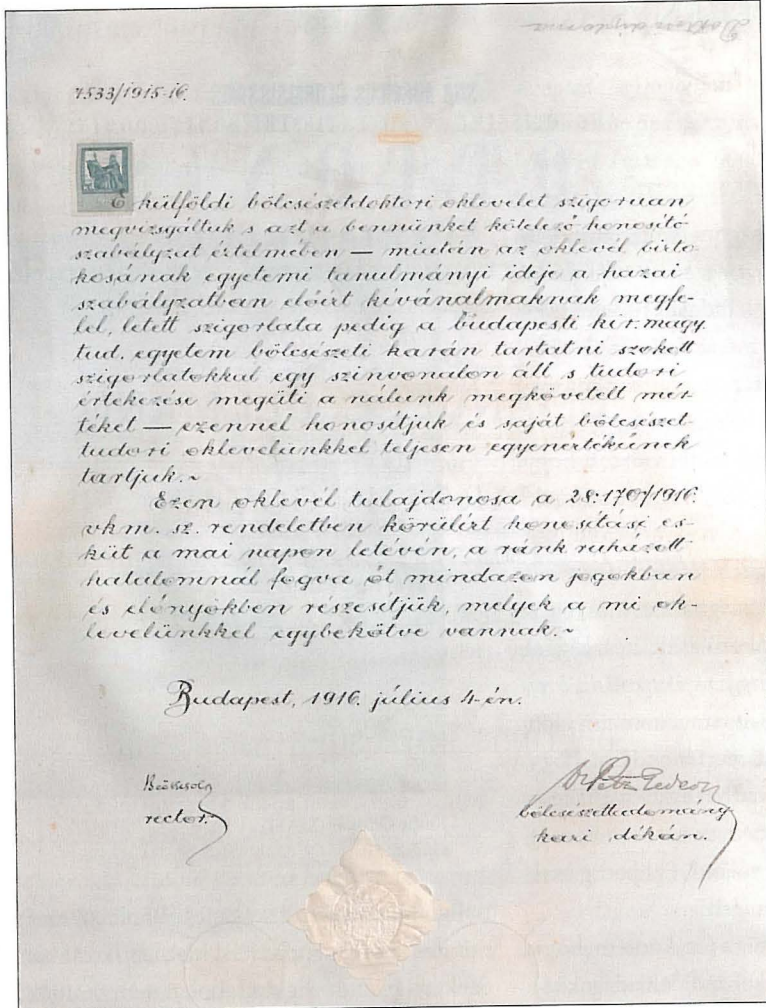
Ilyen elvek mellett arra törekedtem, hogy népszerű közleményekkel, rádióelőadásokkal, kirándulásokkal és hasonló eszközökkel a nagy nyilvánosságnak megmutassam, hogy a Természet kicsiben és nagyban milyen nagyszerű. Ebbeli törekvéseim csúcsteljesítményét a budavári barlangpincék feltárása és idegenforgalmi rendezése, valamint ugyanitt egy barlangtani gyűjtemény felállítása jelenti. Széleskörű propagandával idecsaltuk a nagyközönséget, főleg a tanulóifjúságot, s itt helyben elmondtuk, hogy miről nevezetesek a barlangok, hogyan alakult ki a mai ember és kultúrája a kezdetleges állapotokból. Látogatóink bámulattal

Kadić Ottokár (MÁFI)
Ottokár Kadić

hallgatták a sok érdekes megállapítást, mert mindezt eddig nem tudták, hisz az iskolákban ezeket a felette érdekes tanokat nem tanítják. Más szóval pótolni igyekeztem azt, amit az iskola mulasztott.

Ilyen körülmények között érthető, hogy arra is gondoltam, miszerint az egyetemi ifjúságban is, sőt első sorban itt kellene felébreszteni az érdeklődést szaktárgyaim iránt. Elhatároztam tehát, hogy habilitálni fogok a budapesti egyetemen, és pedig karsztgeológiából, amiben bennfoglaltatnak a barlangok és mindazok a szaktárgyak, amelyek a barlangtannal szűk kapcsolatban állanak. Mindenekelőtt honosítani kellett a müncheni bölcsészeti doktori

A doktori oklevél hátoldalán található honosítási igazolás (MTM)
The certificate of naturalisation on the rear side of the PhD scroll

oklevelemet, ami az 1916. évben meg is történt. A következő 1917. évben a budapesti tudományegyetemen karsztgeológiából magántanári képesítést nyertem.

Mint született horvát embernek nehezemre esett a szabad előadás, ezért minden előadandó tudományos munkámat előzőleg írásban megszövegeztem, azután megfelelő helyen felolvastam. Így tettem egyetemi előadásaimmal is. A közlendő anyagot otthon gondosan

megfogalmaztam, azután tanítványaimnak az órákon bediktáltam. Ahol bővebb magyarázatra volt szükség, azt élő szóval előadtam. Ennek az előadási módnak az volt a jó oldala, hogy tanítványaim megbízható jegyzetekhez jutottak, ezért szívesen kollokváltak nálam.

Közben meghalt Lörenthey Imre s ezzel megüresedett az őslénytani tanszék; helyettesítéssel a Kar Papp Károlyt bízta meg, aki éveken át, mint megbízott tanár, őslénytani

előadásokat tartott. A gerincesek előadására engem kért fel. Erre a Kartól külön engedélyt kértem, hogy az 1924. évtől kezdve a Kultuszminisztérium jóváhagyásával a gerincesek őslénytani rendszeresen előadjam. Gondosan megírtam az előadások szövegét és nagyméretű alakban megrajzoltam az előadáshoz szükséges csontokat. Emellett földtani intézeti helyiségemben *oszteológiai* gyakorlatokat is tartottam, és szívesen láttam magamnál olyan buzgó hallgatókat, akik gyűjtött anyagot kívántak feldolgozni. A befejezett tanulmányokat rendszerint doktori értekezésre használták, sőt nemcsak az én hallgatóim, hanem Papp tanítványai is, különösen a nőhallgatók, hozzám jöttek témát kérni, és kaptak is. Az egyetemen teljesített tevékenységem elismeréséül az 1928. évben megkaptam az egyetemi rendkívüli tanári címet.

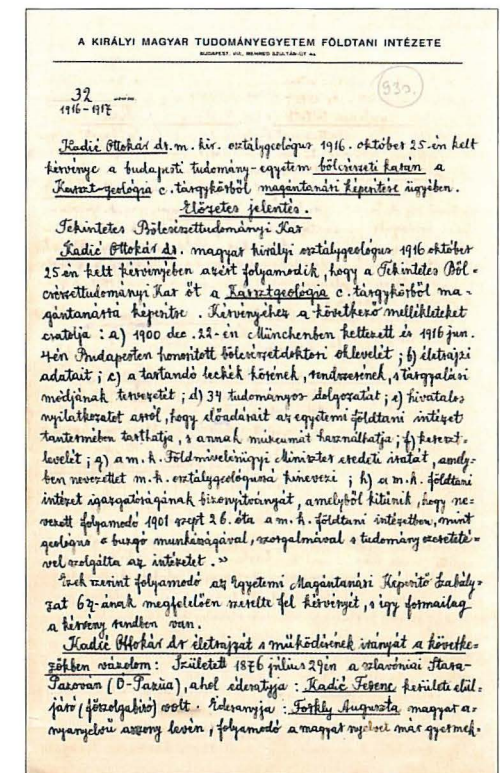
Papp Károly állandóan azzal biztatott, hogy a megüresedett őslénytani tanszéket csakis én nyerhetem el, mert ezen a téren nincs komoly vetélytársam. A tanítás éveken át szépen haladt, de a kilátásba helyezett tanszék betöltésére csak nem került sor. Közben a Kultuszminisztérium felszólította a Kart, hogy gondoskodjon az évek óta szünetelő tanszék betöltéséről. Erre a Kar külön ülésre gyűlt össze, és erre az ülésre ki nem jött el? Papp Károly, az ügy referense! Ilyen körülmények között a tanszék továbbra is betöltetlen maradt.

Az őslénytani tanszék elérése számomra rendkívül fontos volt, mert független állásba jutva tudományos munkásságom új mederbe terelődött volna, és kikerültem volna azt a sok méltatlanságot, amely mint függő helyzetben levő tisztviselőt ért.

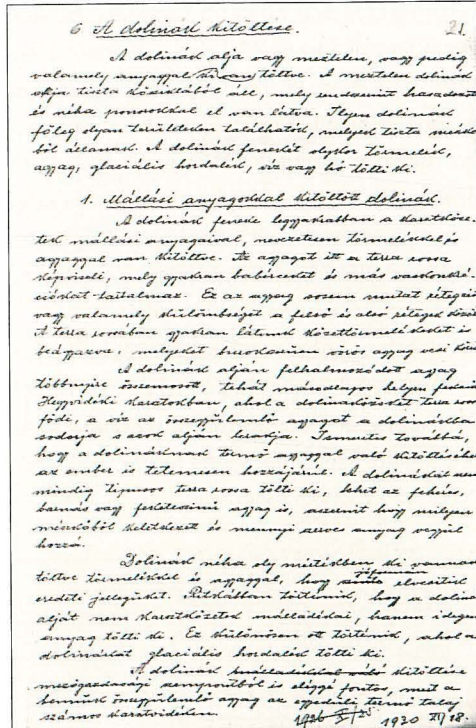
Egyetemi utolsó szereplésem az volt, hogy a Kar megbízott az embertan tanításával. Én

természetesen a hozzám legközelebb álló ősembertant adtam elő. Újból elővettem a legújabb embertani kézikönyveket és régi szokás szerint összeállítottam az előadásra szánt anyagot. Bevezetéképpen átvettem a harmadkori primátákat, azután áttértem az összes eddig ismert ősembéri csontmaradványok ismertetésére, végül külön kollégiumban előadtam az ősembéri kultúra-maradványokat.

Közben kitört a második világháború, s nekem menekülnöm kellett nyugatra. Mikor visszatértem, a kommunizmust találtam az országban. Szerettem volna folytatni előad-

Papp Károly előzetes véleménye (1916. okt. 30.) Kadić magántanári képesítéséről (MÁFI)
Károly Papp's expert opinion (30 October 1916) on Kadić's qualification for the associate professor degree

Bevezetés a karsztgeológiába című, kéziratban fennmaradt Kadić jegyzet (MKBT)
His study entitled *An Introduction to Karst Geology* survived only as a manuscript

saimat, ezért elmentem az akkori bölcsészeti tudományi dékánhoz megtudni, hogy az új helyzetben milyenek a kilátások. A dékán közölte velem, hogy az egyetemen csak úgy folytathatom tevékenységemet, ha igazolásnak vetem alá magamat. Nagy hibának tartotta azt, hogy a háború alatt nyugatra menekültem; az igazoló bizottság ezt esetleg rossz néven veszi, és kellemetlenséget okoz, ezért azt tanácsolta, hogy kerüljem az igazolási eljárást. Látna az országban uralkodó helyzetet, megfogadtam a dékán tanácsát, kerültem minden nyilvános szereplést, ám ezzel egyszersem elnémultak az én előadásaim is az egyetemen.

Irodalmi munkásságom

Utolsó egyetemi évemet Münchenben töltöttem, ahol az egyetemi állattani intézetben Hertvig Richard dr. professzornál dolgoztam ki doktori disszertációm. Feladatomból az volt, hogy derítsem ki, a bogarak szájrészei közül a mentumnak elnevezett rész tényleg annak felel-e meg. Hosszadalmas vizsgálataim után kiderítettem, hogy ez a felfogás hibás: bonctanilag ez a szájrész a submentum, míg a mentum a fölött, a száj belsejében fekszik. Az erre vonatkozó értekezésem a *Jenaische Zeitschrift für Naturwissenschaft* című folyóiratban jelent meg 1901-ben, címe *Studien über das Labium der Coleopteren*.

Mikor a Földtani Intézetbe kerültem, első gondolatomból az volt, hogy az akkoriban a *Krapinai-barlangban* felfedezett nagyszerű ősemberi leletek tudományos jelentőségét a magyar művelt körökben népszerűvé tegyem. Ebből kifolyólag a század elején a krapinai ősember maradványai címen több népszerű folyóiratban cikket írtam. Bár magyarul gyermekkorom óta beszéltem, horvát iskolába jártam, s így a magyar helyesírásban nem voltam otthonos. Sok fáradságba került, míg a magyar nyelv helyesírását aránylag rövid idő alatt teljesen el tudtam sajátítani.

Első közleményeim közé tartoznak azok a jelentések is, amelyekben földtani felvételeim eredményeiről számoltam be. Első felvételeimet a Bega felső folyásában és a Maros bal partján eszközöltem. Így első jelentéseim is e területekről szólnak. Az 1905. évben a Fekete-Körös vidékén, a Vaskóh és Belényes közötti hegyvidéken teljesítettem földtani felvételeket; a következő jelentésem tehát e hegyvidékről számol be.

A század elején Borbolyán, a Prost-féle téglavetőben egy erősen összetöredezett, de majdnem teljes bálnacsontvázat fedeztek fel. Szontágh Tamás dr. a helyszínre kiszállva a csontvázat az agyagtól megtisztítva paraffinnal leöntette, s így a laza csontdarabokat összefogva az Intézetbe szállította. Intézeti első tevékenységeim közé tartozott ezt a csontvázat kiperparálni, felállítani és leírni. Közel egy

teljes évig bajlódtam Sedlyár István laboránssal, míg ezt a ritka ősemlőst fel tudtuk állítani. A csontvázat beható tanulmányozásánál kiderült, hogy új fajjal van dolgunk, ezt *Mesocetus hungaricus* néven írtam le egy erre vonatkozó monográfiában. Ez volt egyszermind első nagyobb szabású tudományos munkám, mely a Földtani Intézet Évkönyvében jelent meg (1907).

Magántanári oklevél.

(*Decretum habilitationis.*)

A budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem Philosophiai Kara a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi Ministertől 1892. évi 45520. sz. alatt kiadott szabályrendelet intézkedéseinek megfelelő módon

Dr. *Kadić Ottokár* urat

a „*Karstgeologia*” cz. tárgykörből

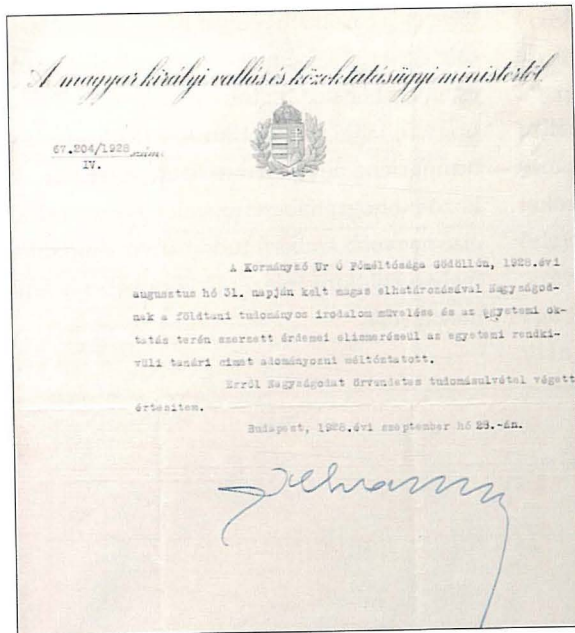
magántanárrá habilitálta. A karnak ezt a határozatot a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi Minister úr 1917. évi augusztus hó 10. napján 89307/17. szám alatt jóváhagyólag tudomásul vette és nevezett ebben a minőségében megerősítette.

Minek hitelül dr. *Kadić Ottokár* úr részére ezen «*Decretum habilitationis*»-t a kar nevében kiállítottam s a kar pecsétjével ellátva kiadtam.

Budapest, 1917. évi szeptember hó 10. -én.

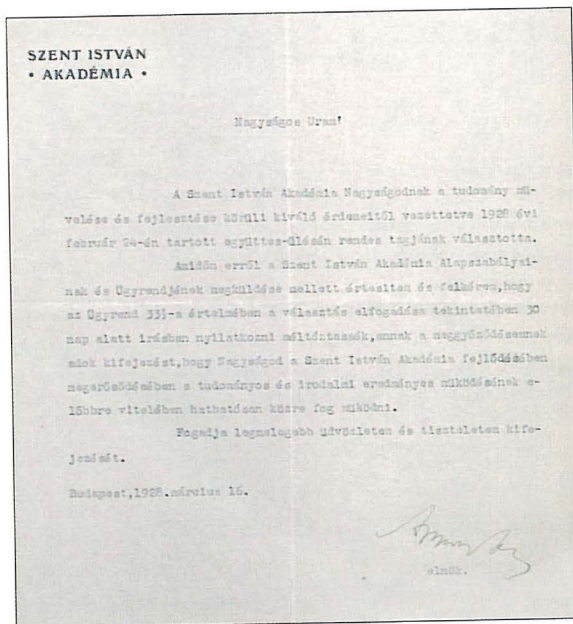
Kadić Ottokár
a budapesti kir. m. tudomány-egyetem
bölcsészettudományi karának
e. i. dékánja.

Kadić Ottokár magántanári oklevél (MTM)
The scroll certifying his becoming an associate professor

A nyilvános, rendkívüli egyetemi tanári cím adományozásáról szóló értesítés (MTM)

The notification on bestowing the title of professor on him

A Szent István Akadémia taggá választási értesítése (MTM)
The notification on his acceptance as a member of the Szent István Academy

Az 1906. évben újból visszakerültem régi felvételi területemre, a Maros bal partjára, s innen fölfelé haladva a magasabb hegységbe Vádudobri, Cserisór, Cserbel vidékén és a Runki-völgyben dolgoztam Hunyad vármegyében. Felvételi jelentéseim tehát e vidék földtani viszonyairól számolnak be.

Ugyanakkor indult meg a bükk-i barlangok kutatása. Először bejártam az összes akkor ismert barlangot, s mikor azok helyrajzi viszonyait és egyéb körülményeit megismertem, hozzáfogtam a Kecse-lyuk, a Büdöspest és a Szeleta-barlang próbaásatásához. Az eredmény csekély volt, az akkor szerzett tapasztalataimat Adatok a színvölgyi diluviális ember kérdéséhez című dolgozatomban foglaltam össze (1907). Ásatásaimat a Szeleta-barlangban a következő évben folytattam, az elért eredményeket egy Paleolitik kőeszközök a háromi Szeleta-barlangból című újabb dolgozatban tárgyalom (1909).

A szeletai ásatásokkal egyidőben vasárnapokon próbaásatásokat végeztem a Puskaporosi-kőfülkében. Az itt elért eredményekről A puszkaporosi sziklafülkében végzett próbaásatások eredményei című dolgozatban számoltam be (1911).

Az 1911. évben a *tübingai* ősember-tani értekezleten előadást tartottam a Szeletában elért eredményekről. Előadásom szövege Paläolithische Steingeräte aus der Szeletahöhle in Ungarn címen jelent meg a Beiheft

zum Korrespondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte című folyóiratban (1912).

Közben id. Lóczy Lajos dr. a Balaton vidékén talált ősemlekek maradványait hozta feldolgozásra. A téli hónapokban e leletek tanulmányozásával foglalkoztam s ezt befejezve A Balaton vidékének fosszilis emléksmaradványai című monográfiában írtam le. Megjelent A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei című nagy műben (1910).

1911-ben a horvátországi Karsztban végeztem földtani felvételeket. Abban az évben bejártam Fiume vidékét, a következő 1912. évben Jelenje, Grobničko polje és az Obruč-hegységet, 1913-ban a Platak és Gerovo közötti vidéket, 1914-ben Gorničko, Trstenik és Polica környékét, 1915-ben Čabar, Prezid és Tršće környékét, 1916-ban a Čabranka völgyének és a Risnják-hegységnek földtani viszonyait tanulmányoztam, az 1917. évben a Vrbovsko és Bosiljevo környékén dolgoztam. Mindezekről a felvételekről külön-külön jelentésben számoltam be a Földtani Intézet évi jelentéseiben.

Az 1910. évben alakult meg a Magyarhoni Földtani Társulat kebelében a Barlangkutató Bizottság, a Földtani Közönyben pedig külön barlangtani rovat, amelyben ezentűl megjelentettük barlangvonatkozású közleményeinket. Három évvel később, 1913-ban a Bizottság Szakosztálya alakult, ennek folyóirata Barlangkutató lett. Ennek szerkesztője én lettem. Közleményeink ebben a szakfolyóiratban jelentek meg magyar és német nyelven. Itt láttak napvilágot az én évi jelentéseim is a magyar barlangkutató állásáról. Ha ezeket időrendi sorban elolvassuk, megkapjuk a magyar barlangkutató történetét. E folyóirat I. kötetében jelentek meg A magyar barlangkutató céljai és

útjai és A barlangok elnevezéséről című dolgozatok. A II. kötetben A barlangok kutatásáról és Az 1913. évben végzett barlangkutatóaim eredményéről számoltam be. A III. kötetben A barlangok kubikoló és fogásos ásatásáról és Újabb adatok a háromi barlangok ismeretéhez című cikkeim szerepelnek.

A Szeleta-barlangban nyolc éven át végzett rendszeres ásatásaimat az 1913. évben befejezve megírtam e barlang monográfiáját A Szeleta-barlang kutatásának eredményei címen, 8 táblával és 39 szöveggközi képpel. Ebben ismertettem a barlang hosszadalmas kutatásának történetét, helyrajzi és földtani viszonyait, az ásatások közben gyűjtött őslénytani és ősrégészeti anyagot (1915).

A Barlangkutató IV. kötetében jelent meg a Herman Ottó-barlang leírása és a Büdöspestben az 1916. évben végzett ásatásaim eredményei. Az V. kötetben látott napvilágot a *herkulesfürdői* Zoltán-barlang ismertetése (1917).

A VIII. kötetben a puszkaporosi Színvaszoros barlangjairól írtam összefoglaló közleményt. A Természetben jelent meg a Pál-völgyi-barlangról (1920), a János-hegyi-átjáróról, a gellért-hegyi Szent Iván-barlangról, a háromi Anna-barlangról és a Tábora-hegyi-sziklaüregről írt cikkeim.

Az 1926. évben alakult át a Barlangkutató Szakosztály önálló Társulattá és ugyanakkor indult meg a Barlangvilág című népszerű folyóirat, melynek szerkesztője ismét én lettem. E folyóirat I. kötetében megírtam a Magyar Barlangkutató Társulat megalakulásának történetét és célkitűzéseit. Ugyanebben az évben kezdtem meg ásatásaimat a csákvári Báraczházában, ezeken *Kretzoi Miklós* is részt vett. Az ásatások első eredményeiről Kretzoival

Az 1927-1943 között megjelent népszerű szakfolyóirat, a Barlangvilág címlapja, melyben Kadic a kisebb terjedelmű cikkek mellett folyamatosan publikált a Magyar Barlangkutató Társulat tevékenységéről

The front page of the popular journal, Barlangvilág [Cave World], published between 1926 and 1944. Besides several of his shorter papers, it regularly published Kadic's articles on the activity of the Hungarian Cave Research Association

együtt a Barlangkutató XIV–XV. kötetében számoltunk be.

Az 1927. évben jelent meg a Wiener Prähistorische Zeitschrift XIV. kötetében a Zwei faustkeilartige Steingeräte aus Ungarn című cikkem; 1930-ban látott napvilágot a Szent István Akadémia Mennyiségtan–Természettudományi Osztályának felolvasásai II. kötetében A magyar barlangkutató ősrégészeti eredményei című tanulmányom, és ugyanebben az évben közöltem Kretzoival együtt Ergebnisse der weiteren Grabungen in der Esterházyhöhle című dolgozatot.

Az 1932. évben hat hónapon át ástam a Suba-lyukban, az itt elért nagyszerű eredményekről több folyóiratban számoltam be: először a Földtani Közönyben A Mussolini-barlang földtani viszonyai, azután a Barlangvilág III. kötetében A cserépfalui Mussolini-barlang címen. Ugyanebben a kötetben jelent meg A Szemlő-hegyi-barlang kutatásának eredményei című beszámolóim is.

Az 1934. évben jelent meg Der Mensch zur Eiszeit in Ungarn című művem, melyben Magyarország összes eddig ismert ősemberi leleteit lelőhelyek és területek szerint ismertetem. Ugyanebben az évben a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Budapesten tartották vándorgyűlésüket, s ezen beszámoltam a Mussolini-barlangban elért eredményekről. A Magyar Tudományos Akadémia Matematikai és Természettudományi Értesítője hasonló ismertetést közölt. Végül a Rómában szerkesztett L'Universo című folyóiratban a La Grotta Mussolini. Nuova stazione paleolitica in Ungheria című közlemény jelent meg.

Az 1936. évben a Magyar Barlangkutató Társulat jubiláris közgyűlést tartott, ezen megünnepeltük a magyar barlangügy 30 éves fellendülését és a Társulat 10 éves évfordulóját. Ez alkalommal A harmincéves magyar barlangkutató tudományos eredményei címen tartottam ünnepi előadást. Szövege megjelent a Barlangvilág VI. kötetében. Ugyanebben az évben jelent meg Budapest a barlangok városa című népszerű közleményem a Földtani Értesítőben.

Az 1937. évben a következő közleményeim láttak napvilágot. A Földtani Intézet jelentéseiben beszámoltam az 1930 és 1931. években végzett barlangkutatómokról. A Természet-tudományi Közöny Pótfüzetében a Szeleta-

barlang szerepéről és a hazai barlang- és ősemberkutatásról írtam cikket. A Barlangvilág VII. kötetében visszaemlékeztem a német és magyar barlangkutatók 1927. évi kongresszusára. Az 1938. évben jelent meg a Mussolini-barlangról írt nagy monográfia. Ebben én a barlang ősrégészeti eredményeit, helyrajzi és földtani viszonyait írtam meg. Ezen kívül Mottl Mária dr.-ral a Felsőtárkány vidékének barlangjait is monográfiailag leírtam. Végül megemlékeztem a Barlangvilág VIII. kötetében Gorjanovič-Kramberger Károlyról.

Az 1939. évben jelent meg a Barlangvilág IX. kötetében a hazai barlangügy törvényes rendezéséről szóló tanulmányom. A Szent István Akadémia Mennyiségtan–Természettani Osztályának Értekezései III. kötetében látott napvilágot A Budavári barlangpincék földtani viszonyai című értekezletem.

Ezekon kívül a következő népszerű közleményeim jelentek meg: Mit kell tudnunk a barlangokról? a Barlangvilág VIII. kötetében; A Várhegyi-barlang feltárásának története a Természettudományi Közönyben. Megjelentek még a következő rádióelőadásaim szövegei is: Karsztünetemények és Védjük meg a természeti emlékeket A Természetben: Hogyan pusztultak el az őssállatok? és Hogyan maradtak meg az őssállatok? a Búvárban.

Az 1940. évben kivonatot készítettem a Mussolini-barlangról írt nagy monográfiából, címe: A Mussolini-barlang ásatásának eredményei. Ugyanebben az évben jelent meg a Cserépfalu vidékének barlangjairól írt monográfiám. A Földtani Intézet jelentéseiben beszámoltam az 1932–1934. években eszközölt barlangkutatómokról. Végül a Búvár VI. évfolyamában jelent meg a Hogyan kutatjuk a barlangokat? című rádióelőadásom.

Az utolsó háború előtti közléseim a következők voltak. Az 1942. évben jelent meg a Barlangvilág XII. kötetében A Budavári barlangpincék, a Várhegyi-barlang és a Barlangtani gyűjtemény ismertetése című népszerű közleményem. Ugyanebben az évben látott napvilágot A barlangok mint természeti emlékek című népszerű közleményem a Természettudományi Közönyben. Az 1943. évben a Barlangvilág XIII. kötetében megemlékeztem gróf Markovitch Béláról, az 1944. évben pedig Az északnyugati Bükk barlangjairól írtam monográfiát a Barlangkutató XVIII. kötetében. Ezzel egyszersmind megszűntek irodalmi közléseim, mivel kitört a második világháború és menekülnöm kellett nyugatra.

A barlangkutatóhoz szükséges ismeretek
The encyclopedia of cave research

Teaching

Besides the scientific work I also aspired to hand down my knowledge. I always considered Ernő Haeckel's well-known words, i.e. "science should not be the fortune of the privileged race of scientists, but all mankind should become its owner".

I was diligently trying to reveal the wonders of Nature by popular articles, radio broadcasts and field trips. The most notable of all was the exploration of the Buda Castle caverns, their development for tourism, and the compilation of a Speleology collection. We have enticed the public, particularly the young with marketing, and we interpreted the relevance of the caves, as well as the origin of man and his culture on-site.

I decided to draw the attention of the university students to my subject matter, thus I qualified as a teacher in 'krast geology', i.e. all those subjects that related to caves. Acknowledging my activity, the university awarded me the title of professor in 1928.

As a native Croat, free lecturing was a difficulty for me, so I always composed my presentations in advance and read them out. I only improvised only if some further explanation was necessary. The advantage of this method was that I could supply my students with reliable and comprehensive lecture notes, and they were quite happy to take the exam with me. I also held practical sessions in Osteology in my study room and students were welcome there to analyse their own collected materials.

When it became vacant, I was promised the position of the head of the Palaeontology Department. I carried on with teaching, but then I was never appointed. It would have been quite important for me to avoid all those inconveniences resulting from my dependent position.

My last duty at the university was to teach Anthropology. Quite obviously I lectured on prehistoric man as a subject closest to my interest. As an introduction I presented the primates of the Triassic, then I lectured on the fossil findings of prehistoric man, and finally on the objects and eras of prehistoric cultures.

On returning from Western Europe after the World War, I wanted to continue teaching. However, the dean informed me that I had to be examined politically. He considered my escape to the west an act that would be likely to influence the Examination Committee in a negative way, also with negative consequences on my career, too. Having observed the situation in the country I took his advice and avoided all public appearances. Thus I became silent as a university lecturer.

Under the chapter title 'My publications' Kadić listed all of his published writings in a chronological order between 1901 and 1944 that he considered relevant. This annotated bibliography also included the title and the place of publishing. The referenced articles are included in the bibliography of this book.

ZÁRSZÓ

Kadić Ottokár önéletrajzát 1947-ben kezdte írni, de nyilván később fejezte be, hiszen abban még 1953-ban történekről is olvashatunk. Hogy a gépirat mikor és hogyan jutott a Földtani Intézet birtokába, nem ismert. Hangvétele, a tanácsköztársasági események elítélése, a kommunizmus nyílt, negatív kritikája azt sugallja, hogy nem hivatalos úton került oda, azt nem a szerző adta át, hiszen 1954 előtt egy ilyen dokumentum a meghurcoltatását jelenthette volna. Az biztos, hogy a kéziratot Kretzoi Miklós Kadić halálakor ismerte, hiszen megemlékezése (1957) egyértelműen annak alapján készült, és később Kretzoi hagyatékából egy másolati példány elő is került. A kislakú (24,5 x 20 cm) papírra sűrű sorokban a lap pereméig gépelt, 87 oldal terjedelmű önéletrajz létezését soha senki nem említette, arról – feltehetően – csak néhányan tudtak. Egyes részleteinek közlésére először csak 2007-ben, a suba-lyuki ásatás 75. évfordulója alkalmával tartott emléküléshez kapcsolódóan került sor. A kézirat megjelentetésének gondolata is ekkor született meg.

Az önéletrajz a múlt eseményeit az életút nagyobb állomásaira tagolva követi, inkább visszaemlékezésnek, vagy ahogy a szerző maga írta, „vázlatnak” tekinthető, mintsem teljes életrajznak. A fejezetek felépítése nem egységes, stílusuk is igen eltérő. Néhány esemény ismertetése túl részletes, máskor még a fontosabbak is elnagyoltak. Vannak közismert tények, amelyek a visszaemlékezésből hiányoznak, ugyanakkor szerepelnek benne

nyomtatásban már megjelent részletek, és az is előfordul, hogy egy eseményről – szinte azonos megfogalmazásban – több fejezetben is olvashatunk.

A kézirat legnagyobb értékét a magyarországi letelepedésig tartó, majd a háború végnapjait követő időszakok ismertetése jelenti, hiszen ezekről más információ alig ismert. A közöttük eltelt évek történései a publikációk és a közgyűjteményekben őrzött kéziratok alapján ugyan felvázolhatók lennének, de akkor hiányozna a személyes élmények, az események „én így láttam, így emlékszem” szemléletű felidézése.

Az eredeti kéziratot címek tagolják. A sorrend megtartása mellett az összetartozókat egy-egy főcím alá foglaltam, változtatást – logikai okok miatt – csak a Szeleta-barlangról írottaknál alkalmaztam, amit a Földtani Intézet igazgatói alatt végzett tevékenységek közül kiemelve a másik két kitüntetett szerepet kapott ásatáshoz csatoltam.

A kézirat szövege a sok szóismétlés, szűkségtelen névelő, névmás használata, a jelen és múlt idő keveredése, valamint a nem megfelelő szórend miatt néhány helyen nehézkes. Mindez jól érzékelteti a szerző által is leírtakat: írni horvátul tanult, az egyetemet német tankönyvekből végezte, és hiába tudott gyermekkorától magyarul, az „anya nyelvén” történő kifejezés nehezebbre esett. Feltehetően ezek a problémák idős korára még fel is erősödtek. A kézirat szerkesztésekor ennek ellenére igyekeztem kevés módosítást alkalmazni.

- 1 -

Dr. Kadić Ottokár

Életének és tudományos működésének vázlata.
/Önéletrajz/

Az 1949. év nyarán Gronovszky Antal dr. mávi főtanácsos barátom meghívott, hogy a nyarat feleségemmel együtt a Velencei tó mellett, gárdonyi kertesházában töltsük. Mivel a második világháború óta nem volt alkalmunk, hogy a háborús séradságainkat vidéken kipihenjük, a szives meghívást örömmel fogadtuk. Így történt, hogy április hó végén a legszükségesebb holmit becsomagolva, Gárdonyra utaztunk és az ottani nyaralótelepen, a már régebben ismert kis kerteg villában megszálltunk. Igen kedves, virágoskert mögött, magas platánok és fenyőfák által körvesztett otthont találtunk itt; valószínűs kis tuezkudlónom. A fővárosi zajos élet után jól esett az itteni teljes csend, amelyet csak néha a kakuk és a sárgarigó hangja, valamint az egyik fenyőn fészkelő gerlepar turbékolása szakított meg. Pokolta itt létünk kényelmét az is, hogy kedves szomszédjaink: Hajós Inna gyári igazgató családja kézséggel vállalta a főszót a szel végre olyan élelméréshez juttattak, amelyben csak a háború előtt volt régrünk. Egy további előnyünk az volt, hogy csereasznya- és barackfára idejében jöttünk ide, így bőven élvezhattuk a rengeteg ok kiváló grümölcsöt.

De mivel teljes boldogság nincs itt a földön, két heti itt létünk után flebitiszben megbetegedtem és az orvos rendelkezése szerint hat hétig ágyban kellett feködnöm. Hogy ezt az unalmas időt való hogy hasznosabban eltöltsen, megkíséreltem barlangvonatkozású írásaimmal és könyveimmel foglalkozni, ez azonban kényelmetlenné bizonyult. Ekkor eszembe jutott, hogy így ágyban egy régi tervemet megvalósíthatom: emlékezőből ceruzával megírom életrajzomat. Életem minden apróságom mellett, igen változatos, kellemes és kellemetlen fordulatokban elég gazdag volt, így tehát talán nem lesz minden érdekesség nélkül, ha a következőkben gondolatban életem végigfutok. Szodálatos hogy 74 év után még legzsengőbb gyermekkori életem egyes mozzanataira is vissza tudok emlékezni. Kezdem tehát legelő.

A könyv alapjául szolgáló önéletrajz részlete (MÁFI)

A page of his autobiography the present book is based on

Leginkább csak a zavaró helyesírási hibák javítására, a szóismétlések törlésére, a több helyen, azonos megfogalmazásban szereplő mondatok, bekezdések, illetve az Irodalmi munkásságom c. fejezetben a folyóiratok nevének, számának elhagyására került sor (ez utóbbiak az irodalomjegyzékben pontos hivatkozással úgyis szerepelnek). A szöveg eredeti jellegének megtartására az ösztönzött, hogy ezzel is bemutathassuk a tudós adottságait, ugyanakkor érzékeltessük problémáit, köztük gátlásainak egyik feltehetően fő eredőjét.

Sok helyen hiányérzetet kelt a dátum elmaradása, néhány helyen pedig egyértelmű, hogy a szereplő adat emlékezetből írt, téves szám. A szöveg érthetőbbé tétele érdekében ezeket a hiányokat, illetve tévedéseket szögletes zárójelbe helyezett kiegészítéssel, dátummal próbáltam feloldani. Ilyen például a Zoltán-

barlang kutatásának leírása. Az igazság az, hogy a barlang 1904-ben vált ismertté, és amikor Kadić októberben megvizsgálta, az időjárás már komolyabb tevékenységet nem tett lehetővé. Ezért 1905 májusában ismét a helyszínre érkezett, és a leírt munkálatokat akkor végezte el. Erről ő maga számolt be a Barlangkutatásban (1917).

Az életrajz szereplőinek neve mellett olvasható, végzettségükre, tudományos fokozatukra vonatkozó leírás alapján legtöbbjük kiléte megállapítható. A történet jobb megértése érdekében ezen (dőlt betűvel szedett) személyek életrajzi adatai a könyv végén megtalálhatók. Sajnos több, Kadić életében fontos szerepet játszó egyénről nem sikerült közelebbi információt fellelni. Így pl. bár Gárdonyban az egykori Gronovszky-nyaraló még megvan, a mára már átalakított ház eredeti tulajdonosá-

nak adatait, a Kadić-barátság részleteit nem sikerült kinyomozni. Ugyancsak homályban maradt a sárospataki menedéket nyújtó Székely Ödön, az Ugocsa utcai szobát biztosító Török Tivadar, vagy a „nevelt leány”, Csilla Emike alakja. Az utóbbiról egy névazonosság azt sugallja, hogy a második feleség, Kres Teréz rokona lehetett, amire csak annyi utal, hogy a Barlangkutató Társulat egyik szakülésének jelenléti ívén Kres Emmy aláírás olvasható. Legsajnálatosabb azonban az, hogy a Kadić Sándorként született, később a vérszerinti apja által adoptált fiú vezetékneve a leírakban nem szerepel, így további sorsának, leszármazottjainak felkutatása majdnem lehetetlen.

Az önéletrajzban nagyon sok idegen földrajzi név olvasható, melyre a Kadić-féle soknyelvűség jellemző. Bár a nevek egy része a ma is használatos írásmód szerint szerepel, a helyszín azonosítását mégis sok esetben

megnehezíti, hogy vannak olyanok, amelyek a magyar kiejtést, az akkor használatos formát követik, más esetekben pedig hiányzik a támpontot nyújtó országnév. A dőlt betűvel jelölt földrajzi nevek értelmezése a könyv végén megtalálható.

Kadićnak nem a most megjelenő kézírata az első önéletrajzi munkája, ugyanis 1936-ban, nyugdíjba vonulása után egyszer már belekezdett az események megörökítésébe, ám hogy akkor meddig jutott el, azt sajnos nem tudjuk, mert annak csak az első 6 oldala ismert. Célja – amint azt a bevezetőben olvashatjuk – a „szolgálati idő alatt” történetek rögzítése volt, de ennek megértéséhez szükségesnek tartotta gyermekkorának felidézését is. A kézzel írt oldalak a születésétől a gimnáziumi évekig terjedő időszakot ölelik fel. Bár rövidebb, de tartalmilag megegyezik az 1947-ben kezdett életrajzzal, eltérés főként a fogalmazásban tapasztalható.

1.
1936. évi június hó 31.-én, nem egészen 35. évi alkalmi megkezdés után, nyugdíjba vonulásom után, ezzel a hivatalos állással az én hivatalos tevékenységem kezdését és pedig olyan somorú és különös körülmények között, hogy szolgálati időm alatt történt eseményeket nem hagyhatom szó nélkül a somorúba vonni. Ugyanakkor, ami vellem, megkezdés alatt történt, visszatérítési arókat az állapított, amelynek egy szentebb háború után ebben az országban elkezdődött. Az alábbiakat ebben a somorúban írom le, vajha ez a somorú is hozzájárulna a közönség polainak megismeréséhez.

Az 1936-ban megkezdett önéletrajz első oldala (MKBT)

The first page of the autobiography that Kadić started to write in 1936

Előbbi önéletrajzában részletesebben írt a tanulási nehézségekről, azt is bevallotta, hogy a latin és a görög nyelv nemcsak sok keserűséget okozott neki, hanem ezen tárgyakból több ízben pótvizsgát is kellett tennie. A két nemzethez tartozó szülők viselkedéséről, a különböző nyelvek használatának természetességéről szóló néhány mondata ma is példát szolgálthat a nemzetiségi, nyelvi ellentétet szítók számára. Szavai érthetővé teszik az ő kettős hazaszeretetét, örök hűségét a Magyarországon idegenül hangzó nevéhez, Horvátországhoz és a horvát gyökerekhez, miközben írásaiból sugárzik a magyar nép, a magyar kultúra tisztelete és a magyar föld iránti rajongása.

„Édesapám tőzsgyökeres horvát ember, édesanyám rajongó magyarasszony volt. Apámmal és környezetemmel horvátul, anyámmal kizárólagosan magyarul beszéltem, amikor pedig a család az asztalnál együtt volt, németre fordult a beszéd. Ez magyarázza meg azt, hogy legszemből korom óta beszélem ezt a három nyelvet. Mint érdekes körülményt emelem ki azt a tényt, hogy szüleim között, dacára annak, hogy két különböző nemzetiséghez tartoztak s mindegyik a maga nemzeti érzéseit híven ápolta, sosem került összekülönbözésre. Azt is meg kell állapítanom, hogy a bennünket környező horvátság részéről sosem esett kifogás alá az, hogy édesanyám magyar neveltetésben is részesített (1936).”

Bár életének nagyobb részét Magyarországon töltötte, a több mint fél évszázad alatt horvát nyelvtudása nem homályosodott el. Ennek bizonyítékai a zágrábi múzeumnak kézzel írt, javításoktól mentes levelei is.

Érdekes ellentét, hogy míg saját keresztnevét a kezdetektől fogva magyar írásmóddal, két t-vel és á-val használta, addig a horvát

édesapa keresztnevét nem az eredeti formában (Franyo) alkalmazta; és míg az idegen szakemberek keresztnevét lefordította, addig a saját vezetéknevét minden probléma ellenére megtartotta. Alapvető gondot a magyar abc-ben nem szereplő č betű ékezte jelentette, amit gyakran č-nek, hangzás alapján pedig cs-nek írtak. Ma a nevet „a”-val ejtjük, pedig ő nemcsak az írásmódhoz, de a kiejtéshez is ragaszkodott: az „a”-t hosszan, „á”-ként, míg a „č”-t a magyar ty és cs közötti hangként ejtette. Ezt egykori tanítványa, *Bogsch László* ugyanúgy hangsúlyozta (1982), mint *Rakonczay Zoltán* nyugalmazott miniszterhelyettes, a magyar természetvédelem meghatározó egyénisége, aki gyermekként találkozott vele a Bükkben.

A gyökerekhez való kötődést mutatja, hogy Kadićot az idegenül hangzó neveknek az 1920-as években divattá vált magyarosítási hulláma sem érintette. Vezetéknevéhez annak ellenére ragaszkodott, hogy maga is úgy érezte, származása hivatali előmenetelét akadályozza, sőt a nyugdíjaztatása előtt ellene folyó fegyelmi eljárásról volt, aki – ha burkoltan is – ezzel próbálta köztisztviselői tisztaságát is kétségbe vonni (*Kadić 1938/a*).

Kadić Ottokár élete minden bizonnyal máshogy alakult volna, ha eredeti tervei szerint az egyetemet Zágrábban fejezi be. Nem akart külföldre menni, melynek bizonyítéka az „ő császári és apostoli királyi felségnek” címzett folyamodványa, melyben azt kérelmezte, hogy a zágrábi *Ferenc József Tudományegyetem* bölcsészeti karán a filozófia szigorlatot [azaz a doktorátust] latin érettségi nélkül is letehesse. Hogy a szépírással, német nyelven készült, 1 koronás magyar okmánybélyeggel és horvát nyelvű felülbélyegzéssel ellátott, a soknyelvű monarchiát és a többnyelvű adminisztrációt

Kadić személyes tárgyai, melyek szerénységét igazolják (MTM)
Kadić's personal objects prove his modesty

csodálatosan dokumentáló kérvényre érkezett-e válasz, egyáltalán eljutott-e Bécsbe, nem tudjuk, de ez a müncheni tanulmányok megkezdésével érdektelenné is vált.

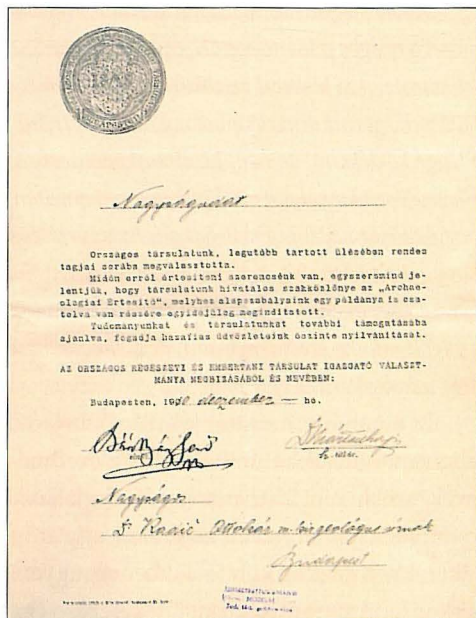
A horvátországi szájak Magyarországra letelepedve sem szakadtak meg. A szülők rendszeres látogatása mellett a tanárokkal való kapcsolata is megmaradt. Ezt mutatja, hogy *Langhoffer* biológiai kutatásairól két anyagot is közölt a Barlangkutatásban (1914, 1915), *Gorjanović-Krambergert* pedig a Magyar Barlangkutató Társulat tiszteleti tagjává választották. *Gorjanović* az 1927. évi magyarországi nemzetközi kongresszuson is részt vett, ott előadást tartott, majd elhunytá alkalmával a hű tanítványa a Barlangvilág hasábjain búcsúzott el tőle (*Kadić 1938*). Nem tudni hivatalból-e vagy csak önszorgalomból, de horvátországi geológiai felvételezéseiről készített jelentéseihez mindig csatolt horvát nyelvű összefoglalót is.

Sajnos sem ifjú, sem idős korából, szüleiéről, feleségeiről, fiáról egyetlen fénykép sem maradt fenn, az aktív időkből is kevés ismert. Kortársai, tanítványai már eltávoztak az élők sorából, így jellemének, megjelenésének felidézéséhez csak *Bogsch László* visszaemlékező sorai segítenek (1982).

„Külső megjelenésében ápoltszakállú, érdeklődéssel a világra pillantó szemei, egyenes testtartása jellemezte. Azt hiszem, az akkori embertani megjelölések szerint dinári típusúnak mondhatnánk. Eléggő közlékeny, de nem bizalmaskodó, terveit, elképzeléseit komolyan vevő és ismertető, puritán, nagyképűség nélküli egyéniség volt. Az az érzésem, hogy nem tartozott a szerencse elkenyézett fiai közé, a siker és elismerés, amiben részesült, jól megosztott munka eredménye volt, de a balszerencse sem mindig kerülte el.”

Ez a néhány mondat jól tükrözi Kadić ellentmondásokkal teli életét. Az eredmények, a több mint 250 barlangokkal foglalkozó publikáció ismeretében az utókor egy erős, sikereiben gazdag kutatót lát benne, ugyanakkor fennmaradt kézíratai, levelezése egy érzékeny, gondokkal küzdő, sérülékeny ember alakját vetítik elénk, aki sokszor harcban állt környezetével, és számos megaláztatást viselt el azért, hogy következetesen szolgálhassa a barlangok ügyének fejlődését.

Kadić szakmai sikereit azon tulajdonságainak köszönhette, melyeket egykori, majdnem apósává vált tanára, *Zittel* így fogalmazott meg: *„nagy lelkiismeretesség, ritka szorgalom és alapos ismeretek, párosulva nagy rendszeretettel”*. Minden munkáját pontosan megtervezte, szak-

A tudományos társulatok tevékenységében való részvételt igazoló okiratok (MTM)
Documents certifying his activity in various scientific organisations

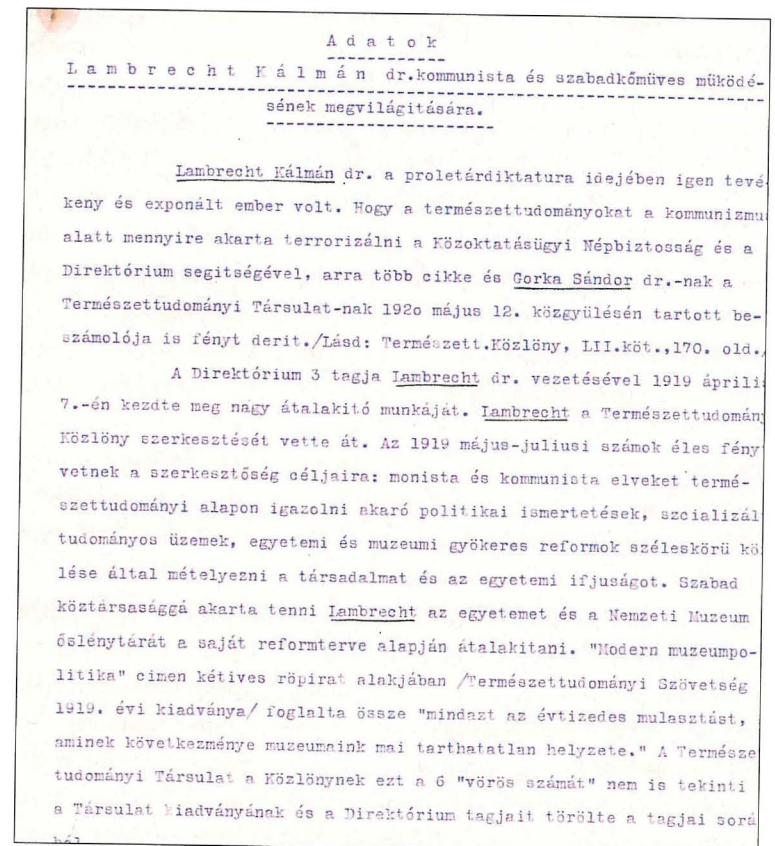
mai megalapozottsággal végezte és precízen dokumentálta.

A szakmai tudás, tudatosság és pontosság mellett a dokumentumok azt is igazolják, hogy nagyon jó diplomáciai érzékkel is rendelkezett. Miniszterekkel, államtitkárokkal, egyházi vezetőkkel, jelentős közéleti személyiségekkel érintkezett, hazai és külföldi tudósokkal

levelezett, a hivatalos ügyek mellett baráti kapcsolatot is fenntartva. A kutatásaiban érintett személyeket mindig megtisztelte a munka folyamatáról, az elért eredményekről szóló tájékoztatással. A barlangok ügyét támogatók elismerését soha nem mulasztotta el, mindig megtalálta a köszönetnyilvánítás megfelelő formáját.

Talán Herman Ottóhoz fűzte a legmélyebb tisztelet és legőszintébb barátság, ami a megismerkedéstől egészen a nagytekintélyű tudós haláláig tartott. Ezt a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárában őrzött, Hermannak címzett levelei bizonyítják. Az első 1906. március 13-án kelt, melyben Herman megküldött munkáját köszöni meg, az utolsó pedig 1914. augusztus 10-én a tudós 80. születésnapja alkalmából íródott. A rövidebb-hosszabb levelek, képeslapok, levelezőlapok, névkártyák komoly szakmai információkat és magánjellegű közleményeket tartalmaznak. A levelezés nem volt egyoldalú, a hivatkozások több Herman levélre utalnak, de azok feltehetően elvesztek.

A dokumentumok a barlangi munkálatok körülményeit, a napi eseményeket, az elért eredményeket, Kadić aktivitását, valamint életének néhány pillanatát villantják fel. Közülük több a bükkői ásatásos kutatás fontos dokumentuma, néhány a barlangkutatás történetének kronológiájához nyújt információt. A levelek főként a Szeleta körüli tevékenységről szólnak, de értékelhető adatot szolgáltatnak a Balla- és a Háromkúti-barlangról, valamint érintik a Pes-kő- és a Puszkaporosi-barlang ásatását is. A baráti kapcsolatot meghívók, egymáshoz tett látogatások, betegségekről, családi örömekről szóló tájékoztatások igazolják. Bár köztük is volt vita, de ez – mint Kadić

Lambrecht Kálmánról írt Kadić kézirat első oldala (MKBT)

The first page of the manuscript written by Kadić about Kálmán Lambrecht

életében több esetben is – félreértésen alapult, és annak tisztázása után az ügy barátságukat nem gyengítette meg.

A mások alázatos tisztelete ellenére sok ellenséget szerzett magának, gyakran igen kínos, hosszan elhúzódó vitákba kényszerült-bonyolódott. Ennek lehettek szakmai féltékenységi okai is, de az alapot – feltehetően – gátlásai, és makacs, következetes, megalkuvást nem ismerő természete szolgáltatta. A barlangkutatás érdekében akadályt nem ismert, magánidejében is csak azzal foglalkozott, összemosta a kötelességből és az egyéni kezdeményezésből fakadó feladatait. Újabb és újabb javaslatokat készített, harcolt a feltételek előteremtéséért, és akkor is véleményt nyilvánított, ha az számára hátrányos következményekkel járt. Meggyőződése volt, hogy joga van bárkit kritizálni, aki a barlangkutatást akadályozza, és nem fogadta el, hogy főnökei úgy gondolták, fizetését nemcsak a barlangkutatásért kapja.

Kadić minden baj okozójának Lambrecht Kálmánt tartotta, akinek nem tudta megbocsátani Tanácsköztársaság-beli szereplését, és ezt a leírtak szerint látványosan ki is nyilvánította. Elképzelhető, de nem bizonyítható, hogy Kadić feltételezése megalapozott volt, bár a kialakult helyzetért maga is felelős lehetett. Az viszont tény, attól kezdődően, hogy Nopcsa Lambrechtet a Földtani Intézetbe felvette, és a bemutatkozó látogatáskor Kadić nem fogott vele kezét, számtalan megalázó helyzetet kellett átélnie, aminek tényleges okai ma már felderíthetetlenek. A Lambrecht irányította üldöztetés szinte rögeszméjévé vált, s annak halála után is kísértte. Kettejük ellentéte feltehetően összetettebb, egy eldurvult kapcsolat eredménye volt, hiszen a Tanácsköztársaság alatti eseményekben ugyancsak aktívan részt

vett Kormos Tivadarnak és Vadász Elemérnek megbocsátotta tettüket, sőt később mindkettőről tisztelettel, elismeréssel szólt. A „Lambrecht-probléma” odáig fajult, hogy 11 oldalas kéziratban foglalta össze a magyar tudomány e kiemelkedő egyéniségének „bűneit”.

Az önéletrajzban Kadić ugyan érinti az Intézetben elszenvedett sérelmeit, de ez a kérdés igen elnagyolt, és a végkifejlet sem pontos. A fennmaradt „Peres ügyeim” feliratú dosszié iratanyaga azonban egyértelművé teszi, hogy négy panaszirat született és került a minisztérium illetékeséhez. Egy Nopcsa, három pedig ifj. Lóczy igazgatósága alatt született. Az első panaszirat és a sajtónyilvánosság előtt zajló szópárbaj eredményeként Kadić a minisztérium központjába került. A másik három következtében azonban fegyelmi eljárást indítottak ellene, munkája alól a vizsgálat idejére felmentették. Az ellene felhozott vádak igazolják Kadić elképzelését, miszerint Lóczyt és környezetét egyetlen cél vezérelte: bizonyítani az ő alkalmatlanságát, hozzá nem értését. Első fokon majdnem minden vádpontban bűnösnek találták, míg fellebbezése alapján a másodfokú eljárás végén a szakmai vádak alól felmentették, mint erre a kéziratban ő is kitért.

Ezzel az ügy azonban nem záródott le. A felmentő határozatot követően azonnal, 1936. június 30-i hatállyal nyugdíjazták. Tették ezt annak ellenére, hogy tudták, az eltöltött munkaidő következtében július 1-jén magasabb fizetési besorolásba kerülne, s kötelező fizetésemelésben kell részesíteni. Ha a nyugdíjazás időpontja csak két nappal későbbre szól, a nyugdíj összegét az emelt fizetés alapján határozták volna meg. Az eljárást 35 évi eredményes munka után Kadić igen mélt-

atlannak tartotta, és a miniszterelnöknél, sőt Horthy Miklós kormányzónál is kérte annak felülvizsgálatát. Miután panaszja sehol nem talált meghallgatásra, már csak abban bízott, hogy egyszer majd eljő egy becsületesebb kor, ahol méltányolni fogják őt. Nem sejtette, hogy a remélt szebb jövő helyett néhány év múlva még e csekély nyugdíjától is meg akarják majd fosztani.

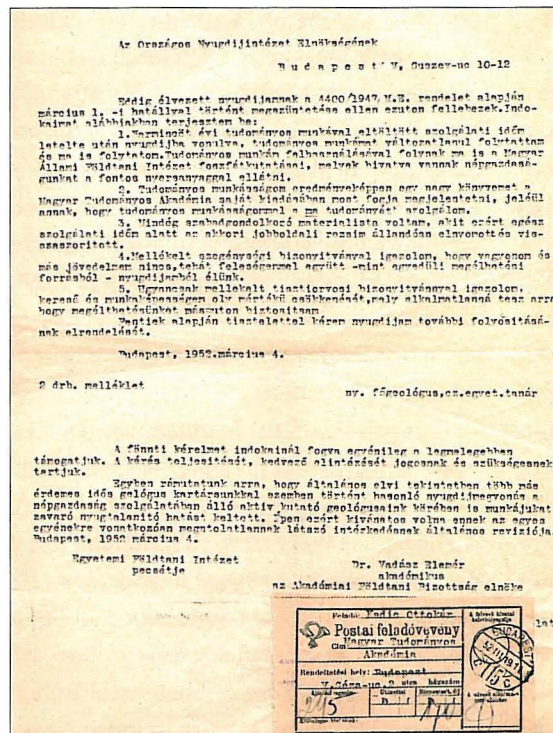
Az Intézeti munkájához kapcsolódik az a jelentős sajtóvisszhangot kapott vita, amit Dancza János indított el. Azzal vádolta Kadićot, hogy a suba-lyuki lelet megtalálásának elsőbbségétől őt írásában megfosztja. A támadás azért érthetetlen, mert Kadić kézírataiban, nyomtatásban megjelent munkáiban egyaránt a valóságnak megfelelően mutatja be az ásatás történetét. Dancza kulturálnak nem mondható viselkedése azért sem érthető, mert a leletet nem ő, hanem az általa irányított munkások találták meg.

A Földtani Intézetben megélt ellentétek mellett még két érdekes, elhúzódó, következményekkel járó vitáról tudunk. Az első, az életrajzban nem is említett szóváltás a Pál-völgyi-barlang kiemelkedő kutatójának, Bekey Imre Gábornak nevéhez kapcsolódik. A barlangok, barlangrészek elnevezéséről kialakult, jelentős sajtónyilvánosságot is kapott, személyeskedéstől sem mentes nézeteltérésre feltehetően Bekey sértettsége adott alapot. A kiváltó ok az lehetett, hogy Kadić a Pál-völgyi-barlangról megjelentetett cikkében több helyen a barlangot, annak feltárójaként nyilvántartott Scholtz Pál Kornérról Scholtz-barlangként említette. Ez sértette a barlang feltárásában részt vett Bekey önértését. Bár Kadić jól megfogalmazottan, tényekkel alátámasztva próbálta az igen sértőnek mondható

támadást lezárni, az elhúzódó vita végül is odáig fajult, hogy Bekey 1921-ben nemcsak a Barlangkutató Szakosztály választmányi tagságáról mondott le, hanem a Szakosztályból is kilépett. Bekey a magyar barlangkutatás kiemelkedő alakja volt, aki a feltárások mellett fényképeivel teremtett maradandót, de a sikerek ellenére sérült egyéniség lehetett, aki – az ülések jegyzőkönyveinek tanúsága szerint – szeretett vitázni, a többiektől eltérő véleményt formálni.

Egy másik, sokkal összetettebb ellentét a Szent István-barlang kiépítéséhez és Révay Ferenchez fűződik. Ez az 1931-re datált ügy Kadić hiúságát sérthette. Ezt mutatja az is, hogy az ügy szinte azonos megfogalmazásban a „Böckh Hugó igazgatósága alatt” és a „Társadalmi barlangkutató szervek létesítése” című fejezetekben is szerepel. Az előzőben (a szerkesztés során kimaradt) Révay nevét említésre sem méltatta, míg az utóbbiban mint segítőjét írta le.

Az ellentét megértéséhez tudni kell, hogy a barlang első, kéziratban fennmaradt térképének készítője és részletes leírója ténylegesen Kadić Ottokár volt (1931). E munkájában is az önéletrajzi szemlélet uralkodik, saját szerepét hangsúlyozza, miközben Révay tevékenységének méltatását mellőzi. Ezen munka alapján az utókor is Kadić érdeméért könyvelte el az eredményeket. Révay halála után a Herman Ottó Múzeum gyűjteményébe került dokumentumok azonban azt bizonyítják, hogy a munkálatokat 1927-től a Palota Szálló építésében is szerepet játszó erdőmérnök tervezte és irányította egészen az 1931. augusztusi megnyitóiig, sőt újabb szakaszok feltárásával még 1933-ban is ő foglalkozott. Kadićnak abban volt szerepe, hogy 1931-ben szakvéle-

A Nyugdíjintézethez benyújtott, Vadász Elemér ajánlásával ellátott fellebbezés másolata (MTM)

A copy of the appeal against the withdrawal of his pension with the recommendation of Elemér Vadász

ménye alapján rendelték el az 1929-ben pénzhiány miatt elakadt munkálatok folytatását. A helyszínen csak a kiépítés befejezése előtt, az irányítás átvételének igényével jelent meg. Miután a tevékenységet finanszírozó Erdőigazgatóság írásban megerősítette Révayt a munkában, Kadić sértődötten távozott a helyszínről. Révay nem volt barlangkutató, ő a barlang látogathatóvá tételét – nagy szakértelemmel és lelkiismeretesen – hivatalból látta el, így bár az eljárás nyilván sértette, a nyílt összetűzést mellőzte, Kadić pedig vélt sérelmét Révay tevékenységének elhallgatásával torolta meg.

Az utolsó nagy sérelem okozója Vértes László volt, akit Kadić még eredeti keresztnévén (Győző) említett. A barlangi ásatás alapjait a neves ősrégész Kadićtól

tanulta meg, és a mester halálakor az Archeológiai Értesítőben búcsúzott tőle. A látszólagos tisztelet mellett érthetetlennek tűnnek a háború utáni események fejezetében leírtak. A Barlangkutató Társulat ügyeinek és a barlangok kutatásának átvétele, Kadić eltávolítása a barlangi ásatásoktól szakmai féltékenységgel nem, csak személyes okokkal magyarázható. Nem bizonyítható, de a szóbeszéd azt tartja, Vértes nem tudta megbocsátani az idős tudósnak, hogy a zsidótörvény (mely kimondta, hogy a zsidók nyilvános helyen nem jelenhetnek meg) életbelépése után a Barlangkutató Társulat szakülésén megkérdezte tőle, hogy mit keres ott.

Ahogy az életrajzból is kiolvasható, Kadić rendkívül nagy teherbírású, mindent precízen dokumentáló, rendkívül termékeny író volt. Több mint 150 nyomtatásban megjelent munkáját ismerjük, ebből közel száz más nyelven is napvilágot látott. Irodalmi jegyzékét először Bertalan Károly állította össze (1952, megtalálható a Wikipedián), majd a Barlangtani Bibliográfia összeállításakor ez kiegészítésre került. A két bibliográfia még nem ad teljes áttekintést, hiszen mindkettőből jónéhány újságcikk, kisebb híryanag hiányzik, melyek pótlása folyamatos. Ugyancsak hiányos még a Magyar Állami Földtani Intézetben, a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulatban és a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött szakmai kéziratok listája.

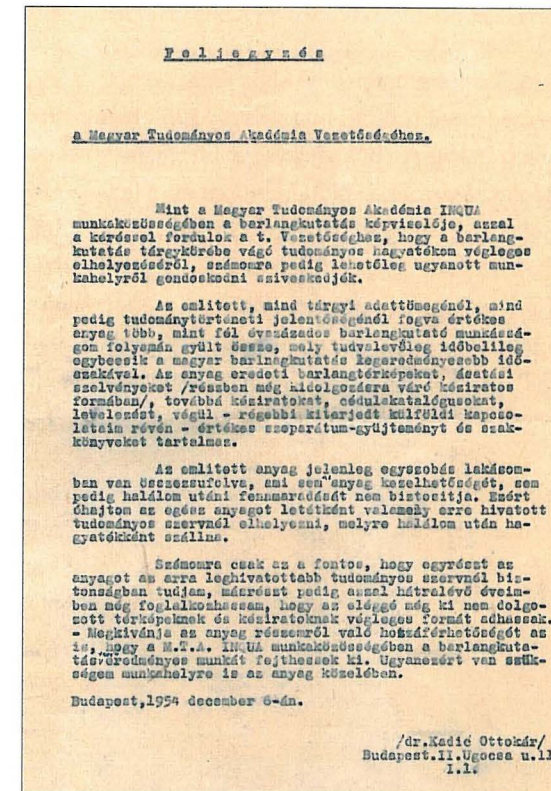
Az egyetemi előadásoknak az életrajzban említett írott szövegei közül csak

a 88 oldal terjedelmű, karsztgeológia–karszsmorfológia–karszthidrográfia címek alatt szereplő, néhány ábrával illusztrált kézirat maradt fenn, ami az egyes fejezetek után bejegyzett dátumokból kikövetkeztethetően előadásjegyzet lehetett. Az átfogó ismereteket nyújtó anyag hivatkozásai révén tanúbizonyosságot tesz arról, hogy szerzője a nemzetközi szakirodalom kiváló ismerője volt, hiszen kora minden jelentős kutatójának megállapítását említi.

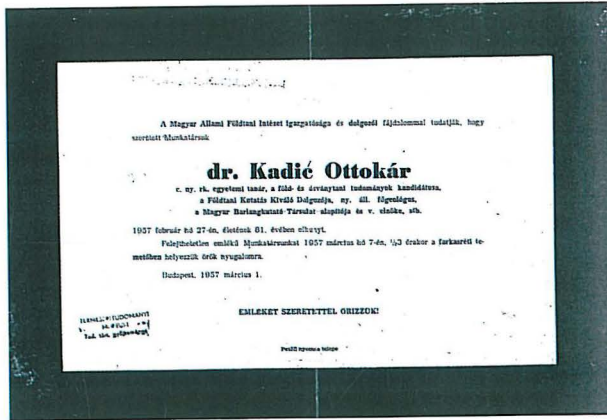
Fennmaradt még néhány rádióelőadás kézírata is. Az ismeretterjesztő szakanyagokat egy időben maga Kadić olvasta be a rádió stúdiójában, de miután a hallgatók kifogásolták monoton hangját, később az általa írt szövegeket mások tolmácsolták az érdeklődőknek. A rossz előadókészésre, a felolvasások egyhangúságára egykori tanítványai is mindig kitértek. Élt róla egy legenda, miszerint előfordult, hogy olvasás közben kettőt lapozott, de ezt észre sem véve összefüggéstelenül folytatta mondanóját.

Az önéletrajzban több helyen is szerepel éppen készülő, vagy már elkészült monográfia, amelyek nem ismertek, vagy nehezen azonosíthatók. Lipcsében a Solymáron megkezdett, a magyar barlangkutató történetét időrendben feldolgozó anyagot fejezte be, és „tiszttára” gépelte a Bükk és Budapest vidéki barlangok „monografikus ismertetését”. Ezeknek a munkáknak a holléte nem ismert, de elképzelhető, hogy a két utóbbi anyag beépült a Kárpát-medence barlangjairól szóló

kéziratba (1952). Sárospatakon, majd visszatérve a fővárosba a magyar barlangtani irodalom ismertetésével foglalkozott. Ezt a munkát elvileg – tiszteletdíj fejében – a Földtani Intézetnek átadta, ugyanúgy, mint Csonka-Magyarország barlangjainak katalógusát, de míg utóbbi munka az Intézet gyűjteményében fellelhető, addig az előző nem. Másrészt meglepő módon a gyűjtemény egyik kiemelkedő értékét képező, a Kárpát-medence barlangjait ismertető két kötetes, 800 oldalal meghaladó terjedelmű kéziratáról az önéletrajzban nem tett említést! Bár a cím nem egyezik, mégis elképzelhető, hogy a magyar barlangtani irodalom ismertetése is beépült ebbe a kéziratba. Az azonosító

A Magyar Tudományos Akadémia vezetőségének írt levél, melyben Kadić felajánlja barlangtani gyűjteményét (MTM) Kadić's letter to the Hungarian Academy of Sciences in which he offers his collection related to caves

Kadić Ottokár gyászjelentése (MKB)
The obituary on Kadić's death

tást nehezíti, hogy mindkét munka 1950 előtt született, ugyanakkor azokon évszámként 1952 szerepel.

A Természettudományi Múzeumban őrzött szerződésből tudjuk, hogy Kadić 1954-ben megbízást kapott a Bükk-hegység barlangjainak feldolgozására, és a Földtani Intézet évi jelentései cikk-kivonatának összeállítására. Ezek elkészülte nem bizonyítható. Ismert viszont a Kő-lyuk ásatásához kapcsolódó, „Új méretű barlang a Bükk-hegységben” című összeállítás (1950), és a magyar karszthidrológiai irodalom ismertetését tartalmazó gépirat (1953).

Az önéletrajznak a barlangkutató társadalmi szervezeteivel foglalkozó fejezete – a kézirat céljának megfelelően – kiemelten a szerző tevékenységével foglalkozik, ennek eredményeként a szervezett magyar barlangkutató törekvéseiről, fejlődéséről, eredményeiről átfogó képet nem ad. A szerencsés véletlennek köszönhetően az éppen 100 éve alakult Barlangkutató Bizottság, a jogutód Barlangkutató Szakosztály, valamint a Magyar Barlangkutató Társulat 1910–1944 között született iratainak – be- és kimenő leveleinek, meghívóinak, jegyzőkönyveinek, jelenléti íveinek – egy része

Barbie Lajos és egy másik (ismeretlen) személy jóvoltából fennmaradt. Az 1926-tól 1944-ig tartó időszak iratanyaga számos személyes témájú gyűjtődossziéval együtt Barbie Lajos halála után került a Barlangkutató Társulatba, míg az 1910–1926 közötti iktatott levelezés 2000 elején került elő az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóságnál. Ki, mikor és milyen indítástól vitte oda, kideríthetetlen. Ezek a dokumentumok nemcsak a társadalmi szervezet 44 évnyi munkáját pontosítják, hanem Kadić aktivitásának részleteire is rámutatnak.

Visszatekintve munkásságára Kadić nem tartotta fontosnak, hogy megemlítsse, a barlangkutató társadalmi szervezetei mellett még hány tudományos társulatban tevékenykedett, pedig a Magyarhoni Földtani Társulat mellett részt vett a Magyar Néprajzi Társaság, az Országos Régészeti és Embertani Társulat munkájában, és tagja volt a Horvát Természettudományi Társulatnak is.

Az önéletrajz Vár-barlanggal foglalkozó fejezete viszonylag nagyobb terjedelme ellenére sem adja vissza azt a hallatlan energiával, közel 10 évig végzett munkát, amit Kadić az üregek megismerése, feltárása és járhatóvá tétele, majd

később az életvédelmi célok megvalósítása érdekében végzett. E fejezet egyes részei szinte azonos megfogalmazásban már napvilágot láttak a Barlangvilágban (1933, 1942), melyeket személyéhez kapcsolódó információkkal egészített ki. Nem részletezte azonban azt, hogy a II. világháború kitörését követően a minisztériumok légtalmi pincéinek kialakítása mellett magántulajdonosok megbízásából iparszerűen foglalkozott az üregek összekötésével, felszíni kijáratok létesítésével, a védőhelyek és a többszínű menekülési útvonalak kiépítésével. A ma Vár-barlang néven ismert, fokozott védelem alatt álló, több mint 3 km összhosszúságú, egybefüggő rendszert ebben az időben alakították ki.

Kadić önéletrajza 1953-ban, kandidátusi kinevezésével zárul. Kimaradt azonban belőle egy előző évi fontos esemény, mégpedig az, hogy 1952. február 20-án értesítés kapott, miszerint március 1-jétől megvonják megélhetésének egyetlen forrását, a nyugdíját. Azt nem tudjuk, hogy ez kinek, vagy minek a hatására történt, hiszen az értesítésben csak egy 1947. évi jogszabályi hivatkozás olvasható. Az viszont ismert, hogy a határozat visszavonásában szerepet játszott a fellebbezést melléklettel ellátó Vadász Elemér. A kommunizmus elveit egyébként haláláig elkötelezetten szolgáló professzor ezen néhány sorára hóstettként tekinthetünk, hiszen egy kíméletlen időszakban nemcsak egy rendszeridegen tudós kérelmét támogatta, hanem határozott véleményt nyilvánított arról, hogy a hasonló indokolatlan eljárásokat meg kell szüntetni, mert ezek az aktív geológusok körében nyugtalanságot idéznek elő.

Kadić életének utolsó, 1953 utáni időszakáról kevés dokumentum maradt fenn. 1954. december 6-án levélben kereste meg a Magyar

Tudományos Akadémiát, melyben több mint fél évszázados munkája során gyűjtött dokumentumait, kézirateit, könyveit, térképeit, levelezését ajánlotta fel, hiszen az eredetileg csak raktárnak berendezett, végül haláláig lakásként szolgáló Ugocsa utcai szobájában nemcsak ezek tárolása, hanem a hozzáférés is lehetetlen volt. Cserébe csak munkalehetőséget kért. A válasz nem ismert, de az Akadémia kéziratárában ilyen jellegű anyag nem található. A hatalmas gyűjtemény sorsa ismeretlen, félő, hogy elveszett.

A Tudományos Akadémiának szóló ajánlat megszületésekor Kadić még a Földtani Intézet szakértőjeként tevékenykedett, de ismeretlen okokból a hagyaték elhelyezését nem ott akarta megoldani. A március 5-i dátummal született, egész évről szóló megállapodás szerint feladata a Földtani Intézet évi jelentéseinek bibliográfiai ismertetése és a Bükk barlangjainak ismertetése volt. Az elkészült anyag szintén ismeretlen. Intézeti munkaviszonya 1955. február 28-án szűnt meg. A földtani társadalom azonban ezután sem feledkezett meg róla, minden bizonnyal tanítványai, támogatói javaslatára 80. születésnapja alkalmából 1956 júliusában a Földtani kutatás kiváló dolgozója lett.

Kadić sírja a Farkasréti temetőben (Sz. K.)
His grave in the Farkasréti Cemetery (Budapest)

Kadić Ottokár 1957. február 27-én hunyt el. Március 7-én helyezték örök nyugalomra a Farkasréti temetőben, sírjánál Tasnádi-Kubacska András búcsúztatta. Felesége, megértő, mindenben támogató hű társa évekkel túlélte őt, de további sorsát nem ismerjük. 1961-ben még élt, hiszen minden bizonnyal ő adományozta a Természettudományi Múzeumnak Kadić személyes okiratait, tárgyait, de halálának ideje és nyughelye ismeretlen. Érthetetlen, de örök álmát nem az imádott férj mellett alussza.

Az önéletrajzot olvasó feltehetően több helyen érzi majd úgy, hogy hiányzik egy kis magyarázat vagy kiegészítés, az események hiányosak, az eredmények nincsenek értékelve. A csodálatos és igen szerteágazó életút teljesebbé tételét azonban tudatosan mellőztük. Ennek elvi oka az, hogy a szerző ezeket látta fontosnak, a pótlásokkal elvettük volna a kézirat egyedi jellegét, a gyakorlati oka pedig az, hogy a rendelkezésre álló oldalszám a teljességre való törekvést úgysem tette volna lehetővé.

A magyar barlangkutatás atyjaként tisztelt tudós halála után munkásságát többen is ismertették, az egykori tanítvány, Bogsch László többször is visszaemlékezett tevékenységére. Szakcikkei, népszerűsítő írásai, kéziratok és levelezései segítségével eredményei jól megrajzolhatók, magánéletéről, egyéni sorsáról, gondolatairól azonban alig tud a közvélemény. Az önéletrajz megjelentetésének célja e hiány pótlása: a tudós saját szavaival megmutatni a sikerekhez vezető, gyakran buktatókkal teli életet, a barlangok iránti elkötelezettséget, a mindig újító gondolatokat, az önzetlen segítő szándékot egyaránt. Emlékét a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat által 1962-ben alapított, a magyar karsztvidékek, barlangok

tudományos feltárással foglalkozó, nagy értékű tudományos közleményért adományozható, a névadó arcképét ábrázoló, Kesslerné Szekula Mária tervezte bronz plakett mellett e kötet is őrizze az utókor számára.

Székely Kinga
szerkesztő

Kadić munkásságát bemutató vitrin az érde Magyar Földrajzi Múzeumban (P. K.)
The showcase presenting Kadić's work in the Hungarian Museum of Geography, Érd

Closing words

Ottokár Kadić started to write his autobiography in 1947, but it also includes events from 1953. When and how the ownership of the 87-page long, typed manuscript shifted to the Geology Institute is unknown, and no one has ever actually mentioned it. The idea of its print publication came up on the 75th anniversary of the Suba-lyuk (Bükk mountain) excavations (2007).

The autobiography is organised around the main stages of his life, but its style is much more like of memoirs, or as the author called it 'sketches'. Its most interesting parts are those describing his life before settling down in Hungary, and the period after the end of the war, as very little is known from these times. Kadić's appearance and personality were described by one of his students:

"His well-groomed beard, his inquisitive eyes always searching the world around, and his straight posture characterised his physical appearance. I think anthropologists of the time would have ranked him among the Dinaric race. He was quite talkative, but not intimately, he took his plans and aspirations seriously and always let others know about them. His austerity was void of any pompousness. I suspect he was not favoured by fortune, the success and acknowledgement he received was the well deserved reward for his hard work, and he also had to endure some mishaps, as well."

These sentences aptly describe his life that was full of contradictions. His legacy in cave research suggests a strong and successful scientist. However, his notes and letters reflect a sensitive, lamenting, struggling and fragile man, who often had to fight with those in his environment, and he had to bear humiliation several times in order to serve the interest of caves consistently. His professional success was the result of his characteristics

described by his master, Zittel, who nearly became his father-in-law, too:

"great conscience, unusual diligence, deep knowledge, coupled with orderly manner."

He always planned his work precisely, conducted it in a professional manner and documented it painstakingly.

Besides his professionalism in knowledge, consciousness and focused approach, he was a great diplomat, as well, as he was in touch with high ranking political personalities and corresponded with scientists home and abroad. But he also had his enemies as he frequently engaged in arguments, even fights, probably due to his inhibitions, and stubborn, uncompromisable, but consistent nature. He knew no obstacle when it came to cave research, and it was also his hobby, and he made no distinction between tasks be it mandatory or voluntary. He drafted proposals, fought for adequate resources and expressed his opinion even if it had meant negative consequences for himself.

As he had enormous stamina he was a very prolific writer. Over 250 of his works in print are known, of which nearly 100 are multi-lingual editions. Of his university lecture notes (also mentioned in his autobiography) only the 88-page long, illustrated *Karst Geology – Karst Morphology – Karst Hydrology* has survived. He also mentions monographs completed, or yet to be finished in his autobiography, but they are either not known or cannot be identified. On the other hand, there is not even a hint of his most important work, the manuscript on the caves of the Carpathian basin filling two volumes in over 800 pages (1952).

He finished his autobiography with earning the PhD (CSc) degree in 1953. We know very little about his later years. He contacted the Hungarian

Academy of Sciences on 6 December 1954 with a letter offering his collection of documents, manuscripts, books, maps, and correspondence of over half a century. The only thing he asked for was a job, as the room he originally used for storage, but which became his permanent home until his death was too small not only to store, but in fact to access them. We do not know what answer he actually received, if received at all, but the manuscript collection of the Academy does not contain these pieces. The later whereabouts of this huge collection is unknown.

He was employed in the Geology Institute until February 1955. He was awarded the accolade "For the Excellence in Geology Research" on his 80th birthday July 1956, but few months later on 27 February 1957 he died.

The reader of this autobiography might miss some further explanations, and can have the feeling that there are events missing, or the results are not appraised sufficiently. It was deliberately avoided to add to this chronicle of a great and very complex life. These additions would have impoverished the authenticity of the text, as the author considered these events the most important. But there was a very practical reason for avoiding additional notes, too, i.e. limited number of pages.

The scientific achievements of the father of Hungarian cave research have been well published by several authors, but his personal life is virtually unknown to the public. The publication of his autobiography intended to make up for this gap, as Kadić wrote to present a life full of successes and

obstacles leading to them, a career dedicated to caves, an inventive mind and an unselfish personality. The Hungarian Karst and Cave Research Association established the Kadić Prize in 1962 to sustain his legacy. The prize can be awarded to researchers with great achievements in the scientific research of karsts and caves, as well as major scientific publications. But hopefully, not only the plaque bearing his portrait will sustain his legacy, but also this very volume, as well.

Kinga Székely
Editor

Kesslerné, Szekula Mária gipszmintája alapján készített plakett (K. R.)
The plaque made after the plaster cast by Mária Szekula (Mrs. Kessler)

MAGYARÁZATOK / EXPLANATIONS

Az azonosított szereplők életrajzi adatai / Biographical data

A szövegben dőlt betűvel szedett személynevek a szöveg szerinti írásmóddal szerepelnek, a helyes forma a / jel után olvasható. Az adatok kiemelten a könyvhöz és a barlangokhoz kapcsolódó információkat tartalmazzák.

ABEL Otenio / Othenio (1875–1946): paleobiológus, a Bécsi Egyetem professzora (1917–1934), a Göttingeni Egyetem Paleontológiai Intézetének igazgatója. Kutatásokat végzett a Drachenhöhlében.

AGGHÁZY Kamil (1882–1954): honvédeztudós, katonai író. Megalapította a Hadtörténelmi Múzeumot, melynek igazgatóhelyettese, majd 1939-től igazgatója volt.

ALBRECHT (HABSBURG-TESCHE) ALBERT FERENC, 1897–1955): Habsburg főherceg, Habsburg-Lotaringiai Frigyes főherceg, császári és királyi tábornagy fia, politikus.

ANGERMAYER Ervin (1888–1963): osztrák katonaeorvos, orvostábornok, barlangkutató, a Salzburgi Barlangkutató Egyesület társalapítója, hosszú ideig vezetője.

BANDL Erich (1880–1960): osztrák barlangkutató, 1921-től a Bécsi Egyesület tagja, néhány évig elnökségi tag, elnök (1926), a Szövetségi Barlang Bizottság tudósítója (levelezője), a barlangtörvény társkidolgozója (1928), a Német Barlangkutató Szövetség tagja.

BARANYAI Béla (1882–1945): jogász, a Debreceni Egyetem alkotmány- és jogtörténet tanára. Berlinben, február 3-án légítámadás során vesztette életét.

BARÁTH Tibor (1906–1992): történész, bölcsészdoktor (1929), magántanár (1940), 1940–1944 között a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem tanára, könyvtáros (1952–1992). 1944 októberétől 1945 márciusáig a Vallás- és Közoktatási Minisztérium egyetemi ügyosztályának vezetője, majd külföldre távozott. A II. világháború után tetteiért (feltehetően a tudósok külföldre juttatásáért is), a magyar kormány kérte kiadatását, de ezt Franciaország nem teljesítette. 1952-től Kanadában élt és ott hunyt el. A minden tudományos alapot nélkülöző sumér-hun-magyar rokonság egyik elharcosa volt.

BARBIE Lajos (1896–1971): tisztviselő, barlangkutató. A Magyar Barlangkutató Társulat alapító és választmányi tagja (1926), pénztárosa (1932–1945), a Magyar Turista Egyesület Sí- és Sziklamászó Szakosztályának barlangmestere, a Vár-barlang gondnoka (1936–1945).

Részt vett a Pál-völgyi-barlang és a Solymári-ördöglyuk feltárásában. A Barlangi medve-emlékérem bronz fokozatának kitüntetője (1927).

BARTUCZ Lajos (1885–1966): antropológus, egyetemi tanár, a biológiai tudományok doktora. A subalyuki leletek mellett foglalkozott a Büdös-pestben talált neolitikus embercsontvázal is.

BAYER József / Josef (1882–1931): osztrák muzeológus, a bécsi Természettudományi Múzeum Történelem előtti és Antropológiai Osztályának igazgatója. Ásatásokat végzett többek között Škocjanban (Szlovénia, régen St. Kanzian).

BELLA Lajos (1850–1937): régész, a Magyar Tudományos Akadémia tagja (1926). A soproni Reáliskola történelem- és földrajztanára (1878). Nyugdíjba vonulása után 12 esztendeig a Magyar Nemzeti Múzeum Régiséggyűjtőjében működött. A hazai ásatásos barlangkutatás egyik elindítója. A Barlangkutató Szakosztály tagja (1913), alelnöke (1912–1917), elnöke (1917–1926). Az igen elfoglalt Lenhossék Mihály helyett már alelnöksége idején is ő látta el az elnöki feladatokat. A Barlangi medve-emlékérem ezüst fokozatának kitüntetője (1927).

BERGER Károly (1878–1945): a Tapolcai Gazdasági Takarékpénztár tisztviselője, barlangvezető. A tapolcai Barlangfeltáró Társulat alapítója (1911), a Tapolcai-tavasbarlang igazgatója, amely pozíciójáról a zsidótörvény életbe lépése után le kellett mondania. Jelentős szerepe volt a barlang látogathatóvá tételében és idegenforgalmi fejlesztésében. Auschwitzban hunyt el.

BOGSCH László (1906–1986): geológus, paleontológus, barlangkutató, egyetemi tanár. A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen geológia, paleontológia és ásvány-kőzettan tárgyakból doktorált (1929). Kadić Ottokár hatására kezdett a barlangok őslénytani kutatásával foglalkozni. 1946-tól az újonnan alakult Őslénytani tanszéken dolgozott, melynek 1958-tól tanszékvezető professzora. Kiemelkedő szerepet vállalt a földtudomány és a barlangkutatás társadalmi szervezeteinek tevékenységében. Tagja volt a

- Barlangkutató Szakosztálynak (1925), majd alapítója (1926) és 1945-ig főtitkára a Magyar Barlangkutató Társulatnak. Elnökként tevékenykedett az Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége Barlangkutató Bizottságában, 1960-tól részt vett a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat munkájában, annak elnöke (1962–1966), tiszteletbeli tagja (1972), majd díszelnöke (1974). A Barlangi medve-emlékérem bronz fokozatának kitüntetője (1927).
- BOKOR Elemér** (1887–1928): katonatiszt, zoológus, természetrajz-kémia szakos tanár. A föld alatt élő bogarak kutatója, több új bogárfaj leírója. Legösszetettebb eredménye az Abaligeti-barlang földtani-biológiai feldolgozása, a vak víziászka (*Stenasellus hungaricus*) és a *Brachydesmus troglobius* Dad. százlábú előfordulásának leírása. Részt vett a Kecse-lyuk ásátásán (1925), ott biológiai gyűjtést végzett, felmérte a barlangot, és leírta a Gebhardt Antalról nevezett új vakbogarát. A Barlangkutató Szakosztály (1913) és az általa életre hívott Baradla Bizottság (1925) tagja. A Magyar Barlangkutató Társulat alelnöke (1926), a Rovartani Társulat elnöke volt. Nevét a Mecsekben a Bokor-pihenő, valamint a Baradla Óriások termékének egyik látványos képződménye őrzi. A Barlangi medve-emlékérem ezüst fokozatának kitüntetője (1927).
- BÖCKH Hugó** (1874–1931): geológus, az olaj- és földgáz-kutatás szakértője, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, Böckh János geológus fia. A selmecbányai Bányászati Akadémia tanára (1900), főbányatanácsos (1910), az állami bányászati monopóliumok és kutatások központjának igazgatója (1918), az Anglo-Persian Oil Company tanácsadója (1921), a perzsa olajkutatók vezetője (1923–1926, 1928–1929), a Földtani Intézet igazgatója (1929–1931).
- BÖCKH János** (1840–1909): geológus, bányamérnök, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, Böckh Hugó geológus édesapja. A Földtani Intézet geológusa (1869), főgeológusa (1872), igazgatója (1882–1908). Vezetése alatt épült fel az intézet ma is álló székháza, melyben a geológiai múzeum is elhelyezést nyert. Kezdeményezésére indult meg a kőolajkutatás hazánkban. Elsősorban a Bükk, a Déli-Bakony és a Mecsek földtani és öslénytani viszonyait tanulmányozta. A barlangkutatót támogatta, de barlangokkal nem foglalkozott.
- BULLA Béla** (1906–1962): földrajztudós, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. A Pázmány Péter Tudományegyetem Földrajzi Intézetének igazgatója (1941), a Magyar Földrajzi Társaság elnöke (1952), a Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatócsoportjának igazgatója (1954–1962), a Földrajzi Értesítő főszerkesztője.
- CAR Lázár / Lazar:** (1860–1942): horvát zoológus, egyetemi tanár, a zágrábi Zoológiai Múzeum igazgatója.
- CHOLNOKY Béla** (1899–1972): botanikus, algológus, egyetemi tanár, Cholnoky Jenő fia. Németországból nem tért haza, a Dél-Afrikai Köztársaságban telepedett le, ahol nemzetközileg elismert algológus lett.
- CHOLNOKY Jenő** (1870–1950): mérnök, földrajztudós, utazó, karsztmorfológus, egyetemi tanár. A Műegyetem Vízépítési tanszékének tanársegéde (1892), a budapesti Tudományegyetem Földrajzi tanszékének asszisztense (1894), a Kolozsvári Egyetem Földrajz tanszékének vezetője (1905–1919), a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem tanára (1921–1940). Iskolát teremtett, jól képzett földrajztanárok ezrei mellett kiváló földrajztudósokat nevelt. Jó előadó, kiváló szakíró volt, munkáit saját kezű, mérnöki pontosságú és művészi kivitelű rajzaival illusztrálta. Karsztos témájú dolgozataiban szinte minden esetben hivatkozott a Baradlára, annak morfológiai jelenségeire, ásványkiválásaira. Szaklapokban és folyóiratokban ismertetéseket közölt a barlangról, annak feltárásáról, elnevezéséről, idegenforgalmi jelentőségéről, vagy az új felfedezések eredményeiről. A Barlangkutató Szakosztály tagja (1913). A Magyar Barlangkutató Társulat (1926–1945), a Magyarországi Kárpát Egyesület és a Magyar Barlangkutató Társulat 1927-ben egyesült Aggteleki Bizottságának elnöke, a Magyar Turista Szövetség Baradla Nagybizottságának tagja (1935–1945).
- CHOLNOKY Jenőné Vadas Jolán** (?–1981): könyvtáros, Cholnoky Jenő harmadik felesége. 1920-tól kollégák voltak az egyetemen, de házasságra csak Cholnoky második feleségének elhunytá (1945) után került sor. Neki köszönhető, hogy a Cholnoky-hagyaték a Magyar Földrajzi Múzeumba került.
- DANCZA JÁNOS** (1899–1985): lakatossegéd, ásatási segédmunkás, barlangkutató. A Természetbarátok Turista Egyesület egri csoportjának tagja (1927), elnöke (1930–1949), a Földtani Intézet bükk-i ásatási programjának részvevője, Eger rendőrkapitánya (1945), a Baradla igazgatója (1949–1953), muzeológus. Az ásatások mellett 1930-tól a Déli-Bükk barlangjainak (Kis-kőháti-zsomboly, Kőháti-barlang, Nagy-tölgyesoromi-víznyelő) összeírását, térképezését és feltárását végezte saját szerkesztésű technikai eszközök segítségével.
- EMSZT Kálmán** (1873–1957): vegyész, a budapesti Tudományegyetem Kémiai Intézetének tanársegéde (1895–1900). A Földtani Intézet vegyésze (1900), kísérletiügyi főigazgatója. Kiváló elemző vegyész. A Kárpát-medence jelentősebb ásványvizeinek analízise s nagyszámú közetelemzés alkotják munkásságának gerincét.
- ENTZ Géza** (1875–1943): zoológus, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. 1902-ben bölcsészdoktor, 1907-ben protisztológiából magántanár,
- 1932-től az Magyar Nemzeti Múzeum Állattárának igazgatója, 1934-ben a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen a zoológia ny. r. tanára.
- ESTERHÁZY Móric, gróf** (1881–1960): nagybirtokos, miniszterelnök (1917), népjóléti és munkaügyi miniszter (1918). Az I. világháború után birtokán gazdálkodott, majd 1931-ben visszatért a politikai életbe. A II. világháború idején a képviselőház honvédelmi bizottságának tagja. 1956-ban emigrált, Bécsben hunyt el. A Barlangi medve-emlékérem ezüst fokozatának kitüntetője (1927).
- FRIESEN Robert** (?–1930): lovaglómester, a Szövetségi Műemlékvédelmi Hivatal levelezője, a Német Barlangkutató Szövetség főtitkára, számos kapcsolata révén nagy szolgálatokat tett az osztrák barlangkutatók megszervezésében.
- GAÁL István** (1877–1956): geológus, paleontológus, barlangkutató, a föld- és ásványtani tudományok kandidátusa (1953). A dévai Főreáliskola tanára (1905), majd Budapesten (1912), és a Szegeci Tudományegyetemen (1919–1924) tanított. A Magyar Nemzeti Múzeum Őslénytárának igazgatója (1925–1934), a paleontológia címzetes ny. r. tanára (1946–1948). Részt vett magyarországi és erdélyi barlangok kutatásában, a legjelentősebb eredményt a Szelim-barlang ásátásával érte el. Foglalkozott a zsombolyok keletkezésével, az ember időérzékére hatást gyakorló barlangi körülményekkel, az üledékek és a csillagászati számítások kapcsolatával és a cséppkövek növekedésével is. A barlangokat számtalan írásában népszerűsítette.
- GESELL Sándor** (1839–1919): bányamérnök és geológus, a Földtani Intézet bánya-főgeológusa (1883–1908). Számos hazai geológiai felvételben vett részt. Tanulmányai főleg a Földtani Közlönyben jelentek meg.
- GORJANOVIC-KRAMBERGER Károly / Dragutin Karl** (1856–1936): horvát geológus, antropológus, a Zágrábi Egyetem tanára, a Horvát Nemzeti Múzeum Földtani és Őslénytani Osztályának igazgatója. Ő ásta ki a Zágrábtól mindegy 40 km-re fekvő Krapinai-barlangban a korai neander-völgyi ember csontmaradványait. Szinte egész munkásságát e barlang kutatásának szentelte. Többször járt Magyarországon, az Egyetem Embertani Intézetében tárgyalt kutatásának menetéről. A Barlangi medve-emlékérem ezüst fokozatának kitüntetője (1927).
- GÖBEL Karl** (1855–1932): német biológus, a növénytan egyetemi tanára.
- GÖMBÖS Gyula** (1886–1936): katonatiszt, hadügyi államtitkár (1928), honvédelmi miniszter, (1929), miniszterelnök (1932). Intézkedéseket léptetett életbe a totális fasizmus kiépítésére, szoros együttműködést épített ki a fasiszta Olaszországgal és Németországgal, elkötelezte magát Németország agressziós tervei mellett.
- GÖTZINGER Gustáv / Gustav** (1880–1969): osztrák geológus, a bécsi Szövetségi Geológiai Intézet igazgatója. Kutatásokat végzett a magashegységi és előalpesi karsztokon, részt vett a barlangi guanó kitermelésében, az úgy nevezett „trágyaakcióban”.
- GULYÁS József** (1885–1954): író, irodalomtörténész, a debreceni egyetem magántanára. 1910-től nyugdíjba vonulásáig (1945) gimnáziumi tanár Sárospatakon.
- GYÖRFFY István** (1890–1970): festő. Csenedéleteket és arcképeket festett elsősorban. Több festménye a Magyar Nemzeti Galériában van. 1945-ben visszatért Magyarországra, Budapesten hunyt el.
- HADIK János** (futaki) gróf (1863–1933): politikus, a Főrendiház (1894–1901), a Felsőház (1927–1932) tagja, valóságos és belső tanácsnok (1908). Az Abaújszíni választókerület képviselője (1901–1910), belügyminiszteriumi államtitkár (1906–1910), miniszterelnök (1918), országgyűlési képviselő (1932–1933). Mint a térség jeles személyisége támogatta a barlangok ügyét, az 1911. évi első alsó-hegyi zsombolyos expedíciót, a Baradla megővését és a jósvafői szakasz megnyitását. Az ezüst barlangi medve-plakett kitüntetője (1927).
- HAECKEL Ernő / Ernst** (1834–1919): német zoológus, egyetemi tanár.
- HERMAN Ottó** (1835–1914): természettudós, ornitológus, néprajzi író, utazó, az utolsó magyar polihisztor, a Magyar Ornitológiai Központ létrehozója, a magyar pókfauna és a halászat néprajzi vonatkozásainak leírója. Elsőként szorgalmazta a Bükk barlangjainak ősrégészeti kutatását.
- HERTWIG Richard** (1850–1937): német biológus, a Pórosz Tudományos Akadémia levelező tagja (1898), a modern evolúciós elmélet bajnoka. Zoológiai tankönyve több kiadást is megért.
- HILLEBRAND Jenő** (1884–1950): ősrégész, antropológus, a Magyar Nemzeti Múzeum Ősrégészeti osztályának dolgozója, majd vezetője. Egyetemi magántanár (1915), címzetes nyilvános rendkívüli tanár (1940). A magyar őskőkorkutatást európai színvonalra emelte. Számos barlang ásátásán vett részt, a Balla-barlangban Magyarországon először talált ősemberi csontmaradványokat. Nevét viseli a Bükk egyik régészeti jelentőségű barlangja.
- HILZHEIMER Miksa / Max** (1877–1946): német zoológus, mammológus, több tudományos társulat vezetője. Zsidó származása miatt pozícióiról 1936-ban lemondott.
- HOERNES Móric / Moritz** (1852–1917): osztrák egyetemi tanár, régész. Édesanyja magyar volt. A bécsi Udvari Múzeum Ősrégészeti Osztályának őrje (munkatársa).
- HOFFER András** (1884–1946): geológus, szakíró, egyetemi tanár. Tanári oklevelét (kémia-természetrajz-földrajz) a Kolozsvári Egyetemen szerezte (1908). Nagyenyeden, Székelyudvarhelyen és Debrecenben

tanított. 1926-ban magántanári képesítést nyert. A vulkanitok tanulmányozásával foglalkozott.

HOLLENDONNER Ferenc (1882–1935): botanikus, paleontológus, tanár, bölcsészdoktor (1907). A Műegyetem Növénytani tanszékének tanársegéde (1905), magántanára (1914), a budapesti reáliskola (1916), a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem magántanára (1922), a korszerű hazai növényészettan megalapítója. Kidolgozta az elszenesedett fák mikroszkópos vizsgálatának (az anthrakotómiának) módszereit és ennek segítségével a faszénmaradványokból fontos következtetéseket vont le az ősember korának növényzetére és az éghajlat ingadozásaira. Főként a bükk barlangok famaradványait dolgozta fel.

HÖRMANN Konstantin / Hoermann Konstantin, Kosta (1850–1921): bosnyák muzeológus, néprajzkutató, író. 1896-ban ő volt Szarajevóban az Ezeréves Országos Kiállítás elnöke és a magyar nyelven is megjelentetett katalógus szerzője.

KAFFKA Péter (1899–1992): építész mérnök, barlangkutató, a jósvafői barlangszakasz feltárója, a jósvafői kijárat tervezője és kivitelezője, a Margitszigeti Szabadtéri Színpad (1938) és Kanada első toronyházának (1962) tervezője. A Magyarországi Kárpát Egyesület főtitkára (1927–1930), alelnöke (1930–1944), a Magyar Turista Szövetség alelnöke (1936–1939), a Magyar Turista Szövetség Barlang Bizottság elnöke (1936–1939), a Magyar Barlangkutató Társulat titkára, a Barlangi medve-emlékérem bronz fokozatának kitüntetettje (1927).

KAMPIS János (1886–1968): festő, jogász. Árvászéki jegyzőként ment nyugdíjba (1920), majd csak a festészetnek élt. Németországból nem tért vissza, ott telepedett le.

KENYERES Balázs (1865–1940): igazságügyi orvostani kutató, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

KESSLER Hubert (1907–1994): mérnök, hidrológus, barlangkutató, a Baradla igazgatója (1935–1945), a Vízgazdálkodási Tudományos Kutatóintézet Karszt- és Forráskutató Osztályának vezetője (1919–1965), az Alumíniumipari Tröszt főhidrológusa (1966–1972), az 1975-ben létrehozott Barlangtani Intézet első igazgatója. Nevéhez fűződik a Vecsem-bükk- és az Almásizsomboly (1927), a Szemlő-hegyi- (1930), a Ferenc-hegyi- (1933) és a Kossuth-barlang feltárása (1956), a Baradla–Domica közötti átjárhatóság megteremtése (1932), a Baradla turisztikai létesítményeinek kialakítása, a Gellért-hegyi barlangi karsztvízmegfigyelő állomás létrehozása (1962). Szerepet játszott a Miskolc-tapolcai-barlangfürdő (1958) és a Szemlő-hegyi-barlang (1986) látogathatóvá tételében. Kezdeményezője volt a barlangterápia alkalmazásának, a Nemzetközi Barlangtani Unió Barlangterápiai Szakbizottsága létre-

hozatalának (1969). A Magyar Barlangkutató Társulat (1926), és a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat (1958) alapítója, társelnöke, tiszteletbeli tagja (1978), tiszteletbeli elnöke (1986), a Barlangi medve-emlékérem bronz fokozatának kitüntetettje (1927).

KIRÁLY Lajos (1894–1970): erdőmérnök. A Szilvásváradai Erdőgazdaság mérnöke, vezetője, majd központi felügyelő (1946). A Miskolci Erdőgazdaság (1949–1952), az Erdőgazdasági Építő Vállalat Észak-magyarországi Főépítészvezetősége vezetője (1952–1955). Közreműködött a Tokaj-hegylajki szőlők felújításában, a hegy- és dombvidéki termőtalajok pusztulása elleni védekezésben, az Országos Talajvédelmi Tanács létrehozásában, s Nagy-Miskolc vízellátásának kialakításában. Nevét a Bükkben egy 360 m hosszú, majd 40 m mély zomboly viseli.

KORMOS Tivadar (1881–1946): geológus, paleontológus, egyetemi magántanár (1914). A Földtani Intézet geológusa (1908–1919). A Tanácsköztársaság alatti szereplése miatt állásából felfüggesztették és nyugdíjazták (1922). Az 1930-as évektől a Magyar Általános Kőszénbánya, ill. a Magyar Alumíniumipar Rt. geológusa. Magyarország negyedidőszaki csiga- és kagylófaunával, majd a kihalt negyedidőszaki emlősökkel foglalkozott. Az ősemlemaradványok az ősemberleletek kutatásához vezették. Részt vett a barlangok leletanyagának feldolgozásában, több mint 60 barlanggal kapcsolatos írása jelent meg.

KRENNER József Sándor (1839–1920): Eötvös Loránd nevelője, mineralógus, műegyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja (1874, 1885). A Magyar Nemzeti Múzeum ásványtárának műzeumi őrje (1866), igazgatója (1894–1920), a József Műegyetem Ásvány- és Kőzetan tanszékének tanára (1870–1894), a budapesti Tudományegyetem Ásvány-kőzettani intézetének vezetője (1894–1913). Európa egyik legjobb ásványismerője, számos új ásványfaj fedezője és leírója. A Földtani Társulatnak elnöke (1895–1898), tiszteletbeli tagja (1912). A Dobsinai-jégbarlang felmérője, rajzolója és tudományos leírója (1874).

KRETZOI Miklós (1907–2005): geológus, paleontológus, a földtani és ásványtani tudományok doktora (1954), egyetemi tanár, Akadémiai díjas (1956, 1978), Széchenyi-díjas (1992) tudományos kutató. A Földtani Intézet munkatársa (1926–1930), a Magyar Nemzeti Múzeum őrje, a Gerinces Óslénytani és Összehasonlító Csonttani Tár osztályvezetője, igazgatója, a Földtani Intézet térképező geológusa (1950), az ősgérinces gyűjtemény kezelője (1951), osztályvezetője (1953–1956), igazgatója (1956–1958), osztályvezetője (1959), főmunkatársa, tanácsadója (1960–1974). A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Állattani és Embertani tanszékének vezetője (1970–1974), a Földrajztudományi Kutató Intézet tudományos munkatársa (1986-ig). A

rudabányai prehominida lelőhely ásátásának vezetője és a leletek, így az új emberszabású majomfaj, a Rudapithecus hungaricus leírója (1970–1978). Foglalkozott a Mecsek, a Solymári-Ördöglyuk, a Csákvári, az Eszterházi- és a Mexikó-völgyi-barlang leletanyagának feldolgozásával. A Magyar Barlangkutató Társulat rendes (1926), választmányi (1929) tagja, főtitkára (1932), az Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat társelnöke (1962–66), tiszteletbeli tagja (1986), a Barlangi medve-emlékérem bronz fokozatának (1927) és a Kadić Ottokár-érem kitüntetettje (1969).

KYRLE György / Georg (1887–1937): osztrák kémikus, ősrégész, antropológus, barlangkutató, a Bécsi Egyetem barlangtani professzora, a bécsi Barlangtani Intézet igazgatója, a híres barlangtani iskola alapítója. A barlangokról szóló monográfiája a nemzetközi szakirodalomban alapmunka.

LAMBRECHT Kálmán (1889–1936): paleontológus, ornitológus, néprajzkutató, könyvtáros, lapszerkesztő. A Magyar Ornitológiai Központ (1908–1912), a Földtani Intézet (1916–1919) munkatársa, a Természettudományi Társulat és a Magyar Nemzeti Múzeum őslénytárának vezetője (1919), a Földtani Intézet (1926), majd az OSZK (1934) könyvtárosa, a Pécsi Egyetem magántanára (1926), néprajzi előadója (1934). Szerkesztette a Természettudományi Közlönyt és 1935-ben megindította a Búvár című lapot. Főként a madarak őslénytannával foglalkozott, részt vett a barlangok kitöltéséből előkerült anyag meghatározásában.

LANGHOFFER Ágoston / August (1861–1940): horvát zoológus, barlangbiológus, egyetemi tanár, a zágrábi Zoológiai Múzeum igazgatója. A horvát-szlavón-dalmát területek barlangjaiban végzett biológiai kutatásairól 1912-ben megjelent munkáját Kadić ismertette a Barlangkutatásban (1914). A horvát barlangok faunájáról szóló, a talált fajok megadásával készült cikke pedig ugyanott jelent meg 1915-ben.

LÁZÁR Andor (1882–1971): politikus, ügyvéd, gazdasági szakíró, igazságügy-miniszter (1932–1938).

LENHOSSÉK Mihály (1863–1937): anatómus, kórboncnok, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. A budapesti I. Anatómiai Intézet igazgatója (1899–1934), az egyetem rektora (1914–1915). Kiemelkedők idegrendszeri kutatásai. Foglalkozott a jégkorszak emberével, az ősemberi koponya- és fogleletekkel. A Barlangkutató Szakosztály elnöke (1913–1916). A Baradlaban 1910-ben végzett ásátáskor előkerült emberi csontanyagról megállapította, hogy azok kannibalizmus révén jutottak a barlangba. A Barlangi medve-emlékérem ezüst fokozatának kitüntetettje (1927).

LIBER Endre (1878–1936): jogász, Budapest alpolgármestere (1931-től). Jelentős szerepe volt a főváros szociálpolitikai és közművelődési tevékenységében, a vári

üreg megismerésében és látogathatóvá tételében.

LÓCZY Lajos id. (1849–1920): geológus, földrajztudós, földrajzi felfedező, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. A gróf Széchenyi Béla vezette magyar Kelet-Ázsia-expedíció tagja (1877–1880), a Földtani Intézet osztálygeológusa (1883), a Műegyetemen a földtan rendkívüli tanára (1886), a budapesti Tudományegyetemen az Egyetemes Földrajz tanszék tanára (1889–1908), a Földrajzi Intézet (1902–1908), a Földtani Intézet igazgatója (1908–1919). Teleki Pállal és Papp Károllyal megszerkesztette Magyarország földtani térképét. 1891-ben az ő kezdeményezésére és vezetésével alakult meg a Magyar Földrajzi Társaság Balaton Bizottsága. A kutatások két évtizedes eredményét „A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei” c. műben (1897–1918) tették közzé. Ő kezdeményezte az Erdélyi-medence rendszeres geológiai és geomorfológiai feltárását. Jelentős érdemei vannak az erdélyi kősó- és földgázkincs felfedezésében. Részt vett a Magyarországi Kárpát Egyesület Budapesti Osztályának, a későbbi Magyar Turista Egyesületnek megalakításában, s ennek alelnöke volt. Barlangokkal is foglalkozott, többek között a Baráthegy- és az Óruzsina-barlang kutatásával. Kadić javaslatára 1930 óta nevét viseli a Balatonfüreden 1882-ben feltárt, többek között Kadić irányításával látogathatóvá tett barlang, valamint 1920-ban róla nevezték el a Pál-völgyi-barlang első nagyobb termét.

LÓCZY Lajos, ifj. (1891–1980): geológus, egyetemi tanár, a Brazil Tudományos Akadémia tagja (1967), id. Lóczy Lajos fia. A budapesti Tudományegyetem Földtani tanszéke tanársegéde (1916), a tektonika magántanára (1919), a Közgazdasági Egyetem rendes tanára (1925), a Földtani Intézet igazgatója (1932–1946). Külföldi szakértői tevékenységet a világ 17 országban folytatott (1920-tól). 1961-ben Braziliában telepedett le, Rio de Janeiróban hunyt el. Hazai és külföldi munkájának középpontjában a szénhidrogén-kutatás állt. Élete utolsó két évtizedében a hasadóanyag-kutatással foglalkozott.

LŐRENTHEY Imre (1867–1917): paleontológus, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja (1905). A budapesti Tudományegyetemen (1907–1917) és a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen (1896–1917) az őslénytani tanára.

Majer / MAYER Károly (1879–?) m. királyi belső titkos tanácsnok, a Földművelésügyi Minisztérium hivatalnok (1901), helyettes államtitkára (1924), adminisztratív államtitkára (1926).

MAJZON László (1904–1973): geológus, paleontológus, címzetes egyetemi tanár (1953), a föld- és ásványtani tudományok doktora (1958), a Földtani Intézet geológusa (1932), majd igazgatója (1950–1952).

MARKOVICH Béla (1897–1941): magyar származású

sából 1882–1886 között felmérte a Vár alatti üregeket (1882–1886). Ennek eredményeként a Szent György tér és a Bécsikapu tér között 120 sziklapince vált ismertté, melyeket biztonsági okok miatt eltömedékeltek. Az 1:250 méretarányú, az üregek alaprajzát, a kutakat, szellőzőket és a földtani képződményeket ábrázoló térképeit Kadić még látta, de ezek – feltehetően a II. világháború alatt – elvesztek.

SIEGMETH Károly (1845–1912): gépészmérnök, turisztikai író, barlangkutató, a Ferenc József-rend lovagja (1883). Znojmban (Znoim, Csehország) született, müncheni egyetemi évek után 1869-ben Magyarországra jött dolgozni. Megtanult magyarul és felvette a magyar állampolgárságot (1882). A Magyarországi Kárpát Egyesület Keleti Kárpátok Osztályának alapítója (1878), titkára és alelnöke, az Egyesület tiszteletbeli tagja (1888). Kezdeményezésére a Baradla a Keleti Kárpátok Osztályának kezelésébe került. Felmérte a barlangot, új bejáratot létesített a Vörös-tónál, felújította a látogatható szakaszokat, fejlesztette a turizmust. Harcolt a barlang és a felszíni terület tulajdonjogának megszerzéséért, majd javaslatot készített az államosítás érdekében. Felkutatta a Keleti-Kárpátok addig szinte ismeretlen látványosságait, és első volt, aki nagyobb szabású kirándulásokat szervezett, és azokat maga vezette. Az 1910-ben megalakult Barlangkutató Bizottság első elnöke. Bizottsági feladatként összeállította a magyar barlangok irodalomjegyzékét, ami csak halála után jelent meg Horusitzky Henrik szerkesztésében (1914). Ez az első magyar barlangtani bibliográfia.

SOMKUTHY József (1883–1961): vitéz, vezérezredes, Horthy Miklós katonai irodájának főnöke, vezérkari főnöke (1935), majd a Gömbös-kormány honvédelmi minisztere (1936). 1945 után külföldre távozott, Washingtonban hunyt el.

SOÓS Aladár (1890–1967): orvos, dietetikus, címzetes egyetemi tanár. A budapesti Egyetemi Dietetikai Intézet igazgatója (1930–1953), irányította a diétás nővérek képzését. Nyugdíjazásáig az Országos Élelmezési és Táplálkozástudományi Intézet igazgatóhelyettese (1953–57).

SZABÓ József (1874–1937): fogorvos, szájsebész, a fogászati műtéttan magántanára (1905), a budapesti Szomatológiai Klinika igazgatója (1919).

SZALAI Tibor (1900–1980): geológus, paleontológus, a Debreceni Egyetem magántanára (1938). A Földtani Intézet munkatársa (1939), főgeológusa (1944), igazgatója (1946–1950), a dorogi Szénbányászati Tröszt főgeológusa (1950), az Eötvös Loránd Geofizikai Intézet tanácsadója (1956–1964).

SZILÁDY Zoltán (1878–1947): zoológus, tanár, szakíró, utazó. A nagyenyedi Bethlen Kollégium természetrajz-tanára (1901). Trianon után áttelepedett Magyar-

országra, és a Magyar Nemzeti Múzeum Állattárában dolgozott, illetve a Debreceni Egyetemen tanított. Legjelentősebb külföldi, Bulgáriába tett kutatóútjáról (1928–1929), reprezentatív, számos fotóval illusztrált könyve jelent meg (1931). Tudományos művei mellett számtalan földrajzi, állattani, néprajzi ismeretterjesztő cikke ismert. Németországban (Grosspöna) hunyt el.

SZOMBATHY József / Jozef (1853–1943): ősrégész, antropológus, a bécsi Természettudományi Múzeum Antropológiai és Őskori Gyűjteményének vezetője.

SZONTAGH Tamás (1851–1936): geológus. A Földtani Intézet munkatársa (1889), osztálygeológusa (1892), főgeológusa (1905), megbízott igazgatója (1907–1908, 1919–1924). 1888-tól Bihar vármegyében, majd Erdély különböző részén földtani térképezést végzett. A földtani természetvédelem, a főváros fürdővárossá fejlesztésének úttörője. Sokat tett a Földtani Intézet múzeumának létrehozásáért. Nemzetközi jelentőségű eredménye a borbolyai ősbálna és összervas, az ipolytárnóci lábnymos homokkő feltárása, valamint az, hogy felismerte a bakonyi vörösföldben a bauxitot.

TASNÁDI KUBACSKA András / KUBACSKA Endre Ferenc (1902–1977): geológus, paleontológus, a föld- és ásványtudományok kandidátusa (1952), doktora (1960). A Magyar Nemzeti Múzeum Ásvány- és Őslénytárának munkatársa (1931–1945), a Természettudományi Múzeum főigazgatója (1945–1949), a Magyar Nemzeti Múzeum alelnöke (1945–1946), a Földtani Intézet gyűjteményi osztályának vezetője (1950–1973). Ő volt az Országos Természetvédelmi Tanács (1948) első elnöke. Mint a Természettudományi Múzeum főigazgatója, a háborút követően azonnal kezdeményezte a barlangügy rendezését, a Baradla háborús sérüléseinek felmérését, a turizmus beindításához szükséges munkálatok elvégzését.

THALER András / Andreas (1883–1939): osztrák mező- és erdőgazdasági miniszter (1926–1929, 1930–1931). Az ő idejében született meg az erdőtörvény, amely a barlangok védelméről is rendelkezett (1928). 1933-ban tiroli paraszttal kivándorolt Brazíliába, ahol megalapította a 13 Hárs (Treze Tilias) települést. A Barlangi medve-emlékérem bronz fokozatának kitüntetettje (1927).

TIMKÓ Imre (1875–1940): agroeológus. A Magyar Nemzeti Múzeum Ásvány- és Őslénytani Osztálya gyakor-noka (1896–1897), a budapesti Tudományegyetem Állattani és Anatómiai Intézete tanársegéde (1897–1898), a Földtani Intézet Agroeológiai Osztályának munkatársa (1898), az Intézet főbányatanácsosa (1921), gazdasági főtanácsosa (1933). Nyugalomba vonulása előtt rövid ideig igazgatóhelyettese (1935).

TRAUTH Frigyes / Friedrich (1883–1967): osztrák muzeológus, a bécsi Múzeum magántanára, a Természettudományi Múzeum Geológiai-Paleontológiai Osztályának öre, majd igazgatója (1941–1945). Dolgo-

zott az Északi-Mészke-Alpokban, és részt vett a 2. Bécsi Víztávvezeték kialakításában.

TREITZ Péter (1866–1935): agroeológus, a magyar gazdasági talajtan megalapítója. A Földtani Intézet Agroeológiai Osztályának tagjaként megszervezte az ország agroeológiai felvételét, kialakította a talaj-térképezés módszerét.

ÚJSZÁSZY Kálmán (1902–1994): református lelkész, teológus. A Sárospataki Református Tanítóképző Intézet tanára (1928–1942), majd ugyanott a Református Teológiai Akadémia igazgatója (1942–1946), a Nagykönyvtár, illetve a Tudományos Gyűjtemények vezetője (1948–1973).

VADÁSZ Elemér (1885–1970): geológus, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, Kossuth-díjas (1948, 1952). A Tanácsköztársaság idején a Tudományos Társulatok és Természettudományi Múzeumok Direktóriumának tagja, ezért annak bukása után az egyetemről eltávolították. A Magyar Általános Köszénbánya Rt. (MÁK) geológusa a II. világháború végéig, majd gyári munkásként rejtőzködött. 1946-tól 1965-ig a budapesti Pázmány Péter, majd Eötvös Loránd Tudományegyetem Földtani Intézetének professzora, a Természettudományi Kar első dékánja (1948–1949), és a Pázmány Péter Tudományegyetem utolsó rektora (1949–1950). A Természetvédelmi Tanács (1958–1963), a Magyar–Szovjet Baráti Társaság (1958–1961) és a Magyarhoni Földtani Társulat elnöke (1949–1958), örökös díszelnöke. Tagja volt a Magyar Tudományos Akadémia elnökségének (1949–1964) és elnöke a Földtani Bizottságának (1949–1965).

VASS József (1877–1930): kalocsai nagyprépost, kereszténypárti politikus, közéleti, valamint vallás- és közoktatásügyi (1920–1921), később népiéleti és munkaügyi miniszter (1922–1930).

VASTAGH György ifj. (1868–1946): szobrász, jelentős közterti szobrok alkotója (Hadik-szobor és a Csikós a budai Várban, Bethlen Gábor szobra a Millenniumi Emlék-művön, Rákóczi lovasszobra Szegeden stb.). Sikereit állatszobroiraival és életképcsoportjaival érte el. Feleség Benczúr Gyula leánya, Olga. A vonaton a szintén szobrász fiuk, László (1902–1972) lehetett velük.

VENKOVITS István (1913–2006): nyomdász, geológus, barlangkutató. Geológusi diplomáját az Eötvös Loránd Tudományegyetemen szerezte (1949). A Földtani Intézet Kísérletügyi Osztályának geológusa (1945–1953), igazgatóhelyettese (1949–1950), a Nehézipari Minisztérium Szénbányászati Főosztálya (1953–1957), az Országos Földtani Főigazgatóság (1958–1961) főhidrológusa, a Dorogi Szénbányák hidrogeológusa (1961–1971), a Földtani Intézet nyugállományú hidrogeológusa (1971–1992). A Természetbarát Turista Egyesület tagja (az 1930-as évektől), megszervezte annak Alpeli Csoportját, mely később Barlangkutató

Szakosztálya alakult. Kutatott a Pilis barlangjaiban, a Legény-barlangban új szakaszokat tárt fel (1935). Részt vett több barlang első bejárásában: Barázdalási-zsomboly (1943–1944), Bikkfa-zsomboly (1944) Sátorköpusztai-barlang (1946) Arany-lyuk, Természetbarát-zsomboly, Dorogi bányák barlangjai, Esztramos első barlangjai. Tagja volt a Mecsek-expedíciónak (1946), szervezte a karsztnevezéktani vitáuléseket (1950-es évek). Írása jelent meg a Legény- és a Sátorköpusztai-barlang feltárásáról, az Abaliget környéki barlangokról, a Cserszegtomaji-kútbarlangról, a beszivárgó csapadékvizekről, a barlangok kialakulásáról a Pál-völgyi-barlang példáján, a barlangi, így a Solymári-ördöglyuk foszfátjáról, a Szelim-lyuk kutatásáról. A Magyar Barlangkutató Társulat tagja (1936), részt vett annak újrászervezésében (1945). A Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat tagja (1960), tiszteletbeli tagja (1997), a Herman Ottó-érem kitüntetettje (1972).

VÉRTES Győző / László (1914–1968): ősrégész, barlangkutató, a történelemtudományok doktora (1965). 1936–1937-ben kapcsolódott be a barlangkutató munkába, kutatott a Legény és Leány-barlangokban. 1939-ben részt vett a Kadić vezette Solymári-Ördöglyuk ásatásán, amit később a Magyar Nemzeti Múzeum megbízásából ő vezetett. Irányítója a Magyar Nemzeti Múzeum keretén belül létrehozott (1945) Barlangi Felügyelőségnek, vezetője a Föld- és Őslénytárnak, majd a Történeti Múzeum Paleolit Gyűjteményének (1951–1968). Elvégezte a háborús károkozásért a Baradlaban (1945), ásott Solymáron (1946), a Mecsekben és a Pilisben (1946), az Istállóskői-barlangban (1947), a Baradlaban (1953). 1950–1952-ben barlangfeltárásokat vezetett, őslénytani, geológiai, morfológiai kutatásokat végzett. 1952-től 1955-ig a pleisztocén ősemlék kutatásával foglalkozott: új ásatásokkal tárta fel a régi őskori lelőhelyeket (az egri Kőporos-tető, Lovas-, az Istállóskői-, Szeleta-, Jankovich- és Pes-kő-barlang, a tatai régészeti lelőhely). Részt vett a Béke-barlang feltárásán. Nehéz-búvár felszerelésben áthatolt a Búvárruhás-szifonnak nevezett helyen. Legjelentősebb eredménye a vértesszőlősi, ma múzeumként működő, közel félmillió éves előemberi telep feltárása (1963–1965).

VIGH Gyula (1889–1958): geológus, paleontológus, a debreceni tudományegyetem magántanára (1936), a föld- és ásványtani tudományok kandidátusa (1953). A budapesti Tudományegyetem bölcsészdoktora, tanársegéde (1913), a Földtani Intézet munkatársa, majd igazgatóhelyettese (1914–1952), a Földmérő és Talajvizsgáló Iroda főgeológusa (1953–1957). Főleg a Dunántúli-középhegység jura- és triász kori képződményeivel, gyakorlati műszaki földtani kérdésekkel és karsztvízproblémákkal foglalkozott, de kitért a Gerecse barlangjainak vizsgálatára is.

VOGL Viktor (1885–1922): geológus. A Magyarhoni Földtani Társulat másodtitkára, a Barlangkutató Szakosztály alapító (1913), válaszmányi tagja, a Barlangkutató német nyelvű változatának szerkesztője. A Horvát-karszt geológiai felvételezésén dolgozva kezdett el barlangokkal is foglalkozni. Tanulmányozta a Csoklovinai-barlang foszfáttartalmú agyagkitöltését és felmérte a Koblesdi-barlangot.

WAGNER János (1906–1948): zoológus. A Magyar Nemzeti Múzeum gyakornoka (1928), a bécsi Collegium Hungaricum kutatója (1930–31), a Pécsi Egyetem tanársegéde (1931), egyetemi magántanár (1934), a Magyar Nemzeti Múzeum Állattárának munkatársa (1935). Kutatóutat tett Közép- és Dél-Európában, Kiszáziában. Hosszabb ideig dolgozott a nápolyi zoológiai állomáson. Főleg vízi, házatlan és rablócsigákkal foglalkozott, számos részben eddig ismeretlen csigafajt írt le. Több állatfajt neveztek el róla.

WOLF Benno (1871–1943): német jogász, bíró, barlangkutató, barlangbiológus. A Német Barlangkutató Főszövetség alelnöke (1922), a Brit Barlangkutató Szövetség tiszteletbeli tagja (1936). Kezdeményezésére alakult meg a Berliini Barlangkutató Társaság (1923). Származása miatt 1933-ban lemondott tagságáról, 1942-ben letartóztatták, koncentrációs táborban hunyt el. Összeállította a barlangi állatok és a német barlangok katalógusát. Utóbbi elkobozták és az abban foglalt információkat a háború alatt használták.

ZITTEL Alfréd / Karl Alfred von (1839–1904): német geológus, paleontológus. A Karlstruhei, majd a Mün-

cheni Egyetem Őslénytani tanszékének professzora. Magyarországon is kutatott. Kidolgozta az ősszállatok rendszerét, elsőként megírta a földtan történetét. Őslénytani kézikönyvét világszerte használták.

Felhasznált irodalom:

Berza László szerk. (1993): Budapest Lexikon. – *Akadémiai Kiadó, I-II. köt.*

Bodó Sándor – Viga Gyula szerk. (2002): Magyar Múzeumi Arcképcsarnok. – *Pulszky Társaság–Tarsoly Kiadó*

Kertész Károly (2000): Tapolcai Életrajzi Lexikon. – *Tapolca*

Kollega Tarsoly István szerk. (1999–2006). Révai Új Lexikon. – *Babits Kiadó, Szekszárd, 1–18. köt.*

Magyar Nagylexikon (1994–2004). – *Akadémia Kiadó–Magyar Nagylexikon Kiadó, 1–18. köt.*

Székely Kinga (2010): A szervezett magyar barlangkutató 100 évének kimagasló egyéniségei. – *In: Hazslinszky Tamás szerk. (2010): 100 éves a szervezett magyar barlangkutató, Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat, p. 75–102.*

Szinnyei József (1891–1914): Magyar írók élete és munkái. – *Budapest, I–XIV.*

Itt fejezem ki köszönetem Karl Mais, és Rudolf Pavuza, uraknak az osztrák kutatókra vonatkozó szóbeli közléseikért, valamint Hazslinszky Tamásnak és Fleck Nórának ezek közvetítéséért.

Földrajzi nevek / Geographical names

A dőlt betűvel szedett földrajzi nevek a szöveg szerinti írásmóddal szerepelnek, a / jel után a helyes magyar név, a – jel után pedig a ma használatos név és ország jelzése olvasható.

Abácia / Abbázia – Opatija, HR
 Abrudbánya – Abrud, RO
 Bad Gastein – A
 Bad Schandau – D
 Bálinc – Balint, RO
 Baráthegyi-barlang – Liskovská jaskyňa, SK
 Barbarossa-barlang – Barbarosahöhle, D
 Batrina – Bătrâna, RO
 Baumann-barlang – Baumannshöhle, D
 Belényes – Beiuș, RO
 Belovár – Bjelovar, HR
 Besztercebánya – Banská Bystrica, SK
 Bihar – Bihor, RO

Bodenbach – Děčín / Podmokly, CZ
 Bojabirz – Boia Bărzii, RO
 Borbolya – Walbersdorf, A
 Böhla – Weinböhla, D
 Bród – Slavonski Brod, HR
 Budweiss – České Budejovice, CZ
 Bűdöstói-barlang – Čertova díerá, SK
 Čakovec – Csáktornya, HR
 Češki Brod – Český Brod, CZ
 Czella / Cella – Tjela, RO
 Cserbel – Cerbâl, RO
 Cserisór – Cerșor, RO
 Csucsá – Čadca, SK

Dachstein-hegység – Dachstein Gebirge, A
 Demsus – Densuș, RO
 Dobrlug – Doberlug-Kirchain, D
 Dresden / Drezda – D
 Drezda – Dresden, D
 Dugoselo – Dugo Selo, HR
 Ebensee – A
 Einhorn / Egyszarvú-barlang – Einhornhöhle, D
 Eisriesenwelt – Jég-óriásvilág, A
 Elster-Welda – Elsterwerda, D
 Facset / Facsád – Făget, RO
 Fehring – A
 Fiume – Rijeka, HR
 Friníc – Třinec, CZ
 Galánta – Galanta, SK
 Garmisch – Garmisch-Partenkirchen, D
 Granice – Hranice, CZ
 Grác – Graz, A
 Grobnik-polje – Grobničko polje, HR
 Grossenheim – Grossenhain, D
 Hallstadt – Halstadt, A
 Heimkehle – D
 Herkulesfürdő – Băile Herculane, RO
 Hermann-barlang – Hermannshöhle, D
 Himmelreich – Himmelreich Höhle, D
 Ilava / Illava – SK
 Jablunka – Jablunkov, CZ
 Kecő – Kečovo, SK
 Kirchheim – Doberlug-Kirchain, D
 Kolin – CZ
 Koppenbrüll-barlang – Kopperbrüllerhöhle, A
 Kostěj / Kastély – Coșteiu, RO
 Kosztányevác – Kostanjevac, HR
 Königsberg – Kalinyingrád, O
 Königstein – D
 Krapina – HR
 Krizevác – Križevci, HR
 Kurtya – Scurta, RO
 Laichingen – D
 Lapugy – Lăpușiu, RO
 Leipzig / Lipcse – D
 Leopoldov – SK
 Linz – A
 Lobositz – Lovosice, CZ
 Lugos – Lugoș, RO
 Mährisch Osrau – Ostrava, CZ
 Mammothhöhle / Dachstein Mammuth-barlang – A
 Nadrág – Nădrag, RO
 Nordhausen – D
 Obertraun – A
 Oderberg – Bohumin, CZ
 Ohabalunga / Hosszuszabadi – Uhaba Lungă, RO
 Olmuc – Olomouc, CZ
 Ópazova (Szlavónia) – Stara Pazova, SRB

Oriovác – Oriovac, HR
 Orlava – Orlova, CZ
 Óruzsina-barlang – Veľká ružínska jaskyňa, SK
 Ötztal – A
 Págyes – Padeșu, RO
 Pardubice – CZ
 Párkány – Štúrovo, SK
 Pestegen / Pöstyén – Piešťany, SK
 Plauen – D
 Podmokle – Podmokly / Děčín, CZ
 Pojána Ruszka / Ruszka-havas – Poiana, RO
 Pozsoga – Pojoga, RO
 Prága – Praha, CZ
 Prima – Pirna, D
 Radmanest / Radmanóc – Rădmănești, RO
 Radulesd – Rădulești, RO
 Rassa – Riesa, D
 Rieseneishöhle / Dachstein Óriás-jégbarlang – A
 Riessa – Riesa, D
 Románbunya – Bunea Română, RO
 Romángladna – Gladna Română, RO
 Rottleben – D
 Rovignó / Rovigno – Rovinj, HR
 Salzburg – A
 Samobori-hegység – Samoborsko gorje, HR
 Sarajévó / Szarajevó – Sarajevo, BO
 Sachsenstein – Sachsensteinhöhle, D
 Schelklingen – D
 Selzthal – A
 Siegmeth-barlang – (nem azonosított) SK
 Sosa – Sachsen, D
 Susák – Susak, HR
 Szacsal – Săcel, RO
 Szegyesztelei-völgy – Sighiștel, RO
 Tennen-hegység – Tennengebirge, A
 Tessin – Český Těšín, CZ
 Topánfalva – Câmpeni, RO
 Trencsén-Teplíc / Trencsénteplic – Trenčianske Teplice, SK
 Trogstein-barlang – Trogsteinhöhle, D
 Tübinga – Tübingen, D
 Újgradiska – Nova Gradiška, HR
 Ujkapella – Nova Kapela, HR
 Ulfrungen – Ufrungen, D
 Vádudobri – Vadu Dobrii, RO
 Valióra – Vălioara, RO
 Varaszd / Varasd – Varaždin, HR
 Vaskóh – Vașcău, RO
 Vöröspatak / Verespatak – Roșia Montană, RO
 Werfen – A
 Zágráb – Zagreb, HR
 Zold – Zolt, RO
 Zombor – Sombor, SR
 Zsolna – Žilina, SK

Egyes többször előforduló idegen szavak / Glossary of foreign words

apologetika – hitvédelem
 Auslandamt der Dozentenschaft – Docensek Testületének Külföldi Hivatala
 bóra – a Dinári-hegységéből a Dalmát tengerpartra lezúduló hideg szél
 bronchytis – hörghurut
 chronológiai – időrend szerinti
 deklináció / declinatio – névszórágózás
 delizsánsz – személyszállító postakocsi
 diluviális – jégkorszakbeli
 dogmatika – hitágazattan
 dolina – tál alakú, bemélyedő karsztforma
 expozitúra – kívülről álló hely
 Fácza Nyágra / Fatia Negra – „Fekete álarcos”: a Szegény gazdagok című Jókai regény főhőse
 gerstli – árpagyöngy
 Hipparion – a miocén (23,5 millió évtől 5,3 millió évig) és a pliocén (5,3 millió évtől 2,6 millió évig) időszakban élt zebra nagyságú ló
 Homo primigenius – A neandervölgyi ember (Homo neanderthalensis) korábban, és főként a német nyelvterületen használt elnevezése
 konjugáció / coniugatio – igeragozás
 konsekució temporum / consecutio temporis – igeidőegyeztetés
 korporációk – csoportosulások
 kroki – sebtében készített, de szépen kivitelezett vázlat
 kustosz / custos – őr, mezeumok magasabb beosztású tudományos dolgozója
 mastodon – a mamuttal származási kapcsolatban lévő kihalt, hatalmas agyarájú, elefántszerű emlős állat, az oligocén időszaktól a holocén elejéig (3,9 millió évtől 11 000 évig) élt
 memorandum – beadvány
 Mka – magyar korona (pénznem)
 moralka – erkölcsstan
 moustieri – a középső paleolitikum (250 000 – 35 000 év) egyik régészeti kultúrája Euráziában
 neolitik – újkőkori
 Orignaci / aurignaci – régészeti kultúra Európában a felső őskor elején (35 000–30 000 év), a kutatás, az Európába bevándorló anatómiaiailag modern ember (Homo sapiens) kultúrájának tekinteti
 oszteológiai – csonttani
 paleolitik – őskőkori

paleontológiai – őslénytani
 pertraktált – minden részletében megtárgyalt
 pleisztocén – a pliocén követő, a holocén („jelenkor”) előtti földtörténeti kor, jelentése „közel a jelenhez” (2,6 millió évtől 12 000 évvel ezelőttig)
 plomba / blomba – tömés
 polje – nagy területű, sík aljzatú, zárt karsztos medencék
 preglaciális – jégkorszak előtti, különösen a monoglacialis elméletben, amely csak egyetlen eljegesedés meglétét feltételezte a negyedidőszakban
 prehistóriai – az írott történelmet megelőző időszakból való
 primáták – főemlősök
 protisták – A setmaggal rendelkező (eukarióta) mikroorganizmusok egy változatos csoportja (Haeckel). Miután a bizonyos hasonlóságok alapján idesorolt fajokról kiderült, hogy valódi, törzsfeljedési rokonságban nem állnak, a megnevezést, mint rendszertani egységet idejéért tekintik a tudomány. A kevésbé használatos kifejezést ma olyan egy- vagy többsejtű élőlényekre alkalmazzák, amelyek szöveti differenciálódást nem mutatnak.
 protoszolüsztrén – anyugat-európai, felső őskőkori solutréi kultúra elődjének tartott levélhegyes kultúra Közép-Európában, a mai kutatás szerint ezek a leletegyüttesek részben a középső őskörhöz microqui, részben a felső őskőkori szeletai kultúrákhoz tartoznak
 restauráció – étterem
 rocska – dongákból vagy bádogból készült, csonkakúp alakú edény
 saumrólni – habroló, fodorhájjal készült, tejszínhabbal vagy tojáskrémmel töltött, kb. 2,5 cm átmérőjű, 8 cm hosszú leveles tészta
 sirokkó – forró, száraz, Afrika felől fújó bukószél
 spanyoljárvány – az influenza akkor használt neve
 szolütréi / solutréi – felső őskőkori levélhegyes kultúra Nyugat-Európában (20 000–17 000 évvel ezelőtt)
 tanti – néni
 thrombosis – trombozisz, vérrög képződése
 tusculanum – magányos, békés, a világ zajától mentes vidéki lak
 urlauber-jegyeket – szabadságos vagy üdülési jegyek
 vízibetegség – ödéma
 zoológia – állattan

KADIĆ OTTOKÁR ÍRÁSAINAK JEGYZÉKE
LIST OF OTTOKÁR KADIĆ'S PUBLICATIONS

- (1901): Studien über das Labium der Coleoptern (1 Taf. u. 6. Textfig. Inaugural-Dissertation). – *Jenaische Zeitschrift für Naturwissenschaft*, Bd. 36. p. 207–228. Jena
- (1903): A Bega jobb partján, Bálincz, Facset és Dubesty környékén elterülő dombvidéknek geológiai viszonyai (3 kép). – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1902-ről*, p. 95–106.
- (1904): Die geologischen Verhältnisse des Hügellandes am rechten Ufer der Bega in der Umgebung von Bálincz, Facset und Dubesty (3 Textfig.). – *Jahresbericht der kgl. Ung. Geologischen Anstalt für 1902*. p. 107–119.
- (1904): A Bega felső folyásában, Facset, Kostejs és Kurtya környékén elterülő dombvidéknek geológiai viszonyai (4 képpel). – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1903-ról*, p. 124–137.
- (1904): A borbolyai ősbálna rendszertani állása. – *In: Telegdi Roth L. – Szontagh T. – Papp K. – Kadić O.: Előzetes jelentés a borbolyai miocénkorú balaenopteridáról (6 kép)*. Földtani Közlemények, 34. köt. p. 225–232.
- (1904): Die systematische Stellung des Urwals von Borbolya. – *In: Telegdi Roth L. – Szontagh T. – Papp K. – Kadić O.: Vorläufige Mitteilung über den miozänen Balaenopteriden von Borbolya (6 Textfig.)*. Supplement zum Földtani Közlemény, Bd. 34. p. 288–295.
- (1904): A krapinai diluviális ember kövült maradványairól (7 kép). – *Pótfüzetek a Természettudományi Közlemények 36. kötetéhez*, p. 30–37.
- (1905): Die geologischen Verhältnisse des Hügellandes an der oberen Bega, in der Umgebung von Facset, Kostejs und Kurtya (4 Textfig.). – *Jahresbericht der kgl. Ung. Geologischen Anstalt für 1903*. p. 139–154.
- (1905): A Maros bal partján, Czella, Bulza és Pozsoga környékén elterülő hegyvidék geológiai viszonyai. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1904-ről*. p. 127–141.
- (1905): A gyügy-mezei kövesült lónyelvről és agyvelőről (Előadás kivonat). – *Földtani Közlemény*, 35. köt.
- (1905): A krapinai ősember maradványai (4 kép). – *Urania*, 6. évf. 2. sz. p. 62–65.
- (1906): Die geologischen Verhältnisse des Berglandes am linken Ufer der Maros, in der Umgebung von Czella, Bulza und Pozsoga. – *Jahresbericht der kgl. Ung. Geologischen Anstalt für 1904*. p. 148–165.
- (1906): A Feketekőrös völgyének geológiai viszonyai Vaskoh és Belényes között. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1905-ről*, p. 96–103.
- (1906): A krapinai diluviális ember maradványairól (1. tábl. és 16 kép). – *Földrajzi Közlemények*, 34. köt. p. 259–279.
- (1906): Über die Reste der diluvialen Menschen von Krapina. – *Supplément au „Földrajzi Közlemények”, Bd. 34*. p. 114–121.
- (1906): A krapinai diluviális ember maradványairól. Némiileg rövidítve a „Földrajzi Közlemények” XXXIV. köt. VII. füzetéből. – *Stomatológiai Közlemények*, 5. évf. p. 324–347.
- (1907): Die geologischen Verhältnisse des Fekete-Kőröstales zwischen Vaskoh und Belényes. – *Jahresbericht der kgl. Ung. Geologischen Anstalt für 1905*. p. 112–121.
- (1907): A Maros bal partján, Tisza, Dobra és Lapugy környékén elterülő hegyvidék geológiai viszonyai (1 kép). – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1906-ról*, p. 90–96.
- (1907): Mesocetus hungaricus Kadić. Egy új balaenoptera-faj a borbolyai miocén rétegekből (3 tábla és 70 ábra). – *A m. kir. Földtani Intézet Évkönyve*, 16. köt. p. 19–88.
- (1907): Mesocetus hungaricus Kadić, eine neue Balänopterenart aus dem Miozän von Borbolya in Ungarn (3 Tafeln und 70 Textfig.). – *Mitteilungen aus dem Jahrbuche der kgl. Ung. Geologischen Reichsanstalt*, Bd. 16. p. 21–92.
- (1907): A diluviális ember nyomai Magyarországon (Előadás kivonat). – *Földtani Közlemény*, 37. köt. p. 154–156.
- (1907): Beiträge zur Frage des diluvialen Menschen aus dem Szinvatale bei Miskolc (Vortragsauszug). – *Supplement zum Földtani Közlemény*, Bd. 37. p. 205–207.
- (1907): Adatok a színvölgyi diluviális ember kérdéséhez (4 kép). – *Földtani Közlemény*, 37. köt. p. 333–345.
- (1907): Beiträge zur Frage des diluvialen Menschen aus dem Szinvatale (4 Textfig.). – *Supplement zum Földtani Közlemény*, Bd. 37. p. 381–395.
- (1908): Die geologischen Verhältnisse des Berglandes am linken Ufer der Maros, in der Umgebung von Tisza, Dobra und Lapugy. – *Jahresbericht der kgl. Ung. Geologischen Anstalt für 1906*. p. 103–110.
- (1908): A hámosi ősemberéről (Előadás kivonat). – *Földtani Közlemény*, 38. köt. p. 78.

- (1908): Ausgrabungen in der Szeletahöhle (Vortragsauszug). – *Supplement zum Földtani Közlöny, Bd. 38. p. 162–163.*
- (1909): A Maros balpartján Radulesd, Bojabirz és Batrina környékén elterülő hegyvidék geológiai viszonyai. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1907-ről, p. 63–68.*
- (1909): Die geologischen Verhältnisse des Berglandes am linken Marosufer in der Umgebung von Radulesd, Bojabirz und Batrina. – *Jahresbericht der kgl. ung. Geologischen Reichsanstalt für 1907. p. 71–76.*
- (1909): Paleolitos kőszeközök a háromi Szeleta-barlangból (5 kép). – *Földtani Közlöny, 39. köt. p. 524–540.*
- (1909): Paläolithische Steingeräthe aus der Szeletahöhle bei Hámor in Ungarn (5 Textfig.). – *Supplement zum Földtani Közlöny, Bd. 39. p. 580–598.*
- (1909): Prehisztorikus eszközök. – *Vezető a m. kir. Földtani Intézet Múzeumában. p. 171–173.*
- (1909): A magyarországi őserincsek gyűjteménye. – *Vezető a m. kir. Földtani Intézet múzeumában. A m. kir. Földtani Intézet Népszerű Kiadványai. I. köt. p. 36–55.*
- (1910): Sammlung der ungarischen Urwirbeltiere. – *Führer durch das Museum der kön. ungar. Geologischen Reichsanstalt. p. 41–61.*
- (1910): Vadudobri, Cserisor és Cserbel vidékének földtani viszonyai Hunyad-vármegyében. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1908-ról, p. 67–70.*
- (1910): A Szeleta-barlang mint kőkori lakóhely. – *Archaeológiai Értesítő, Új folyam, 31. köt. p. 94–95.*
- Siegmeth K. (1910): A Magyarhoni Földtani Társulat Barlangkutató Bizottságának feladatai. – *Földtani Közlöny, 40. köt. p. 219–220.*
- Siegmeth K. (1910): Die Aufgaben der Höhlenforschungskommission der Ungarischen Geologischen Gesellschaft. – *Supplement zum Földtani Közlöny, Bd. 40. p. 299–300.*
- (1910): A Balaton vidékének fosszilis emlősmaradványai (6 tábla és 4 ábra). – *A Balaton Tudományos Tanulmányozásának Eredményei. I. köt. 1 részének paleontológiai függeléke, 4. köt. XI. szakasz. p. 1–24.*
- (1910): A heidelbergi ősember állkapcsa. – *Pótfüzetek a Természettudományi Közlöny 42. kötetéhez, p. 137–140.*
- (1910): A háromi ősember (Előadás kivonat). – *Természettudományi Közlöny, 42. évf. p. 822–823.*
- (1911): Die geologischen Verhältnisse der Umgebung von Vadudobri, Cserisor und Cserbel im Komitate Hunyad. – *Jahresbericht der kgl. ung. Geologischen Reichsanstalt für 1908. p. 72–76.*
- (1911): Die fossile Säugetierfauna der Umgebung des Balatonsees (6 Taf. 4 Textabbildungen). – *Resultate der wissenschaftlichen Erforschung des Balatonsees. I. Bd. 1. Teil. Paläont. Anhang. 4. Band, XI. Abhandlung. p. 1–26.*
- (1911): A Runki-völgy földtani viszonyai Hunyad megyében. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1909-ről, p. 77–80.*
- (1911): A háromi ősember kutatásának mai állása (4 tábla). – *Archaeológiai Értesítő. Új folyam, 31. köt. p. 164–179.*
- (1911): A puszkaporosi sziklafülkében végzett próbaásatások eredményei. – *In: A háromi Puszkaporos és faunája Borsodmegyében. A m. kir. Földtani Intézet Évkönyve, 19. köt. p. 109–113.*
- (1911): Die Ergebnisse der Probegrabungen in der Felsnische Puszkaporos. – *In: Die Felsnische Puszkaporos bei Hámor im Komitat Borsod und ihre Fauna. Mittheilungen aus dem Jahrbuche der kgl. ung. Geologischen Reichsanstalt, Bd. 19. p. 119–124.*
- (1911): Jelentés az aggteleki Baradla-barlangban 1910-ben végzett rendszeres ásatásokról. – *Földtani Közlöny, 41. köt. p. 665–668.*
- (1911): Bericht über die in der Aggteleker Baradlahöhle in Jahre 1910 vorgenommenen systematischen Ausgrabungen. – *Supplement zum Földtani Közlöny, Bd. 41. p. 712–716.*
- (1911): Die Erforschung des diluvialen Menschen in Ungarn. – *Jungungarn, Bd. 1. Heft. 1. p. 101–114. Berlin*
- (1911): Az ujlóti Rhinoceros-koponya (Előadás kivonat). – *Földtani Közlöny, 41. köt. p. 87.*
- (1911): Ein Rhinocerosschädel von Ujlóti (Vortragsauszug). – *Supplement zum Földtani Közlöny, Bd. 41. p. 206.*
- (1911): A Bükkhegység ősemberének egy újabb lakóhelye (Előadás kivonat). – *Földtani Közlöny, 41. köt. p. 91.*
- (1911): Über die Grabungen in den Höhlen des Bükkgebirges. – *Supplement zum Földtani Közlöny, Bd. 41. p. 209.*
- Siegmeth K. (1911): A Magyarhoni Földtani Társulat Barlangkutató Bizottságának évi jelentése 1910-ről. – *Földtani Közlöny, 41. köt. p. 464–466.*
- Siegmeth K. (1911): Jahresbericht der Höhlenforschungskommission der Ungarischen Geologischen Gesellschaft für 1910. – *Supplement zum Földtani Közlöny, 41. köt. p. 531–534.*
- (1912): Die geologischen Verhältnisse des Tales von Runk im Komitat Hunyad. – *Jahresbericht der kgl. ung. Geologischen Reichsanstalt für 1909. p. 86–90.*
- (1912): Jelentés a horvát Karsztban 1911. évben végzett geológiai felvételekről. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1911-ről, p. 80–85.*
- (1912): Izvještaj o geološkom snimanju hrvatskog krša u god. 1911. – *A m. kir. Földtani Intézet 1911. évi jelentése, p. 271–275.*
- Kormos T. – Vogl V. (1912): A magyar-horvát tengerpart földtani viszonyai Fiume és Novi között (2 kép). – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1910-ről, p. 74–79.*
- Kormos Th. – Vogl V. (1912): Die geologischen Verhältnisse des ungarisch-kroatischen Küstenlandes zwischen Fiume und Novi (2 Textfig.). – *Jahresbericht der kgl. ung. Geologischen Reichsanstalt für 1910. p. 78–83.*

- Kormos T. – Vogl V. (1912): Geološki odnošaji ugarsko-hrvatskog primorja između Rijeko i Novoga. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1910-ről, p. 344–347.*
- (1912): Dr. Kadić Ottokár jelentése a háromi Szeleta-barlangban 1911. évben folytatott ásatásokról (2 kép). – *Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum 1911. évi állapotáról, p. 178–182.*
- (1912): Paläolithische Steingeräthe aus der Szeletahöhle in Ungarn. Bericht über die paläethnologische Konferenz in Tübingen, 1911 (2 Tafeln.) – *Beiheft zum „Korrespondenz-Blatt der Deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte.“ Jhg. 1912. p. 34–37. Braunschweig*
- (1912): A répáshutai Balla-barlangban végzett ásatások eredményei (Előadás kivonat). – *Földtani Közlöny, 42. köt. p. 333.*
- (1912): Resultate der Ausgrabungen in der Répáshutaeer Ballahöhle (Vortragsauszug). – *Supplement zum Földtani Közlöny, Bd. 42. p. 358. 1912.*
- Siegmeth K. (1912): A Magyarhoni Földtani Társulat Barlangkutató Bizottságának 1911. évi jelentése. – *Földtani Közlöny, 42. köt. p. 461–464.*
- Siegmeth K. (1912): Jahresbericht der Höhlenforschungskommission der Ungarischen Geologischen Gesellschaft für 1911. – *Supplement zum Földtani Közlöny, Bd. 42. p. 480–483.*
- (1912): A Puszkaporosi sziklafülkében végzett ásatások eredményei. – *Földtani Intézet Évkönyve, 19. évf. p. 109–113.*
- (1913): Bericht über die im kroatischen Karst im Jahre 1911. ausgeführten geologischen Kartierungen. – *Jahresbericht der kgl. ung. Geologischen Reichsanstalt für 1911. p. 87–92.*
- (1913): Jelentés a horvát Karsztban végzett geológiai felvételekről 1912-ben. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1912-ről, p. 50–52.*
- (1913): Bericht über die im Jahre 1912. im kroatischen Karst ausgeführten geologischen Aufnahmen. – *Jahresbericht der kgl. ung. Geologischen Reichsanstalt für 1912. p. 54–56.*
- (1913): Izvještaj o geološkom snimanju hrvatskog krša god. 1912. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1912-ről, p. 358–360.*
- (1913): Dr. Kadić Ottokár jelentése a háromi Szeleta-barlangban 1912. évben folytatott ásatásról. – *Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum 1912. évi állapotáról, p. 282–283.*
- (1913): A magyar barlangkutatás céljai és útjai. – *Barlangkutatás, 1. köt. p. 12–18.*
- (1913): Ziele und Wege der ungarischen Höhlenforschung. – *Barlangkutatás, Bd. 1. p. 40–45.*
- (1913): Jelentés a Barlangkutató Bizottságnak 1912. évi működéséről. – *Barlangkutatás, 1. köt. 2. füz. p. 68–81.*
- (1913): Bericht über die Tätigkeit der Kommission für Höhlenkunde im Jahre 1912. – *Barlangkutatás, Bd. 1. p. 95–104.*
- (1913): A barlangok elnevezéséről. – *Barlangkutatás, 1. köt. p. 163–166.; 194–197.*
- (1913): Über die Benennung der Höhlen. – *Barlangkutatás, Bd. 1. p. 194–197.*
- (1913): Bock H. – Lehner G. – Gaunersdorfer G.: Höhlen im Dachstein u. ihre Bedeutung f. die Geol., Karsthydrographie u. die Theorien über die Entwicklung des Höhleneises. 1913. Graz. – *Barlangkutatás, 1. köt. 4. füzet, p. 183.*
- (1914): A Platak és Gerovo közötti vidék geológiai viszonyai. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1913-ról, p. 52–55.*
- (1914): Die geologischen Verhältnisse des Gebietes zwischen Platak und Gerovo. – *Jahresbericht der kgl. ung. Geologischen Reichsanstalt für 1913. p. 55–58.*
- (1914): Geološki odnošaji u predjelu između Platka i Gerova. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1913-ról, p. 602–605.*
- (1914): Az 1913. évben végzett barlangkutatásaim eredményei (2 ábra). – *Barlangkutatás, 2. köt. 4. füz. p. 185–191.*
- (1914): Resultate meiner Höhlenforschungen im Jahre 1913. – *Barlangkutatás, Bd. 2. p. 217–223.*
- (1914): Jelentés a Barlangkutató Szakosztály 1913. évi működéséről. – *Barlangkutatás, 2. köt. 1. füz. p. 19–32.*
- (1914): Bericht über die Tätigkeit der Fachsektion für Höhlenkunde im Jahre 1913. – *Barlangkutatás, Bd. 2. p. 43–48.*
- (1914): Poljak Josip: Pecine hrvatskoga krša. I. Pecine okolisa Lokvarskoga i Karlovackoga. – *Barlangkutatás, 2. köt. 2. füz. p. 85–86. (magyar), 110–111. (német).*
- (1914): Langhoffer Ágoston: Fauna hrvatskih pecina (spilja) I. – *Barlangkutatás, 2. köt. 2. füz. p. 86–87. (magyar), 111. (német).*
- (1914): A barlangok kutatásáról (2 ábra). – *Barlangkutatás, 2. köt. 3. füz. p. 124–132.*
- (1914): Über die Erforschung der Höhlen. – *Barlangkutatás, Bd. 2. p. 154–161.*
- (1914): Kormos Tivadar: Az 1913-ban végzett ásatásaim eredményei. – *Barlangkutatás, 2. köt. 3. füz. p. 138–140.*
- (1914): Kormos Tivadar: Resultate meiner Ausgrabungen im Jahre 1913. – *Barlangkutatás (Höhlenforschung), 2. köt. 3. füz. p. 166–168.*
- (1915): A Szeleta-barlang kutatásának eredményei (8 tábla, 39 kép). – *A m. kir. Földtani Intézet Évkönyve, 23. köt. 4. füz. p. 147–278.*
- (1915): Jelentés a Barlangkutató Szakosztály 1914. évi működéséről. – *Barlangkutatás, 3. köt. 1. füz. p. 12–20.*
- (1915): Bericht über die Tätigkeit der Fachsektion für Höhlenkunde im Jahre 1914. – *Barlangkutatás (Höhlenforschung), Bd. 3. p. 32–39.*
- (1915): A barlangok kubikoló és fogásos ásatásáról. – *Barlangkutatás, 3. köt. p. 92–94.*

- (1915): Über das kubizierende und staffelweise Graben in Höhlen. – *Barlangkutatás*, Bd. 3. p. 123–126.
- (1915): Újabb adatok a háromi barlangok ismeretéhez. – *Barlangkutatás*, 3. köt. 3–4. füz. p. 148–153.
- (1915): Neuere Beiträge zur Kenntnis der Höhlen von Hámor. – *Barlangkutatás*, Bd. 3. p. 186–191.
- (1915): Gorničko, Trstenik és Polica vidékének földtani viszonyai. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1914-ről*, p. 53–57.
- (1915): Die geologischen Verhältnisse der Umgebung von Gorničko, Trstenik und Polica. – *Jahresbericht der kgl. ung. Geologischen Reichsanstalt für 1914*. p. 59–63.
- (1915): Geološki odnošaji područja između Gorničkog, Trstenika i Police. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1914-ről*, p. 516–519.
- (1915): A magyar barlangtani irodalom jegyzéke (1914). Vörzeichnis der ungarischen speläologischen Literatur (1914). – *Barlangkutatás*, 3. köt. p. 43–47.
- (1916): Čabar, Prezid és Tršće vidékének földtani viszonyai (1 ábra). – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1915-ről*, p. 74–78.
- (1916): Ergebnisse der Erforschung der Szeletahöhle (8 Taf. und 39 Textfig.) – *Mitteilungen aus dem Jahrbuche der kgl. ung. Geologischen Reichsanstalt*, Bd. 23. p. 157–301.
- (1916): Geološki odnošaji okolice Čabra, Prezida i Tršća. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1915-ről*, p. 579–583.
- (1916): Jelentés az 1915. évben végzett ásataimról. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1915-ről*, p. 568–576.
- (1916): Újabb ásások az Igric-barlangban. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1915-ről*, p. 558–567.
- (1916): Jelentés a Barlangkutató Szakosztály 1915. évi működéséről. – *Barlangkutatás*, 4. köt. 1. füz. p. 29–32.
- (1916): Bericht über die Tätigkeit der Fachsektion für Höhlenkunde im Jahre 1915. – *Barlangkutatás*, Bd. 4. p. 49–50.
- (1916): A Herman Ottó-barlang Hámor község határában (9 ábra). – *Barlangkutatás*, 4. köt. 1. füz. p. 6–17.
- (1916): Die Herman Ottó-Höhle bei Hámor in Ungarn. – *Barlangkutatás*, Bd. 4. p. 37–43.
- (1916): A Büdöspesztben 1916. évben végzett ásítás eredményei (1 kép). – *Barlangkutatás*, 4. 3-4. füz. köt. p. 136–140.
- (1916): Die Ausgrabungen in der Höhle Büdöspeszt im Jahre 1916. – *Barlangkutatás (Höhlenforschung)*, Bd. 4. p. 185–189.
- (1917): A magyar barlangtani irodalom jegyzéke (1915). Vörzeichnis der ungarischen speläologischen Literatur (1915). – *Barlangkutatás*, 4. köt. 1. füzet, p. 53–56.
- (1917): Die geologischen Verhältnisse des Gebietes von Čabar, Prezid und Tršće (1 Textfig.). – *Jahresbericht der kgl. ung. Geologischen Reichsanstalt für 1915*. p. 80–85.
- (1917): Bericht über meine Ausgrabungen im Jahre 1915. – *Jahresbericht d. k. Geologischen Reichsanstalt für 1915*. p. 610–618.
- (1917): A Čabranka völgye és a Risnjak hegység földtani viszonyai (2 ábra). – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1916-ról*, p. 98–110.
- (1917): Geologijski odnošaji doline Čabranke i Rišnjaka (2 slike). – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1916-ről*, p. 690–701.
- (1917): Jelentés a Barlangkutató Szakosztály 1916. évi működéséről. – *Barlangkutatás*, 5. köt. 1. füz. p. 40–45.
- (1917): Bericht über die Tätigkeit der Fachsektion für Höhlenkunde im Jahre 1916. – *Barlangkutatás*, Bd. 5. p. 79–82.
- (1917): Jelentés az 1916. évi barlangkutatásaimról (3 ábra). – *A m. kir. Földtani Intézet 1916. évi jelentése*, p. 664–674.
- (1917): A Szeleta-barlang kutatásának eredményei. – *M. Kir. Földtani Intézet évkönyve*, 23. köt. p. 147–278.
- (1917): A herculesfürdői Zoltán-barlang (1 térkép). – *Barlangkutatás*, 5. köt. 2. füz. p. 109–111.
- (1917): Die Zoltánhöhle bei Herkulesfürdő. – *Barlangkutatás*, Bd. 5. p. 130–132.
- (1917): A magyar barlangtani irodalom jegyzéke (1916). – Verzeichnis der ungarischen speläologischen Literatur (1916). – *Barlangkutatás*, 5. köt. p. 90–92.
- (1918): Die geologischen Verhältnisse des Čabrankatales und des Risnjakgebirges (2 Abbildungen). – *Jahresbericht der kgl. ung. geologischen Reichsanstalt für 1916*. p. 109–122.
- (1918): Bericht über meine Höhlenforschungen im Jahre 1916. – *Jahresbericht der kgl. ung. Geologischen Reichsanstalt für 1916*. p. 702–712.
- (1918): Jelentés a Barlangkutató Szakosztály 1917. évi működéséről. – *Barlangkutatás*, 6. köt. 1–4. füz. p. 38–40.
- (1918): Bericht über die Tätigkeit der Fachsektion für Höhlenkunde im Jahre 1917. – *Barlangkutatás*, Bd. 6. p. 77–79.
- Éhik Gy. (1918): Az igazság érdekében. – *Barlangkutatás*, 6. köt. p. 41–42.
- (1918): A magyar barlangtani irodalom jegyzéke (1917). Verzeichnis der ungarischen speläologischen Literatur (1917). – *Barlangkutatás*, 6. köt. p. 84–86.
- (1919): Jelentés az 1917–1919. években végzett barlangkutatásaimról. – *Barlangkutatás*, 7. köt. p. 14–18.
- (1919): Titkári jelentés a Barlangkutató Szakosztály 1918. évi működéséről. – *Barlangkutatás*, 7. köt. p. 19–22.
- (1919): Bericht über meine Höhlenforschungen in den Jahren 1917–1919. – *Barlangkutatás*, Bd. 7. p. 42–45.
- (1919): Sekretärsbericht über die Tätigkeit der Fachsektion für Höhlenkunde im Jahre 1918. – *Barlangkutatás*, Bd. 7. p. 48–50.
- (1919): Kyrle Georg: Aufgaben der Höhlenkunde. – *Barlangkutatás*, 7. köt. p. 27–29.

- (1919): A barlangoknak személyekről való elnevezéséről. – *Turisták Lapja*, 31. évf. p. 75–76.
- (1919): Horvátországi barlangokról (Előadás kivonat). – *Barlangkutatás*, 7. köt. p. 34.
- (1919): Über kroatische Höhlen (Vortragsauszug). – *Barlangkutatás*, Bd. 7. p. 52.
- (1920): A magyar barlangkutatás állása az 1919. évben. – *Barlangkutatás*, 8. köt. p. 4–9.
- (1920): A puszkaporosi Szinvaszoros és barlangjai (3 kép). – *Barlangkutatás*, 8. köt. p. 24–31.
- (1920): Barcza Imre, Thirring Gusztáv: Budapest Duna-jobbparti környéke. – *Barlangkutatás*, 8. köt. p. 34. (magyar), 64. (német).
- (1920): Jelentés a Magyarhoni Földtani Társulat Barlangkutató Szakosztályának 1919. évi működéséről. – *Barlangkutatás*, 8. köt. p. 37–38.
- (1920): Jelentés a Magyarhoni Földtani Társulat Barlangkutató Szakosztályának 1920. évi működéséről. – *Barlangkutatás*, 8. köt. p. 38–39.
- (1920): Jegyzőkönyv a Magyarhoni Földtani Társulat Barlangkutató Szakosztályának 1920. június 12-én tartott szaküléséről. – *Barlangkutatás*, 8. köt. p. 41–42.
- (1920): Bibliographia speleologica hungarica (1919, 1920, Bokor E. kiegészítésével 1897–1916). – *Barlangkutatás*, 8. köt. p. 69–72.
- (1920): Stand der ungarischen Höhlenforschung im Jahre 1919. – *Barlangkutatás*, Bd. 8. p. 46–48.
- (1920): Die Puszkaporoser Szinvaschlucht und ihre Höhlen. – *Barlangkutatás*, Bd. 8. p. 55–60.
- (1920): Bericht über die Tätigkeit der Fachsektion für Höhlenkunde der Ungarischen Geologischen Gesellschaft im Jahre 1919. – *Barlangkutatás*, Bd. 8. p. 64.
- (1920): Bericht über die Tätigkeit der Fachsektion für Höhlenkunde der Ungarischen Geologischen Gesellschaft im Jahre 1920. – *Barlangkutatás*, Bd. 8. p. 64–65.
- (1920): Protokollbericht über die Fachsitzung der Fachsektion für Höhlenkunde der Ungarischen Geologischen Gesellschaft am 12. Juni, 1920. – *Barlangkutatás*, Bd. 8. p. 68.
- (1920): A barlangok személyekről való elnevezéséről. – *Turisták lapja*, 31. évf. p. 75.
- (1920): A Pálvölgyi cseppkő-barlang Budapest határában (6 kép). – *A Természet*, 16. évf. p. 16–20.
- (1920): A Jánoshegyi átjáró a Budai-hegységben (2 kép). – *A Természet*, 16. évf. p. 208–210.
- (1920): A Pálvölgyi barlang Budapest főváros határában (12 kép). – *Turistaság és Alpinizmus*, 10. évf. p. 121–131.
- (1920): A Gellérthegyi Szentiván-barlang (2 kép). – *Urania*, 21. évf. p. 29–32.
- (1921): A puszkaporosi Szinvaszoros és barlangjai. – *Barlangkutatás*, 8. köt. 1–4. füz. p. 24–31.
- (1921): Die Puszkaporoser Szinvaschlucht und ihre Höhlen. – *Barlangkutatás*, Bd. 8. p. 55–60.
- (1921): A Hámori barlang Borsodmegyében (2 kép). – *A Természet*, 17. évf. p. 56–58.
- (1921): Válasz Bekey Imre Gábor megjegyzéseire. – *Turisták Lapja*, 32. köt. p. 27–28.
- (1922): A magyar barlangkutatás állása az 1920. évben. – *Barlangkutatás*, 9. (1921. évi) köt. p. 32–36.
- (1922): Stand der ungarischen Höhlenforschung im Jahre 1920. – *Barlangkutatás*, Bd. 9. (1921.) p. 55–58.
- (1922): A magyar barlangkutatás állása az 1921. évben. – *Barlangkutatás*, 9. (1921. évi) köt. p. 37–40.
- (1922): Stand der ungarischen Höhlenforschung im Jahre 1921. – *Barlangkutatás*, Bd. 9. (1921.) p. 59–60.
- (1922): Az Abaliget barlang... – *Turistaság és Alpinizmus*, 12. évf. p. 195.
- (1923): A Vrbovsko és Bosiljevo közötti karszthegegyes geológiai viszonyai. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1917–1919-ről*. p. 242–245.
- (1923): Die geologischen Verhältnisse des Karstgebirges zwischen Vrbovsko und Bosiljevo. – *Jahresbericht der kgl. ung. Geologischen Anstalt für 1917–1924*. p. 289–292.
- (1923): Barlangok. – In: *Budapest dunajbparti környéke. Részletes Magyar Utikalauzok*. I. köt. 3.
- (1923): Barlangok (leírása társszerzőként). – In: *Barcza I. és dr. Thirring G.: Budapest Duna-balparti környéke. Dr. Thirring: Részletes Magyar Utikalauzok*. I. köt. Budapest és környéke. 3. *Turistaság és Alpinizmus kiadása*. p. 14. 87–88.
- (1923): Barlangok (leírása munkatársként). – In: *Vigyázó J.: Budai-hegyek részletes kalauza és térképe. Részletes magyar utikalauzok. Turistaság és Alpinizmus kiadása*. p. 6, 35, 38, 50–51, 53, 59–60, 63.
- (1924): A táborhegyi sziklaüreg Óbuda fölött (3 képpel). – *A Természet*, 20. évf. p. 97–99.
- (1925): Kellermann: Das Kummetsloch bei Streitberg, eine palaeolithische Jägerstation. – *Barlangkutatás*, 10–13. köt. p. 37.
- (1925): Rossbach: Seizeitliche Siedelung bei Lichstenfels a. M. – *Barlangkutatás*, 10–13. köt. p. 37.
- (1925): Hörmann: Der höhle Fels bei Hapburg. – *Barlangkutatás*, 10–13. köt. p. 38.
- (1925): A magyar barlangkutatás állása az 1922. évben. – *Barlangkutatás*, 10–13. köt. p. 45–47.
- (1925): Stand der ungarischen Höhlenforschung im Jahre 1922. – *Barlangkutatás*, Bd. 10–13. p. 73–75.
- (1925): A magyar barlangkutatás állása az 1923. évben. – *Barlangkutatás*, 10–13. köt. p. 47–49.
- (1925): Stand der ungarischen Höhlenforschung im Jahre 1923. – *Barlangkutatás*, Bd. 10–13. p. 75–76.
- (1925): A magyar barlangkutatás állása az 1924. évben. – *Barlangkutatás*, 10–13. köt. p. 49–51.
- (1925): Stand der ungarischen Höhlenforschung im Jahre 1924. – *Barlangkutatás*, Bd. 10–13. p. 76–77.
- (1925): Az ősemlék első magyar mellszobra. (1 fénykép). – *Barlangkutatás*, 10–13. köt. p. 56.

- (1925): Die erste ungarische Büste des Urmenschen. – *Barlangkutatás*, Bd. 10–13. p. 79–80.
- (1925): Szekszárd, Tevel és Bonyhád vidékének földtani viszonyai. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1920–1923-ról*, p. 89–93.
- (1926): Az aggteleki Baradla-barlang talpraállítás. – *Földtani Közöny*, 54. köt. p. 117–118.
- (1926): Die Gründung der Ungarischen Höhlenforschenden Gesellschaft. – *Mitteilungen über Höhlen- und Karstforschung*, Jahrg. 1926. p. 86–90. Berlin
- (1926): A turistaság és a barlangügy... – *Turistaság és Alpinizmus*, 16. évf. p. 43–44.
- (1926): A Magyar Barlangkutató Társaság megalakulása. – *Turistaság és Alpinizmus*, 16. évf. p. 44–45.
- Kretzoi M. (1927): Előzetes jelentés a csákvári sziklaüregben végzett ásatásokról. – *Barlangkutatás*, 14–15. köt. p. 1–19.
- Kretzoi M. (1927): Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in der Csákvärer Höhlung. – *Barlangkutatás*, Bd. 14–15. p. 40–60.
- (1927): A magyar barlangkutatás állása az 1925. évben. – *Barlangvilág*, 1. köt. p. 26–31.
- (1927): Stand der ungarischen Höhlenforschung im Jahre 1925. – *Barlangkutatás*, Bd. 14–15. p. 78–81.
- (1927): A Magyar Barlangkutató Társulat megalakulása. – *Barlangvilág*, 1. köt. 1–4. füz. p. 7–12.
- (1927): A M. B. T. Aggteleki Bizottsága. – *Barlangvilág*, 1. köt. p. 39–40.
- (1927): Gründung der Ungarischen Speläologischen Gesellschaft. – *Barlangkutatás*, Bd. 14–15. p. 70–74.
- (1927): Zwei fauskeilartige Steingeräte aus Ungarn. (2 Textfig.) – *Wiener Prähistorische Zeitschrift*, Bd. 14. p. 1–7. Wien
- (1927): Az újonnan felfedezett barlang Hosszúszó határában. – *Barlangkutatás*, 14–15. köt. p. 25–26.
- (1927): Die neuentdeckte Höhle bei Hosszúszó in der Tschechoslowakei. – *Barlangkutatás*, Bd. 14–15. p. 88.
- (1927): A Magyar Barlangkutató Társulat és MKE közös Aggteleki Bizottságának... – *Turistaság és Alpinizmus*, 17. évf. p. 114.
- (1927): A MBT Pálvölgyi Bizottsága... – *Turistaság és Alpinizmus*, 17. évf. p. 115.
- (1927): A MBT Solymári Bizottsága... – *Turistaság és Alpinizmus*, 17. évf. p. 115.
- (1927): A Csákvári sziklaüreg (Bárczháza). – *Turistaság és Alpinizmus*, 17. évf. p. 115.
- (1927): A Hosszúszói barlang újabb adatai... – *Turistaság és Alpinizmus*, 17. évf. p. 115.
- (1927): A magyar és német barlangkutatók érdekközössége. – *Turistaság és Alpinizmus*, 17. évf. p. 115.
- (1927): A német és magyar barlangkutatók magyarországi kongresszusa. – *Turistaság és Alpinizmus*, 17. évf. p. 180–181.
- (1927): A vecsembükki zomboly első bemászása. Négy fiatal turista hűsvétkor leereszkedett a 70 méter mély barlangba (1 fénykép). – *Pesti Napló*, május 13.
- (1927): Új osztrák barlangkutató-társulat... – *Turistaság és Alpinizmus*, 17. évf. p. 181.
- (1927): Osztrák barlangkutató expedíció Kréta szigetére. – *Turistaság és Alpinizmus*, 17. évf. p. 181.
- (1927): Megindult az Aggteleki barlang földalatti csodavilágának feltárása. – *Nemzeti Újság*, 9. évf. 59. sz. március 13. p. 2.
- (1927): Aggteleki feladatok. – *Kárpáti Lapok*, 3. évf. p. 18–20. (?)
- (1927): A barlangokról. – *In: A turistaság kézikönyve*, *Turistaság és Alpinizmus*
- (1928): Die Csákvärer Höhlung bei Szekesfehérvár in Ungarn. – *Mitteilungen über Höhlen- und Karstforschung*, Jahrg. 1928. p. 1–6. Berlin
- (1928): Jelentés Döbrököz vidékének földtani viszonyairól. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentése 1924-ről*, p. 18–19.
- (1928): Az Aggteleki barlang... – *Turisták Lapja*, 40. évf. p. 237.
- Kretzoi M. (1928): Vertebraten-paläontologie Ungarns. a./ Wirbeltiere (Kretzoi M.) p. 9–13. b./ Homo fossilis. (Kadić O.) p. 13. – *Führer durch die Sammlungen der kgl. Ungarischen Geologischen Anstalt*. p. 9–13.
- (1928): A Pálvölgyi barlang... – *Turistaság és Alpinizmus*, 18. évf. p. 18–19.
- (1928): A nádaskai barlangkutató értekezés. – *Turistaság és Alpinizmus*, 18. évf. p. 42–43.
- (1928): A hákori Annabarlang feltárása. – *Turistaság és Alpinizmus*, 18. évf. p. 46.
- (1928): Nordhausenban lesz a barlangkutatók idei vándorgyűlése. – *Turistaság és Alpinizmus*, 18. évf. p. 99.
- (1928): Az Aggteleki-barlang (jósvafői bejárata). – *Turistaság és Alpinizmus*, 18. évf. p. 209.
- (1928): Bevezető (a „Természetvédelem” című rovathoz). – *A Természet*, 24. évf. p. 194.
- (1929): Aggteleki feladatok. – *Kárpáti Lapok*, p. 18–20.
- (1929): Adatok a magyar barlangkutatás történetéhez. A magyar barlangkutatás 1926. évi eseményei. – *A Természet*, 25. évf. p. 232–233.
- (1929): Adatok a magyar barlangkutatás történetéhez. – *Különnyomat A Természet*, 25. évf. 23–24. számából 8 p.
- (1929): Ásatások a klastrompusztai Leány-barlangban (1 térkép). – *Turisták Lapja*, 41. évf. p. 171–174.
- (1929): A magyar barlangkutatás tudományos jellege. – *Magyarság*, május 26. p. 29.
- (1929): Állami kezelésbe kell venni az Aggteleki barlangot. – *Magyarság*, június 23. p. 6.
- (1929): A Pálvölgyi barlang felfedezésének negyedszázados évfordulója. – *Magyarság*, 10. évf. 221. (2584.) sz. szept. 29. p. 12.
- (1929): Barlangkutató expedíció a Bükk-hegységben. – *Eger*, 40. évf. 213. sz. november 17. p. 3. Eger

- (1929): Ne firkáljuk össze barlangjainkat és műemlékeinket. – *A Magyar Turista Szövetség Értesítője (melléklet a Turisták Lapja*, 41. évf. 7–8. számához) p. V.
- (1929): A Pálvölgyi barlang „Bástya” nevű szakaszának rendezése. – *A Magyar Turista Szövetség Értesítője (melléklet a Turisták Lapja*, 41. évf. 3–4. számához), p. XX.
- (1929): Magyar barlangkutatók a Harz-hegységben. – *Turistaság és Alpinizmus*, 19. évf. p. 48.
- (1929): A Pálvölgyi barlang „Bástya” nevű szakaszának rendezése. – *Turistaság és Alpinizmus*, 19. évf. p. 90.
- (1929): A Solymári barlangnak rendezése tavasszal megindul. – *Turistaság és Alpinizmus*, 19. évf. p. 122.
- (1929): Olasz barlangtani Intézet... (létesült Postumiában). – *Turistaság és Alpinizmus*, 19. évf. p. 122.
- (1929): Német természetvédők magyarországi tanulmányútja. – *Turistaság és Alpinizmus*, 19. évf. p. 123.
- (1929): Ne firkáljuk össze barlangjainkat és műemlékeinket. – *Turistaság és Alpinizmus*, 19. évf. p. 123.
- (1929): A Csákvári sziklaüreg ásatásának folytatása. – *Turistaság és Alpinizmus*, 19. évf. p. 181.
- (1929): Újabb ásatás a Szeleta-barlang végső szakaszában. – *Turistaság és Alpinizmus*, 19. évf. p. 181.
- (1929): Görömbölyi Tapolca hévízes barlangjai. – *Turistaság és Alpinizmus*, 19. évf. p. 181–182.
- (1929): Még egy új barlang Tapolca fölött. – *Turistaság és Alpinizmus*, 19. évf. p. 182.
- (1929): A Csévi barlang felátatása. – *Turistaság és Alpinizmus*, 19. évf. p. 308.
- (1929): Ásatások a Leánybarlangban. – *Turistaság és Alpinizmus*, 19. évf. p. 308.
- (1929): Új barlang Keszölc határában. – *Turistaság és Alpinizmus*, 19. évf. p. 308.
- (1929): Barlangkutatók vándorgyűlése Salzburgban. – *Turistaság és Alpinizmus*, 19. évf. p. 309.
- (1929): Új jégbarlang a Tennengebirgeben. – *Turistaság és Alpinizmus*, 19. évf. p. 309.
- (1929): Jelentés az 1929-ben végzett barlangkutatásaimról – *MKBT, kézirat*
- (1929): Védjük meg természeti emlékeinket. – *Kézirat, Rádióelőadás*, július 17. 7 p.
- (1930): A magyar barlangkutatás ősrégészeti eredményei. – *Szt. István akadémia Mennyiségtan-, Természettudományi Osztályának felolvasásai*, 2. köt. 8. sz. Khny. 12 p.
- Kretzoi M. (1930): Ergebnisse der weiteren Grabungen in der Esterházyhöhle (Csákvärer Höhlung). – *Mitteilungen über Höhlen- und Karstforschung*, Jahrg. p. 45–49. Berlin
- (1930): A balatonvidéki barlangok idegenforgalmi jelentőségéről (2 fénykép). – *Balaton*, 23. évf. 8–9. sz. p. 66–68. Balatonfüred
- (1930): A balatonvidéki barlangok idegenforgalmi jelentőségéről. – *Különnyomat a Balaton c. folyóiratból*, 6 p.
- (1930): Egy természetvédő negyedszázados munkássága (Nagy Jenő dr.) – *A Természet*, 26. évf. p. 80–82.
- (1930): A Bükk-hegység barlangjai és őslakói (5 kép). – *A Természet*, 26. évf. p. 182–184. és 204–207.
- (1930): A Bükk-hegység barlangjai és őslakói (5 kép). – *Különnyomat A Természet*, 26. évf. 15–16 és 17–18. sz. 16 p.
- (1930): A nyugati Bükk barlangjainak kutatása. – *Turistaság és Alpinizmus*, 20. évf. p. 104.
- (1930): A Kőhádi és Nyárjuhegyi (Nyárújhegyi) zomboly bemászása. – *Turistaság és Alpinizmus*, 20. évf. p. 104–105.
- (1930): Angol barlangkutató kalandos esete. – *Turistaság és Alpinizmus*, 20. évf. p. 105.
- (1930): A Pálvölgyi barlang negyedszázados múltja (1 kép). – *Turistaság és Alpinizmus*, 20. évf. p. 137–139.
- (1930): Az ősemlék nyomában. Folytassuk az egri Bükk barlangjainak kutatását. – *Eger*, 41. évf. 196. sz. augusztus 30. Eger
- (1930): Fejérvármegye, mint az őskori kutatások lelőhelye. Az Eszterházy-barlang kutatásának jelentőségéről. – *Szekesfehérvári Napló*, április 5. 6. 9. Szekesfehérvár
- (1930): Mi vonzotta az ősemléket a Bükkbe? – *Turisták Lapja*, 42. évf. p. 128–129.
- (1930): Jelentés az 1930-ban végzett barlangkutatásaimról – *MKBT, kézirat*
- (1931): Jelentés az 1931-ben végzett barlangkutatásaimról – *MKBT, kézirat*
- (1931): Cholnoky Jenő dr. karszt-tanulmányainak önálló eredményei. – *Földrajzi Közlemények*, 59. köt. 1–3. füz. p. 15–20.
- (1931): Die Ergebnisse von Cholnoky's Karstforschungen. – *Geographische Mitteilungen*, Bd. 59. p. 46–48.
- (1931): Cholnoky Jenő dr. karszt-tanulmányainak önálló eredményei. – *Különnyomat a Földrajzi Közlemények*, 59. köt. 1–3. füz. 11 p.
- (1931): A lillafüredi Szent István-barlang (5 kép). – *A Természet*, 27. évf. p. 269–274.
- (1931): A lillafüredi Szent István-barlang (5 kép). – *Különnyomat, A Természet*, 27. évf. 15 p.
- (1931): A turistaság és a hazai barlangkutatás. – *Turisták Lapja*, 43. évf. 9. sz. p. 245–246.
- (1931): Budapest – barlangváros. – *Turisták Lapja*, 43. évf. p. 249–250.
- (1931): A lillafüredi barlangok idegenforgalmi jelentőségéről (2 kép). – *Turisták Lapja*, 43. évf. p. 252–255.
- (1931): Megindult a hazai barlangok rendszeres kutatása. – *Turistaság és Alpinizmus*, 21. évf. p. 21–22.
- (1931): A Kecse-barlangban... – *Turistaság és Alpinizmus*, 21. évf. p. 22.
- (1931): A Szemlőhegyi barlang kutatása és felmérése. – *Turistaság és Alpinizmus*, 21. évf. p. 22.
- (1931): A Solymári-barlang... (látogatásának rendje). – *Turistaság és Alpinizmus*, 21. évf. p. 321.
- (1931): Csonkamagyarország nevezetesebb barlangjai. – *In: Vörös T. – Papp L.: Országos magyar turista kiállítás ismertetője* p. 69–71.

- (1932): Buda földalatti rejtelmek. A várbeli török pincék kutatása. – *Budai Napló*, május 2.
- (1932): Szerkesztőség; Olvasóinkhoz. (A lap születésének oka.) – *Barlangvilág*, 2. köt. 1-2. füz. p. 1-2.
- (1932): A magyar barlangkutatás állása az 1931. évben. – *Barlangvilág*, 2. köt. 1-2. füz. p. 10-17.
- (1932): A magyar barlangkutatás állása az 1927-28. évben. – *Barlangvilág*, 2. köt. 3-4. füz. p. 10-16.
- (1932): A Magyarországi Kárpát Egyesület. (1932. október 17-én központi választmányi ülést tartott a Baradla ügyében.) – *Barlangvilág*, 2. köt. 3-4. füz. p. 27-28.
- (1932): K. Ábsolon a R. Czizek: „Die palaeolitische Erforschung der Pekarna-Höhle in Mähren. – *Barlangvilág*, 2. köt. 3-4. füz. p. 32.
- (1932): Jelentés az 1931. évben végzett barlangkutatásairól. – *Kézirat*, MÁFI Adattár, május 25. 8 p.
- (1932): Jelentés az 1932. évben végzett barlangkutatásairól. – *Kézirat*, MÁFI Adattár, 4 p.
- (1932): Ergebnisse der ungarischen Höhlenforschung im Jahre 1930. – *Mitteilungen über Höhlen- und Karstforschung*, p. 112-114. Berlin
- (1933): A Mussolini-barlang földtani viszonyai. Die geologischen Verhältnisse der Mussolini höhle in Ungarn (2 szelvény). – *Földtani Közlöny*, 63. köt. p. 177-182.
- (1933): Beszámoló a várbeli pincebarlangok kutatásáról. – *Barlangvilág*, 3. köt. 1. füz. p. 14-20.
- (1933): A magyar barlangkutatás állása az 1932. évben. – *Barlangvilág*, 3. köt. 2. füz. p. 18-21.
- (1933): Beszámoló a várbeli pincebarlangok kutatásáról. – *Barlangvilág*, 3. köt. 2. füz. p. 22.
- (1933): A cserépfalui Mussolini-barlang. – *Barlangvilág*, 3. köt. 2. füz. p. 11-17.
- (1933): A magyar barlangkutatás állása az 1932. évben. – *Barlangvilág*, 3. köt. 2. füz. p. 18-21.
- (1933): A Szemlőhegyi barlang kutatásának eredményei. – *Barlangvilág*, 3. köt. 3-4. füz. p. 1-6.
- (1933): A magyar barlangkutatás állása az 1929. évben. – *Barlangvilág*, 3. köt. 3-4. füz. p. 16-21.
- (1933): A várbeli pincebarlangok. Beszámoló a kutatásról. – *Budai Napló*, 30. évf. 1143. sz. p. 3-4. október 19.
- (1933): A cserépfalui Subalyuk barlang kutatásának eredményei. Előzetes jelentés. – *Kézirat*, MÁFI Adattár, 12 p.
- (1934): Die geologischen Verhältnisse der Umgebung von Szekszárd, Tevel, Bonyhád und Döbröcköz. – *Jahresbericht der kgl. ung. Geologischen Anstalt für 1917-1924*. p. 179-181.
- (1934): A jégkor embere Magyarországon. Az összes magyarországi leletek összefoglaló ismertetése. – *A m. kir. Földtani Intézet Évkönyve*, 30. köt. 1. füz. p. 1-24.
- (1934): Der Mensch zur Eiszeit in Ungarn. Zusammenfassende Darstellung sämtlicher Funde des Eiszeitlichen Menschen in Ungarn (16 Taf.). – *Mitteilungen aus dem Jahrbuche der kgl. ung. Geologischen Anstalt*, Band 30. Heft 1. p. 1-147.
- (1934): La Grotta Mussolini. Nuova stezione paleolitica in Ungheria (7 fig.) – *L'Universo*, Anno 15. No 10. p. 855-864. *Separatum* p. 1-12. Roma
- (1934): A magyar barlangkutatás állása az 1933. évben. – *Barlangvilág*, 4. köt. 1. füz. p. 1-5.
- (1934): A magyar barlangkutatás állása az 1930. évben. – *Barlangvilág*, 4. köt. 2. füz. p. 7-12.
- (1934): A cserépfalui Mussolini-barlang. – *A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók XLI. Vándorgyűlésének Munkálatai*, p. 208-211.
- (1934): Ergebnisse der ungarischen Höhlenforschung im Jahre 1931. – *Mitteilungen über Höhlen- und Karstforschung*, Jahrg. 1934. p. 39-42. Berlin
- (1934): A budavári pincebarlangok jelentősége (5 kép). – *A Természet*, 30. évf. p. 220-223.
- (1934): Résultats pour l'année 1931. de l'exploration des cavernes de la Hongrie. Spelunca. N.S., 5. évf. p. 207. Párizs
- (1935): Ki találta meg a subalyuki ősember állkapcsát? – *Magyarság*, július 30.
- (1935): A várhegyi barlangok. – *Magyarság*, augusztus 25.
- (1935): Barlangkutatások és őslénytani gyűjtések. (Jelentés az 1926-1927. évben végzett felvételekről.) – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentései az 1925-1928. évekről*, p. 191-195.
- (1935): Höhlenforschungen und paläontologische Aufsammlungen (Auszug). – *Jahresberichte der kgl. ung. Geologischen Anstalt über die Jahre 1925-1928*. p. 195-196.
- (1935): A Mussolini-barlang felásatásának eredményei. – *A Magyar Tudományos Akadémia Matematikai és Természettudományi Értesítője*, 53. köt. p. 508-517.
- (1935): Ergebnisse der Ausgrabungen in der Mussolinihöhle. – *A Magyar Tudományos Akadémia Matematikai és Természettudományi Értesítője*, 53. köt. p. 518-521.
- (1935): Das Moustérien der Mussolinihöhle. – *Mitteilungen über Höhlen- und Karstforschung*, Jahrg. 1935. p. 87-91. Berlin
- (1935): A magyar barlangkutatás állása az 1934. évben. – *Barlangvilág*, 5. köt. p. 11-18.
- (1935): A balatonfüredi Lóczy-barlang feltárásának eredményei (Előadás kivonat). – *Barlangvilág*, 5. köt. p. 29-30.
- (1935): Herman Ottó, a magyar barlang- és ősemberkutatás megindítója. – *Barlangvilág*, 5. köt. p. 33-38.
- (1935): A Peskó-barlangban eddig végzett ásások eredményei (1 képpel). – *Barlangvilág*, 5. köt. p. 49-54.
- Kormos T. (1936): Eiszeit und eiszeitliche Kulturen im heutigen Ungarn. – *International Geological Congress Report 16. Session. Vol. 2. p. 1203-1208. Washington*
- Bartucz L. – Hillebrand J. – Szabó J. (1936): Preliminary

- report on the results of excavations in the Subalyuk cave, near Cserépfalu, Hungary (4 tábla). – *Report of XVI. International Geological Congress Washington, 1933. p. 783-787. Washington*
- (1936): A magyar barlangkutatás állása az 1935. évben. – *Barlangvilág*, 6. köt. p. 19-22.
- (1936): A harmincéves magyar barlangkutatás tudományos eredményei. – *Barlangvilág*, 6. köt. p. 58-66.
- (1936): Beszámoló az Aggtelek-Jósvafői Baradla cséppkőbarlangban 1935. évben történekről. – *Turisták Lapja*, 48. évf. p. 68-70.
- (1936): A Várhegyi barlang a világ legnagyobb mésztufabarlangja. – *Pesti Hírlap*, 1936. aug. 19.
- (1936): Katakomber unter Buda's Burg. – *Rundschau*, 10. sz. p. 8-9. 3.
- (1937): Budapest a barlangok városa (10 kép). – *Földtani Értesítő*, 2. köt. p. 10-14, 101-105, 134-140, 177-181.
- (1937): Az 1930. és 1931. években végzett barlangkutatásaim eredményéről. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentései az 1929-1932. évekről*, p. 531-536.
- (1937): Ergebnisse meiner Höhlenforschungen in den Jahren 1930. und 1931. – *Jahresberichte der kgl. ung. Geologischen Anstalt über die Jahre 1929-1932*. p. 537.
- (1937): A Szeleta-barlang szerepe a hazai barlang- és ősemberkutatásban (4 kép). – *Pótfüzetek a Természettudományi Közölny 69. kötetéhez*, p. 117-124.
- (1937): A magyar barlangkutatás állása az 1936. évben. – *Barlangvilág*, 7. köt. p. 1-7.
- (1937): Visszaemlékezés a német és magyar barlangkutatók 1927. évi kongresszusára (1 kép). – *Barlangvilág*, 7. köt. p. 29-41.
- (1938): Megemlékezés Gorjanovic-Kramberger Károlyról (Arckép). – *Barlangvilág*, 8. köt. p. 1-4.
- (1938): Nachruf auf Karl Gorjanovic-Kramberger. – *Barlangvilág*, Bd. 8. p. 34.
- (1938): A magyar barlangkutatás állása az 1937. évben. – *Barlangvilág*, 8. köt. p. 11-16.
- (1938): Stand der ungarischen Höhlenforschung im Jahre 1937. – *Barlangvilág*, Bd. 8. p. 35-38.
- (1938): Mit kell tudnunk a barlangokról? – *Barlangvilág*, 8. köt. p. 48-69.
- (1938): Was müssen wir von den Höhlen wissen? – *Barlangvilág*, Bd. 8. p. 75-78.
- (1938): Dreissig Jahre ungarischer Höhlenforschung. – *Barlangkutatás*, 16. köt. p. 1-7.
- Mott M. (1938): Felsőtárkány vidékének barlangjai (34 kép, 1 tábla és 6 térkép). – *Barlangkutatás*, 16. köt. p. 8-70.
- Mott M. (1938): Die Höhlen der Umgebung von Felsőtárkány (Auszug). – *Barlangkutatás*, Bd. 16. p. 70-89.
- (1938): Die Höhlenkeller am Budapester Festungsberg (einer Textfigur.). – *Mitteilungen über Höhlen- und Karstforschung*, Jahrg. 1938. p. 138-141. 's- Gravenhage
- (1938): A rendszeres ásások és módszerük. – In: A cserépfalui Mussolini-barlang (Subalyuk). *Geologica Hungarica*, ser. palaeontologica, fasc. 14. p. 20-26.
- (1938): A barlang helyrajzi, morfológiai és rétegtani viszonyai. – In: A cserépfalui Mussolini barlang (Subalyuk). *Geologica Hungarica*, ser. palaeontologica, fasc. 14. p. 27-45.
- (1938): Ősrégészeti eredmények. – In: A cserépfalui Mussolini-barlang (Subalyuk). *Geologica Hungarica*, ser. palaeontologica, fasc. 14. p. 107-154.
- (1938): A Rózsadombnak és környékének barlangjairól. – *Turisták Lapja*, 50. évf. p. 395-396.
- (1938): A Rózsadomb és környéke barlangjai. – *A Magyar Barlangkutató Társulat kiadása*, 16 p.
- (1939): Mit kell tudnunk a barlangokról (15 kép, 1 tábla). – *Magyar Barlangkutató Társulat*, 51 p.
- (1939): Mit kell tudnunk a barlangokról? – *Barlangvilág*, p. 6-32.
- (1939): A magyar barlangkutatás állása az 1938. évben. – *Barlangvilág*, 9. köt. p. 53-58. 1939.
- (1939): Stand der ungarischen Höhlenforschung im Jahre 1938. – *Barlangvilág*, Bd. 9. p. 64-67.
- (1939): A budavári barlangpincék földtani viszonyai (3 melléklet, 4 ábra). – *A Szent István Akadémia Mennyiségtan-, Természettudományi Osztályának Értekezései*, 3. köt. 4. sz. Klny. p. 12 p.
- (1939): Die geologischen Verhältnisse der Höhlenkeller am Budavár. – *A Szent István Akadémia Mennyiségtan-, Természettudományi Osztályának értekezései. Band 3. No. 4. p. 13-20.*
- (1939): A Várhegyi barlang feltárásának története (6 kép). – *Természettudományi Közölny*, 71. köt. p. 478-484.
- (1939): Karsztűnemények (4 kép). – *A Természet*, 35. évf. p. 31-36.
- (1939): Védjük meg a természeti emlékeket (3 kép). – *A Természet*, 35. évf. p. 226-228.
- (1939): Védjük meg a természeti emlékeket (3 kép). – *Budapest Főváros Házinyomdája*, 8 p.
- (1939): Karsztűnemények (4 kép). – *Budapest Főváros Házinyomdája*, 14 p.
- (1939): Az ősemberi csontleletek története. – *Búvár*, 5. évf. p. 250-256.
- (1939): Hogyan pusztultak el az őssállatok? – *Búvár*, 5. évf. p. 665-668.
- (1939): Hogyan maradtak meg az őssállatok? – *Búvár*, 5. évf. p. 797-801.
- (1939): Egységet a barlangkutató munkában. – *Magyar Turista Élet*, 7. évf. 8. sz. p. 13-14.
- (1940): Die systematischen Ausgrabungen. – In: *Die Mussolini-Höhle (Subalyuk) bei Cserépfalu. Geologica Hungarica*, ser. Palaeontologica, fasc. 14. p. 23-26.
- (1940): Archäologische Ergebnisse. – In: *Die Mussolini-Höhle (Subalyuk) bei Cserépfalu. Geologica Hungarica*, ser. palaeontologica, fasc. 14. p. 113-169.

- (1940): Topographische, morphologische und stratigraphische Verhältnisse der Höhle. – *Die Mussolini-Höhle (Subalyuk) bei Cserépfalu. Geologica Hungarica, ser. palaeontologica, fasc. 14. p. 27–46.*
- (1940): Hogyan kutatjuk a barlangokat? (4 kép). – *Búvár, 6. évf. p. 347–352.*
- (1940): A turista barlangkutatás megszervezése. – *Magyar Turista Élet, 8. évf. 16. sz. p. 4.*
- (1940): Megjegyzés az „Aggteleki cseppkőesbarlang” elnevezéséhez. – *Magyar Turista Élet, 8. évf. 18. sz. p. 4.*
- (1940): Utolsó szavam az Aggteleki barlang elnevezéséhez. – *Magyar Turista Élet, 8. évf. 22. sz. p. 7.*
- (1940): A pálvölgyi karsztos sziklakert. – *Budai Krónika, 3. évf. 43. sz. p. 2.*
- (1940): A hazai barlangügy törvényes rendezése. – *Barlangvilág, 9. köt. p. 80–89.*
- (1940): Gesetzliche Regelung des ungarischen Höhlenwesens. – *Barlangvilág, Bd. 9. p. 93–94.*
- (1940): A magyar barlangkutatás állása az 1939. évben. – *Barlangvilág, 10. köt. p. 11–16.*
- (1940): Stand der ungarischen Höhlenforschung im Jahre 1939. – *Barlangvilág, Bd. 10. p. 27–30.*
- (1940): Cserépfalu vidékének barlangjai (23 kép, 6 tábla, 4 térkép). – *Barlangkutatás 16. köt. p. 141–228.*
- (1940): Die Höhlen der Umgebung von Cserépfalu (Auszug). – *Barlangkutatás, Bd. 16. p. 229–274.*
- (1940): A Mussolini-barlang ásátásának eredményei (2 ábra, 4 tábla). – *A Szent István Akadémia Mennyiségtan-, Természettudományi Osztályának Értekezései, III. köt. 6. sz. Kny. p. 1–20.*
- (1940): Endresultate der Ausgrabungen in der Mussolini-höhle. – *A Szent István Akadémia Mennyiségtan-, Természettudományi Osztályának Értekezései, 3. köt. 6. sz. Kny. p. 21–40.*
- (1940): Jelentés az 1932–1934. években végzett barlangkutatásaim eredményéről. – *A m. kir. Földtani Intézet évi jelentései az 1933–35. évekről, 4. köt. p. 1949–1958.*
- (1940): Bericht über die Ergebnisse meiner in den Jahren 1932–1934. getätigten Höhlenforschungen. – *Jahresberichte der kgl. ung. Geologischen Anstalt über die Jahre 1933–1935. Bd. 4. p. 1959–1970.*
- (1940): A földalatti Budapest. – *Nagy Budapest, 3. évf. 15. sz. p. 3.*
- (1941): A Békási barlang valódi tényállása. – *A MTSZ. Hiv. Ért., 6. (16) évf. p. 38–39.*
- (1941): A magyar barlangkutatás állása az 1940. évben. – *Barlangvilág, 11. köt. p. 13–19.*
- (1941): Stand der ungarischen Höhlenforschung im Jahre 1940. – *Barlangvilág, Bd. 11. p. 36–38.*
- (1941): Gomborc E.: A Királyi Magyar Természettudományi Társulat története. 1841–1941. – *Barlangvilág, 11. köt. p. 31.*
- (1941): Andree J.: Die eiszeitliche Mensch Deuchland und seine Kulturen. – Mit Beiträgen von Dr. F.K. Bicker, Dr. W. Hülle u. Dr. II. Piesker., 1939 *Stuttgart*; – *Barlangvilág, 11. köt. p. 32–34.*
- (1941): Őskori élet a Mussolini-barlangban (8 kép). – *Természet, 37. évf. p. 162–167.*
- (1941): Őskori élet a Mussolini-barlangban. – *Kézirat, Rádióelőadás, márc. 22. 11 p..*
- (1941): Várhegyi barlangpincék (Alaprajz, 4 fénykép). – *Magyar Építőművészet, p. 92–93.*
- (1942): A magyar barlangkutatás állása az 1941. évben. – *Barlangvilág, 12. köt. p. 20–27.*
- (1942): Stand der ungarischen Höhlenforschung im Jahre 1941. – *Barlangvilág, Bd. 12. p. 45–47.*
- (1942): Nagyvisnyó környékének barlangjai (Előadás ki vonat). – *Barlangvilág, 12. köt. p. 31–32.*
- (1942): A budavári barlangpincék, a Várhegyi barlang és a barlangtani gyűjtemény ismertetése (13 képpel). – *Barlangvilág, 12. köt. p. 49–75.*
- (1942): A budavári barlangpincék, a Várhegyi-barlang és a barlangtani gyűjtemény ismertetése. – *Magyar Barlangkutató Társulat Várhegyi Bizottsága, I. kiadás*
- (1942): Die Höhlenkeller von Budavár, die Várhegyer Höhle und die speläologische Sammlung. – *Barlangvilág, Bd. 12. p. 92–95.*
- (1942): Turisták Lapja. Havi folyóirat a turisztaság és honismeret terjesztésére. LIV. évfolyam. – *Barlangvilág, 12. köt. p. 85.*
- (1942): A Magyar Barlangkutató Társulat barlangtani gyűjteménye (1 kép). – *Földtani Értesítő, 7. köt. p. 127–130.*
- (1942): A barlangok, mint természeti emlékek (4 kép). – *Természettudományi Közlöny, 74. köt. 8. sz. p. 225–233.*
- (1943): Megemlékezés gróf Markovich Béláról (Arckép). – *Barlangvilág, 13. köt. p. 34–35.*
- (1943): Nachruf auf Graf Béla v. Markovich. – *Barlangvilág, Bd. 13. p. 66–67.*
- (1943): A magyar barlangkutatás állása az 1942. évben. – *Barlangvilág, 13. köt. p. 52–58.*
- (1943): Stand der ungarischen Höhlenforschung im Jahre 1942. – *Barlangvilág, Bd. 13. p. 69–71.*
- (1943): A Herman Ottó barlang idegenforgalmi rendezése (Két fénykép). – *Országjárás, 4. évf. 40. sz. nov. 19.*
- (1943): A Gellérthegyi Szent Iván barlang (1 fénykép). – *Országjárás, 4. évf. 43. sz. dec. 31.*
- (1943): A Szemlőhegyi barlang ügye végre megoldásához közeledik. – *Budai Krónika, 5. évf. 19. sz. p. 2.*
- Gyórfnyé Mottl Mária (1944): Az Északnyugati Bükk barlangjai (31 kép, 9 térkép). – *Barlangkutatás, 17. köt. p. 1–84.*
- Gyórfnyé Mottl Mária (1944): Die Höhlen des nord-westlichen Bükkgebirges. – *Barlangkutatás, Bd. 17. p. 85–111.*
- (1944): Új barlangpince a Várban. A Szentháromság-tér 8. sz. ház barlangpincéje. – *Országjárás, febr. 25. és Budai Krónika, márc. 1.*
- (1950): Új méretű barlang a Bükk-hegységben. – *Kézirat 8 p.*

- (1952): Csonka-Magyarország barlangjainak rövid ismertetése. – *Kézirat, 60 p.*
- (1952): A Kárpáti medence barlangjai. Magyarország, Csehszlovákia és Románia területén előforduló barlangok ismertetése. – *Gépirat, I–II. 846 p.*
- (1953): A magyar karszthidrológiai irodalom ismertetése. – *Kézirat, május 20. p. 19.*
- (1961): Feljegyzés. – *Karszt- és Barlangkutatói Tájékoztató, XI. sz. p. 11.*
- (1982): Előterjesztés a Baradla-barlang államosításáról (1932. december 10.). – *Karszt és Barlang, I. p. 22.*
- (2008): A magyar barlangkutatás állása az 1932. évben. – *In: Baráz Csaba szerk.: A Suba-lyuk barlang, Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, p. 17–18. Eger*
- (2008): A cserépfalui Mussolini-barlang. – *In: Baráz Csaba szerk.: A Suba-lyuk barlang, Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, p. 19–22. Eger*
- (é.n.): Bevezetés a karsztgeológiába. – *Kézirat, Magyar Karszt és Barlangkutató Társulat, 88 p.*

KADIĆ OTTOKÁR ÉLETÉVEL FOGLALKOZÓ JELENTŐSEBB ÍRÁSOK

MOST RELEVANT LITERATURE ON OTTOKÁR KADIĆ

- Bertalan Károly (1957): Dr. Kadić Ottokár tudományos és népszerűsítő dolgozatai. – *Karszt- és Barlangkutatói Tájékoztató, 1–2 sz. p. 4–25.*
- Bogsch László (1976): 100 éve született Kadić Ottokár. – *Földtani Tudománytörténeti Évkönyv, 8. sz. p. 38–48.*
- Bogsch László (1980): Visszaemlékezés. – *Karszt és Barlang, II. p. 49–56.*
- Bogsch László (1982): Visszaemlékezésem Kadić Ottokárra. – *Karszt és Barlang, I. p. 17–22.*
- Dörnyey Krisztina (2008): Kadić Ottokár és a barlangkutatás. – *Szakedolgozat, Kézirat, 55 p.*
- File Ferenc (1997): Kadić Ottokár és a bükki barlangkutatás. – *Országos Barlangnyilvántartás, Marcel Loubens Barlangkutató Egyesület Évkönyve, p. C 1–10.*
- Kessler Hubert (1957): Dr. Kadić Ottokár (1876–1957). – *Karszt- és Barlangkutatói Tájékoztató, 1–2 sz. p. 1–3.*
- Kretzoi Miklós (1958): Kadić Ottokár (1876–1957). – *Földtani Közöny, 88. köt. 1. füz. p. 13–21.*
- Székely Kinga (2008): Kutatás – küzdelem, siker – megáláztatás. Adatok Kadić Ottokár munkásságához és a bükki ősemberkutatás történetéhez, ismeretlen kéziratok alapján. – *In: Baráz Csaba szerk.: A Suba-lyuk barlang, Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, p. 137–176. Eger*
- Vértes László (1957): Kadić Ottokár (1876–1957). – *Archeológiai Értesítő, 84. köt. 2. füz. p. 218–220.*

Kadić Ottokár legismertebb fotója, mely a róla szóló nekrológokban jelent meg
The best known photo of Ottokár Kadić, which was published in the obituaries

Felelős kiadó:
Dr. Kordos László
igazgató

A kötet megjelenését gondozta, a tipográfiai és az
elektronikus képfeldolgozási munkát végezte

Á.Tóth és Barátai
Produkción és Reklámügynökség Kft., Miskolc

Felelős vezető:
Á.Tóth József
ügyvezető igazgató

Munkaszám: 1347/2010.

Nyomtatta és a kötészeti munkát végezte a
Kapitális Nyomdaipari Kft., Debrecenben

Felelős vezető:
Kapusi József
ügyvezető igazgató

ISBN 978-963-671-285-3

Jelentősebb kutatási területei

Budai-hegység

Solymár

Remete-szurdok

Bükk

Bálvány

Berva-völgy

Cserepes-kő

Esztea-fő

Feketesár

Hór-völgy

Körös-bérc

Lök-völgy

Mész-völgy

Pes-kő

Szalajka-völgy

Szinva-szoros

Vár-hegy

Pilis

Klastrompuszta